Editino očko

Dovoľte mi láskavo, aby som vám predstavil Editu; o jej očku rád by som, hľa, niečo porozprával.

Edita je mojou malou deväťročnou sestričkou. Sám som ju ešte donedávna nepoznal. Ešte pred rokom som nezbadal, že je na svete. Voči malým deťom som predpojatý. Pokladám ich za nečisté, neslušné, stále vriskajúce, neovládateľné, mrzké malé bytosti, s ktorými najlepšie nemať nič spoločného. Edita síce nikdy nevrieskala, ani neslušnou nebola, zošity a knihy mi neroztrhala, ale predsa som si ju nevšímal. Pred rokom však naraz som ju uvidel. Čistila mi keľou klobúk, potom prišla ku mne a podala mi ho, lebo som sa chystal práve odísť.

— Kto vám kázal, aby ste mi klobúk okefovali?

— Nikto.

— Ona vám už mnohokrát preukázala podobné služby, len ste si to nevšimli, — potvrdila Macka, druhá, štrnásťročná moja sestrička.

— Hm...

Zadíval som sa na Editu. Malé, štíhle, filigránske dievčatko. Taká jemná, porcelánová figúrka. Človek by sa jej bál dotknúť, aby ju neporušil, nerozbil. Jej modré, veľké očká, z čistej, trochu rumennej tváričky, vážne sa divajú na mňa. Pohladím jej plavé, hodvábne vlásky:

— Edita, ďakujem vám za láskavosť. Ste vskutku milá a pozorná.

Neodpovedá, len sa díva na mňa.

Rád by som vedel, na čo myslí, prečo je taká vážna?

Začal som ju pozorovať. — Editu nemôžem pristihnúť, aby niečo nerobila. Edita vyberie slúžke z ruky prácu a urobí ona sama. Skoro som sa zasmial, keď som videl to malé, filigránske dievčatko ohromnou metlou zametať dvor.

— Prečo jej dávate také ťažké práce? Čo to robíte s Editou?

— Veď jej nikto nič nekáže. Ona to robí z vlastnej vôle a nedá sa odhovoriť.

— Edita, aké to máte chúfky? Prečo sa tak namáhate? Prečo radšej niečo nečítate? A či nechcete byť študentkou?

Edita je chvíľu v rozpakoch, potom odloží metlu a ide dnu do domu.

— Edita, ak máte chuť, poďte so mnou na prechádzku.

Musím spoznať, čo je s tým deckom. Zdá sa, že je pravým opakom Macky, ktorá je viacej teoretikom a o praktický život sa nezaujíma.

Edita vážne kráča vedľa mňa. Chytím ju za ruku:

— Edita, povedzte mi, prečo ste vy taká vážna?

— Ako by som mohla byť veselá, keď mi tá Mariša

stále sľubuje, že ma nauči pančuchy štopkať, a potom nikdy nemá čas; vždy ma odbyje tým, že...

— No dobre, dobre, Editka.

Zbadám, že je Editka hlúpym, hlúpučkým dievčatkom, že po Mackiných rozumovaniach v nej nieto ani stopy. Edita je ako malé teliatko, samostatného názoru na nič nemá, len na prácu, a je nekonečne dobrodušná a pozorná. Edita celý deň mlčí a je vážna, chýbajú jej alúry duchaplných, zázračných detí, ale má vzácne vyvinutý zmysel spoločenský a za zdvorilé slovo dušu by dala človeku.

Začínam mať to dievčatko veľmi rád. Jej úslužnosť a tichá zdvorilosť nepozná hraníc, z každého pohybu toho maličkého, filigránskeho stvoreniatka sála toľko šľachetnej harmónie, toľko prirodzeného pôvabu, že je mi smutno za ňou, keď ju deň nevidím. Najradšej by som si ju vstrčil do vrecka ako taký drahý, milý, maličký sošku.

Editka sa spoločensky zo dňa na deň vyvíja. Poznajú ju všetci moji priatelia. Ide nakupovať, navarí nám čaju a očarí každého svojou milou vážnosťou a pozornosťou.

Len vzdelávať sa nechce. Filozofiu nemá rada. Pozorne počúva, ale vidieť na nej, že ju to neinteresuje. Že má v škole samé jednotky, to môže ďakovať tiež len svojej milej povahe.

Nič to, Editka! Nebude z teba suchá, filozofiou otrávená, okuliarnatá, premúdra profesorka, ty budeš len Editou, našou maličkou, hlúpučkou gazdinkou, ktorú by sme ale nedali za múdrosť všetkých mudrcov.

Editka je mojou reprezentačnou priateľkou.

Ona mi je akýmsi duševným doplnkom, som pyšný, že sa s ňou môžem ukázať. Edita očarí každého a ja sa zohrievam v teple, čo jej maličkú, tenkú postavu a jej drahú povahu všade obklopuje ako zázračná gloriola hlavu svätých. Edita pretvorí, preformuje každého, každú atmosféru na svoju drahú, dobrotivú podobu,

a to robí malé dievčatko nie afektovaným spôsobom fenomenálnych, zázračných detí, ale ticho, nevedomky. S nikým nie je dôverná, nik ju nebozkáva a nemazne sa s ňou. Jej vážnosť je niečo samozrejmé a prirodzené.

— To je Edita a Edita je toto. Ani viac, ani menej.

Edita sa stáva vážnym faktorom môjho života. Začínam s ňou kombinovať.

— Editka, chcem sa s vami trochu pozhovárať. Viem, že vás to neinteresuje, hádam mi ani neporozumiete, ale potrebujem teraz láskavého, vážneho pohľadu vašich modrých očiek.

Hľa, pozrite, Edita, prichádzam na to, dozrieva vo mne myšlienka, že som na tomto svete úplne zbytočným človekom. Prichádzam na to, že ma okrem vás nik nemiluje. Pozrite, Edita, ja roky a roky vylievam svoje myšlienky, svoje city do studne, z ktorej pije verejnosť. Mňa v čiernych nociach, keď ľuďom sníva sa o blaženosti, keď nanajvýš usilovný študent bdie pri stole, aby sa prežul cez hory svojich kníh k šťastnej budúcnosti — vtedy, Edita, v čiernej noci, ktorú neruší len pokojné chrápanie môjho drahého priateľa, ktorý spí spánkom spravodlivých ľudí — vtedy, Edita, ma šialená túžba vedie k bielemu papieru, aby som vlial do pera svoju lásku i svoju nenávisť k tomuto svetu a k ľuďom, ktorých predsa, predsa len nekonečne milujem, hoci sa od nich niekedy odkopnem.

Ja, Edita, vlievam do pera svoje city, svoju nahú dušu, tak ako je, s úprimnosťou kajúceho hriešnika na smrteľnej posteli. Stojím vo svojich literách pred ľuďmi taký nahý, ako ma mater porodila. Trpím, plačem a prídem do šialenej extázy tam pri tom bielom papieri, a čo ta perom naškriabem, to som ja, Edita, ja, moja nahá podstata, ani horšia ani lepšia, práve taká, akú som ju vykreslil na ten biely papier. A myslíte, Edita, že sa mi podarilo získať jediného priateľa? Myslíte, že sa našiel človek, ktorému sa zadrapili moje city do duše, zatriasli ním a nútili ho spolu chvieť a znieť s vlnami mojej psychy?

Že ma tie moje konfesie, moje spovede priblížili k ľuďom? Nie, Edita!

Márne to bolo všetko. Som od ľudí ďalej ako posledný ožratý paholok, ktorého od zvieraťa odlišuje len to, že namiesto vody pije špiritus.

Edita, márne som zvliekal svoju dušu donaha; v tom mori tuposti a bezcitnosti stratili sa vlny mojej psychy bez konsonancie, bez ozveny.

Edita, rozumejte mi. Nič sa mi nestalo. Nespravili mi nič zlého, ani nemohli, lebo veď, keď na to príde, udrieť viem aj ja, že zabolí, kam trafím. Mne, Editka, nikto nič nespravil, ale zroňuje ma bezcitný, hlúpy, nenávistný smiech, plný sotva utajenej zlomyseľnosti, lebo jasne mi zvučí z neho odkaz:

— Márne je všetko, ničto prostriedku, moci, ktorou by som sa prebil v hnusných, intrigánskych bojoch cez zdrevenenú, paranoicky zlomyseľnú kôru tých duší. Márne som vlial svoju nahú dušu do pera a do slova; priatelia, tých niekoľko bytostí, o ktorých som si myslel, že sú mojej duši blízke, veď spolu sme plakali, zúfali, úfali, šaleli toľko a toľko ráz, ti ma odkopnú a zašpinia hneď, akonáhle sa nám záujmy, čo aj len zdanlivo, na prvý pohľad trochu skrižujú.

Kde je sila myšlienky, kde je príbuznosť duší, Edita? — Je to všetko len chvíľkové, je to len naivný sebaklam, humbug.

Zroňuje ma ten svet, tá celá rozoštvaná zemeguľa, kde ľudský pokrok naraz produkuje salvarzán a štyridsaťdva centimetrové delá, kde sa ľudia s menom Spasiteľa na perách vraždia. Spoločenstvo, kde sa jeden druhému díva do hrnca, čo si varí ten druhý na obed a slina mu tečie od závisti, ide toho druhého v mene Pravdy vykynožiť zo sveta, keď mu uvidí v hube väčší kus nahnitého mäsa.

Dušu mi zviera pocit hnusu, keď vidím, že ľuďom, intelektuálom tá bohatá zemeguľa nedopraje nič „nadbytočné", že im vypočítajú živobytie na gramy; toľko smieš zožrať, toľko šiat kupovať, keď sa rozmnožíš, do-

staneš nejaké prídavky, aby tvoje plody hladom neskapali. Zídu sa: tvoji synovia pre vojny, epidémie, náhody, dcéry tvoje pre prostitúciu alebo pre tuberkulotické živorenie v obchodoch a kanceláriách.

Boli časy, Edita, keď ma tie veci boleli až do zošalenia, keď som chcel ten svet rozdrúzgať alebo spasiť za každú cenu. Potom prišli skúsenosti, prišla psychopatológia a tie ma naučili, že škoda sa rozčuľovať: odstrániš zlo dverami, vojde ti cez oblok. Odstrániš hmotnú biedu, neodstrániš légie chorôb, ktoré existujú a existovať budú, neodstrániš tehly, ktoré nám padajú na hlavu na ulici, nič nemôžeš robiť proti nešťastiu zdedenému po rodičoch, alebo náhodnému.

Dnes už nechcem korigovať. Nechcem už svet spasiť. Zosmiešnili sa mi alúry novodobých prorokov, ktorí tak rastú v rozličných politických kluboch ako huby po daždi.

Dnes mám už len jednu túžbu: Preč, preč z toho ohavného jarmoku, niekam ďaleko, kam ani vták nezaletí. Za horami, za morami kdesi sa nájde azda, iste sa nájde, musí sa nájsť nejaký ostrov, nejaký prales, nejaká oáza, kde jasné lúče ranného slnka nekalia hmly a smradľavé výpary biedy a egoizmu. Kde voľne rastie banán a kokosový orech. Ta pôjdem, Edita.

Och, to bude krásne. Viete čo? Pôjdem medzi Zulukafrov do Afriky. To sú zaujímaví ľudia. Zožierajú sa síce tu i tam, ak sa nemýlim, ale nerobia to aspoň v mene lásky ako u nás v Európe. A potom ich naučím lepším mravom. Len si predstavte, Edita! Môžem tam spraviť ešte aj kariéru. Povedzme ja ako znamenitý chirurg vyoperujem žene nejakého černošského kráľa apendix, zapáčim sa jej, zaprotežuje ma pri dvore a ak budem mať šťastie, môžem sa stať i dvorným lekárom jeho veličenstva.

Pomyslite si, Edita! Nebude to vznešené? Prirodzene, vy pôjdete so mnou. Vy budete mojou asistentkou.

Je to krásna, čistá, precízna práca, hodí sa pre vás práve znamenite. Pôjde s nami i Macka. Ona bude

mojou tajomníčkou, bude mi klepať moje novely na stroji. Lebo dúfam, Edita, ba som pevne presvedčený, že sa mi podarí časom vzbudiť záujem Zulukafrov aj o literatúru. Iste budem môcť aj knihu vydať. Vyjde v mojom vlastnom náklade, lebo tam budeme bohatí, Edita.

Otecko, ktorý, prirodzene, tiež pôjde s nami, bude dozorcom nad našimi kávovými plantážami. Nemusí viacej celý deň v kancelárii driemať a oči si kaziť aj v noci. Bude sa len prechádzať a domorodcom komandovať.

A potom, keď náhodou zatára sa k nám nejaký beloch z tej divokej Európy, viem, že sa zadíví nad našou kultúrou. Ja budem voči nemu gavalierom. Uhostím ho, navarím mu čiernej kávy z našej vlastnej úrody a dám mu na pamiatku zväzok mojich zobraných noviel s vlastnoručným podpisom na titulnej stránke.

No, nebude to vznešené, Edita?

— Ale hej, náramne, — povedala Edita s výrazom hlbokého presvedčenia na tvári, taktne pritom zívajúc do vreckovky.

V poslednom čase som trocha precitlivený. Hanbím sa, že moja drahá Medicína dosiaľ nevyničila zo mňa také malicherné, nedôstojné, ani laikovi nesvedčiace motívy, ale nemôžem za to.

Myseľ mi kalí kvičanie zajaca, ktorého na okraji lesíka v šere podvečera chytila líška. Ten hlúpy zajac jačal ako malé dieťa, ako ho líška kántrila a mňa čert práve vtedy viedol popri lesíku, že ma mráz prešiel od lútosti a hnusu.

V mysli mi víta pišťanie môjho malého Pištu. — Pišta je maličké biele morčiatko, z ruky asistentovej som si ho zachránil, keď mu chcel dať práve skúškovú injekciu z krvi nejakého chorého. Nazýval som ho Pištom, lebo ráno, keď sa zobudil, pišťal ako malé kurča.

Vychoval som si Pištu a uzavrel s ním priateľstvo. Býval v mojom širokom, z trstiny upletenom foteli.

Raz v noci ma zobudilo Pištovo pišťanie. Takým srdcervúcim hlasom pišťal v tom pozdnom, tichom, nočnom čase, že mi vlasy hrôzou vstali na hlave. Nevedel som sa hnúť asi minútu, len vidím, že niečo, pes či mačka — nejaké temné zviera so zelenými, fosforeskujúcimi očami unáša môjho Pištu. Schytil som revolver z nočného stolíka a praštím za ním, ale už bolo vonku cez oblok.

Zmeravel som od hrôzy. Čo sa tu stalo? A vonku, v tichej, čiernej noci ešte stále bolo počuť pišťanie môjho malého Pištu. Ten hlas mi rezal do nervov. Znel vždy zo vzdialenejšieho miesta a vždy tmenejšie. Ako pološialený vyskočil som s malým elektrickým lampášom a s revolverom v ruke a tak, ako som bol, v košeli, vybehol som do čiernej noci. Pobehal som celú sihoť široko-ďaleko, všade ticho, nikde nič.

Bolo po mojom Pištovi. Žalostné piskanie toho maličkého, bezbranného, mne tak milého zvieratka mi vŕtalo do duše, že som sa išiel zblázniť od žiaľu. Sadol som si na breh mŕtveho ramena Váhu pod bananským kopcom, kde zo zeme vyvierajúca horúca voda parila sa do chladnej noci, a tam som smútil nad Pištom. I zrela vo mne myšlienka pomsty, pomsty krutej, nedefinovateľnej, veď ani neviem, čo to bolo, kuna či mačka, alebo akési iné zviera. Len viem, že ma cit viedol netrpieť krivdu slabých, nevinných tvorov, naučiť silných a namyslených, čo je bolesť, naučiť ich súcitu. Vykynožili sme všetky mačky z ostrova. — Na, tu máš, pre Pištu — bumm.

Cítil som akúsi satisfakciu.

Zostala mi už len Editka. Celá moja žiarlivá, ustrašená láska koncentrovala sa na ňu.

Ste taká bledá, tenká, Editka. Veď vás vietor odnesie. Pozrite, som vaším bračekom a Macka vašou sestričkou a sme vedľa vás skoro ako medvede pri sýkorke. Vy musíte byť tiež silná. Ako chcete byť potom mojou asistentkou? Ako chcete ísť so mnou do Afriky medzi Zulukafrov?

Musíte sa naučiť po anglicky a po francúzsky. Vidíte, s Mackou už ináč ani netrepoceme. Ak budete usilovná, o mesiac, o dva všetko môžete po anglicky vyjadriť.

Vláčil som Editu so sebou cez hory-doly, bežali sme hore svahom, dolu svahom, dvíhali — hádzali kamene, kúpali sa vo Váhu, krmil som ju good morning-om, if you plaeseom, anglickou zdvorilosťou, a hľa, Editina tvár začala sa červenať a hrdo zápasila s vykrútenými hláskami angličtiny.

Edita všetko to robila so svojou obvyklou, vážnou ochotou. Pýtala o odpustenie, keď už ďalej nemohla hore kopcom od únavy a bola celkom nešťastná, keď niečo chybne vyslovila.

Po obede zápasila so svojimi školskými úlohami, a aby počty išli veselšie, zavolala si priateľku, spolužiačku.

— Och, čert aby vzal tie počty, — vzdychla Edita, — čo by dala za to, keby som len tie počty nemusela robiť!

Čerta dojala tá úprimná prosba a rozhodol sa, že Edite pomôže. Priateľka sa trápila so svojim zlým, od ručky už celkom zahrdzaveným perom, ktoré už asi päť minút darmo ťahala von — ani sa nehlo z ručky.

— No, ako dlho sa chceš ešte trápiť s tým zlým perom?

— Aha, už je vonku, — zajasá Editina priateľka a ako sa Edita zvedavo k nej nahne, „švungom" namáhania zapichne Edite vytiahnuté pero do pravého oka.

Na, už nemusíš tie počty robiť, čert ti pomohol.

Nebol som vtedy doma, volali ma z parku telefónom.

— Ako sa máte, Edita?

— Ďakujem, celkom dobre. Oko ma nebolí vôbec. Však keď mi krvácalo, Mariša ho hneď umyla v lavóre a potom prišiel pán doktor, zaviazal ho a poslal nás okamžite na kliniku.

Ach, tak, pravda. Mariša nevie, že sa ľudské oko a špinavé hrnce nečistia rovnakým spôsobom. Ešte je

pekné od nej, že nepriložila na to oko trocha kravského hnoja, ako je to zvykom na dedine, „aby vysal ranu".

Večer leteli sme rýchlikom do mesta na kliniku.

— Vy ste otcom dievčatka, tak len pekne zostaňte vonku, — povedal inšpekčný lekár otcovi, — vy, — ukázal na mňa, — kolega, môžete to vidieť.

Sňal obväz a namieril vyšetrujúcu lampu.

Uvidel som Editino očko.

Díval som sa doň.

Zafal som zuby. Nebolo to už oko. Bola to akási slzou a krvou zlepená kalná masa s úplne zakalenou šošovkou; pupilu, dúhovku rozoznať na ňom nebolo. V prostriedku široká štrbina vpichnutia.

Doktor pomaly recitoval: — Úplná perforácia, prepichnutie rohovky a šošovky, z toho cataracta traumatica, úplné skalenie. Ranu zajtra zašijeme. Či sa dá oko udržať, či rana nebola infikovaná a nehrozí skazou aj druhému oku, to uvidíme neskoršie. Dievčatko tu zostane u nás v ošetrení. O nejaký čas, o mesiac, o dva uvidíme.

Díval som sa do Editinho očka.

Potom som pozrel na Editu.

Vytackal som sa do čakárne k otcovi. — Choď, rozlúč sa s ňou, zostane tu na klinike.

Počul som hlas otcov: — Nesmieš plakať, Edita, ty teraz musíš tu zostať a neplač za nami, lebo to uškodí tvojmu očku. Veď zajtra k tebe prídeme.

Edita prestala plakať.

Referoval som otcovi.

Hej, ten strieborný mesiačik nad nami nevidel ešte dvoch takých nešťastných červíkov túlať sa po nočných uliciach, túlať sa nemo, bez slova, slzy od zúfalstva, aké sme boli my dvaja.

Vtedy v noci nemohol som zaspať a zašiel som k Váhu ako minule, keď som stratil Pištu. Biele pary sírnatých, horúcich prameňov válali sa v chladnom nočnom povetrí ako biele mátohy na brehu.

Hľa, sedím tu na vulkanickej pôde. I vo mne je vulkán, chcel som dodať, ale potom som sa zbadal a žiadal som biele hmly a tichú noc o odpustenie, že som sa ja červík-človek vopchal k nim a chcel sa k nim pripodobňovať.

Z bielej hmly sa mi vynorila Editina tvár, maličkej mojej Editky, ktorú som mal najradšej na svete. Editino pravé očko nebolo už modré a vážne usmievavé, bolo zohavené. Namáhal som sa, chcel som vidieť, vsugerovať si do tej bielej hmly jej starú tvár, tú krásnu, jemnú, bledú, filigránsku tváričku s dvoma modrými vážnymi očkami. Márne som si vsugeroval, ako keby nebola nikdy ináč vyzerala, nemohol som si spomenúť na jej ešte predvčerajšiu tváričku, na jej usmievavé pravé očko.

To strašné, zohavené pravé očko mi nezmizlo spred očí.

Juj — juj — juj. Hrdlo mi zviera bezmocné zúfalstvo, reval by som, plakal, hlavou by som drúzgal do steny. Čosi strašne temné sa mi vkradlo zase do života a uchvátilo mi Editu ako Pištu minule.

I vzbudil sa vo mne zase popud k pomste. K pomste slabých, nevinných obetí na silných a namyslených. Spýtal som sa bielych mátoh na druhom brehu.

Ako mám pomstiť Editu?

Koho mám zničiť za modré, usmievavé očko Editino?

Kto má na svedomí Editino očko?

Ale biele mátohy nedali mi odpovede. Zakolísal nimi ľahký nočný vánok.

Och, ty, ktosi, — riekol som, — Pane, povedz, čo chceš od Edity, čo ti urobila Edita. Pozri, koľko zlých, bezcitných duší žije na tom tvojom krásnom svete, prečo tresceš práve Editu, ktorá je maličká, bezbranná a dobrotivá? Pane, stvoril si nás, aby sme skapali, ale prečo zmrzačíš nám ten krátky sen, ten kratučký život?

Dal si nám krásnu dušu, ochotnú nasledovať tvoje rozkazy, prijať do seba ohromný komplex krásy, dobývať svet, pokiaľ si nám ty vymedzil, javiť ustavičnú, neukojiteľnú snahu, zdokonaľovať sa. Dal si nám dušu,

ktorá by bola schopná zažiť celý ten život v rozprávkovej harmónii, neuvidieť špinu a zlo, apercipovať si len krásu, činiť len dobré, hľadať len Teba, a hľa:

— Pane, tú našu krásnu dušu, vrchol svojho diela uzavrel si — do kalu.

Pozrieš kedy-tedy, Pane; cez oblok našich anatomických ústavov do pitevní a vidíš tam, čo je telo, pozemský obal tvojho najdokonalejšieho diela, duše našej?

A keď vidíš, nepomyslíš si, že je lepšie tomu červíkovi v zemi, ktorému si takej duše neďal, ako nám — na posmech — ale ktorému ona vôbec nechýba a ak ho rozkúskuješ na sto kusov, z každého kusa jeho červíčieho tela vyrastie červík nový.

Strašný to posmech, krutý žart. Stvoriť človeka s nezmyselne komplikovanými, bezúčelnými, zbytočne krížom-krážom prekrútenými, labilnými, neodolnými orgánmi, súčiastkami telesnými, veď naše optické prístroje sú oveľa účelnejšie a presnejšie než naše oko, hociktorá pumpa precíznejšie, istejšie a spoľahlivejšie funguje než naše hlúpe srdce a tak rad-radom a — a do toho nezmyselne, zbytočne zložitého, neodolného, úpine nepotrebného, krížom-krážom prevykrúcaného komplexu nasadená je naša duša. Duša, ktorá cíti, ktorá ako keby bola len na to, aby pochopila svoju biedu, strašlivú mizériu, súc uzavretá do tej labilnej, na každý neviditeľný bacil, na každú malichernosť neslýchane, extrémne reagujúcej — špinavej hmoty, čo sa telom nazýva. Naša krásna duša je stvorená len na to, aby trpela, znášala neustále hrubé útoky toho nemotorného, barbarského mechanizmu.

Nechcem ísť do podrobností, nechcem už do toho vŕtať, ale Editino očko ma na duši páli. Čo robiť, ako sa pomstiť za Editino očko?

Oj, vedel by som! Stal by som sa apoštolom, ktorý by pozrel tvoreniu do karát, korigoval by jeho nezmyselné hračky, postavil by sa proti jeho zákonu.

Eh, márne, som oveľa zronenejší, než aby som sa vedel vžiť do úlohy apoštola.

Tie biele mátohy z druhého brehu prídu až sem ku mne, zahalia mi obzor koldokola, už ani bananské kopce nevidím, nevidím už nič, len hustú bielu hmlu, čo ma obklopuje a v nej vidím — márne si zakrývam oči — z nej sa díva na mňa, márne sa chcem vkolísať do bezvedomia — Editino zohavené očko.

Nevidel som potom Editu vyše mesiaca. Nemohol som sa odhodlať navštíviť ju. Konečne som predsa zašiel na kliniku. Najprv som sa informoval u doktora, čo je s Editou.

Oko, hoci ešte nie je upokojené, pekne sa vraj konsoliduje. Infekčné komplikácie sa dosiaľ neukazovali. Skalenú šošovku, ktorá je neupotrebiteľná, neskoršie, až dozreje, vyberú. Tým Edita príde o 10—13 dioptrií a jej očko by bez šošovky predmety neuvidelo, len svetlo a tieň. Tomu by sa dalo odpomôcť silnými, vybratej šošovke zodpovedajúcimi okuliarmi, ale druhé, zdravé oko by tie umelé veci nestrpelo. Vznikli by nerovné, skalené obrazy, preto Edita na tom operovanom oku nijaké sklo nosiť nebude a naučí sa pracovať jedným zdravým okom. To druhé, ktoré vraj po vybratí skalenej šošovky bude mať vzhľad celkom normálny, bude akousi rezervou, keby sa zase zdravému oku niečo prihodilo. — Videnie jedným okom, ak trvá od detstva, môže sa veľkú vyrovnať videniu normálnemu. Videnie telies, ktoré normálne oko robí tým, že dve zdravé oči stoja od seba vzdialené, a tak vidia teleso z dvoch strán, urobí tiež jedno oko tým, že telesá, fixované akýmsi neuvedomelým pohybom hlavy, „obchádza".

Potom som išiel k Edite. Vítala ma zďaleka. Nosila čierne okuliare. Bola veselá, žartovala; v nemocnici ju mali radi, dobre sa cítila.

Snáď som jej z očí okuliare a pozrel som na ňu.

Oj, kde boli jej drahé modré, usmievavé, vážne očká? Kde bola tá drahá tvárička? Dívala sa na mňa akási zvláštna, malá, detská tvár, zmenená na nepoznanie, s výrazom ľudí, majúcich na jednom oku bielmo, s vý-

razom, pri ktorom prejde človeka zima hrôzy a poľutovania.

A k tej strašnej tvárničke jej nezmenená povaha, jej jemnosť a veselo vážna zdvorilosť.

Odvrátil som sa, aby nezbadala v mojich očiach slzu.

— Jaj, Editka moja, čo zostalo z tvojej drahej tváričky?

Zbadala čosi, lebo ma pritiahla k sebe a potešovala.

— Nebuďte smutný, nič to, maličkosť. Všetko bude dobre. A nemyslite, že som bola lenivá za ten čas. Sestre som robila pätričky z prevŕtaných zrniek svätojánskeho chleba. Pozrite, koľko ich mám a aké sú krásne.

— A viete ešte niečo z angličtiny?

Och, akoby nie. Všetko! Nezabudla som ani slovíčko. Aj na veršík sa pamätám, čo ste ma učili.

Under a spreading chesnut tree
the village smithy stands;
the smith, a mighty man is he,
with large and sinewy hands.

— Dobre, Editka, ďakujem, vidím, že ste nič nezabudli.

— Však nie, pravda som bola dobrá? Všetko bude dobre, áno? Však budem vašou asistentkou a vezmete ma so sebou do Afriky medzi Zulukafrov?

— Neviem, Editka, neviem.

Hoj, dušu mi páli, myseľ mi vŕta, kalí to Editino, Editino očko.

Moja malá Macka

Píše to pod starým platanom
svojej sestričke Margite
ktosi ďaleký.

Presne o pol piatej mal som s Mackou rendezvous. A vskutku, už čakala na mňa, videl som ju už zďaleka, ako sedí na lavičke pod starým platanom a ako obyčajne vyšíva.

Macka je mojou najlepšou priateľkou. V ten deň mala práve štrnásť rokov, tri mesiace a sedem dní. Je to modrooké, bucľaté dievčatko s nakrátko pristrihnutými plavými vláskami. Má také krásne modré oči. Vidím v nich uvedomelý rozum, dušu, a preto ju mám rád. Menuje sa Margaréta, kratšie Gréta, ale ja ju nazývam len Mackou. Myslím, nikomu by nedovolila, aby ju tak menoval, lebo Margaréta nestrpí dôvernosti od

nikoho, ale ja smiem ju tak nazývať. Veď sme starí kamaráti. Ja jej požičiavam knihy, zhováram sa s ňou o vážnych veciach a ona ma za to naučila vyšívať, gombíky prišiť a podobné užitočné veci.

Minule mi povedala, že každého nenávidí, nepustí sa do reči s nikým, jedine ja som jej sympatický. To viem aj ja. Macka s takým zbožňujúcim pohľadom hľadí na mňa. — Ako by aj nie!?

Veď ja toľko viem. Veď mi je všetko také jasné. Ja s takou ľahkosťou riešim všetky problémy jej života. — Urazila vás priateľka? A vy sa za to rmútite, Macka? Och, ako môžete byť taká maloverná? Aj to je niečo, môže vás to vôbec rušiť? A či čítala ona toľko ako vy? Má vaša priateľka čo len bledé poňatie o veciach, ktoré sú pre vás dávno prekonanými problémami? Macka, Macka, ako môžete byť taká naivná. Fumigujte ju, tú falošnicu, ani si ju nevšímajte.

A Macka poslúchla. Oči sa jej blyštia. Tak ju zohrievajú moje slová. Privádzajú ju často do extázy. Zatlieska rukami, so slzami nadšenia v očiach a skoro ma objíma. Pravdu máte, pravdu. Jaj, že som na to neprišla! Bože, aké je to jednoduché.

A tak jej riešim životné problémy.

Macka, naučte sa vžiť do duše iných. Aj ja som to tak robieval svojho času ...

A rozprávam Macke zoširoka o svojich gymnaziálnych triumfoch a smelom riešení zdanlivo nemožných situácií.

Takým zbožňujúcim pohľadom sa díva na mňa. Lebo ja som silný, plný energie a vynaliezavosti. Ja tam pri Mackinom vyšívaní na lavičke pod starým platanom robím zázraky. Zlých ľudí polepším, hlupákov zdvrím, duchaplných uchvátim, flegmatikov privádzam v úžas. Ja som tam na lavičke hercom, učiteľom, gentlemanom, géniom, cynikom, nezlomným hrdinom. Predo mnou niet neprajného názoru, v ktorom by moje bystré oko neuvidelo základnú chybu a nevyvrátila by ju moja železná logika.

A Mackine oči visia na mojich perách, so mnou sa teší, raduje, hnevá sa, rezignuje a zúfa.

Jej hlboké modré oči s takou nevysloviteľnou láskou hľadia na mňa; ja som jej Hrdinom, ideálom.

Macka ma zbožňuje a mne tak dobre padne zohrievať sa v jej veľkej, úprimnej, naivnej, detinskej láske. A zaslúžim si to od nej, lebo ja som tam na lavičke vskutku veľký, tam som spitý svojou vlastnou veľkosťou, tam sa vybíja moja fantázia, fantázia morfinistu. Tam vždy ja zvíťazím, tam vrátim životu fasky, tam beriem satisfakciu za nevyplnené túžby, za nepodarené skoky, za nešikovné prechmaty, za všetky svoje nedokonalosti minulé i budúce.

— Tam pri svojej malej priateľke, na lavičke, pod starým platanom.

Ty ma len odtiaľ poznáš, malá Macka, preto ma tak zbožňuješ. A tak dobre mi padne tvoja úprimná, detinská láska.

Bárs by si ma vždy len tam poznala.

Bárs by sa zmestil celý svet pod starý platan.

Dnes popoludní o pol piatej čakala ma Macka. Mal som dobrú vôľu. Veľmi vážne a ceremoniálne som ju pozdravil:

— Ruky bozkávam, Margaréta.

Zapýrila sa, lebo jej to tak ešte nik nepovedal. Skúmavým pohľadom sa dívala na mňa.

— Čo je nové, Macka? — spytoval som sa.

Sklopila oči.

— Tak všeličo, tu i tam, — povedala tichým hlasom. — Chcela by som vám o tom referovať, a predsa to tak ťažko padne.

— Len hovorte, Macka! Povedzte len celkom smelo, čo máte na srdci, čo ste skúsili.

— Ja nič, ale moje priateľky. Dnes moja susedka, viete, to vysoké dievča, priniesla nejakú knihu do školy. Dievčatá sa vrhli na ňu, hneď rozobrali celú knihu, i mne dali niekoľko strán. Tu ich mám, poznáte to?

Značka 6492
Prírast č. 53.339

Pozrel som na stranu. — Ach, Boccaccio! To sa tak páčilo vašim priateľkám? A to vás tak zmiatlo, Macka?

Nie, pamätám sa dobre na vaše slová. Ja hľadím na tie veci zvysoka, ale predsa, hnusí sa mi zverská žiadostivosť mojich priateliek, ako sa vrhajú na také veci, ako hltavo čítajú, recitujú tie hlúpe, nevkusné scény tých riadkov. Naučia sa naspamäť a vedia o nich snívať neustále. Predstavte si, mali sme škandál v škole. Pokladníčka triedy spreneverila peniaze, čo sme zložili na výlet a, ako vysvitlo, kúpila si za ne divné veci. Ja sama som videla u nej asi pätnásť fotografií filmového herca Harry Piela. Nosila ich v blúze nad srdcom, bozkávala a každú minútu ukazovala dievčatám. Celú sumu utrácala na podobné veci. Pravdepodobne bude vylúčená zo školy. Povedzte mi, aj chlapci sú taki?

— Áno, Macka, aspoň väčšina. To sú však úbohé neuvedomelé duše, ktoré vy môžete len ľutovať. Čo je pre nich vábivé mystikum, to vy dobre poznáte. Poznáte podstatu tých vecí, viete, aké je k nim stanovisko dobre vychovaného, vzdelaného človeka, ktorý sa vie ovládať — a preto škoda o tom reči šíriť. Čo bude z takých dievčat, Macka? Pre tieto sú gardedámy, aby strážili každý ich krok, lebo všade čaká na tie stvory „pokušenie a nebezpečenstvo". I vy budete mať gardedámu, Macka? Nie. Vašim strážcom bude váš vkus, dobrá výchova a čistota. Vo vašej prítomnosti každý sa bude cítiť človekom vyšším, čistejším a šľachetnejším, lebo vyprovokuje to z ľudí každý váš neuvedomelý pohyb, slovo, čin. Vo vašej spoločnosti spustlík sa premení, z vášho láskavého, čistého zraku, plného pochopenia, bude sálať sila Pravej Čistoty, lúč, ktorý osvieti všetky temné kúty ľudskej duše; sype ta nežnosť a ušľachtilosť.

Bol som apoštolom Čistoty, z môjho hlasu znela sila presvedčenia a Macka vážne počúvala.

Dlho sme mlčali obaja; boli sme vo vyšších sférach.

Aké je to divné, začala potom Macka, aký to nepochopiteľný nevkus. Nad nami, na treťom poschodí bývajú dvaja páni. Sú to inžinieri, inteligentní ľudia, a keď u nás nik nie je doma, chodia k nám dvoriť našej slúžke a vychovávateľke. Často počúvam ich hlúpy rehot v kuchyni. Ako je to možné, že inteligentní ľudia sa ponížia k takým obyčajným persónam. Keď vidím také veci, strácam vieru v jemnosť, vo vyššie zmýšľanie. Je to možné? Ľudia diplomovaní! Teda ani vysoká škola nezaručí akejsi ušľachtilosti duševnej?

Povedzte mi, Tom ..., nemajte mi tú otázku za zlé — boli by ste schopný niečoho podobného?

Bol som pohoršený. — Akože, Margaréta, aké to veci predpokladáte? Je to pravda, diplom často neznamená viac ako pár rokov vykonanej, mechanickej práce. Sú to však malí ľudia. Ich otcovia nenechali na nich v duševnej sfére nič lepšie. Sú to malí červíci bez jemnosti, bez ideálu. Prežijú svoj malý život celkom pudové. Je to ten bezcenný mob, misera plebs. Tých nesmieme ani uvidieť, Macka! Inde sú naši ľudia. Je ich málo, ale sú, jestvujú aristokrati ducha. Ťažko sa k nim dostať, lebo sú pyšní, do seba uzavretí, ale treba ich hľadať. — A čo sa týče mňa samého, akoby som sa mohol ponížiť natoľko. A vôbec ani nerozmýšľam o tých veciach. Zrak mi smeruje do výšky, akoby som mal času a chuti zaoberať sa hnusným davom? Áno, niekedy neskoršie, dúfam, tiež si nájdem družku života. Bude taká, aby bola dôstojná ku mne. Bude vedieť sedem-osem rečí, milovať hudbu, umenie a literatúru. Jej zjav bude očarujúci, každý jej pohyb, slovo prezradí vyššiu duševnú zjemnenosť. Bude ozdobou môjho veľkého, skvostného salónu, akého niet ani v Paríži, ktorý združuje všetkých umelcov, literátov, hudobníkov našej vlasti. Ona bude medzi tými perlami duše krásnym, žiarivým diamantom, panovnicou.

Bude zároveň dobrotivou, chápavou mecenáškou, patrónkou všetkých vynikajúcich duší. Margaréta, čujte, vytvorím kult krásy, aký nemá nijaká iná zem, venujem na to celý svoj život. Vytvorím nesmrteľnú dobu duševnej povznesenosti a moja družka mi bude v tom pomocnicou. To je ideál ženy. Milión dnešných mizerných ženských životov nestojí za život jedinej takej ženy.

Margaréta, toto je v tom ohľade moje stanovisko.

— Krásne, utešené, to som čakala od vás, — odvetila Macka.

— Len udržujte vieru vo vyšších ľudí, Macka, na dav nehľaďte, dav je hnusný a zverský, nesmie byť pre vás smerodajný. Zablúdite v chaose ich nízkych duší. Ešte vždy zabili toho, kto ich chcel spasiť. Vaše miesto je medzi vyššími ľuďmi. Len na nich hľaďte, len verte v nich. Oni sú celkom iní, oni sú lepší, lebo svoj život venujú kráse.

— Áno, verím v nich, — povedala, — a odpustíte, že som pochybovala.

— Tak, Macka, toho sa držte. Ináč na dnešok toľkoto stačí nám obom. Do videnia!

Slnce sa už blížilo k západu, keď som sa od Macky odobral. Zostala ešte na lavičke a hlávku si sklonila na ruku. Rozmýšľala.

— Najvnè, drahé decko, — myslel som si, — však ťa prekliaľ osud, že ti dal hlboký um, ktorý skúma a neuspokojí sa. O čo sú šťastnejšie tvoje „zverské" priateľky, ktoré v tvojom veku nad srdcom nosia a bozkávajú obrazy Harry Piela. Ty si malým, pokusným králikom Života, za všetku hlúposť a nedokonalosť tvojich družiek ty zodpovedáš, za všetky viny tvojho okolia, ktoré ono neuvidí, ty trpíš. Kam máš hľadieť, malá Macka, kde je nejaký pevný bod v tom chaose, nejaký uspokojujúci, posilňujúci kútik, kde by tvoja precitlivená, komisnosťou života prenasledovaná duša mohla nájsť útulok. Vieru, Boha, ak si ho vôbec mala, zobrali ti knihy, tvoji verní kamaráti. A čo ti môžem dať ja, keď nemám ničoho, keď sám len tak leziem sem-tam, z nálady do nálady. Ja som už privykol, kúpem sa v čiernych vlnách svojho vlastného smútku a dobre sa v nich cítim, sťa fakír na klincami vybitej posteli. — Môžem ti dať, nasugerovať akúsi náhradu, akúsi fanatizmu podobnú vieru v krajší život, vo vyšších ľudí.

Áno, Macka, to ti dám, mnohí to majú, predierajú sa

ňou celý život, majú tiež chvíle svätè — postačí azda i tebe viera vo vyšších, lepších ľudí. Vzorom bol som a budem ti ja!

Bol som už na konci veľkej aleje parku a odbočil som napravo na tichú cestičku so živým tujovým plotom, keď z húšte ktosi vykríkne na mňa.

— Hallo, mister, where do you go? — Predo mnou stál Bobby, malý sedemročný gentleman. Bobby je čertíkom parku, poznajú ho dobre všade a boja sa ho, lebo jeho žarty sú ostré a bezohľadné. Aj so mnou vyvádzal už všeličo, ale minule zdrapil som ho a poriadne vymlátil. Reval trochu, ale nik tade nechodil a nepustil som ho, kým mi nesľúbil na svoje čestné slovo, že mi dá pokoj. Od tých čias díva sa na mňa s ohromným rešpektom. Teraz ma chytil za ruku. — Come with me, — povedal a ťahal ma so sebou cez húšť. Naraz mi ktosi zozadu náhle zakryl oči. Kto iný to môže byť než miss Alice. A vskutku ona to bola. Miss Alice je veselá, milá Londýnčanka, patrónka Bobbyho a Bobby je jej rytierom.

— Hrajme sa na lapačku, — navrhol Bobby hlasom, ktorý nestrpí odpor.

— No dobre.

— Čo mi dáte, keď vás chytím, — pošepol som Alici.

— What do you wish?

— Will you give me a kiss?

— All right, — odvetila Alice po kratšom rozmýšľaní, lebo ona bola aj v Amerike a tam sa naučila stručnosti.

— Keď all right, tak all right, — myslel som si. Bobbyho som chytil za krk a zastrčil hlboko do tujovej húšte. Potrvá zo pár minút, kým sa odtiaľ vytrepeš a revať môžeš pre mňa koľko chceš, pomyslel som si a pustil sa za Alicou. Dohonil som ju šťastne pred veľkou alejou. Nebolo tam nikoho, bola rada, že som ju tak šikovne zachytil, a keďže som well educated gentlemanom, nezabudol som na zmluvu. Nebolo tam nikoho, len Bobby reval kdesi, keď naraz Alice vykríkne: Stop! —

— No, čo je?

— Hľa, tam, — ukazuje na druhú stranu.

— Kto je to? Nejaká little girl sa vraj díva sem.

Priblížil som sa a spoza kríka vynorila sa mi známa, bucľatá tvárička. Nebola červená, bola bledá ako stena.

Asi minútu sme sa dívali na seba bez hlasu.

— Tom, ... vy ... vy ... tiež ..., — prehovorila hlasom zúfalstva a zmätku.

Pojal ma hnev. — Nešťastné dievčatko, čo je to, čo vy tu hľadáte?

Sklonila hlavu, odvrátila sa a pomalým krokom sa vzďaľovala.

Pár skokmi bol som pri nej.

— Macka, malá priateľka moja, čo sa vám stalo? Hovorte, preboha, neodchádzajte takto. — Chytil som jej hlávku, podvihol a pozrel sa jej do tváre.

— Macka, čo je vám, povedzte! — Jej zrak bol skalený.

— Nič, vy vyšší človek, — povedala sotva počuteľne. Vytrhla sa z mojich rúk, tam stála bledá, bez sĺz a so stisnutými perami, dívala sa na mňa, cezo mňa, cez moje impozantné teórie, ďalej, ďalej, kdesi do bezodného Nič, kde nieto logiky, dobrej výchovy, ideálov, vyšších ľudí a kde uvidela nejaký šedivý, kalný chaos, čo sa menuje: Život.

Potom odišla Macka, ktorá mala štrnásť rokov, tri mesiace a sedem dní, v hlave Schopenhauera, v ruke výšivku a pred sebou dlhú, dlhú cestu — bezúčelnú, nezmyselnú.

— What is it there, Tommy; I say, come here! — volal ma Alicin netrpezlivý hlas.

— Idem už, idem!

Diabol a Diabolo

J. Rob-Poničanovi

Kapelník orchestra v parku kúpeľného miesta P. práve zdvihol čiernu dirigentskú paličku, aby udal takt partitúry opery: „Diabol sa baví". Nato hneď zazneli široké akordy opery.

Hovorí sa: Nemaľuj čerta na stenu, lebo sa ti zjaví. Diabol sa veru zjavil! Jasal radosťou, ako počul muziku Diabol sa baví. Vystúpil neviditeľný pri veľkom platane. Okolo starého platanu sa hrali deti: samé dievčatá, menšie a vyrastenejšie. Lucifer sa natešene obzeral. — Pravdu majú tie čerstvé, veselé akordy! Diabol sa baví. Diabol sa chce baviť!

Okolo starého platanu dievčatká sa hrali s diabolom. Nie s Diablom, ale s diabolom. Krútili tie farebné kužele po dlhých vláknach, priviazaných na dve paličky. Potom čertovskou šikovnosťou náhle roztiahli paličky a napnutá nitka vysoko vyhodila diabolo. Zmizlo vo výške v zeleni platanu a keď spadlo, šikovne ho zachytili a krútili ďalej.

Okolo platanu na lavičkách sedeli mamičky dievčat a kochali sa v šikovných pohyboch svojich dcérušiek.

Diabol sa oprel o platan a usmieval sa:

— Skutočne, milé dievčatká. S akou obratnosťou krútia to diabolo. Pozrel na okolo sediace matky. Boli veselé. Niektoré vyšívali, ale zrakom pozorovali hru dievčat.

— Och, aké sympatické mamičky, — pomyslel si Diabol. Dievčatká trochu utíchli, takže bolo počuť balet opery. Lucifer sa spamätal. — Ech, čo tu stojím, keď nie preto som prišiel! Moju muziku hrajú. Hej, Diabol sa má baviť!

Tie detičky sú milé, veľmi milé, ale ich matičky sa mi lepšie páčia. Sedia tam ako také dobrácke, starostlivé kvočky. — Tuk, tuk, tuk, detičky! Choďte trošičku stadeto! Oprobujem niečo s týmito mamkami. Nech zjem všetky tie drevené diabolá na obed, ak tie kvočky trochu nenahnevám. — Tuk, tuk, tuk, kurčiatka! Bežte len stadeto, bežte!

Malé dievčatko vykríklo: — Deti, tam na druhej strane vedú to malé medvieďa, ktoré sme aj včera videli. Bežme sa naň podívať! — Všetky odhodili diabolá a veselo vykrikujúc bežali na druhú stranu k vodometu dívať sa na medvieďa.

Matičky blažene hľadeli za nimi. — Choďte len detičky, choďte!

Spoza platanu vystúpil Lucifer v podobe elegantného gavaliera. V očiach mal monokle a medzi prstami krútil ohybnú paličku. Zastavil sa uprostred polkruhu lavíc

okolo stromu a usmievavo sa obzeral. Matky sa pokojne zhovárali; nevšímali si ho, veď takých figúr dosť chodí po parku. Diabol zdvihol klobúk, hlboko sa poklonil dookola a lichotivým hlasom prehovoril:

— Ruky bozkávam, milostivé! Vy ma nepoznáte, však nie? Menujem sa Dagobert Diabolo a som doktorom filozofie. Rád sa vrtím sem i tam po tom svete širokom a teraz tu letujem. Chcel by som vám niečo povedať, milostivé, azda vás to nebude nudiť. Tak udivene pozeráte na mňa. A ja vás veľmi dobre poznám!

Stále krútil medzi prstami svoju paličku a s arogantným úsmevom pozeral na matky, ktoré ten úsmev celkom odzbrojoval, že ani k slovu neprišli.

Áno, poznám vás, milostivé, veľmi dobre. Ste ženami ľudí dobre situovaných a žijete blažene. Splnil sa najvyšší ideál, sen vášho života: dobre ste sa vydali, ste matkami, milujete svojich mužov, svoje deti, slovom žijete pokojným a harmonickým životom.

Matičky drahé! Či sa vám páči alebo nie, musím vám povedať, že nie som s vami spokojný. Neopytujte sa, ako sa opovážim takto hovoriť! Vás do toho nič; mám na to právo. Rozumiete?!!

Oči cudzinca iskrili a magnetický prúd, ktorý z nich šľahal, priklincoval matky k miestu. Meravo hľadeli na hovoriaceho.

Nie som s vami spokojný. Hnusí sa mi každý váš pohyb, každé vaše slovo. Ošklivé ste. Čo sa s vami stalo? Kto vás tak pretvoril? Ste iróniou samých seba.

Nepoznávam vás, milostivá pani, áno, vy tam na kraji, ty, Margitka, lebo to je tvoje dievčenské meno. Čo je to s tebou? V gymnáziu si bola dušou, bohyňou triedy. Profesorky boli uchvátené tvojím talentom a spolužiačky ťa zbožňovali. Ty si bola kráľovnou všade na tanečných zábavách, v lete na plavárni, v zime na ľade. Bola si jará, veselá a štebotavá ani lastovička. Tvoja duchaplnosť, tvoje výborné poznámky stali sa porekadlami v meste. Pamätáš sa, Margitka? A čože si teraz? Vydala si sa za bohatého obchodníka, máš dve krásne dcé-

rušky, si blažená a nebadáš, ako si sa premenila?

Alebo ty tam, Irenka! Kde je tvoja usilovnosť? Kde je tvoje pero, ktorým si kedysi tiché, krásne, citeplné, hodvábne básne písavala, kde je tvoje pero, ktoré ťa urobilo pýchou samovzdelávacieho krúžku preparandie? Kde sú tvoje knihy, kde sú tiché letné večery, keď si s Juliánom záhady žitia riešila, kde sú ohnivé, rozcítené debatné večierky, keď si pred veľkým poslucháčstvom s takou dôkladnosťou, bystrým umom a logikou hovorila, že i najzafatejší antifeministi otvárali ústa a vo svojich hladkých a „čistých pravidlách" museli nechať medzeru pre teba, lebo „ty si výnimkou, ty si nadženou". Pamätáš sa, Irenka? Kde sa podelo to všetko, akou si teraz, „milostivá pani"?!

Nepoznám ani teba, Editka! Ako dievča bola si samopašným čertíkom. Milým, drahým dieťatkom si bola vždy. Oh, ako sa hnevali na teba chlapci! Ako si ich potrápila, zosmiešňovala, vyfigurovala! Ako ťa nenávideli a zbožňovali zároveň, lebo si bola ukrutná, poznala si ich zvyky a spôsoby dokonale. Denne traja, štyria ti vyznávali lásku a ty si sa im vysmiala. Keď boli takí smiešni, nemotorní, pravda, Editka? Jeden plakal, kľakol si a tak šepkal „milujem vás", druhý zabalil svoje vyznanie lásky do obalu cynizmu, tretí ti dlho filozofoval predtým, než vyrukoval s podstatou veci, štvrtý hral rolu silného „muža", ohnivého trubadúra, rečnil, prisahal, horel a roztopil sa; tak ti chcel imponovať. Ty si ich však dobre poznala. Veď v podstate boli takí primitívni, jedno a to isté chcel každý, iného programu nemali. Večným ich refrénom bolo: milujem Vás, buďte mojou. A ty, Editka, si mala tisíc spôsobov, žartov, ranila si ich, profanizovala si ich samých pred sebou. Nenávideli ťa zato a zbožňovali. Ty drahé decko, ty veselý čertík, kde si ty vystúpila, tam bolo úsmev, veselosť, tam bol dom plný jasotu, spevu a dobrej vôle. Pamätáš sa, Editka? A potom prišiel nejaký plešivý filister, veľký pán, ministerský tajomník a zakúpil si ťa, oslnil si tebou život. Prišli i detičky a čo si, aká si teraz?

A čo ste, aké ste vy ostatné? Neboli ste rovnaké ako dievčence, veď ste rozličných temperamentov a povah, ale dávali ste svetu, svojmu okoliu vždy to najkrajšie, čo vaša jemná duša produkovala. A čo teraz? Kde je váš klavír, váš štetec, váš esprit, kde sa to všetko podelo, matičky drahé? Viete, aké ste dnes? Viete, ako vás spotvorilo to materstvo? Tak to má byť a to čaká i na vaše dcérušky, keď sa raz vydajú? Ste egoistky, len všetko pre tú malú spoločnosť, ktorá sa menuje rodinou. Neinteresuje vás nič, vašou najušľachtilejšou zábavou je ohovárať iných. S cudzím mužom neviete ani slovo prehovoriť objektívne, veď „ste poctivými manželkami" a všetko, všetko, vaša úprimnosť, bezprostrednosť, patrí výlučne vášmu mužíčkovi a s druhým len „s rezervou" sa púšťate do reči. S pýchou hľadíte na svoje detičky, nesmierne ich milujete a je to správne tak a dobre, ale predsa, predsa . . . ! Tá vaša zvláštna, divoká, opičia láska robí na mňa taký divný dojem. — Matičky drahé! Obdivuhodne ste podobné istému . . . istému vtákovi . . . Nemajte mi za zlé, ale vždy na toho vtáka musím myslieť, keď vás takto vidím. Áno! Ste kvočkami. Obmedzenými, sebeckými kvočkami. Materstvo to isté urobilo z vás, čo zo sliepky. Sliepka je dobrým, milým, pekným a solídnym vtákom. Niektorá je krotká, že z dlane ti zobe kukuricu, druhá bojazlivejšia, tretia milo dotieravá. Ale keď vyliahnu kurčiatka, nastane nepríjemný obrat. Úplná nivelizácia povâh. Nie sú už milé, ani krotké, ani bojazlivé, alebo milo dotieravé, ale všetky jednaké. Nepríjemné, nervózne, stále sa rozčuľujúce, sebecké bytosti, ktoré vo všetkom nebezpečenstvo tušia. Robia sa všade dôležitými a neinteresuje ich nič, nič iné na svete, len aby čím viacej nahrabali pre svoje kurčiatka.

A čím ďalej, tým ošklivejšia bude vaša rola. Dcérušky vám vyrastú. Drahé staré mamky, tam zohavíte tanečné siene, kde je pokope toľko krásy a mladosti. Tam sedíte okolo vy, staré kvočky, ako gardedámy a so strachom sledujete každý krok svojej dcérky. S kým

tancuje, s kým sa zhovára? Tam tackáte sa všade, kde sa dve mladé srdcia stretávajú a naľakane sa spytujete svojej dcérky: — No, povedal už niečo pozitívneho ten chumaj?

Dcéruška vám musí všetko vyložiť dopodrobna a keď sa vám niečo nepáči, ukrutne sprofanizujete lásku tých dvoch milujúcich. Vo vašich očiach len to je láskou, len to je ‚vážna vec', keď máte výhľad, že svoju dcérku prišijete mladíčkovi na krk. On, chudák, si myslí, že o tých jeho vznešených citoch okrem jeho lásky vie hádam iba Pán Boh, a ani si nepomyslí, že dcérka doma musí mamke o všetkom referovať, že priam poľujete na neho rafinovaným spôsobom, lebo, drahé staré mamky, s vami to tiež tak robili, nuž čože máte spraviť?

Matičky drahé! Kvočky ste vy, nie ľudia. Nepáčite sa mi, ošklivé ste. A bolí ma vidieť tie dievčatá. Sú krásne, milé, veselé, sentimentálne, skromné, nadané, ako ste boli vy kedysi. Ale načo to všetko. Štetec, klavír, esprit, to všetko trvá len dotiaľ, kým príde ktosi a to všetko si pre seba zakúpi. Nemôžem mať radosť z krásy, z inteligencie a dobrotivosti vašich dcér, lebo to všetko je len dočasné, nič vážne a trvalé.

Veru tak: to je váš osud, preto sa mi nepáčite, preto vás ľutujem, matičky. Manželstvo vás znetvoruje, urobí z vás kvočky. Prečo? Nemohli by ste si to trochu uvedomiť a pozor dávať na seba? Nedať sa opanovať tak silne pudom kvočiek?

Oprobujte to, matičky drahé!

A teraz odpusťte mi, ak som sa vás svojou rečou nemilo dotkol. Berte si to však, ako sa vám páči. Vidím, detičky sa už vracajú od medvieďaťa. Menujem sa Dagobert Diabolo. Rád sa vrtím po tom svete širokom sem-tam a teraz uletím.

— Ťuk, ťuk, ťuk, detičky. Počte, hrajte sa ďalej s diabolom. Adieu, matičky, kvočičky, ťuk, ťuk, ťuk.

Diabol sa hlasne zasmial, paličkou svojou dirigoval

posledné akordy opery „Diabol sa baví" a ako sa hudba skončila, dodirigoval aj on a potom pružným krokom ufujazdil.

Holčička

V svojom siedmom roku šťastnou rukou som si rozviazal svoju zoschnutú pupočnú šnúru, ktorú s obdivuhodnou starostlivosťou odložila pre mňa toho času moja zlatá babka. Prorokovala mi z nej, tá drahá duša, veľké šťastie. Veril som tomu i ja, iba to ma sužovalo, že v kartách som zostal vždy dúrom.

No, kdeže je to šťastie? Však som sa aj ponosoval svojej dobrej babke. — Neplač, dieťa moje, — potešovala ma, — nič si z toho nerob, že nemáš šťastie v kartách, budeš ho mať v láske, len neplač.

Prestal som plakať, lebo som mal svoju babku rád a radoval som sa budúcemu šťastiu. Spytoval som sa z roka na rok drahej svojej babky, čo bude s tým šťastím? Upokojovala ma dobráckym hlasom: — Len buď trpezlivý, len počkaj, chlapče môj milý, veď máš času dosť a keby sa ti azda počkať nechcelo, môžeš aj bežať.

Minuli sa roky jeden za druhým, zobrali mi aj babku drahú. — Bože môj, koho sa mám teraz spýtať, kto mi povie, čo bude s tým mojím šťastím v láske? A či azda nadarmo som bol taký šikovný v siedmom roku?

Celkom určite sa pamätám, keď som ju prvý raz zazrel, hneď som na to myslel: Ľaľa, toto je Holčička. Holčička nie je nijaké meno. Je to akési nežné slovíčko a znamená asi toľko ako dievčatko. Ale nie hocijaké dievčatko. Pre mňa aspoň nie. Musím vidieť určitý typ dievčat, aby mi to slovo prišlo na um. Sú ženy, ktoré keď zazriem, musím náhle myslieť na morskú rybu alebo napríklad na kyslé uhorky. A to ani nie preto, že by boli podobné tým ušľachtilým jedlám, ale — nuž sám neviem prečo, fakt je, že také myšlienky mi skrsnú v hlave, keď uvidím niektoré ženy.

Mohol by som udať ešte niekoľko obrazov, ktoré by boli hádam ešte výraznejšie, ale už to radšej nechám, lebo viem, že už aj tak mnohí krútite hlavou nad mojím duševným stavom. A márne krúťte, drahé duše, lebo takéto podobné citové videnie tvorí základ celého moderného písomníctva i maliarstva. Kto to nemá, pre toho moderné verše a maľby zostanú naveky šialenými nezmyslami, lebo logiky a „zmyslu" v nich vskutku niet. Sú v nich len škály farieb, citov, nálad a chutí. Viem, ako užasol môj drahý, naivný tatík, keď som mu také veci ukázal. Neveril svojim očiam a vlasy by mu boli iste vstali na hlave, keby ich mal. No nemá chudáčik, mal namiesto nich tisíc nadávok pre Marinettiho a ostatných bláznov.

Nadával by vari dodnes, keby som ho nebol upokojil tým, že je to písané pre podobných bláznov, akým je sám Marinetti. A mal som pri tom i veľa pravdy.

Vrátim sa však k svojmu dievčatku. Najprv som si ho ani nevšímal. Ustálil som si len celkom roztržite, že je Holčičkou, ale potom som na ňu nemyslel. Nevidel som na nej najprv nič zvláštne. Bola práve taká ako tie ostatné. V Prahe je ich totiž strašne mnoho, ba osmelím sa tvrdiť, že tu do svojho osemnásteho roku je každé dievča Holčičkou.

Tisíckrát som ich pozoroval na ulici, v električke, na zábavách a, Boh mi odpusť, mal som vždy taký dojem, akoby som videl roj mušiek alebo komárikov, ako sa rojí vo večernom povetrí. Jedinca z nich zbadať nemožno, lebo sú všetky úžasne jednaké. Zvlášť duševne sú jednaké. Po hlase nemožno ich poznať, lebo všetky deklamujú tým istým zvláštnym, vyumelkovaným, exaltovaným hlasom.

So mnou nikdy nesympatizovali. Nie azda preto, že by som nebol švárnym šuhajom, ale akiste preto, že som sa nevedel vžiť do ich tónu.

Nezískal som nikdy sympatiu ani u jednej a veľmi ich za to nenávidím. Myslím, veľmi verne a celou dušou vedia milovať. To ani netaja. S chlapcom totiž len málokedy som ich vídal chodiť ináč než „per pazuch" a to najintímnejšie. Vysvetľoval som si to tak, že mozaika pražskej dlažby nie je všade v najlepšom poriadku a, keďže medzi chôdzou stále len na seba pozerajú, ľahko by mohli spadnúť. Mal som aj takú teóriu, že láska im zohrieva mozog, stávajú sa bojazlivými, boja sa náhleho zemetrasenia, búrky, a preto sa tak pevne zavesí jeden do ramena druhého, aby ich nerozsypalo.

Len vtedy padli tie moje starostlivo vybudované teórie, keď som sa presvedčil, že i v električke „per pazuch" sedia; pritúlia sa k sebe tak pevne, že by ich ani hrom nebeský nerozdelil.

Závidel som blaženú obmedzenosť ich ohromnej lásky, ktorá im nedáva vyrušovať a ženírovať sa ani v preplnenom vozni, no a ako každý závistlivý, pohoršoval som sa. — Škandál je to, myslel som si, škandál verejný, čo vy robíte, ty Pepík a Holčička! Veď je to veľmi

vznešená vec, že sa tak úžasne milujete, ale čo ma do toho? Musíte to hneď celej električke demonštrovať? Ako ja prídem k tomu, prečo sa musím dívať na — vašu lásku? Každá mačka má v sebe viacej slušnosti než vy, lebo ony si dávajú na strechách rande, kde ich nik nevidí, len mesiačik sa škľabí na ne s dobromyseľným porozumením.

Holčička a Pepík vystúpia, ako zrastené dvojčatá a idú sa oblažovať do Stromovky. Ja idem ešte o stanicu ďalej, potom vystúpim aj ja. Nevľúdna samota ma obklopí doma, iba Mona Lisa maľutuje zo steny záhadným úsmevom svojím a vonku, na dvore píska ktosi oškliviť, otrepaný „tramtara, ramtara, ramtararam silnice bílá přede mnou".

Aká to musí byť nízka duša, čo takéto veci píska — myslím si, ale zdá sa, to ešte nie je všetko: v susednej izbe začína ktosi ladiť husle. Je to môj sused, študent filozofie, ináč znamenitý chlapík, len keby nemal tú fixnú ideu, že vie hrať na husliach. Niekedy hodiny tu musím počúvať jeho nezmyselné melódie, ktoré, ako často tvrdí, on sám komponuje a „vlieva do nich celú svoju dušu". Och, tá duša je plná sentimentality a z tej potom povstávajú také ukrutné sladké melódie ako cukrová repa. U neho je všetko „dolce", všetko hrá s takou umierajúcou oddanosťou! Povedal som mu raz, že v bučaní zarmúteného vola alebo v kvílení vymláteného, maškrtného pudlíka je omnoho viacej temperamentu než v jeho hre. — Bol smrteľne urazený, hoci som mu to povedal s dobráckou úprimnosťou, bez afektácie.

Začnem hrať aj ja; hádam ho to bude mýliť a prestane. Ale nie! Je asi taký spitý svojou hrou, že nečuje a nevidí. Musím odísť z domu. Pôjdem nakupovať, hádam zatiaľ prestane hrať.

V pekárskom obchode napravo v kúte na nízkej polici sedí čierny kocúr.

Tak vľúdne žmurká na mňa, že nemôžem vydržať, aby som ho na znak svojej solidarity nepohladkal. Nemôžem za to, mám mačky rád. Majú takú múdru, čistú

a nevinnú tvárničku. Ony ma tiež milujú. Náš domáci kocúr je celkom uchvátený, keď ma uvidí a príde skoro do extázy, keď ho potľapkám. S rezignovanou dobromyseľnosťou znáša aj to, keď ho zo žartu hladkám v opačnom smere. Chytenú myš mi vždy prinesie ukázať a kvôli mne zmieril sa aj so svojím úhlavným nepriateľom Hektorom.

Nie je potom divné, keď s plnou sebadôverou som sa približoval i k tomuto kocúrovi. No nebol vľúdny vôbec. Najprv len prestal priasť a divoko krútil fúzami, a keď som ďalej hladkal, pokúsal ma. Pohoršený jeho grobianstvom, vylepil som mu facku, nato ma ešte uškrabol a utiekol. Nemohol som za ním zaliezť pod policu, nuž radšej som ho nechal.

No počkaj, ty beštia, mrmlal som polohlasne a umienil som si pevne, že sa tej potvore pomstím.

Čo si prajete, zavolá na mňa ktosi za pultom. Ach, to je Holčička. — Lebo v pekárskom obchode za pultom stojí Holčička.

Och, nie tak ako iné chudobné dievčatá, predavačky. Ona neobsluhuje, ona je vo svojom. Je to ich obchod, pekný a veľký. Prečo by nemohla domáca slečinka predávať v obchode? Je to také prirodzené, že vskutku sám nechápem, ako môžem byť taký nechápavý, že som to hneď nepochopil. — Pravda, pravda! To je ten môj mladistvý, úzky obzor, potešoval som sa. Ja som si to dosiaľ tak myslel, že takéto bohaté dievčatá sú len na to na svete, aby celý deň francúzske romány čítali, na ľúbostné listy pri plamení sviečky strieborný, pečatný vosk kvapkali, potom aby sa vydali a konečne, aby som ja, ako budúci chýrny špecialista-psychiater, mal koho liečiť z hystérie. Vidiac Holčičku, vyjasnilo sa mi v hlave a hneď s akýmsi rešpektom hľadel som na ňu.

Vídam niekedy i jej mamku. Tlstá osoba, typická pekárka.

Úradníci a robotníčky, čo ta chodia, milostivou ju titulujú a povedia jej: Ruky bozkávam. Z jej rešpektu dostane sa i na jej dcérky. Má totiž dve: jedna je Holčička a druhá malé, asi sedemročné dievčatko. Tiež pomáha v obchode a so zázračnou šikovnosťou počíta a vracia peniaze.

Holčička je teraz sama v obchode. S dobráckym úsmevom ju pozdravím: Maucta, slečno!

Maucta, čo si prajete?

Podívam sa jej do očí. Sú modré. Usmejem sa, vľúdne a sugestívne. Myslím, zo sto ľudí deväťdesiatdeväť nevydrží, aby sa tiež neusmialo.

Holčička vydrží. Pokojne sa díva na mňa. Opakuje otázku. Z jej modrých očí sála toľko chladu.

— Jaj, — prebehne mi hlavou, — nie som pre ňu ničím. Neznamenám pre ňu nič, som len „kunčaftom". Je to možné? Ja? — Áno, je to možné. Holčička sa díva cez mňa.

Holčička ma dopaľuje a znepokojuje. Chcel by som, aby sa voči mne nejako prejavila. Čo aj hneď hnevom. Probujem vždy ináč. Som nekonečne zdvorilý, nežne ako kos jej fujarujem na otázku „čo si prajete"? — Šišku. — Probujem s ňou čisto slovensky hovoriť, azda sa spýta, čo som, vzbudím jej pozornosť. A vskutku, spytuje sa raz: Vy ste Bulhar, že jo? Jó, reku, úplne, docela jó.

A nič viac.

Proboval som aj ináč. Pripravil som scénu. — Šišku mi dajte! — poviem v kategorickom imperatíve a koruny capnem o stôl, až tak cvendžia.

Podíva sa na mňa, akoby ma ľutovala. Nie, márne sa s ňou zhováram, hocijako, hocičo. Tak neochotne, flegmaticky odpovedá.

Holčička neprijíma moje komplimenty a nedá sa mnou uraziť! A už akoby som aj chápal, čo je vo veci.

Hja, chodím v obnosenom zimníku, vidieť na mne dobre, že som len sladkou nádejou, že ešte mnoho vody potečie matičkou Vltavou, kým sa vyškriabem na stupeň blahobytu, v ktorom pekárova dcéra žije.

Ona to vie dobre a kde by vzala toľko inteligencie, žeby mi to neukázala?

A bolí ma to, lebo viem, tu niet pomoci, títo ľudia nemajú v sebe nič ľudskejšieho, tým neimponuje nič, len peniaze.

Pekárova dcéra je triezvo vychovaná, bez sentimentality. Tistá pekárka si ju vychovala v obchode medzi „šiškami", žemľami, lichotiacimi úradníkmi a hladnými, ponížených robotníčkami.

Vychovávala si ju ako tú menšiu, sedemročnú, ktorá je tiež stále v obchode.

Iné decko v takom veku hráva sa so svojou bábikou a číta Andersenove rozprávky.

Pomyslím si: Čo by sa stalo, keby som raz Holčičku vzal za ruku a povedal by jej:

Ty milá, malá Holčička, ty mačička modrooká, ničomná, poď so mnou! Nič nechcem od teba, Holčička, nič na tom svete, len to, aby si sa nedívala na mňa tak chladne, tak cudzo. Bolí ma to, Holčička, že tak nedôverčivo, tak zvysoka pozeráš na mňa. Toľko bolesti a smútku na tom svete, toľko chladu a neporozumenia okolo nás. Pozri si len dobre, otvor si očičká, dôkladne a uvidíš, uslyšíš, ako túžime po slovíčku lásky my veľkí chlapci. Navonok predstavujeme gentlemanov, „nadľudí", aristokratov duše, mizantropov, ale v sebe sme len veľkými deckami. Zúrime niekedy, nadávame na svet, chceli by sme ho oblažiť, hádam zničiť, prevrátiť, cituje me Brahmu, Budhu, čerta, diabla, postavíme si vznešené teórie, že lepšie je nebyť, ale uver mi, Holčička, odhodili by sme to všetko za jeden láskavý úsmev.

Prečo pozeráš na mňa tak zvysoka? Veď áno, nosím ošúchaný zimník, ale uverže, citlivé srdce klope pod ním sedemdesiatpäť úderov za minútu. Keď ty pozrieš na mňa, klope aj stodvadsať. Čo si taká nedôverčivá? Keby si vedela! Som taký dobrý chlapec, že neviem, či chodí vôbec ešte jeden taký dobrák v tomto veľkom meste. Niekedy by som najradšej zaplakal nad svojou dobrotivosťou. Som taká jemná a citlivá duša! Mám v sebe toľko jemnosti a umeleckého citu! Vidíš, práve včera pitvali sme žaby na fakulte. Jednej žabe zo žartu

poškrabkal som hlavu špendlíkom medzi očami, lebo žaby nosia oči na hlave, (preto sa neujalo u nich klobučnícke remeslo, zhotovujú len papuče pre bocianov) a na to tá žaba vytreští oči od radosti a začne spievať. Spievala ako kanárik, s takým citom a temperamentom, že ma až k slzám dojala. Dojate som ju predstavil profesorovi.

Profesor sa začudoval, zavolal i všetkých asistentov a hádali sa nad mojou žabou asi hodinu. Vyprobovali všetky žaby, čo len pri ruke mali, ale ani jedna nevedela tak krásne spievať ako moja. Pán profesor ma potľapkal po pleci, asistenti mi gratulovali, takú kariéru som spravil s tou žabou. — Škoda, že nakoniec zunovala špendlík, ktorým som ju vyzdvihol z bezvýznamného osudu obyčajných žiab. Ešte nežný pohľad vrhla na mňa, potom sa bez ďalšieho ohlásenia presťahovala do ríše, kde niet bocianov ani medikov. Vytrel som slzu z oka a zaplatil sluhovi korunu dvadsať, ako režijnú cenu žaby pre medikov. Od tých čias veľa žiab som už operoval, ale ani jedna nemala taký utešený hlas ako tá, s tým kanárikovitým spevom.

Mohol by som ešte veľa hovoriť, ale vždy som miloval stručnosť a jadrnosť, preto ani teraz nechcem vravieť zbytočné veci.

Holčička! Nemysli si, že šišky a žemle sú všetko. Mnohí ľudia mimo žalúdka majú aj dušu a ja som z tých.

Poď so mnou, Holčička, a uvidíš, kdekoľvek kročíme, čokoľvek uvidíme, o všetkom tisíc a tisíc neslýchaných, interesantných vecí ti budem môcť povedať.

Poď, dievčatko modrooké, nechaj tam na chvíľu šišky a žemle! Poď, pôjdeme rozriešiť základné otázky, záhady, metafyziku života!

Rozumieš ma, Holčička? A ba, kdeže? Nikdy ani jedna neporozumela. S tými ľuďmi nemožno takýmto tónom rokovať.

Nedá sa im nikdy vysvetliť, lebo sú zakorenení v svojej šiškovitej sústave životnej. Holčička nemá nijakej

duševnej hodnoty, a preto necení si ju ani u iného.

A márne by som ju ľutoval, že pre ňu neexistujú Gréci, Rimania, veda a umenie; jej to nechýba. Väčšina sveta je podobnej duše, všade si nájde spoločnosť a nikdy nebude mať príležitosť cítiť sa hlúpou.

Holčička je dieťaťom západu, nikdy jednu dobrú knihu neprečítala a jej prvou láskou bude ten, kto si ju vezme za ženu.

Som bezradný voči nej. Má modré oči a z nich sála toľko bezcitnosti, toľko komisného chladu. Je tiež dievčaťom, je možné, žeby bol vymrel z nej Zákon Prírody?

Čo môžem spraviť? Nie som zlomyselný, ale prial by som jej, aby sa jej niečo stalo. Nič zvláštneho, nejaká nepatrná maličkosť, povedzme nejaký nevinný nádorček kdesi, aby sa dostala ku mne na chirurgiu. Aby som ju operoval, alebo aspoň aby som jej narkózu ja dával. Uvidela by, že je iný svet než šišky a žemle. Viem, s úctou by hľadela na mňa. Veda a umenie by jej nevedeli imponovať, ale operačná sieň by ju naučila skromnosti.

No, márne, hlúpe kombinácie. Včera som videl Holčičku na ulici. Šla s nejakým „fešákom" per pazuch, blažene pritúlená.

Keď ma uvidela, urobila grimasu.

Šepkala niečo svojmu „fešákovi" a chichotali sa obidvaja veselo.

V obchode stála za pultom maličká. — Koľko je pätnásťkrát dvadsaťpäť? — spytujem sa rýchle. — Tristosedemdesiatpäť, — odpovedá dôstojne, po krátkom rozmýšľaní. Vypočítam za ňou na papieri, lebo vždy som matematiku nenávidel a konštatujem, že má pravdu. — Kde máte sestru? — Šla na rande, — povie maličká s diskrétnym úsmevom.

No, pravda, s tým „fešákom".

Oj, Holčičkine modré oči pre mňa majú len chlad a flegmu. — Čo ty na to, Lisa? —

Spýtam sa Mony Lisy doma, v neutešenej samote svojej.

Čo mám robiť, Lisa, prečo majú modré oči Holčičkine pre mňa len flegmu?

Načo mi veda, načo umenie a filozofia, keď tej malej žabe neviem imponovať?

Načo mi láska Semiramidy, keď to malé parvenu, to plebejské nikto má pre mňa len grimasu?

Načo mám ísť svety búrať, keď nemôžem zatriasť flegmou tej malej žaby?

Jaj, Holčička, keby si vedela, ako ma znepokojuješ! Keby si vedela, ako ťa nenávidím!

X Paranoik

Tebe to píše, Otecko, na svoje dvadsiate narodeniny, na pamiatku tých nekonečných nočných debát s priateľskou láskou Tvoj podarený potomok.

Tak, hľa, umieram ja, ktorému hnev bohov
nedal milosť smrti v skalách Tajgetosu — — —
Či by som mal smelosť hnusnej zbabelosti,
život rovnaký dať nešťastnému tvoru,
ktorý s kliatbou otca žitím by sa vláčil
ani človeka tieň —?

Jarko Elen

— Nahnevaný Boh kopol do žito-žeravého slnka, že sa rozpľasklo v ohnivé kvapky a jedna z nich vpadla mi do mozgu. Och, ako ma páli, ako ma bolí.

— Dobre, dobre priateľu, ste veľký človek, ale teraz už len choďte.

Profesor kývol sluhom, aby tvrdošijného pacienta odviedli. — Priveďte druhého pacienta! — Utrúc si okuliare, obrátil sa k posluchačom.

— Ako hneď uvidíte, prípad je dosť zaujímavý. Je to mladý človek a, ako som počul, veľmi vzdelaný. Priviedli ho sem do ústavu preto, že sa správal v poslednom čase veľmi zvláštne a pokúsil sa o samovraždu.

Pacient vstúpil. Mladý muž s melancholickou tvárou, modrými očami. Nosí šaty ústavu pre choromyseľných. Vstúpil, zastal, potom sa ironicky usmial.

— Dobrý deň, pán profesor a pánovia, volali ste ma; už som tu, rozkážte.

— Vitajte, priateľu, sadnite si; chcem sa s vami trochu pozhovárať. Ako sa máte, čo robíte, čo je nové?

Mladý muž sa meravo díval na profesora a na posluchačov, potom kývol hlavou a opäť sa zasmial.

— Aha, už chápem, tak vy sa chcete na mne učiť, ha — ha — ha, no to je výborné! Tak ja som teraz predmetom vášho štúdia. No, som naozaj zvedavý, do ktorej kasty šialencov ma zadelíte. Ostatne na tom nie je nič čudného! Dosť dlho som ja študoval vás, sluší sa, aby ste sa mnou zaoberali trochu aj vy. Tak ráčte začať, pán profesor!

Profesor sa vážne spytoval: — Necítite sa duševne chorým?

— Ja? Vôbec nie!

— No, a tu predsa vo vašom životopise, ktorý mi udal váš otec a známi, vidím, že ste stvárali všelijaké nenormálne veci.

— Tie veci, už neviem, aké myslíte, sú abnormálne len pre vás, lebo im nerozumiete, lebo ich neviete precítiť.

— No dovoľte, priateľu, azda nie je úplne v poriadku napríklad ten fakt, ktorý tu vidím zaznačený, že ste už v svojom mladom veku rodičov nenávideli, že ste sa s nimi ani nezhovárali a chodievali ste doma ako divoch, hoci oni vás mali radi a chceli vám dobre. Nuž, povedzte, je to vec normálna? Počul som, že ste boli celkom blažený, keď vám zomrela matka. Nuž, čo na to poviete, je to v poriadku?

— Pre mňa úplne a hádam pre vás nie, pane, ale to je vaša vec. Dovoľte, aby som vám ten fakt trochu vysvetlil, azda mi trochu porozumiete. Máte pravdu, dobre vás informovali, rodičia ma mali radi; chceli mi len

dobre. Odkiaľ teda tá moja nenávisť, prečo som sa správal tak „abnormálne"?

Dobre sa pamätám zvlášť na niektoré scény. Chodil som ešte do strednej školy, keď sa to stalo:

— Vitajte, mladý pán! Pekne včas ráčite prichádzať. Je práve pol tretej; onedlho bude ráno. Od obeda sme vás nevideli. Zaslúžil by si, aby som ťa tu hneď vyfackal, avšak najprv mi povedz, kde si bol?

Neodvážil som sa podívať otcovi do očí. Tento prípad nebol prvý. Vždy som sa nejako vyhováral a otec mi veril. Tejto noci bol však nepokojný. Začal už niečo tušiť: — Ten chlapec je v šestnástom roku. — A keď som vstúpil do izby a zazrel moju tvár, môj nútený pokoj, čierne kruhy pod očami, keď počul moju odpoveď „bol som u priateľa" — už mu bolo všetko jasné.

Dlho sa díval na mňa, potom pevným hlasom opakoval svoju otázku:

— Pozri mi do očí a povedz pravdu, kde si bol?
— Bol som s priateľom.
— A kdeže ste boli?
— Nuž... prechádzali sme sa.
— Kde ste sa prechádzali?
— Nuž, vonku.
— Kde vonku?
— Nuž v parku.
— Áno, v parku po polnoci?

Neodpovedal som. Otec dobre vedel, že karhaním si nepomôže a rozmýšľal, čo by mal spraviť. Zrazu mu prišlo niečo na um.

— Počkaj, ty lump, však dostaneš takú lekciu, že nezabudneš nikdy! Nijaké karhanie ani prosby ťa neobrátia tak, ako to, čo ti ja ukážem.

Čo vymyslel, to aj vykonal. Na druhý deň ráno zašiel so mnou na dermatologickú kliniku. Mal tam dobrého priateľa, doktora. Vysvetľoval mu svoj plán: — Treba ukázať tomu sopliakovi, kam speje. Priateľu, predstav

mu trochu svojich pacientov. Nech vidí, čomu sa vydá takým životom. Však mu odíde chuť, keď uvidí strašné následky zvrhlého života.

Pán doktor úplne súhlasil. — Bude to silný protijed, ale užitočný. — Previedol ma, bledého, chvejúceho sa chlapca, cez všetky siene žiaľu. Keď som bol poloomrčený od hrôzy, povedal mi:

— Vidíš, chlapče, to všetko je následok nemravného života. Toto čaká skôr alebo neskôr i teba, ak budeš takto pokračovať. Rozumieš!?

— To je strašné, to je strašné, — mrmlal som skoro bez seba.

— Podívaj sa len na tých ľudí! Aká strašná zvrhlosť a cynizmus horí v tých očiach. Pozri len na to dievča tam. Mladé, ešte skoro dieťa a vidíš ten strašný vred, čo má na hornej pere? Vieš, čo to znamená?

Ostatne, presvedč sa sám na vlastné uši. — Haló, poďte sem! — zavolal dievča. — Rozpovedzte nám, ako ste prišli k tej nákaze. Viedli ste akiste nemravný život, však; len nám povedzte pravdu!

Tá strašná, znetvorená tvár zostala nehybná, len čierne oči hľadeli na nás. Bolo v nich toľko nekonečného, strašného smútku. Hlas dievčaťa znel tupo, keď prehovorila:

— Nie, pán doktor, neviedla som nemravný život! Rozumejte mi, nemám ani chuti ani príčiny luhať! — Jediným mojím hriechom je prvý a posledný bozk, ktorý mi násilím na jednej tanečnej zábave dal jeden mladík, vojak, ktorý nedávno prišiel z mesta. Moja prvá zábava a prvý bozk... To je všetko, čo vám môžem povedať.

— Áno, áno, — dosvedčila živo akási staršia osoba, ktorá nablízku počúvala, — je to moja dobrá známa. Sme z jednej dediny. Tak sa to stalo, ako vraví.

— Ech, to nie je dobrý príklad, — povedal pán doktor. — Je to takzvaná „nevinná nákaza".

— Poďte sem, vy tam, — ukázal na staršiu ženu,

ktorá mala podobný vred na nose. — Povedzte nám, ako ste k tomu prišli.

Mladý asistent priskočil:

— Dovoľte, pán doktor, ja vám rozpoviem, ona by tárala veľmi zdĺhavo. Je to nešťastný prípad! Tá žena má v meste dcéru, ktorá tam slúžila, ale, ako veľká časť takýchto dievčat, dostala sa na zlé cesty. Otec ju preklínal a vydedil, ale matka oplakávala a milovala v nej ďalej svoju nešťastnú dcéru. Prať bielizeň posielala vždy domov, svojej matke. Asi pred mesiacom poslala zase a matke sa jedna šatka zdala ešte dosť čistou. Nevyprala ju teda, ale upotrebila ako vreckovku, ibaže pár týždňov nato sa jej tá afekcia zjavila na nose. Tamojší lekár hneď poznal, o čo ide; poslal ju sem, k nám a tu sme dlho sami nevedeli, ako sa k veci dostala. Bola to práca pre Sherlocka Holmesa, kým sme z nej tie dáta vytiahli, ale predsa sa dokázalo, že je tomu tak. Nakazila sa šatkou svojej dcéry, prostitútky. Musím poznamenať, že jej dcéra je tiež tu na oddelení.

— Dakujem vám, pán asistent. To zase nie je to, čo my hľadáme.

Pán doktor mal skutočnú „smolu".

Svet sa točil okolo mňa, myslel som, že omdlieм, ako som ho nasledoval.

Prešli sme na mužské oddelenie.

— No tak, čo vy, gavalier! — oslovil pán doktor jedného mladíka. Nebolo na ňom vidieť nič zvláštneho. Pán doktor sa podíval do jeho chorobopisu, čo tam ležal na stolíku, potom natešene skríkol:

— Výborne, to je to, čo hľadáme! Osemnásťročný gymnazista. Ej, no, mládenec! To ste sa pekným vecami zaoberali pred maturitou. Chodili ste lumpovať miesto štúdia, však?

Mladík apaticky odpovedal:

— Nie, nechodil som lumpovať. Nemal som na to ani prostriedkov, ani chuti. Tichý, letný večer ma zaplietol

do svojho osídla. Snival som o nadľudskej láske, básne som písaval, oltár vystaval v svojom mladom srdci a... a... osud ma kruto dodrúzgal. Vybájená, tisícimi túžbami vymodlená prvá láska ma stretla na ulici v jeden tichý, letný večer, plný pokušenia — nebolo vidieť na nej nič, nepoznal som ju, nepoznal som Život — a ja som upadol, nevedel som odolať. Márne by som teraz lutoval, nadarmo by som preklínal svoju slabosť, pamätám sa na ten okamih: nebolo možno odolať pokušeniu, lebo tisícimi ramenami ma obklopil polyp túžby a nebolo nikde, nikde ani jediného tenkého vlákna, čo by ma bolo vedelo odtrhnúť od priepasti. Nuž, priznám sa, upadol som, tu som... stalo sa...

Trasúcim sa hlasom som prehovoril:

— Pán doktor, to je to, to je ten strašlivý hriech, za ktorý je takýto osud odmenou?

— No, veď fakt, ani s tým básnikom nemáme šťastia; samé také hlúpe prípady, ale zato aj z tých sa môžeš poučiť!

— Čo, o čom sa môžem poučiť?

Pán doktor nato neodpovedal.

Boli tam však ešte iné oddelenia. Videl som tam mladého človeka. Ležal na posteli polonahý a srdce mu tak klopalo pod rebrami, že som si myslel, že mu vyskočí z hrude.

— Od čoho je toto, — spytoval som sa.

Pán doktor ochotne odpovedal: — Nuž, to nie je od ničoho; ten človek sa tak narodil.

— A ten tu prečo zomrel?

— Mal veľmi ťažký prípad zápalu slepého čreva a operácia nepomohla.

— A od čoho možno dostať tie choroby? Kto ich môže dostať?

— Ťažko povedať od čoho a dostať ich môže ktokoľvek.

— Teda tu nepomôže čistý a mravný život? Také veci môže dostať hocikto?

— Nuž, veru všetci sme v rukách osudu!

A potom nás pán doktor vyprevadil.

— Servus, priateľu, zbohom! Dúfam, že to stačilo tvojmu ambicióznemu potomkovi. Servus.

Pán doktor mal pravdu; stačilo mu, strašne mu stačilo.

— Veru, všetci sme v rukách osudu, — tá veta mi znela v ušiach stále a otrávila mi život. Čo je teda život, načo žiť, keď sme všetci v jeho rukách, hlúpych, ukrutných a nemilosrdných. Celý svet je veľká, veľká nemocnica, kde sú síce, nájdu sa ešte i zdraví ľudia, ale to je len náhoda, veď „sme všetci v rukách osudu" a „také veci môže dostať každý".

Tie vety mi otrávili život. V polroku som mal veľmi mizerné vysvedčenie. Boli u nás práve hostia, keď som prišiel domov. — No, chlapče, čo je? — spytoval sa otec veselo, keď som bol ešte na prahu. — Mám štvorku, — bola moja smutná odpoveď.

— Čo — chlapče! Nežartuj, ukáž! — Nervózne mi vytrhol z ruky papier. — No, a čo som potom dostal, nezabudnem nikdy. Tam pred hosťami ma vyzauškoval. Nazýval ma darebákom, nepodareným idiotom, hanbou domu a rodiny. Bol celkom rozzúrený, sotva ho vedeli utíšiť.

Neskoršie mi odpustil, ale už bolo neskoro. Nikdy predtým ma nevymlátil, tým väčšmi ma zničil ten prvý prípad.

— Čo, ten človek ma zbil, nazýval ma darebákom, idiotom. Tak skadiaľ som ja vlastne? Skadiaľ mám svoje telo, svoj rozum? Že som nepodarený. A to povedal on, môj vlastný otec? Nuž, vari som si kúpil svoje schopnosti v obchode za šesták? Nie som synom svojich rodičov? Nededil som všetko po nich? Veď som takým, akého ma splodili. Akým právom ma teda berú na zodpovednosť?

To je teda tá svätá, ideálna láska rodičov? Trvá iba dotiaľ, dokiaľ sa môžu so mnou rozhadzovať, reprezentovať?

Veď oni nemajú radi mňa, veď ja nie som im synom.

Som im hračkou, príjemným, malým, domácim zvieratom, milým a milovaným, kým donášam domov výborné vysvedčenia, kým im pekne po obede ruky bozkávam, ale odkopnú ma hneď, akonáhle to produkovať neviem. A majú na to právo? Či môže strojník rozbiť, potrestať svoj stroj, keď mu dobre nefunguje? A či môže stroj za to, že ho zostavili zle?

Potom som uskutočňoval túto pre vás tak hrozne a hnusne zvláštnu filozofiu ešte ďalej.

Spadol som na kamennú dlažbu. Udrel som si silne ruku. Bolí. Spolužiak, ktorý mi bol dobrým kamarátom, hnusne ma urazí. Prečo, veď ja som ho mal rád. Bolí ma to veľmi. Stále zápasím so štúdiom, stále mám v škole strach. Ochorel som, operovali-ma, skoro som zomrel. Najlepšieho kamaráta mi pred očami rozdrvila električka. Bolí ma to všetko, veľmi bolí.

Stalo sa po maturite, že ma priateľ medik zaviedol na svoju fakultu. — Poď, starký, — povedal mi, — ukážem ti niečo interesantné.

Zaviedol ma na prednášku profesora súčasnej pitvy. — Pevne sa drž, — povedal mi pri dverách, — lebo bude zle, ak prezradíš, že nie si medikom. — Na dverách pitevne visela ceduľka s nápisom:

Prednášky podľa zásoby materiálu

— Podľa akého materiálu? — spytoval som sa svojho priateľa. — Však hneď uvidíš! — povedal mi s úsmevom.

Vstúpili sme. Svet sa mi začal točiť od zápachu a sotva som sa opovážil obzerať. Potom som sa predsa len opanoval. Cez sieň pred lavicami posluchárstva tiahol sa rad oválnych mramorových stolov, pokrytých plachtami.

Sadli sme si do prvej lavice a onedlho nato vstúpil profesor. Pristúpil k prvému stolu a odkryl ho.

— Dovoľte pánovia, aby som vám predstavil prvý prípad našej dnešnej hodiny. Dvadsaťštyriročný tesár-

ský tovariš, včera v noci sa obesil na povale u svojho domáceho. Údajne pre nešťastnú lásku. Ráno, keď ho zbadali, bol už vychladnutý; hneď ho priniesli sem. — Ako vidieť, údy má ešte meravé. Môžete dobre vidieť tie modročervené stopy povrazu okolo krku. Je to typický prípad, niet na ňom nič vynimočného.

Tým interesantnejší je prípad číslo II. Deväťnásťročný úradník zemskej poisťovne. Už dlhší čas vraj spreneveroval menšie-väčšie sumy z pokladnice svojho úradu, ale predvčerom na to prišli. Pravdepodobne nenašiel si iného východiska, lebo si predvčerom popoludní v byte svojej matky strelil do srdca. Sú to údaje jeho matky. Tá totiž na rachot výstrelu vrazila do izby a vydesene sa spytovala svojho syna, ktorý sedel na diváne s revolverom v ruke: — Čo sa to stalo? — Mladíček náš pokojne odpovedal: — Nič to, mamička! To som ja vystrelil náhodou. Počkajte, hneď sa vrátim! — Vstal a odtackal sa do druhej izby. Praštil dverami za sebou a o chvíľu počula matka z druhej izby nový rachot. Náš mladík tam s guľkou v srdci nabil zase revolver a strelil si do hlavy. Teraz už s oveľa väčším úspechom, lebo ako vidieť, dosiahol svoj cieľ. Je to, pánovia, niečo také neslýchané a neuveriteľné, že v mojej tridsaťročnej praxi sa dačo podobné nevyskytlo. Že niekto si najprv strelí do srdca a potom pred zrakom svojej omdlievajúcej matky nabije revolver a strelí si do mozgu!? Vidíte, tu sú tie dve rany. Ostatne, o tej záhade sa presvedčíme aj pitvou.

Našli v ňom niečo abnormálne krásne a pán profesor vykladal ďalej o všetkých možných a nemožných spôsoboch vrážd a samovrážd strelnou zbraňou.

— Obyčajne tak to býva, že vojaci sa striehajú svojimi vlastnými zbraňami. Civili revolverom. To však ešte neznamená, že povedzme sedliak by si nemohol na tento účel požičať zbraň od vojaka, ktorý je doma na dovolenke. S tým, pánovia, vždy rátajte. Ak má človek, pravák, strelnú ranu na ľavej sluche, to je vždy podozrivé. Môžete si pomyslieť na vraždu. Ak pritom koža

na okrajoch rany nie je charakteristicky spálená, čiže guľka ho zasiahla zďaleka, vaše podozrenie je o to oprávnenejšie.

Další prípad je zase jeden z obyčajných. No sotva spoznáte, o čo ide, lebo telo je trochu deformované. Nie div! Je to dvadsaťročná slúžka, ktorá zo strachu pred hanbou skočila zo štvrtého poschodia a to, ako vidieť, s veľkým úspechom. Obzrite si to, pánovia, ale ináč nič zvláštneho. Tuctový prípad.

Tento pán je už zasa niečo lepšie. Včera popoludní ho priniesli z bláznínca. Mal tábes dorsalis a chorobný proces tak účinkoval na jeho organizmus, že jeho kosti strácali pružnosť; stali sa pórovitými a krehkými, že sa skoro spontánne lámali. On v poslednom čase úplne pomätený bavil sa tým, že si ešte úmyselne drúzgal údy na pečasti postele. Sotva nájdete na ňom nejakú nepoškodenú kostičku.

Môj priateľ si usilovne značil do zošita a ja som sa apaticky prizeral. City akoby boli skamenelí vo mne; pre mňa tu už môžete robiť, čo chcete!

Na konci prednášky, keď už poslucháči vychádzali zo siene, pristúpil som k profesorovi.

— Ráčte mi láskavo dovoliť jednu otázku, pán profesor.

— No, prosím, nech sa vám páči.

— Nechápem, načo to všetko. Prečo to ráčite vykladať?

Profesor na mňa udivene pozeral. — Čudná otázka! Prečo? Nuž, pre vašu budúcu prax! Prečo vám vykladajú povedzme chirurgiu alebo pôrodníctvo? Veď vari nebudete naveky medikom; o rok, o dva získate doktorát a potom ako lekár budete tie veci práve tak potrebovať ako hocičo iné z medicíny. Nemyslíte? A čo, ak vás zavolajú kdesi k obesencovi, utopencovi, otrávenému, zastrelenému, úrazom vykrvácanému, zadusenému a bohvie ešte k akému? Čo si s ním počnete, pán doktor? Ako ustanovíte príčinu smrti? Há?

— Nuž... hm... neviem, tak ťažko si pomyslieť: o rok, o dva roky...

Profesor pozeral na mňa veľmi divne; nechcel som blamovať priateľa medika. Nesmel vedieť, že nie som jeho poslucháčom. — Odprosil som ho za hlúpe otázky a porúčal sa.

Vonku bolo krásne letné popoludnie. Ulice plné ľudí. Tak divne mi bolo... Ľudia, živí ľudia, žijúce mŕtvoly. Koľko ich je v parku a za parkom, na námestí. A aki sú veselí. Nie je to divné? Tí nevedia o ničom? Netušia, čo ja viem, čo som na vlastné oči videl? Môžu tí voľne, blažene dýchať v chládku smrti? Kto sú to? — Kto sú to, povedzte mi!

To je ten *materiál*, napísaný na dverách siene súčasnej pitvy. Podľa zásobovania nimi konajú sa tam prednášky.

Medzi nimi sú i tí, ktorí hádam o krátky čas budú tam ležať na pitevnom stole, veď viem, dosiaľ nestalo sa ani raz, žeby neboli mali prednáškový materiál. Tu sú i tí, ktorí sú vyvolení, aby medici na nich študovali všetky možné príčiny smrti. Kto by mi ich vedel ukázať, kto mi povie, ktorí sú to? Aby som ich mohol upozorniť: dajte si pozor, dajte si veľký pozor!

Kto je ten strašný Pán, ktorý sa tak starostlivo stará o materiál pre medikov?

Divné, divné. Nejde mi do hlavy. Nedalo by sa tu niečo spraviť? Čo keby som zakričal na nich:

— Haló, ľudia! Sem poďte a počúvajte! Mal by som vám čosi povedať! Leží mi niečo na srdci, vás sa to týka, poďte, poraďme sa. Zostúpte z lietacej hojdačky, zamilovaní tovariši, i vy, cnostné, hanblivé služobné dievčatá!

Zarmútení filistri, matematikou utýraní gymnazisti, rezignovaní vojaci, páni, sedliaci, dámy a služobné dievčatá, mudrci a paralytici, čujte! Pán profesor súčasnej pitvy pokladal ma za medika a povedal mi, že súčasnú pitvu potrebujem do praxe, do lekárčiny, o rok, o dva!

Musím sa presne naučiť, ako sa môže človek zastreliť, obesiť, utopiť, ako skape, aby som vedel, čo robiť o rok, o dva, ak budem hotový. Čujte! O rok, o dva!

Spýtam sa vás teraz:

Kde sú tí moji budúci pacienti? Kde je môj budúci materiál? Rozumejte mi, budú, iste budú. Pán profesor vie, čo hovorí, neklamal by ma! Budú iste, ale kde sú teraz, čo robia v tejto chvíli? Vy, tesársky tovariši, dievčatá! Nemáte nejakú nejasnú predtuchu? Ešte dva roky máte, moji tichí pacienti! Žite. — Radujte sa. — Milujte sa. — Len dva roky ešte do mojej praxe, potom tiež budem mať takých nemých, chladných pacientov. Veď pán profesor ma to neučí nadarmo!

Z vás sa zozbiera náš materiál, rozumej, tesársky tovariš. Dnes láska a radosť, zajtra azda pitevňa a pán profesor.

Žite, radujte sa zatiaľ. Alebo, viete čo? Zoskupme sa, združujme sa, prejdime celý svet, zavoláme každého, pôjde každý s nami. Preklíname Život, my živí, preklíname Slovo, čo nás žiť volalo a vrátime Život tomu, kto nám ho dal: — Na, tu máš! Podrž si ho!

Čuj, *materiál!* Urobme to! Ja vediem zástup a prvý skočím zo skaly Tajgetosu!

Sme už pokope? Počkajte! Probujme niečo iné. Azda bude milostivý. Azda len preto nebol takým dosiaľ, lebo sme ho dosť neprosili. Poďme všetci. Všetci pred neho! Do prírody, do jeho velebného chrámu. Tam si kľaknime a prosme ho vrúcnym slovom. Kvíľme ako psi. Nebuďme hrdí, zabudnime, že sme ľudia, ukážme sa len utýranými zvieratami. Azda zazrie našu biedu. Azda sa zmiluje nad nami! Azda nás vytrhne z údolia sĺz a smrti, keď ho tak ponížene a plačúcim hlasom poprosíme. Vari uvidí našu strašnú biedu, biedu Človeka, úbohého červíka, hračku náhody. Dajme ho naše kvílenie, slzy a mea culpa, naša, žiaľ, nevládneho, bezbranného *materiálu*.

Len nebuďme hrdí, preč s pokrytectvom. Ukážme svoje nahé telo, svoje nahé srdce, do ktorého sa z re-

volvera strieľa. Svoj krk, na ktorom tmavočervené stopy necháva povraz. Svoju hlavu, ktorá sa sekerou rozbíja. Svoje brucho, ktoré je zelené a naduté, keď sa utopíme. Svoje ruky-nohy, ktoré sa dolámu ako slama, keď zoskočíme zo štvrtého poschodia.

Ukážme mu celú svoju nahú biedu. — A keď ho to nedojme, keby sme ho márne prosili?

Napľujme do jeho bestiálnych očí a potom mu úctivo pobozkajme otlaky na nohe a povedzme mu: — Nech sa stane teda vôľa tvoja. Nech sa ti páči! Tu sme my, ľudia, tvoje poslušné hovädá, len ráč sa starať, aby sme sa dobre rozmnožili a potom ráč nás vraždiť, vešať, strieľať, kántriť ďalej.

Iste, tak som mal hovoriť tým ľuďom!

Nepovedal som im nič. Skadiaľ by som bral sily hovoriť hlasom apoštolov? Som práve takým zbabelým potkanom tohto údolia sĺz ako oni.

Keby som teda riešil aspoň problém vlastného života? Prečo to všetko znášať?

Prečo to musí tak byť? Odpoveď je veľmi jednoduchá: lebo som, lebo som sa narodil. Chcel som sa narodiť? Kto ma nútil do toho života? Nuž rodičia moji. A prečo ma chceli? Chceli ma vôbec? Či som nie z tých, ktorí prídu na svet medzi kliatbami svojich rodičov, alebo môžu ďakovať za svoj život akejsi zakliatej náhode? Akokoľvek je to, oni sa milovali a zabudli na to, že je ich čin hazardnou hrou, že môžem byť aj „nepodareným". Vytrhli ma z blaženého nebytia, áno, teraz cítim, že je to blažený stav nebyť, a urobili ma prostriedkom, uspokojovateľom svojho egoizmu.

Pardon, čo hovoríte, pán profesor, že je hlúposť, čo táram, že deti rodiť, svoje plemä udržovať, je svätý zákon prírody, proti ktorému márne protestujeme, lebo to tak bolo od večnosti a tak bude aj naďalej. Ej, kdeže je ten svätý Zákon?

Ukazuje svoju múdrosť na Východe v Číne a v Indii, kde ročne státisíce mrú hladom, na choleru a bohvie od čoho. Načože ich stvoril, keď ich potom ako muchy

pozabíja. Pekný by bol ten svet, keby sa ľudia vždy podrobovali tomuto „svätému Zákonu", kedy len svoju vôľu najavo dať ráči.

Modliť by sa mali rodičia k svojim deťom, prosiť ich na kolenách, aby im odpustili ten neodpustiteľný hriech, že ich z nebytia ľahkomyseľne vytrhli a hodili ich do najhoršieho zla, do života.

Ešte dobre, keď majú deti, ktoré o svojom bytí nerozmýšľajú, ale poslušne zápasia so životom a nikdy v nich neskrsne myšlienka: prečo je to tak a má to tak byť, má to byť vôbec? Hrozné by to bolo, keby dieťa analyzovalo príčinu svojho života tak, ako som analyzoval ja. Keby uvidelo ten profánny, často ľahkomyseľný, smilný, ohavný alebo náhodný pôvod tohto po narodení takého „svätého" života.

Všetko máme v evidencii. Na kilogram múky nám vydávajú lístky, obchodník a továrnik je zúfalý, keď má nadbytok tovaru. Noviny, denníky, ktoré nik nekupuje, znižujú svoju činnosť a vychádzajú týždenne, ba mesačne, keďže vychádzať vôbec neprestanú. Ľudia sú opatrní všade, kde sa pracuje s nadbytkom alebo s veľkým rizikom, len práve tam, kde je riziko najväčšie, pri svojich deťoch, nerozmýšľajú vôbec, ale slepo poslúchajú „múdry a nezmeniteľný rozkaz svätého Zákona prírody".

Kontrola, poriadok všade, len tu panuje úctyhodný chaos. Milovať, rozmnožovať sa, ako nejaký hlúpy bacil, smie každý darebák, každá Mariša, nech len rodičia súhlasia, nech je slušné veno, nech len Mišo nepije, nech je človekom poriadnym. I tu majú tisíc starostí, iba o tom nepríde im na um rozmýšľať, o čom by sa malo uvažovať najviac:

Či majú právo vytvárať nové životy? Ľahkým, až hlúpo darebáckym profánnym činom uviesť do pohybu mechanizmus nového života, človeka, ktorý za všetko, všetko bude môcť ďakovať tomu, že sa jeho rodičia „milovali".

Krásne to znie „milovali".

Hoj, malo by sa myslieť na tú vec ako na vrchol všetkého. Malo by sa vstúpiť do manželstva ako do svätyne svätýň s trasúcim sa telom, s trasúcim sa svedomím, ktoré chápe, v plnej miere chápe, ohromný význam toho profánneho spojenia. — Čože vidieť miesto toho? Ukrutnú ľahkomyseľnosť, nedbalosť. Ba robia si z tohto okamihu „pikantérie", kuplety, ohavné žarty a v najkrajšom prípade básnici fňukajú o ňom rozhorčené duchaplnosti.

Ech, chudáci, konajú tak, ako im chytrá matička Príroda predpísala a nikdy im nepríde na um, žeby jej trochu pozreli do karát, aby konštatovali, na čo som prišiel ja tak jasne, že matička naša nie je svätá, len ukrutná, zlomyseľne múdra. — Len plodiť, rodiť veselo, bez rozmýšľania. Čo bude s tými nešťastníkmi, to je vedľajšie, nech skapú, nech zhynú. Skape ich milión, zostane ich vždy dosť. Nezáleží na množstve, na akosti: kto, kedy, ako skape.

Keby ste boli toľko rozmýšľali o tých veciach, keby ste tak videli život ako ja!

Malý človiečik, mrzák, netvor chce vstúpiť do električky. Nedosiahne držadlo. Vozeň sa dá do pohybu a malý netvor spadne zo schodov. Udrie sa nemilosrdne a plače od bolesti. Okoloidúci sa chvíľku divajú na neho a potom idú ďalej. Chcel by som mu zarevať do uší: — Človeče, čo tu stojíš? Prečo nejdeš na breh rieky a neskočíš do nej? Prečo nevyjdeš na štvrté poschodie a neskočíš? Čo tu stojíš? Na čo si? Aký má zmysel tvoj mizerný život? A kto je ten zločinec, ktorý ťa do života vdávil?

Ach, nepoviem mu nič, čo ma po ňom.

Môj sused je korheľ. Pozde v noci sa vracia z krčmy. Ledva stojí na nohách. Jeho malý päťročný chlapček trpí epilepsiou. Denne dva, tri razy omdlieva. Vzdychla si nešťastná, stále tehotná matka, keď sa jej chlapček už nevrátil z tej ríše, ktorú vo svojich záchvatoch denne navštevoval.

Starí Sparťania vyložili svoje slabé plody, neschopné

pre život, na Tajgetos. My necháme vyrásť z tých nešťastných obetí „svätej lásky" v mene kultúry a humanity mrzákov, degenerovaných zločincov, biednych žobrákov, ktorí sú pre seba a pre ľudstvo iba ťarchou, kliatbou.

Pripomínal som raz tie veci svojmu otcovi. Odpovedal mi: — Nuž, obes sa, syn môj drahý, keď sa ti ten život nepáči.

Dobrú radu mi vedel dať, ale odvahy k nej už nepridal.

Otec ma mal ešte rád, keď som mu robil radosť, ale matka nemala pre mňa ani dobrého slova. Často som vypočul, ako rozhorčene o mne hovorila, hrešila ma pred známymi. Aký som vraj morózny darebák, neviem ani trochu lichotiť a chcem byť stále múdrejším než ona.

Pravda, nepáčilo sa jej, že som nebol poverčivý ako ona a opravoval som jej falošné názory o prírodných javoch.

— Nestojí zato deti vychovávať, veď vám prerastú cez hlavu, — vravievala často, na to ale celkom zabudla, že ja som ju vlastne nikdy nepožiadal, aby ma porodila.

Či je to potom čudné, že som mal veľkú radosť, keď som už nemusel počúvať jej hrubé kliatby, že som už necítil na chrbte jej kostnatú päsť.

Zdedil som po nej neurasténiu a utešené zvyky. Moji spolužiaci v gymnáziu nestačili sa čudovať, kde som sa naučil tak šťavnato srbsky nadávať, preklínať. Strašne im to imponovalo, učili sa odo mňa a o týždeň po srbsky nadávala celá trieda. Povedal som im, že som sa tým veciam naučil od kamaráta Srba a k nemu chodievam na hodiny srbských šťavnatých nadávok. Mal som im povedať, že je to zvyk, krásne dedičstvo po mojej drahej mamke? Robte, povedzte si, čo chcete, pánovia, je pravda, že ak sa dieťa nenarodí, tým sa nespáchal proti nemu nijaký hriech, ale len čo sa narodilo, hneď je vhodené do života náhody a pravdepodobnosti, že sa

mu bude dobre viesť, je práve toľko, ako že tomu tak nebude. Vy môžete robiť, čo chcete, ale ja si nevezmem taký pochybný hru na svedomie, necítim v sebe toľko odvahy.

Ha-ha! Je vám zvláštna tá myšlienka, že by sme prestali plodiť, jestvovať na zemi? Načo sme vlastne? Narodíme sa a zomrieme. A čo sme dosiahli svojím bytím? Dejiny ľudstva sú samé vojny, vraždy a smrť. Na mesiaci života niet, a vesmír sa aj tak točí pokojne ďalej.

Nie, pánovia, nie som ja blázon. Blázni ste vy, ktorí to nevidíte.

Zbieral som, dlho som zbieral odvahu na to, aby som sa z toho všetkého vytrhol.

A keď som už mal zvíťaziť, keď som už zvíťazil nad tým urputným životným pudom, nuž keď som už visel a už ma takmer prijala do seba tá krásna, blažená Nirvána, kde nieto bolesti života, trápenia, vtedy prišiel niekto a vykonal ten „krásny a humánny" čin, že mi povraz odrezal, že som musel zostať tu.

Áno, musel som tu zostať medzi vami. Dúfal som však pevne, že časom sa mi podarí zase zvíťaziť nad životom, odísť z tohto slzavého údolia nerušene, nechať ho tu naveky. Stratil som však i túto nádej. — Rozumejte mi — nemožno zomrieť!! Ja, moja bolesť, moja radosť zomrieť nemôže, lebo ju ani nie som. Chápete ma, ja, jednotlivec, nie som; sme len my. Mravec ako mravec, nemenuje sa ani Mišo, ani Jano; keď zahynie, ktože zahynul? Nik!

Pes ako pes. Môže sa zabiť Hektor, ktorého azda bolí noha? Nie, lebo takých Hektorov je i bude ešte veľa. Pred ním žilo už nekonečne mnoho psov a po ňom tiež nasledujú nespočetné generácie. Nie veru, Hektor s tou svojou bolesťou nevie skapať!

Niet smrti, život je večný a večná je aj bolesť i radosť. Ja nie som ja; som len variáciou života, som len jeho atómom. Ja žijem vo vás, vy hlupáci, ďalej. Od pocitu: — ja — bolí ma — teší ma — dobre mi — zle

mi je — smrť ma neoslobodí, lebo ten pocit je u každého rovnaký.

Rozumiete mi? Niet človeka, je len *človek — homo*. A niet bolesti *človeka*, lež jestvuje iba *bolesť života*.

Nemožno mi z toho utiecť, ba nepomôže ani vznešený plán ktoréhosi môjho duchaplného kolegu: vykopať jamu do stredu zeme a pušným prachom ju rozdrúzgať, aby na nej nezostalo života. Život nezničí ani vymretie ľudstva, ani rozdrúzganie zemegule.

Hoj, Ktosi fajčí kdesi a z akejsi čudnej cigary fúka ohnivý, žeravý dym v dlhých kotúčoch do vesmíru. Dym víri v čudných tvaroch, špirálovite sa zatáča a víri, víri sem-tam bez prestávky.

Akáže podivná Kuchárka varí kdesi nejakú zvláštnu polievku? Žeravé pary sa valia a víria, víria bez prestávky. Ako keď slniečko svieti cez škáru starých popraskaných dvier do izby a osvieti v tenkom pruhu myriady jemných, drobulinkých zrniek prachu.

Iskierky lietajú sem-tam. V bláznivom tanci sa vrtia jedna okolo druhej. Časť ich už vychladla. A tam v jednej špirále veľkého Fajčiara, na jednej polovychladnutej iskierke žijú malilinké, nekonečne malé tvory a rozmýšľajú, s múdrou tvárou špekulujú o záhadách života. Chudáci! Jeden z tých malých prejavov Života akosi zle sa cíti. Chcel by prestať jestvovať. Aká to márna námaha. Veď kde už len trochu vychladla žeravá kôra tých iskier, tam všade vystrčí hlavu Život v tisíceoch variáciách.

Bláznivé vírenie, šialený tanec bez konca.

Nie, nemožno zomrieť!

Keby som teda aspoň prestal myslieť, keby som ohlúpol ako ten idiot, ktorý nemá problémov, ktorý na deň, na noc, na radosť, na bolesť a na všetko má iba jednu stereotypnú odpoveď.

Ech, viem, i vtedy by ste urobili všetko, aby ste ma k tomuto prekliatemu rozumu vzkriesili. Veď i teraz liečite moju filozofiu brómom a studenou vodou.

Tak, tak ma len skúmajte ďalej, pán profesor, len ma študujte, páni poslucháči, zapíšte do svojich poznámok: zaujímavý prípad paranoie.

A vy, premúdre slečinky, kandidátky vysokej medicíny, z ktorých ešte vzácne vaše remeslo nevyničilo úplne sentimentalitu gymnaziálnych rokov, povedzte si: chudák; taký pekný, mladý človek a taký šialený.

Och, však vás nenávidím, vy „normálni ľudia", vy „ochrancovia moji"!

S divokou nenávisťou pozeral pacient na posluchárstvo, potom rýchle vstal, dvere prudko roztvoril a buchol nimi za sebou, až tak zdunelo.

Blížila sa už šiesta hodina, koniec prednášky a profesor ešte stále prednášal o tomto prípade.

V poslednej lavici pri okne sedeli len dvaja: medik a medička. Dievča zmeraveným zrakom dívalo sa na prednášajúceho profesora.

— Prečo ste taká vzrušená? Vari ešte stále myslíte na toho paranoika? — šepkal jej medik.

— Áno, nevychádza mi z hlavy; divné veci hovoril ten nešťastník.

— Eh, čože, — odsekol medik, — veď môžete vedieť, keď sem vstúpite, že sa tu divoké veci tárajú. Načo sa trápiť tými nezmyslami? Pozrite radšej von oblokom!

Ich pohľad padol do veľkej záhrady ústavu; stromy stáli v kvete, lebo bola jar. Zapadajúce slnce ich pozlátilo; boli sťa ohromné zlaté kytice.

Dievča sa usmialo: — Pravdu máte, veď je tam iný svet, veď vonku kvitne jar!

A tam, uprostred ohromnej kolónie pobláznených rozumov, v posluchárni blázinca, dvaja mladí ľudia, keď ich nik nevidel, blažene sa pritúlili k sebe.

Luciferove rozmary

Nebo sa na jednej strane smialo, na druhej slzilo. — Čudnú náladu musí mať čert aj s tým počasím, — vravievali si ľudia a mali pravdu. Pán pekla, Lucifer, bol skutočne vrtošivo naladený. Nervózne prezeral strany svojho veľkého lexikonu, ale veru nenašiel v ňom nič zaujímavé. — Och, predsa je tu niečo; analytika, psychoanalýza; hm, pekné to slová. Čo to len môže byť? — Prečítal celý odsek a na konci sa veselo zarehotal, že sa na nebi zase rýchle vyjasnilo.

— Výborne, urobme teda na zem výlet ako analýzu. Však uvidíme, koho napálime, akí huncútstvo z toho bude.

Veľkým lexikonom praštil do kúta a hip-hop, ani sekunda neuplynula už aj bol na zemi, kde slnce svietilo, kde kvitol orgován, kde bola jar; lásky čas.

Kvitol už orgován, bola už krásna jar. I chodievali medzi kvitnúce kríky dvaja ľudia: Alex a Vera. Prechádzali sa tichučko, bez slova; načože hovoriť, keď príroda spieva svoju jarnú hymnu. Tak dávno túžili už obidvaja po jari, toľko mali nádejí a krásnych, tajuplných očakávaní. Zrazu prehovorila Veľa: — Ty, Alex! Ty si krásna duša a ja ťa mám tak rada, ako by som bola milovala svojho brata, keby nebol zomrel. Ty si mojím najlepším priateľom. Alex, hovor mi o niečom!

Alex pozrel na Veru a nepovedal nič. Veď on miloval svoju priateľku — prechádzali sa medzi kvitnúcimi kríkmi a bolo všetko také svieže, také krásne — ako miluje človek svoju milú, ktorú má veľmi rád.

Začal však predsa hovoriť o vznešených vysokých veciach. Chcel hovoriť aj o inakších a s takým bôľom hľadel na tú svoju kamarátku; veď keby bol chcel pobozkať ju na ústa, nemohol tak učiniť. Musel rozprávať, na recept, bez chuti, s intenzívnym pocitom odporu o láske ako o psychologickom jave, o Darwinovom bude a o hlúpej impotentnej astronómii. — Čistý rozum, ktorý triumfuje nad citom a nad zverským pudom — tak si to vravievali. Okolo usmievavá jar, lásky čas a Alex musel hovoriť o vysokých veciach, ktoré nenávidel a ktorých sa bál, lebo vedel, že je to len úbohé zvíjanie ľudského mozgu, nešťastný čierny labyrint, ktorý nevedie nikam, iba azda do blázinca. Aké by to bolo bývalo, keby bol začal hovoriť i o svojich citoch, o svojej láske? Aké to profánne veci medzi vysokým Darwinom a Lamarckom.

Veď boli priatelia a Alex násilím, s hrôzou tlmil v sebe hlas vyšší, Hlas Večného Zákona: — Hlúpy, nešťastný červík, čo to len robíš? Vonku je jar a jar máš aj vo svojom srdci, veď žiješ najkrajší vek svojho maličkého, kratučkého života. Ani sám nezbadáš, tak ti

mladosť uletí a čo budeš mať za ňu, keď zostarneš, keď príde vek, ktorý sa živí iba spomienkami dávnominulej krásnej mladosti? Nič tam nebudeš mať. Bude tam neutešená prázdnota, deň ako deň, práca a starosti. Čo ťa má tešiť v tomto živote? Vidieť tu okolo seba tých ostatných, kochať sa v tom večnom nudnom filme: narodiť sa, zomrieť a narodiť sa znovu. Generácia za generáciou; o niekoľko storočí ani chýru po nich. A tým menej po jednotlivcovi. Veď je ich tu ani psov, ani smetí. Kde je jednotlivec? Kam sa podela doba starej Sparty, keď žili silní, zdraví ľudia, a nie bledé groteskné figúrky, keď slabých vyložili na Tajgetos. Kde sú časy, keď Cato z Utiky nemusel nosiť uniformu konduktorov na električke? Kde si, krásna Eurydika? Prečo blúdi tvoj Orfeus sám v podsvetí? Kde žiješ, božská Kleopatra? Prečo musí tvoj Antonio dvoriť špinavým slúžkam?

Torquato Tasso, ty teraz v blázinci sedíš a v žalári hniješ, veľký Torquemada, ty svätý fanatik.

Nuž kedyže vychodí slnce, kedy príde zmŕtvychvstanie?

A ty Alex, ktorý by si mal teraz zúriť v šialenom svätom ohni lásky, ty táraš svojej Vere o vysokej filozofii. Vy dvaja nešťastníci, ktorí miesto toho, žeby sa milovali, ako to robil v predpotopných pralesoch váš praded, pologorila, o ktorom viete tak múdro hovoriť, postavíte si medzi seba umelý čínsky múr prekliatej analýzy. Vy nešťastníci, necítite perverznosť svojej situácie?

Vy múdri, vzdelaní analytici, necítite, že ten neotesaný paholok je tisíckrát blaženejší než vy?

Jeho frajerka mu napíše list na peknom, ružičkami ozdobenom papieri; neopíše svoju najnovšiu duševnú chorobu, len ponajprv pochváli Pána Ježiša Krista a potom píše o tom, čo čvirikali vrabce na streche, čo všetko poklebetila včera susedka, nazýva svojho paholka nie krásnou dušou, lež drahým hovädom svojím. Na konci mu posiela tisíc bozkov a praje mu dobré zdravie.

Tak si to myslí Alex a ako rád by vymenil svoju nepodarenú analytickú hlavu za nejakú zelenú tekvicu. Ako závidí tomu paholkovi na panstve: mať frajerku v majeri, v noci k nej chodievať, oženiť sa s druhou, mať desať detí, šťavnato nadávať, napájať sa gajstom u žida a v nedeľu vo sviatočných hábach do kostola chodievať. V studené zimné noci hlasom vínovej chuti zaspievať svojim koňom do uší vo vonnej maštali:

Komu lepšie, komu lepšie, ako čertom v pekle:
dreva si ti nenanosia, predsa sedia v teple.

A potom raz zomrieť ako pes, ako analytik, ako Ramzes, ako Madame Pompadour.

Však Alex nie je paholkom, len Večný zákon mu šepká tie veci a on prekričí Jeho hlas duchaplnou dizertáciou o elektrónovej teórii hmoty.

Prechádzajú sa medzi kvitnúcimi kríkmi a Alex plnými pľúcami vdýchne omamujúcu sladkú vôňu modrého orgovánu.

A naraz umĺkne a pohliadne na Veru.

Ona mlčí tiež.

Chvíľu sa ticho dívajú jeden druhému do očí a v Alexovi Hlas Večného Zákona už nešepká.

Nešepká, lež reve.

Reve tak, že premôže Darwina, zvíťazí nad rozumom, prerazí čínsky múr analýzy. Alex rýchle siahne po Verinej ruke a stisne ju strašnou silou, že Veru bolesťou zalejú slzy. Alex chripľavým, rozčúleným hlasom žiada svoje právo, právo Muža.

Chce ju objímať, ona sa však vytrhne z jeho rúk.

Nastane ticho, trápne a mučivé ticho.

Tisíc iskier, tisíc perspektív prebehne Verinou analytickou hlavou. Jej oči takto hovoria: Ty, Alex! Tu kráčam po tej krásnej ceste. Mám radosť z motýľkov, z kvetín, zo slnka a moja radosť je plná, jasavá, lebo viem, že ju necítim sama. Chcelo by sa mi spievať, bozkať kvety a kôru bielych briezok, ktoré sú také

Karola Kmeťka v Nitre
NITRA

krásne, krásne, lebo na ne pozerá Alex. A cítim k tebe nežnosť, ktorej neviem dať meno, ktorá ma ale núti, aby som sa k tebe ticho pritúlila, v pevnej dôvere k tebe, lebo si jediný pevný, jediný najdrahší.

A teraz, v tomto okamihu cítim, vidím, že siahaš po mne. V tvojich očiach horia divoké plamene. A viem už, Alex, že si po celý ten čas nevedel, že je to Vera, ktorá ide vedľa teba, ale si cítil, že je to žena: ľahostajné ktorá. A čo žena: animal, animal imprudens.

Ty, Alex! Ja vidím, ja analyzujem ďalej, do budúcnosti. A vidím jasne, čo bude, ako bude. Ty, Alex, keď si sa nasýtil mojich bozkov, keď si už urobil všetko, čo by bol urobil náš praded troglodyt, tak odídeš, lebo čo by si viacej hľadal, keď si si vzal, čo si chcel. A chvíľku budeš spokojný v povedomí, že sa ti stalo po vôli. A keď sa ti zachce bozkať druhý raz, pôjdeš k tej svojej milenke, ktorá nasleduje v tvojej lásky hneď za mnou. A ja, Vera, budem musieť odstúpiť a ona postúpi na moje miesto. A tak to pôjde s tebou, Alex, ďalej, ďalej ...

A vieš, čo sa stane so mnou, s Verou? Povedzme si tú najlepšiu variáciu. Budem žiť v nedôvere k ľuďom, s vedomím, že je môj život zbytočný, keďže som nevedela oblažiť toho, koho tak milujem. Keď budem vedieť, že môj život, moje sny, moje myšlienky, celé moje dvadsaťročné panenské Ja nemalo viacej ceny pre Alexa ako okamih rozkoše, ktorú by mu poskytla ktorákoľvek a ktorú, keby chcel, našiel by i tam, kde lásku predávajú za peniaze.

A nikdy neuvidím viacej, že slnko svieti, nikdy nebudem bozkávať kvety, biele briezky a nikdy nebudem mať viacej nevinnej krásnej radosti.

Alebo ktovie, Alex, či nebude s nami tak ako s mojou priateľkou. Vieš, čo urobil istý taký ideálny mladíček, takáto krásna duša z mojej drahej modrookej priateľky?

A čo mohla spraviť moja priateľka? Nuž plakala, plakala. Oplakávala ten náš ženský osud, lebo pánmi ste

vy, mužovia. Nám dobrotivý Pán Boh udelil len trpieť a plakať, keď je nám už neznesiteľne trápne. Nech je požehnaná svätá Jeho vôľa.

Nuž, ďalej, Alex, iná variácia: možno príde na svet dieťa, lebo nebudem chcieť vraždiť. Dieťa, ktoré si prinieslo na svet ako krstný dar od zúfalej a smutnej matky zase len zúfalstvo a smútok. Vtáča, ktoré vyrástlo v hniezde premočenom slzami, v hniezde bičovanom vetrom, v hniezde, kde nebolo otca-vtáka, ktorý by ho chránil. Alex, drahý môj, ja to všetko vidím jasne; analytika mi to ukazuje a ty to nevidíš?

A môžem ti to všetko tak povedať? — V tvojich očiach horia divoké plamene; pomohlo by to, keby som ti to všetko povedala? Nie, Alex! Ja som prestala byť pre teba dušou, Človekom a z teba vystrčilo hlavu zviera, ktoré je všade to isté, to ohavné; v divokom bušmanovi a vo vzdelanom gentlemanovi. Alex, medzi nami je koniec, Alex, zbohom!

Takto hovoria Verine oči, ale Alex nerozumie.

A Vera už vie, čo má robiť. Vera zdvihne hlavu a ostrým, tvrdým hlasom odpovedá: — Čudujem sa ti, Alex! Veď si bol mojím priateľom! Keď sa človek na tvoju nevinnú tvár podíva, netušil by veru, že také divoké, zverské pudy v tebe spia! Fuj, hanbi sa, Alex, nikdy sa s tebou viacej nebudem zhovárať.

Vera sa rýchle odvráti a odíde. Alex zostane tam. Zdá sa mu, že svet sa točí rýchle dokola a že čuje skadiaľsi škodoradostný smiech. A hanbí sa pritom, strašne sa hanbí.

A okolo je všetko také krásne, orgován sa mu smeje do očí, žltá púpava sa spytuje: No, ako sa má Darwin, múdry filozof? Žltý tanier slnca v potoku sa rehoce, až sa trasie na vlnách: No, čo teraz milý analytik? — Alex zaškrípe zubami.

Okolo je tak krásne a jeho kamarátka kdesi sama kráča; ktovie na čo myslí. Orgován sa smeje tak veselo, včely bzučia v povetrí a Alex je taký smutný. Alex nechápe svoju prítomnosť, nevie pochopiť, že je to

on medzi úsmevom jari. Alexovi hrkoce v hlave elektromotor. Ako šialený udrie päsťou do pňa bielej brezy, rozprestrie ramená v povetrí a zareve na modré nebo: — Ty, Bože! Čo si to dopustil, ty, Bože, je to možné, ty, Bože, nie si tam, všade je len Lucifer, keď sa to mohlo stať!

Potom sa trochu spamätá: — Čo tu revem ako blázon, ako herec?

A pomaly sa dáva na cestu. A nejde si hľadať potešenie k Darwinovi, nepochová sa do svojich kníh, och nie, lež, kyslo sa usmieva, obzrie sa a — okolo je všetko také usmievavé, veselé a svieže, orgován sa smeje tak veselo, ako keby cengotali malé strieborné zvončeky. Žltá púpava si líška s malým zlatým chrobákom, okolo život, radosť, láska všade — a Alex si zájde do domu nízkych radostí — a vonku je jar, úsmev, úslnie, láska všade.

Nestretli sa dlho. Minuli dni, týždne a mesiace. Minul čas fialky, orgovánu a agátom už tiež opadla biela, voňavá ich ozdoba. Na čerešne sa pomaly zabúdalo; prišla sezóna krásnych, červených, letných jabĺk, žltých šťavnatých hrušiek. Pod ovocnými záhradami hrkotali mláťačky a pri humnách vyrástli vysoké, strmé kopčeky stohov. Bosé deti oberali štíhle, žlté slnečnice.

Vera často sedávala v záhrade; vyšívala alebo čítavala. Zriedka sa vynorila zo zelene kríkov pri plote Alexova postava. Neobzeral sa, išiel rovným smerom. Bol to nepríjemný obraz pre Veru: bledý tieň, stála, umelá pochmúrna nálada, nešťastná analytika.

Alex však nevedel zabúdať. Skúmaval lásku iných veselých ľudí a videl už jasne, kde bola chyba. — To je to, tá tvoja kliatba, tá moja nešťastná analytická nátura, že neberiem život tak, ako je, ale stále skúmam príčiny, tá moja prekliata poctivosť či zbabelosť, či ako ju mám pomenovať, že neviem byť ľahkomyseľne komisným, že to, o čom iní hovoria ako o vzácnosti: vyhrabať z niekoho dušu, Človeka, to je mojou kliatbou, kto-

rá ma sprevádza neustále. Ešte i tam, kde sám chcem najmenej, kde som presvedčený, že je to hlúpe a zbytočné, ešte i zo žien vyprovokujem, i z tých najľahkomyseľnejších ich pravú tvár, bez púdru, bez parfumu. Sám sa hrozím a predsa o niekoľko dní predo mnou stojí ich nahá duša. Aké je mi to všetko banálne a nudné, veď koľko som ich už videl; stránky ľudského života, ktoré na iných účinkujú ako smrteľná otrava, tie jedy boli mojím každodenným chlebíčkom. Tie, ktoré som miloval (aké to banálne slovo), vždy ma odmenili za to, že som sa s nimi zhováral ako s ľuďmi; áno, utešená bola moja odmena: stal som sa ich — priateľom.

Asi také mával Alex myšlienky, keď sa raz popoludní prechádzal a díval na okoidúcich. V očiach, v hlase, v reči párikov cítil a videl veselosť a ľahkomyseľnosť. — To je to, čo ja nemám a ja nešťastník pritom si namýšľam, že som múdry, že som dokonalejší než oni.

Tak to bolo s nami ako v tej ľudovej rozprávke s tou hlúpou devou, ktorá išla do pivnice po víno a keď zazrela sekeru zavesenú na klenutí, začala rozhorčene nariekať: — Och, bože môj, aká to hrozná sekera visí na klenutí. Čože to bude, akože to len bude, keď si ma môj milý vezme, budeme mať syna, ktorý vyrastie, príde raz sem do pivnice po víno tak ako ja teraz, tá hrozná sekera mu spadne na hlavu a zabije ho. Aký to bude žiaľ, aký smútok pre nás.

Neboli sme my práve taki s tým naším prekliatym pesimizmom? Nuž, načože vidieť všade sekery, ktoré nám môžu spadnúť na hlavu, načo vidieť všade bacily, ktoré nás môžu infikovať. Keď sme už raz tu, môže byť naším cieľom nariekať, čakať, hľadať neustále niečo hrozné? Nemáme byť silnými, veselými a dobrotivými? Koľko ľudí milovalo už na tomto svete, koľkí sa milujú i teraz tu okolo mňa a tí všetci hádam rozumujú, filozofujú? Z ich očí sála spokojnosť, samopaš a veselosť; kde v nich hľadať analytiku?

Beda, tisíckrát beda tým nešťastníkom, tým podivínom, ktorí sedia vo svojej špinavej, neporiadnej, studenej izbe, kde je všetko ošklivé, a trpia tam nevysloviteľne a nepríde im na um pozrieť von oknom, nedozvedia sa nikdy, že vonku je veselosť, krása, mladosť a blaženosť.

Len von, len vystúpiť z tej prekliatej špirály, ktorá ma vedie do zúfalstva. Vyhľadám Veru, s veselou, usmievavou tvárou, zabudneme na tú nešťastnú jarnú scénu, nebudeme hľadať svoje ideály v pochmúrnych labyrintoch, lež zostaneme na zemi a budeme blažení obaja.

Smelým krokom sa dal na cestu k vile Veriných rodičov. Zaklopal a vstúpil do polotmavej predsiene. Nebolo tam nikoho, a keď sa rozhľadel, videl na vešiaku akýsi dôstojnícky plášť. — Hm, čo to, ale veď tu nik nie je, poďme sa podívať do kuchyne.

— Dobré popoludnie, Mariška! — pozdravil slúžku. — A či sú kišasonka doma?

— Sú, ale sú v záhrade, — odpovedala Marka.

— A či sú sama?

— To nie! Je tu ten pán, neviem veru, ako sa volá. Je nadporučíkom a kišasonka ho volajú len: Miško. Ach, ľaľa, tam sú, odtiaľto z obloka ich môžu vidieť.

Alex pristúpil k oblouku. Videl Veru a mladého, štíhleho nadporučíka. Veselo sa naháňali medzi stromami. Alex si nervózne zahryzol do pier. Ach, teraz ju zlapil, objíma ju a bozkáva. A Vera nevytrhne sa z jeho rúk, neodpovie mu: — Fuj, hanbi sa, Miško! — lež s úplnou oddanosťou trpí jeho bozky. Ako skamenelý stál tam Alex.

— Ako dávno chodieva sem ten pán nadporučík? — spytoval sa celkom zmeneným hlasom.

— Nuž, sú tu asi tretí raz. Minulý týždeň ich poznali kišasonka na bále. Sú to ale veselý a pekný pán a kišasonka povedali, že ich veľmi ľúbia. Nuž a oni čo sú taký smutný, tak tam stoja pri tom obloku ako svätý za dedinou.

Alex náhle zdvihol zrak. Bleskurýchle mu prebehlo niečo hlavou! Pomsta! Pomstiť sa Vere hnusne, profánne, za každú cenu. Náhle sa zasmial a pristúpil bližšie k Marke a pohladkal ju po červenej tváričke. — Nie som ja smutný, Marka, ba je mi veselo, lebo sa mi, Marka, páčiš. A či máš už nejakého frajera?

— Ja nepotrebujem nijakého, — odpovedala Marka, cudne sa zapýriac a potom s blaženým úsmevom dodala: — Ale oni sa mi tiež páčia.

— No vidíš, Marka, hneď som si to myslel; si len sama doma, hej?

— — — — — — — — —

— Nuž tak, teraz sme kvit, drahá Vera, ty bestia, ty večná Eva, ty čistý rozum, samá analytika, vy handra ako handra, celkom jedno ktorá, — mrmlal si Alex, keď vychádzal z Markinej izbičky. Potom vidiac, že Vera práve vstupuje do predsiene s mladým nadporučíkom, hlasne povedal Marke:

— Povedz svojej kišasonke, že ju dávam pekne pozdravovať! Teší ma, že sme sa tak utešene našli. A teba, Marka, zajtra večer čakám pod záhradou.

A než vyšiel zo dvier, obrátil sa a chvíľku sa ticho dívali jeden na druhého: Alex, analytik — múdra, samý rozum Vera — cudná, červená Marka — a elegantný, veselý nadporučík.

A nad nimi veselý Lucifer kotrmelce hádzal.

Tri gardedámy

Vtedy popoludní prechádzali sme sa ďaleko za mestom, pri čiernych jazerách, na ktorých plávajú žlté ruže s obrovskými, okrúhlymi listami, v pralese trstiny.

Koľko ráz som myslel vtedy na to, Stella, že ti poviem, že ťa milujem a potom — neviem čo — a potom umriem.

Ale neviem, v tvojej prítomnosti stal som sa sám nevinným, veselým deckom. Kedykoľvek som sa do tvojich modrých očiek podíval, vždy zatriasol mnou akýsi neviditeľný prúd čistoty, čo z nich sála. Stella, keby si vedela, akú máš silnú, nepremožiteľnú gardedámu! Sú to tvoje modré očká, ktoré prenikajú dušu,

ktoré zaženú ďaleko nečisté myšlienky. Stella, ja, ktorý som s mladistvým nihilizmom opovrhoval čistotou a postavil som „skalopevné" teórie o materiálnom založení ľudskej duše, o nemožnosti vyšších ideálov, citov, hľa, v tvojej prítomnosti naučil som sa veriť v čistotu, opovrhovať nízkosťou, ktorú som sa snažil predtým všemožne ospravedlňovať. Áno, naučil som sa, že sú nízke myšlienky odsúdeniahodné ohavnosti ľudskej duše, ktoré ospravedlňovať nemožno a nesmieme. Veď z tvojich modrých očí žiarila na mňa neodolateľná moc, sila pravej čistoty a nevinnosti.

A márne som preberal v duchu najvyberanejšie spôsoby filmových, románových hrdinov, och, akí boli mali, nepatrní so svojimi láščičkami, úspechmi okolo vznešených prostitútok, grófok a žien starých multimiliónarov, áno, Stella, chcel som byť tiež „impozantným, pravým mužom", nebezpečenstvom žien, „srdcožrútom", hľa, veď nejde o dcéru petrolejového magnáta, ako v tom filme, je tu len malá žabka Stella. Ale nemohol som sa hnúť. Tvoja neviditeľná gardedáma ma odzbrojila, usmievavý pohľad tvojich nevinných modrých očí rozdrúzgal vo mne zvyšok vysokých póz, vznešených posunkov. A neodporoval som, nemohol som; oddal som sa čistote a naivnej nevinnosti, čo nás obklopovala a hľa, bol som v svojej prirodzenej role. Našiel som svoju pravú tvár k tebe a našiel som seba. Sťa malé deti tešili sme sa jari, žltým ružiam, bielym oblakom, kvetnatým lúkam, celému životu.

Dievčatko moje pred troma mesiacmi bolo ošklivé. Len oči jej svietili z pupencami znetvorenej červenej tvári, čierne oči, ktoré hovorili o jednoduchej, prostej dobrej duši. Mal som nevysloviteľnú duševnú radosť, ako som sa na to dievča díval.

Hľa, ty hnusota, ty znetvorená žaba, načo si na zemi, keď nie si krásna, milá, ľuďom príjemná? Dievča sklonilo hlavu a z očí jej padali slzy. — Neplač, — kričal som na ňu, — nemám rád plačúce ropuchy; poď so

mnou! — Vzal som si ju do práce, umyl som, očistil jej znetvorenú tvár. Každý deň chodievala ku mne, každý deň s húževnatou trpezlivosťou som získaval milimetre na jej tvári pre zdravie, krásu. Moje srdce plesalo radosťou, keď som videl výsledok svojej práce, že hnisavé pupence sa zahoja, že nová životospráva jej vráti do tvári rumeň; pod mojimi usilovnými, vytrvalo hladiacimi prstami sformujú sa jej línie, ťahy, vyplnia sa v harmonický celok. Deväťdesiaty deň spravil som poslednéťahy na jej tvári a bol som pyšný na svoje dielo. Hľa, ty žabka, pozri sa do zrkadla! Poznáš sa? Plačeš zase, ale od radosti, však?

— Keď si prerobil moju tvár, prerob aj moju dušu! — žiadala ma.

Zarazil som sa. Vskutku, na to som ani nemyslel. Preskúmal som jej dušu a videl som, že to dievča na nič nemyslelo, nečítalo, nemudrovalo. Po tie tri mesiace nehovoril som s ňou okrem najpotrebnejších pár slov o ničom, ako sa sochár nezhovára so svojím materiálom. Videl som, že je to dievča sprosté, naivné, že okrem prirodzenej dobrotivosti v duši nič nemá. A uznal som, že má pravdu, má nárok na kultúru a krásu. Chcel som doma vypracovať plán: vyberiem jej najlepšie knihy, zavediem ju do kostolov ľudskej civilizácie, oboznámim ju s filozofiou, psychológiou. Jej duša je chápavá, žízni, túži po vedení.

Nech je teda múdra a dokonalá, ako... ako... ako...

Bože môj, ako kto?

V mysli preberal som všetkých ľudí, ktorí mi imponovali, ktorých som poznal a ktorí boli chýrni svojím hlbokým umom. Hľadal som dlho, ale nenašiel som ani jedného, ktorý by bol dokonalý. Vzal som si samého seba, zašiel som do univerzitnej knižnice, kde je nazhromaždená všetka múdrosť starých a novších vekov a zúfale som konštatoval, že ten zametač ulice tam vonku, ktorý z tých kníh neprečítal ani jednu jedinú, je tiež človekom, a keď sa večer poriadne spije, je azda oveľa blaženejší ako ja.

Skúmal som sa ďalej a videl som, že ma knihy vôbec nepolepšili, zaviedli ma len do relativity, do cynizmu, vyčinili zo mňa vieru, vyčinili dôveru v rozum, že čím viacej som čítal, vedel, tým jasnejšie som videl, že nič nevidím a vidieť nikdy nemôžem, že vtedy som videl čosi, kým som nič nevidel, kým som bol zakotvený v akejsi polovzdelanosti, ktorá je ešte len cestou do relativity a rezignácie.

Druhý večer prísne som zakázal svojmu dievčatku, aby sa zaujímala o vzdelanosť. Prosil som ju, aby mi hovorila o kvetinkách, o kúpaní sa v rieke, o svojich priateľkách, a bol som blažený, keď som počúval jej veselé, prosté rozprávočky, ktoré sú vlastne najmúdrejšími vecami na svete, lebo osviežujú a rozveseľujú.

Ja sám som neprehovoril ani slova. Nenávidím reči, nemôžem vystáť myšlienky, lebo sú vratké, falošné, nestále, lebo klamú a zavádzajú.

Dievčatko moje umĺkne a díva sa mi do očí.

Čo sa tak díväš na mňa?

Neviem.

Máš ma rada?

Áno, veľmi.

Jej slová ma zarmútili. Hľa, na to som ani nepomyslel. — Ty nešťastné dievča, ako sa opovažuješ? — spytoval som sa. — Nevieš, že to je len pre silné indivíduá? — Pohladil som ju po tvári. Ináč než predtým. Nebránila sa. — Prečo sa nebrániš? Nebojíš sa ma? Nemáš strach, že ťa urobím nešťastnou, vieš ty, aké úžasné následky môže mať tvoja slepá, hlúpa oddanosť? Nevieš si to uvážiť, kto má mať rozum za teba, kto má miesto teba myslieť, keď ty sama nemáš obavy?

Vidím, nechápe moje slová. Ako by som ju mohol urobiť nešťastnou? Ja, ktorý som jej všetko? Začínam sa báť. Na, tu ho mám. Moje dielo je v nebezpečenstve. Chytro chrániť, čo sa dá, ináč príde nazmar.

Každý večer ju poučujem, vykladám rýchle a mnoho, chcem vynahradiť všetko. Len naspäť k rozumu, lebo ináč bude zle! Je už jasný pred ňou osud žien,

vie už, čo čaká na ňu, ak bude slabá. Musím ju imunizovať, urobiť pevnou a neporaniteľnou. Pracujem húževnate, ako vtedy, keď som jej tvár korigoval.

Jej oči visia na mojich perách. Úlohy sa premenili. Teraz ona mlčí a ja vykladám. Niekedy mi príde na um: nie je to vlastne hlúpe? Tu je dievča, ktoré ma miluje, ktoré som ja vrátil životu a ja miesto toho, aby som ju prijal ako dobre zaslúženú odmenu za svoju námahu, hovorím jej, ako sa má proti láske brániť. Často mi príde na um podobná myšlienka a kedy-tedy už-už pochybujem. Ale vtedy sa podívam na ňu, vidím jej úplnú, slepú oddanosť ku mne a vzbudí sa vo mne žiarlivý strach starostlivej gardedámy; keby sa bránila, keby som videl pri nej aspoň bledý tieň nejakej vlastnej vôle, aby som mohol dúfať, že bude stáť na vlastných nohách! Vtedy by sa zodpovednosť za jej osud akosi podelila medzi nami, mohol by som s jej samostatnosťou počítať. Po takej samostatnosti však pri nej ani stopy. Miluje ma úplne inštinktívne s hlúpou, bezpodmienečnou oddanosťou. Pomyslím si: keby som ja nebol ja, ale jeden z tých iných, „veselých chlapcov", to dievča by sa zase len tak správalo, bolo by vhodené napospas ukrutným chúťkam života. Tá myšlienka je neznesiteľná, veď ide o moje dielo, ja som ochrancom, gardedámou tohto dievčaťa. Ku koncu ma opustila trpezlivosť. Zniesol som ju a povedal, že týždeň ju nechcem ani vidieť.

O tri dni som ju predsa uvidel večer v parku. Sedela na lavičke a bozkávala sa s nejakým veselým chlapíkom z tých najdarebáckejších exemplárov. Bola dokonale blažená; odvrátila sa, keď ma uvidela.

Zdá sa, predsa len nebol som dobrou gardedámou?!

Vlasy sa mi zježili hrôzou vtedy večer; taká to bola ukrutná situácia.

Pobozkal som svoje dievčatko, lebo večer nám to tak diktoval. Prvý raz som ju pobozkal a bol to vôbec jej prvý bozk. Počúval som tlkot jej srdca a rozmýšľal

som. Neviem, na čo myslelo moje dievčatko a chcel som vedieť. Viem, že ju ten prvý bozk nekonečne dojal.

— Na čo myslíš, — pýtam sa jej.

Nedala odpoveď. Usmial som sa: — Ej, azda sa hneváš na mňa?

Nič.

Vzpriamim sa a približujem sa k nej. Je nehybná a so zavretými očami.

Zasmial som sa: — Aké to máš čudné spôsoby? Prečo nehovoríš?

Nič.

Zarazil som sa. Nahnem sa nad ňu a počúvam. Nedýcha. Zatraslem ňou. — Nereaguje.

Pojala ma hrôza. Pre boha živého, čo je to?

Veď to dievča nedýcha. A nedýchať znamená nežiť. Vidím v položere, ako jej modrie tvár. Obzerám sa ako blázon. Chcel som kričať o pomoc, ale široko-ďaleko ani duše. Prebehne mi hlavou celá perspektíva tej úžasnej situácie. Azda zomrela? Čo z toho bude?

Akýmsi inštinktom hnaný rýchle chytím jej ramená a plnou silou začínam jej dávať umelé dýchanie. Jej údy boli úplne mdlé, pasívne. Plnou silou som pracoval asi tak tri minúty, ale po živote ani stopy. Pot sa len tak lial zo mňa, sám som bol blízko k omdletiu od hrôzy a vyčerpanosti.

Už som chcel práve prestať a oddať sa osudu, keď pocítim, že sa do jej ramien vracia pružnosť. Asi minútu nato hlboko vydýchla a trochu otvorila oči. — Slalenou silou som ňou zatriasol: — Žiješ, vieš o sebe?

— Áno, — odpovedala sotva počuteľne.

Nahnem sa nad jej srdce a počúvam. Och, je otvorenou knihou: — Tum pff tata, pff tata, — hovorí jej srdce. Vyjasnilo sa mi v hlave.

— Dievčatko moje, pamätáš sa, vieš, čo sa s tebou vlastne stalo?

— Nie, nepamätám sa na nič.

— Nuž teda, zapamätaj si! Ty nebudeš môcť milovať

nikdy. Máš strašnú gardedámu, ktorá dáva na teba pozor a zabije ťa, ak ju neposlúchneš.

Zaviedol som ju domov a posledné zbohom som povedal dievčatku svojmu, ktorého srdce, táto jej nemilosrdná gardedáma, nedovolilo, aby som ho miloval.

Maryla

Úvod románu, ktorý však nejestvuje a ktorého hrdinkou mala byť Maryla.

Nebol som ja donchuanom nikdy a pravdepodobne ani nebudem, ale vtedy som bol odhodlaný na všetko. Ja to dievča musím poznať. Mohla tu byť už dávnejšie, lebo som ju videl už aj predtým niekoľkokrát v parku. Chodila vždy sama, nepoznal ju nikto. Nepoznal ju ani mister Walter, najvážnejší tunajší „luftinšpektor", a to je veľké slovo, lebo on musí poznať každé dievča. Každý deň inej musí dvoriť, a to s ohromným úspechom, lebo keby som ja mal toľko šestákov, koľko faciek už ten gentleman od dievčat dostal pre svoje, ako sám tvrdí „bezprostredné" správanie sa, bol by som pánom a nemusel by som od pána tatíka pumpovať apanáž. Ako

hovorím, nepoznali to dievča ani najmonoklovitejší luftinšpektori, a to vraj nie „z vlastnej viny", lež preto, že je to akási divoká hus. Špicaté francúzske topánky jej vraj neimponujú, monokle fumiguje, v ruke nosenými raketami a vyhrnutou tenisovou košeľou opovrhuje a nereaguje vraj ani na najparížskejšie spôsoby oslovenia, lež chladne ide ďalej. Luftinšpektori rezignovane mávli rukou, keď som sa ich spýtal: — Márne tam všetko, treba ju prepustiť svojmu osudu. Nech chodí sama, nech sa nudí, nech sa otravuje, keď je taká fádna, keď nemá zmyslu pre vyššie životné perspektívy. Walter rozhorčene vrazil monokle do očí a potľapkal ma po pleci.

— Mladý muž, nad čím si lámete hlavu, kam vás vedie slepá vášeň? Učte sa radšej modernejšie kravaty nosiť a choďte sa oholiť, lebo s takou zanedbanou fyziognómiou nemôžete imponovať ani len tej mladej mačke tam v kvetinovom pavilóne.

— Nicht wahr, Katzerl, kistihand! — pozdravil nejakú dekoltáž, čo na dvoch nohách vedľa nás prešla a nechal ma tam.

Zarmútene pohladil som sa po svojej zarastenej fyziognómii a konštatoval som v srdci svojom, že ten Walter má v mnohých veciach pravdu. Vtom zjavilo sa práve predo mnou cudzie dievča. Bola sama a išla sa prechádzať na štrand. Orchester práve hral svadobný pochod z Lohengrina. Osmelil som sa. Rozmýšľal som ešte, čo radí Marden na také prípady. Ach, už viem: vsugeruj si, že sa nebojíš, opakuj v sebe často a s veľkým presvedčením „nebojím sa". — Teda nebojím sa, rozhodne sa nebojím, čo by som sa bál, veď ma nezje. Pohliadol som ešte na nebesia, pomyslel na smrť a na nirvánu a pustil som sa za ňou. Na štrande si sadla na lavičku. Okolo nebolo nikoho, s flegmatickou tvárou som sa približoval. S ohromným pokojom som si pískal pomedzi zuby Lohengrina.

Bol som už pri lavičke. — S dovolením, — reku nežne.

Nič, nijaká reakcia.

— Gestatten, Fräulein? — probujem s nemčinou. Nič. Dievča sa díva pred seba.

— Qui tacet, consentire videtur, — poviem trochu neiste a sadnem si. Začala ma opúšťať chladnokrvnosť. No, pravda! Čože ja vlastne chcem? Luftinšpektorom sa nepodarilo a ja ešte dúfam v niečo, och, ja nešťastné, neoholené individuum.

Moje zúfalstvo však náhle prešlo do rozhorčenosti. Aká to divná osoba! Čo si tá vlastne o sebe namýšľa. Čo, kto je ona vlastne? A či ma na smetisku pozbierali? Čím je ona väčším pánom než ja? Tu je tá malá, mizerná zemeguľa; nie som ja práve takou kapacitou na nej ako ktokoľvek iný? Pojal ma hnev, zabudol som celkom, čo chcem, kde som. Udrel som plnou silou na operadlo lavice a vykríkol: — Hrom do toho! — Dievča sa obrátilo a naľakane pozrelo na mňa. — Co panu jest?

— Nič!

— Czego pan chce?

— Co pani do tego! Chvalabohu, že konečne prehovoríte. Veď vy ste Poľka?

— Tak.

(No, asi tu bude tajomstvo neúspechu luftinšpektorov. Nevedia sa s ňou dorozumieť.) Podíval som sa jej do očú. Bola krásna a korektne elegantná. Povedala, že je tu s matkou už dávnejšie, ale o tri dni odcestujú. Zabolelo ma srdce, ale potom som sa uspokojil. Skamarátili sme sa už trochu a prechádzali sme sa v labyrinte parku. Zostal som úmyselne trochu vzadu a prižmúrenými očami som sa na ňu díval. Och, akú mala krásnu postavu! — A bude tu už len tri dni. — Hm. — Udrel som si hlavu niekoľkokrát do pňa topoľa, aby mi rozum lepšie fungoval a začal som hovoriť.

— Prepáčte, Maryla, viem, som trochu zachrípnutý. Nečudujte sa. Je to malá reakcia na ten predvčerajší rev. Boli sme sa kúpať s priateľom Ciborom. Bolo trochu pochmúrno i vietor povieval, už nebolo tam okrem nás nikoho. Sedíme tam s Ciborom, dívame sa

na vodu, na nebo i na piesok a medzitým tuho rozmýšľame. Mne prišlo na um, aký som vlastne darebák, čo všetko krásne by sa dalo za ten čas spraviť, čo tu ležíme s tým Ciborom. Cibor mal tiež chmúrnu náladu, neviem, na čo mohol myslieť. Konečne prišlo mi čosi na um. Počul som kedysi v gymnáziu veľa o nejakom Demostenovi, ktorý bol takým chlapíkom, čo ani len poriadne hovoriť nevedel. Nevedel hovoriť, zajakal sa, a predsa chcel byť prvým rečníkom svojej vlasti. Nuž, čože robil, chudák? Chodieval na breh mora, kde ho nikto nepočul, vstrčil si do úst nejaký kameň a potom zúfale reval; cvičil sa vraj v rečnení. Šlo mu to asi, lebo na konci predsa sa len stal najchýrnejším rečníkom Helady.

Rozpovedal som tú vec Ciborovi. Tváril sa najprv, že sa na nič nepamätá, nepočul nikdy o nijakom Demostenovi, ale na konci, keď som sa mu vyhrážal, že ho hodím do vody, priznal sa, že sa už pamätá a že ten Demostenes bol predsa len znamenitý chlap. Potom som mu vyložil svoj plán ďalej. Čo myslíš, Cibor, nemali by sme tiež začať niečo podobné? Hovoriť by sme už ako tak vedeli, ale nevieme spievať. Živými farbami som mu líčil, aké má v sebe čaro ľudský spev. Poznal som istého nadporučíka, ktorý ináč nebol nikým, iba nadporučíkom, a predsa ho mali radi všade, lebo mal pekný barytón a výborne ho vedel využiť v spoločnostiach a na žúroch.

Ciborovi sa blyšťali oči, videl som, že sa oduševňuje. Šikovne som obrátil kompas svojho hovoru tak, či by sme sa nemohli i my trochu pocvičiť v tom speve? Cibor bol celkom nadšený. Hneď vyhľadal dva ploché kamene. Neboli práve malé a očistiť ich od piesku tiež zabudol. Rýchle mi vstrčil jeden do úst, druhý sám zhltol. No teraz môžeme spievať. Otvoril som ústa ako tá vrana v tej rozprávke. No kameň mi vypadol hneď a zostal tam iba piesok. Obzeral som sa, či ma nevidí niekto, či si môžem nepozorovane odpľuť, lebo piesok mi vŕzgal pod zubami. Už som sa chystal, ale zase mi

na um prišlo niečo. Nie preto som si neodpľul, že by som sa bol azda hanbil, veď ma okrem Cibora nik nevidel a ten bol práve takým vtákom ako ja, ale, ako hovorím, prišlo mi niečo zase na um.

Mám v Prahe jedného kamaráta. Och, keby som mal len štvrtinu tej flegmy ako ten môj priateľ! Chcel som si, myslím, zápalku vypožičať od neho, zaklopem mu na dvere a vstúpim. Musel byť veľmi zamyslený, lebo v okamihu mu spadol z ruky ohromný kus chleba s maslom, čo práve jedol. Poznáte náturu tých chlebov s maslom, hejže? Môžu ináč padať na zem než tvárou dolu? Nie! Smelo tvrdím, že nie. Ani môj priateľ netvoril výnimku. Smutne sa díval asi minútu na ten „osolený" chlebík. Videl som na ňom i to, že najradšej by ma vyhodil, ale neurobil to, lež pohliadnuc ešte raz na chlieb s maslom, takto začal mudrovať:

— Podívaj sa, braček, na ten chlebík! Vidíš ho? Je zafúľaný, však hej? No! — Ak ale pozrieš naň zblízka, zbadáš, že to nie je také hrozné. Pozri si potom i podlahu! Čo je na nej? Prach a piesok. Ku mne totiž okrem teba chodia samí poctiví ľudia, ktorí do čohokoľvek nestúpia, a na svojich topánkach majú následkom toho len, ako som už povedal, prach a piesok. Nepočul som, že by sa v poslednom čase bola vyskytla v Prahe nejaká epidémia, cholera, týfus, alebo čosi podobné, teda ten prach tam na podlahe je celkom hygienický. Nemôže sa mi od neho stať zhola nič. Vŕzga síce pod zubami, to nemožno popierať, ale to je skôr vecou nervov. Nervy mám v poriadku, teda povedz mi, človeče, čo mi v tom zabráni, aby som ten chlebík, tak ako je, zjedol?

Jeho argumenty ma nemálo dojali a presvedčili a zostal vo mne iba bledý tieň pochybností. S trasúcim, neistým hlasom som sa vyslovil: — Čo ti zabraňuje, aby si ten chlebík zjedol, ako je? Nuž hádam dobrý vkus.

Opovržlivým pohľadom ma premeral. Och, nešťastné dieťa degenerovaného dvadsiateho storočia. Dobrý vkus? Čo je to? Sem sa díval aj s tým tvojím dobrým

vkusom: vzal nožík a pred mojím zrakom zjedol ten chlebík s maslom. Ešte i svoje zaatramentované prsty si oblizoval po ňom.

Bol som presvedčený a na rumoch mojich rozdrúzganých pochybností vykvitol strom úcty a rešpektu voči môjmu pražskému kamarátovi.

On mi prišiel na um tam na piesku. Upozornil som však i Cibora, že my tu máme iný prípad než Demostenes. My sa chceme naučiť spievať, a to s kameňom v ústach nejde. Nuž začali sme spievať. Najprv pekne ticho, melancholicky, potom som si však pomyslel, že to možno i doma. Vietor ma dojal, nuž začal som intenzívnejšie a Cibor so mnou. Na konci boli sme už celkom spití svojím revom, ako slávik svojím spevom, revali sme nesúvisle všetko, čo nám na um prišlo. Nepamätám sa, že by som bol podobný rev vydával vo svojom živote. Iba raz, keď sme na Vianoce cestovali domov. Bolo to tiež impozantné. Revali sme od Prahy až do Žiliny celú noc. S revom sme preleteli Čechy, Moravu a časť Slovenska. Bolo to vtedy veľmi pekné, len to bolo chybou, že sme to robili len z dobrej vôle, bez všetkej ušľachtilej tendencie. Tam na brehu rieky sme však spievali z ambície, hnaní vyšším ideálom. Pred očami nám visela ušľachtilá postava takých ľudí ako ten môj nadporučík s barytónom, slovom, boli sme v moci Ducha, nadišla nás inšpirácia, rozplašili sme všetky vrabce v okolí; áno revali sme z ambície.

Preto som i teraz zachrípnutý a nemajte mi to za zlé, Maryla!

Vidím, Maryla, že ste s tým úvodom spokojná. Lebo je to len úvod, Maryla. Ja vám tým svojím zachrípnutým hlasom chcem veľa povedať. Vy máte veľkú úlohu, Maryla! Či vedome, či už nevedome, ale vy mi musíte dodať motívy. Cítim sa niekedy vyčerpaný ako nejaká zlá elektrická batéria. Chcem však skúsiť, prežiť skutočné duševné senzácie. Nechcem robiť ako mnohí spisovatelia-darebáci.

Keď oni milujú, nebo sa smeje, slniečko sa rehoce,

mesiačik pre nich svieti, slávik pre nich spieva, hoj, a keď ich dievča oklame, zamračí sa nebo, orkán zúri nad zemou, hromy-blesky dunia, blyštia, je jeseň, lístie padá, vietor šuchoce v opustenej záhradke mojej, a — medzitým sedia doma pri stole a pozorujú samovar, či vrie už tá voda a či treba ešte počkať s čajom.

Neverte im! Sú to darebáci falošní, neberte ich vážne. Vedzte, že všetko, čo od nich čítate, bolo najprv napísané. Viete, čo to znamená, že bolo napísané? Nuž to, že si sadli ku stolu, dívali sa na biely papier a rozmýšľali, ukrutne rozmýšľali, starostlivo pozerajúc na samovar, aby im vriaca voda nevykypela. Keby ste vedeli, aká je to profánna práca písať! Neverte napísanému slovu, lebo vedzte, že spisovateľ-básnik, ktorý zúri, je smrteľne smutný a či azda huláka od radosti, sedí pri stole, čaj pije a medzitým čo sa ide zabiť od smútku, ide zošalieť od radosti, prísne dbá na to, aby písal zreteľne, lebo vie, že sadzač nečitateľný rukopis vráti, spokojne sa díva na plné strany, hromy hučia, zem sa trasie, milenka mu umiera a on sa naraz zastaví; ach už bude viac než päť strán, nezmestí sa, rýchle dokončiť! Hrom náhle zabije smutného hrdinu, milenka náhle zomrie, i nebo sa rozplače od veľkého žiaľu spisovateľa. Tak koniec. Ešte raz starostlivo prečítať, štýl a chyby opravovať, och tu ten odsek s tou nešťastnou láskou bude trochu fádny, von s ním a na konci spokojne vzdychne: Som hotový, chvalabohu, môže ísť do tlače. Práca sa vytlačí, vy, drahí čitatelia, prečítate: — Och, výborná vec, je to skutočne človek citlivej duše, ten vskutku celú svoju dušu vlial do tej práce. Alebo: — Aké to suché, neoriginálne veci tu na kope, musí byť veľký mamľas, kto také veci pácha.

Kritizujete sem i tam, vec sa vám páči, hádam ste otrávení, myslíte na všeličo, iba na jednu vec nie: ten vznešený spisovateľ, ktorý vo svojej novele zápasí, bojuje, vykoná zázračné veci, zatrasie vám každým nervom, vštepuje do duše nekonečný, veľký smútok a či azda nadzemskú radosť, ktorý vleje do svojho diela

celú svoju veľkú, nesmrteľnú dušu; ten vznešený spisovateľ vlieva pri písaní svojej práce nie do diela, radšej do seba veľký, ohromný hrniec čaju s kyselinou citrónovou. Chutí mu nemilosrdne, a tak hádže od neho hromami, trasie zemou a ničí svojich hrdinov, ktorí vám tak prirástli k srdcu, ako sa jemu páči.

Vidíte, aký je falošný! Ja však nechcem byť taký.

Niekedy by som rád napísal niečo veľmi pekné, dojímavé. Čo však robiť, keď sa mám celkom dobre, život plynie v poriadku, ani naľavo, ani napravo nedeje sa nič hrozného, ba ani zvláštneho. Mám si teda spraviť umelý smútok, rozhorčenie? Hrabem si, kutám v pamäti, no vyťahujem staré krivdy: mamka ma raz nespravodlivo vymlátila, och, ako ma bolela a musí ma bolieť i teraz jej nespravodlivosť. Na jednej hodine z matematiky chytil som tri štvorky. Prvú preto, lebo profesor si myslel, že ja som hvízdal v triede, a nemal som svedomie udať svojho suseda, toho darebáka, ktorý zase sám nemal toľko charakteru, aby bol vstal a povedal: — Pán profesor, ja som hvízdal, mne ráčte tú štvorku zapísať. — Druhú som dostal preto, že ma prvá zarmútila, nedával som pozor, nevedel som v počítaní na výzvu nazlosteného profesora pokračovať. Tretiu som dostal preto, že ma druhá tak dojala, že som sa od veľkého žiaľu rozplakal ako nejaký naivný sekundán. Tak ma priviedol nemilosrdný osud na jednej matematike k trom štvorkám. Úžasná nespravodlivosť; stálo by za to novelu o nej napísať, avšak to ešte nič nie je. Stali sa mi v dávnej minulosti ešte väčšie krivdy. Raz som utiekol z domu, tri dni som sa túlal po chotároch, spal v stohoch a hltal, nemajúc iného, sčiastky dobré čerstvé dedinské povetrie, sčasti polopečené zemiaky. Akože sa to len stalo?

Aha, viem už. Mali sme doma v rodine okrem mňa ešte dvoch tovarišov. Jeden bol Lux, malý biely foxteriér, druhá bola Micka, malá biela mačička. Lux bol mojím intímnym priateľom, ale Micku som nemohol vystáť. Nič mi ona úbohá nerobila; inde bola príčina

mojej antipatie. Micka bola pekná, biela, pilne chytala myši a vo svojich voľných chvíľach sa umývala. Robila to tak, že si pravú labku najprv starostlivo oblízala a potom sa mokrou labkou kefovala, kým nebola jasná a biela ako sneh. Mamka pozrela na Micku a potom na mňa. No nemohla to nechať bez poznámky. — Vidíš, mohol by si sa učiť od toho zvieratka čistote a poriadku. Ona ten istý biely kožuch nosí cez celý život a je vždy, ako keby ju boli zo škatule vybrali. Ty iba pred dvoma týždňami si dostal nové šaty a vyzerajú, ako keby si bol v nich ulice dláždil.

— A či sa mám tiež oblizovať ako Micka? — spýtal som sa rozhorčene.

— Nemusíš sa priam oblizovať, tam máš kefu, veď aj Micka sa kefuje.

Cítil som, že je v tom veľa pravdy, ale predsa som bol ponížený. — Aj ty sa kefuješ, Luxi, ako ten pätolizač? Lux mi nerozumel, len hlúpo sa mi díval do očú. No, fakt, že som bol dopálený Mickou, ale nechal som ju zato na pokoji. Azda by sa nikdy nebolo nič stalo, keby nebol na Micku medzitým prišiel ešte nešťastnejší vrtoch. Hádam vedela, že v Mamkiných očiach stojí vysoko nado mnou, preto si také veci dovolila; stalo sa ale, že raz v noci mi prišla pod oblok (spával som vo svojom malom laboratóriu) a začala takým zúfalým hlasom mňaukať, skoro hulákať, ako keby jej boli zuby trhali. Prebudil som sa, pozriem na hodinky, bolo okolo druhej. Prebehol ma mráz od strachu a hnevu. Podívam sa von okienkom, nuž Micka tam sedí priamo pod oblokom a narieka na mesiačik. Hádzal som po nej, čo mi do ruky prišlo, kým neutiekla. Bol som veľmi najedovaný. A Micka mi ten žart robila potom každú noc, skoro vždy presne o druhej. Vo dne sa mi vyhýbala, ale v noci mi vždy prišla mňaukať pod oblok. Počkaj, pätolizač, myslel som si a raz, ako mi tak z celej duše hulákala, zdrapil som ju a hor' sa do laboratória. No vedela, že z toho nebude pre ňu nič dobrého, lebo chcela sa mi dostať z ruky za každú cenu,

držal som ju však pevne. Rozmýšľal som, čo mám s ňou spraviť. No počkaj, ty pätolizač, však ti ja dám pekný biely kožuch. Budeš mať čo kefovať, len počkaj. Zamazal som milé zviera najprv viksom na čierno, potom čirisom a potom zasypal múkou. Bola biela zase, lenže jej kožuch do rána uschol ani drevo. Sotva vedela chodiť. Šuchotala, keď chodila, ako suché lístie v lese na jeseň a pukal jej pancier ani zem v chotári, keď dlho neprší. S úžasom hľadel na ňu každý, Lux sa jej bál ani čerta a ako som sa neskoršie informoval, tri dni ju umývala mamka v teplej vode mydlom a kefou, kým dostala svoj starý kožuch naspäť. Preto hovorím, že neskoršie som sa dozvedel, lebo mamka, vidiac mi na ruke stopy Mickiných pazúrov, ani nepočúvala argumenty o Mickiných divných nočných chúťkach, lež nemilosrdne ma vyhnala z domu. Srdce ma bolelo, bol som rozhorčený, nuž nešiel som domov tri dni, i potom len pod vplyvom nepriaznivých okolností.

Bolo to už dávno, dávno. Sladké pamiatky detského veku, dajteže mi pokoj! V matičke Prahe iné veci sa stávajú s človekom. Žijeme tam tak všelijako; raz smutne, zase veselo. Spytoval som sa aj minule:

Čo je s tebou zase, nesmrteľná dušička moja? Si azda trošičku otrávená? Nič si z toho nerob! Je ich dosť, ktorí sa aj za teba dobre majú a radujú sa. Na tom skutočne nezáleží, či sa ti život páči alebo nie.

Ostatne, chápem ťa trochu! Tento posledný týždeň bol abnormálne komisný. Nie som, nechcem byť fatalistom. Vždy som hlásal, že silnému sa všetko podarí, je kováčom svojho šťastia. Nuž, keď to tak pôjde ďalej so mnou, musím predsa len prijať niečo z fatalizmu.

Už nemám smelosti vyjsť na ulicu, lebo celkom iste sa mi prihodí niečo nepríjemné, čo ma znechucuje a znemožňuje na celý deň. A samé prekliate náhody, za ktoré nemôžem. Ako aj nedávno. Chcem nastúpiť do električky, lebo sa ponáhľam domov. No, chvalabohu, vozeň je už tu. Čakáme tu naň už viacerí. Predo mnou stojí akýsi veľmi elegantný gavalier. Stojí tam, stojí,

chytí sa držadla. Ja stojím za ním, okolo nás hrnú sa dnu ostatní. Rád by som sa hrnul aj ja, ale ten panák stojaci predo mnou ma nepustí. Najradšej by som ho chytil za golier a hodil do Vltavy, ale sme v strednej Európe, teda udusím svoju túžbu a vľúdne mu šepnem do ľavého ucha: — Poďme, pane, poďme! — Obráti hlavu, pohliadne zboku na mňa. — Ach tak, no jó, — a pohodlne vlezie aj on. Šiel by som aj ja, ale vozeň je už plný, konduktor zreve: — Obsadené, pane, ráčte zostúpiť, lebo zavolám policajta. — Len sa neunúvajte, — poviem a ráčim zostúpiť. No, ten gentleman bol zdvorilý na môj účet.

Čakám, čakám, asi štvrťhodinku. Analyzujem ten predošlý prípad, psychológiu toho nepríjemného panáka a nezbadám, že okolo mňa ľudia utekajú na druhú stranu. Polievajú ulicu. Ide voz s ohromným železným sudom. Vodu leje okolo seba a nemilosrdne mi naleje za golier tak zo liter.

No, len to mi ešte chýbalo. Zase sa na mne baví celá ulica.

Tu je však zase električka. Poučím sa z predošlého prípadu a vtláčam sa dnu ako oceľový vrták. Škoda sa bolo tak namáhať, veď je tu miesta dosť. Sadnem si do kúta, dívam sa von a počítam obloky na domoch. Príde konduktor. Ukazujem mu legitimáciu, zakrútim mu s ňou pred nosom aj trikrát, no nestačí mu to, lebo zoberie mi ju z ruky a dlho sa díva na mňa, zase na legitimáciu. Je to hrozne nepríjemné. Nestalo sa mi to ešte nikdy. — Vari neveríte, že je to moja legitimácia? — spytujem sa ho. — Ale jó! — a konečne mi ju vráti.

Hrom do toho, čo to je dneska?

Predo mnou sedí stará dáma. Peniaze počíta. Spadne jej koruna. Rýchle sa zohnem, aby som jej ju zdvihol a podal. Zohne sa i ona, odstrčí ma a s divokým pohľadom ma premeria a skríkne: — No, podívajme sa, to je moja koruna!

Zapýrim sa, díva sa na nás celý vozeň, chcem jej povedať, že nepotrebujem jej korunu, chcel som jej ju

len zdvihnúť a zdvorile podať, ale jej drzosť ma odzbrojuje. Neviem vydať hlasu. Veď je to hrozné, kto by pomyslel na také veci. Tak už ani zdvorilým nemôže byť človek, lebo nevedno, či nemá do činenia s akousi hysterickou, ktorá ho ešte znosí, lebo si myslí, že ju chce človek okradnúť. Bláznivý, nešťastný prípad. Rýchle idem von a zoskočím. Krk som si nezlomil, chvalabohu, lebo práve tam stojí policajt a vrazím mu do náručia. Však sa aj pohoršuje. Vidím mu na nose, že ma chce pokutovať. Aha, už začína: — Pane, tu nie je stanica! Vy neviete, že neslobodno vyskakovať?

— I do not understand you, please: do you speak perhaps English? — odpovedám mu s naivnou tvárou.

— Eh, blbý Nemec, s tým sa nedohovoríš, — mrmle a vidieť na ňom, že nechce už mať so mnou nič spoločného. Však ani ja s ním.

Nuž také veci sa stávajú s človekom v Prahe. Nemá ma pojať bôľ nad takými krivdami? Chvalabohu, je ich ešte niekoľko, budem môcť z nich ešte koristiť, písať o nich nejaký čas. Ale čo potom? O čomže písať, keď človek nijaké duševné senzácie neprežije.

Ech, veď tu ste vy, Maryla! Nechže vám však nederoguje, že vás postavím na miesto mojej nebohej bielej mačičky. Nie! Micke som dal výpoveď už dávno. Je tam teraz prázdnota a ticho.

Len dnes som vás spoznal, budete tu už len tri dni, potom uletí s vami rýchlik ďaleko do Varšavy. Nuž nič to, za ten čas môžeme prežiť ohromné veci. Len od nás všetko závisí, hlavne však od vás, Maryla! Ste zvláštnym dievčatkom, nemôžem vás zaraďovať nikam. Ste celkom iná než naše dievčatá. Tie sú úctyhodné, dobré bytosti, ale sú primitívne. Potrebujú ešte najmenej sto rokov výchovy, kým zjemnejú, dostanú esprit a budú mať aj iné ideály než sa vydať.

Vy ste z iného kraja, Maryla. Ste mi tu vzácna. I moja duša je úrodný humus; buďte vy oceľovým pluhom, ktorý vorie do neho hlboké brázdy. Nech vykvitnú z tých brázd pestré kvety, divoké, ohnivočervené

alebo nežne fialové. Uvijem vám z nich veniec, ktorý neuvädne nikdy.

Postavím vám pomník ako Horác svojim priateľom. Len od vás závisí, aby bol „aere perennius".

Maryla! Na vás som čakal. Otvoril som bránu svojej duše dokorán. Je to vaša ríša. Vstúpte!

Takto som hovoril Maryle. Bola krásna, cudzia a záhadná. Poľština sa mi zdala vtedy najkrajšou rečou sveta, lebo ona ňou hovorila. Na moje slová však neodpovedala. Zostala vážna. Bohvie, kde jej blúdili myšlienky. Tie tri dni prebehli rýchle, nebadane. Dúfal som, do poslednej minúty dúfal, že Maryla odhodí svoju flegmu, vystúpi z tej ľadovej hmly, ktorá ju obklopuje, avšak márne. Zostala mi neriešiteľným problémom, cudzou, úplne cudzou.

Posledný večer sa mi zdalo, že už tu ani nie je, že to, ako tam sedíme na lavičke, na tichom opustenom štrande Váhu, je nie prítomnosť. Je to iba akási hmlistá, nejasná pamiatka. I tá hudba zďaleka, z druhej strany parku znela mi tak divne. Orchester hral práve „Aranjuezské krásne dni". I zdalo sa mi, že vidím pred sebou širokú tropickú rovinu; je ešte včasráno, červené svitanie, polotma a nad rovinou valia sa hlasy, široké largo, pochmúrny terc, tempo pomalého valčíka a teraz východ slnca nad rovinou, blíži sa finále a povedal som Maryle, že ju mám rád, že chcem od nej na pamiatku bozk. — Neodpovedala. Zostala vážna, vstala, pohladila ma po tvári a rýchlym krokom odišla. Nechala ma tam na lavičke na opustenom, tichom štrande Váhu pod zamatovým, hviezdnatým nebom, pri umierajúcom finále „Aranjuezských krásnych dní". Vstal som potom i ja a ako vo sne zašiel som ďalej, ďalej na štrand k železnej veži, na ktorú každú noc o dvanástej vylezie duch a narieka takým hlasom, že kto to počuje, zošalie hrôzou.

Dlho som tam čakal. Slzy sa mi tisli do očí od strachu, avšak duch nepríšiel. Nad parkom zavial ostrý vietor, skalil vo Váhu reflex hviezd. Hudba už dávno zamlkla, v širokej tropickej rovine zachodilo slnce. Koniec krásnych dní. Stratil som sa v čiernej tme vymretého parku, sám neviem, ako som sa dostal domov.

Krásnu Marylu som viacej neuvidel. Nedala mi nič, jej pamiatka mi bledne každým dňom, akože by som mohol o nej román napísať?

Dvadsiaty máj

Dobrý Chlapec (len takto ho nazývali) cítil sa tento večer tak čudne.

Udrelo mu niečo do duše. Najprv to hádam ani nebol úder, iba akési zvláštne hladkanie; trochu sladké, trochu melancholické. — Nevedel, čo to je, ale oddal sa tomu sladko-bôľnemu pocitu, ktorý sa potom stával jasnejším.

Pozeral oknom do pološera.

— Červený májový súmrak; súmrak mojej dvadsiatej jari. Máj sa už ku koncu chýli, malo by prísť horúce leto, a mne hladká dušu jesenný vánok.

Život mi zostane naveky dlžný. Áno, dlžný, ten dvadsiaty máj.

Čím ďalej rozmýšľal, tým sa mu stával jasnejším pôvod tohto nezvyčajného bôľneho pocitu, tým prudšie mu bilo čosi do duše.

— Máj sa už ku koncu chýli; je to môj dvadsiaty máj. Smädná bude moja staroba, šedivá a neutešená. — Prečo tak včas ožiarila moju dušu červenými, chladnými lúčmi zapadajúceho slnka môjho života? Veď je ešte tak ďaleko. Je na druhej strane tej veľkej hory! Nesmel by som ju cítiť, vidieť ešte, veľmi dlho ešte. Dlho by som mal kráčať ešte hore vrchom v krásnej zlatej hmle mladosti. Prečo mi pretrhli tú zlatú hmlu mdlé, červené lúče zapadajúceho slnka môjho života?

Nebol som mladý nikdy. — Bol som vždy dobrý, múdry, rozvážny, a preto sú veľké moje hriechy, preto bude neutešená moja staroba.

Bol som dobrý, spokojný so životom. Žil som svojim povinnostiam a nežaloval som sa. Prečo som nezostal navždy takým?

Nie som už taký. Cítim, že ten máj, ten tajuplný červenolilavý súmrak akoby mi bičom šľahal do duše. — Čo mi nedá pokoja?

Vidím sa v ďalekých perspektívach. Šedivé mám vlasy, som slabý, život má pre mňa už len omrvinky a — a spomienky. A tie spomienky sú šedivé, niet nikde ani jediného jasného bodu, lebo som bol dobrý, lebo mi rozum osvietila skromnosť a rozvážitosť.

Hovorí sa: mladosť — pochabosť. Nie, ja som nebol pochabý. Mohol som byť. Veď i tá najväčšia hlúposť, spáchaná v mladom veku, stáva sa neskoršie milou, zaujímavou spomienkou, mannou staroby. — Veľký huncút som bol toho času, — rozpráva starý pán svojim deťom a vnukom, a to jeho „veľké huncútstvo", kedysi azda veľká hlúposť, oslňuje mu zvyšok života.

Nuž, ja som bol rozumný a dobrý. Nezarmútil som nikdy nikoho. Nešiel som ovocie kradnúť do susedovej

záhrady, lebo som myslel, že je to hriech. Netýral som ani vrabca, ani žaby, lebo ich to bolí. Nebolo mi ani raz zle od fajčenia, lebo otecko mi zakázali fajčiť. Utlmil som vrúcne túžby svojho detského srdca, keď som čítal Verneho, Karla Maya a neutiekol som do Ameriky, nešiel som za cowboya. Nechytil ma žandár na chotári, keď s veľkou túžbou v srdci a s krásnou hlúposťou v hlave lúčil som sa s rodným domom a šiel za námorníka na šíre more, do ďalekých krajov. Nechytili ma, lebo som ani neodišiel z domu. Mdlé lúče tvoje, staroba moja, osvietili mi rozum a ja nešťastník udusil som túžby svojho detského srdca a zostal som doma.

Nikdy som ani len nemiloval. Utlmil som svoju túžbu, veď akože pridem k tomu, aby som sa približoval k žene, k svojmu blížnemu, ako k zdroju svojej zábavy, radosti. Ako by som mohol urobiť z človeka prostriedok, hračku svojich chúťok? Ako by som sa opovážil svojho blížneho takto ponižovať, pre svoj egoizmus vyrvať ho z pokoja, hazardovať s jeho šťastím, šťastím ženy, svojho blížneho?

A keď sa ona približovala?

Bol som — och, veľké sú moje hriechy, smädná budeš, bezfarebná budeš, staroba moja — poctivý, zachoval som sa čistým. Spáchal som hriech proti svojej mladosti, proti Nej a najväčší proti tebe, staroba moja.

Vtedy som to ešte nevedel; bol som v duchu pyšný na svoj čin, ale teraz, ten májový súmrak, tisíc rehtajúcich sa gnómov, posmievajúcich sa čertíkov mi vkúzluje do duše, ten purpurový podvečer s krvavou iróniou sa uškľabuje, rozburuje moju pokojnú sústavu duševnú a ukazuje jasne, že som nebol dobrý, spáchal som veľký hriech.

Stalo sa to v mojej tichej dedinke. Na hradskej stáli štíhle topole, strážili biele domčeky. Na brehu tichej Nitry snívali smutné vŕby. Vždy večer sme tam chodievali. Bol som vždy chmúrny. Vykladal som Jej dlhé, pokrútené teórie. Ona počúvala a niekedy sa tak zvláštne usmievala. Bola asi o päť rokov staršia a vycítil

som z jej pohľadu, že sa díva na mňa ako na svojho zlého, morózneho chlapčeka. Spozoroval som i to, že nerozumie mojim pokrúteným teóriám, že ju to nudí, ale s porozumejúcim úsmevom hľadí na mňa, ako keby povedala: — Tak, tak, len táraj, chlapček, hlupáčik, však ťa ja počúvam, veď čože si s tebou počať.

Raz večer sedeli sme na lavičke a dívali sme sa do lenivej rieky. Bolo poločero a z diaľky bolo počuť šuchotanie vody, ako padá pri mlyne z vysokej hrádze.

Ona s usmievavým zrakom dlho sa dívala na mňa. Cítil som sa pod jej pohľadom nepohodlne. Spytoval som sa:

— Prečo sa tak zvláštne dívate na mňa?

V okamihu ma objala a vrúcne pobozkala na ústa.

— Preto, že vás milujem, — odpovedala.

Pamätám sa, zapýril som sa a strašne sa hanbil. Asi minútu som bol celkom zmätený a nevedel som, čo mám povedať, robiť, ale potom ma zachvátila zlosť, tá scéna zdala sa mi takou nízkou a zverskou. Náhle som vstal a hrubo odvetil:

— Slečna, nezabúdajte, ja som človek, — a skoro som utiekol. Počul som ešte jej chichot: — Mýlite sa, priateľu, vy nie ste človek, vy ste somár!

Pravdu mala; nebol som človek, bol som somár.

Od tých čias biely papier je môj život, nudný, prázdny, biely papier.

Dobrý Chlapec tíško zaplakal. Na srdci mi bolo tak nesmierne ťažko. Zrak mu padol na kalendár: 31. mája; zmizne bez stopy. Na mieste môjho dvadsiateho mája bude šedivá prázdnota.

Nie, nesmie byť!

Staroba moja, nesmieš byť neutešenou.

Ja červík, ja nula, ja nikto, búrim sa proti osudu; idem ho dirigovať. On bude tancovať, ako ja chcem!

— Pôjdem vyvádzať nejaké ohromné hlúposti.

Čo, hlúposti? Kdeže? Idem si spraviť krásnu starobu. Na prítomnosti mi nezáleží. Neviem, nevedel som fixovať nikdy ani jeden jej okamih. Včera som bol dieťa-

ťom. Kedy to bolo? Bol som dieťaťom vôbec? A čože som dnes? Kedy je dnes? — Nie! Prítomnosti nieto, jestvuje len minulosť. Mladosť letí, nemožno ju zbadať. Staroba už nebude letieť. Ona bude. Jedine ona je a minulosť.

Nech sú teda farebné a utešené!!!

— O minútu bol Dobrý Chlapec na ulici.

Brieždilo sa už, mohlo byť okolo štvrtej ráno. Ulica svahom hore, nebolo v nej ani duše, iba z dolného konca sa ozýval akýsi zvláštny krik.

Ulica svahom, ale musela byť ešte aj iná príčina, že sa tí piati mladíci tak potácali z jednej strany na druhú. Dobrý Chlapec viedol kompániu. Bavil sa pritom tým, že bakuľou prefahoval stiahnuté rolety obchodov. Hučalo to v tichej ulici ani bubnová paľba.

— Kamaráti stop! — velil Dobrý Chlapec. — Teraz budeme psami. Každý nech chodí štvornožky a šteká, ako ja: hau, hau.

Štvornožky sa ťahali ulicou, ktorá sa ozývala štekaním.

Na hornom konci stál strážnik.

— Pánovia, rušíte nočný pokoj; buďte ticho a choďte domov!

— Čo, — reval Dobrý Chlapec, — ten nám chce komandovať?! My sme my a my sa nedáme! Chlapci! Tohto panáka vymlátime ako toho žida v bare.

Všetci sa vrhli na policajta. — Odznel dlhý, ostrý hvizd. Okamžite pribehli ešte traja policajti a rýchle odzbrojili bojovnú spoločnosť. Viedli ich rovno na strážnicu. Prvý policajt si utieral krv z tvári. — Tu počkáte do rána a potom zúčtujeme.

Strážnica bola malá, začmudená a špinavá. Sadli si na lavicu a pomaly ich chytali driemoty.

Bolo ticho v malej strážnici, petrolejová lampa ospanlivo blikala, ktosi chrápal v kúte a zachrípnutý hlas mrmlal ešte skadiaľsi v polospánku: Staroba moja, nebudeš bezfarebná, nesmieš byť bezútešná!

Za Diogenovým lampášom

Gó-ó-ó-l, reve mi pod oblokom 60 000 športových čertíkov na ihriskách Sparty a Slávie v nedeľu popoludní.

Diogenes vystrčil hlavu zo suda a pozrel sa na nebo. Slniečko sa už približovalo k vrcholu svojej nebeskej dráhy. Vonku bolo krásne a starý vyliezol zo suda. Sadol si do vysokej, mäkkej trávy a rozmýšľal. Ten hlinený sud bol jeho celým majetkom. V ňom spával starý cynik a našiel útulok v zlom počasí. Tam v diaľke ležalo mesto pyšné a veľké. Nevábilo ho. Žil vo svojom sude pri lesíku. Ovocie, granátové jablká a kedytedy ryby boli jeho skromnou každodennou hostinou.

Nedávno sem prišiel. Veľká túžba mu žila v srdci, poznať cudzie kraje a ľudí. Bol nekonečne spokojný so sebou a azda by bol býval i so svetom, iba to mesto, to

mesto tam, v modravej diaľke ho znepokojovalo. — Nechápal ho, chodieval jeho ulicami ako námesačník; pozeral na ľudí, na domy a na čulý ruch udivene, s nepokojnou mysľou. Zdalo sa mu to všetko akýmsi zvláštnym.

Nevoľky mu prišli na um čudné veci.

Od istého veľkého mudrca počul už dávno, dávno, pred rokmi podivnú teóriu. Veľký to bol človek a Diogenes ako mladík obdivoval jeho pokojnú myseľ a tiché múdre reči. Ten pokoj, tá spokojnosť sa stala i Diogenovým ideálom. Jeho druhovia veru neboli taký. Mladá, horúca krv ich hnala do života, do zápasu. Jednému takému mladíkovi, Telemachovi, rozpovedal starý učiteľ tú zvláštnu teóriu.

Telemachos nadšenými slovami líčil všemohúcnosť ľudského myslenia. Popieral bohov a prednášal čudné veci o stvorení sveta a o všetkom. Hovoril o nejakých prvkoch: o vode, zemi, povetrí a ohni; z týchto sa vraj stvoril svet. Ľudský rozum je vraj najdokonalejšou vecou sveta. Pred ním nezostane skryté nič, vyskúma pôvod všetkého. — Mladý Diogenes pozrel na starého učiteľa. Čo odpovie na Telemachove reči? Ten pokrútil hlavou a ticho povedal: — Mladý muž! Ľudský rozum má svoje hranice, ktoré nemôže prekročiť. Tvoje teórie sú zdanlivo dobré, budeš mať veľa prívržencov, kým ľudský rozum nedôjde k svojim hraniciam. Tam sa veru zastaví, prestane myslieť, uvažovať o záhadách života. Veru príde čas, keď ľudia budú žiť celkom pudovo ako zvieratá, nebudú sa trápiť myšlienkami. Také nespokojné hlavičky, aká máš ty, Telemachos, veru vymiznú, a keď sa ich predsa nájde niekoľko, budú na posmech ostatným, ktorí sa veselo vrhnú do života a nebudú sa starať o jeho tajomstvá.

Diogenovi bolo ľúto mladého druha. Bál sa budúcnosti ľudského myslenia, ktorú starý učiteľ prorokoval, veď miloval rozum a hĺbku ducha.

Teraz, ako tam sedel pred sudom, ožili mu tie spomienky mladého veku a srdce mu zvieral žiaľ. Dlho sa

díval do diaľky na mesto, potom sa rozhodol. Vzal si svoj malý olejový lampáš a dal sa na cestu. Utišoval sa: — Načo sa dávam trápiť svojim myšlienkam, veď to nebude také zlé. Je to mesto ďaleko od môjho rodného kraja, ale jeho obyvatelia hovoria príbuzným dialektom. Rozumieť ich reči celkom dobre. Musím ich poznať! Pozriem im hlboko do duše, veď sú to moji bratia, ja ich milujem a chcem, aby boli dobrí a dokonalí.

Slniečko už dosiahlo vrcholu svojej nebeskej dráhy, keď Diogenes došiel do mesta. Lampáš si zapálil ešte než prekročil bránu a pomaly kráčajúc obzeral sa. Ľudia sa za ním obracali a spytovali sa jeden druhého: — Kto je ten bláznivý starec? Čo si to zmyslel, s lampášom chodiť po uliciach, keď je svetlý, jasný deň? Smiali sa a čakali, aké bláznovstvá im ešte vyvedie. Diogenes začal hľadať. Hľadal človeka. Niekoho.

Na námestí pred akropolou stála skupina nadšene deklamujúcich mladíkov. — Ach, tí tam akiste rokujú o zvláštnych problémoch života. Z ich tvári vidím sálať mladistvú nadšenosť, ich prudké posunky síce nesvedčia o príliš hlbokej rozvažitosti, ale veď sú mladí a vznešenosť témy akiste silne uchvátila ich nárúživú, citlivú dušu. — Zamieril priamo k nim a vľúdnymi slovami oslovil mladíka najprudšie deklamujúceho.

— Pozri na mňa, mladý muž! Prichádzam z ďalekých krajov, badáš azda na mojom náreči, že nie som z tohto vidieka. Vy ste však moji bratia, ja vás milujem, chcem vás poznať. Hľadám, vidíš, s týmto lampášom v ruke, hľadám vašu dušu. Zasväť ma, prosím ťa, do vašej debaty. Problém, o ktorom hovoríte, musí byť neobyčajne zložitý. Aspoň tak súdim z vašich posunkov a mladistvej prudkosti. Ako starý človek môžem vám hádam poradiť. Povedzte mi, o čo ide?

Mladíci udivene pozerali na starca, potom ten, ktorého oslovil, začal vykladať: — Celé naše mesto je pobúrené. Každý o tom hovorí, kto bude víťazom zajtrajšej olympiády. Prišli do nášho mesta cudzí atléti a ho-

ríme zvedavosťou, či nás premôžu a či bude patriť palma našim zápasníkom. Kimon práve tvrdí, že neverí vo víťazstvo Lysandra, najlepšieho diskobola nášho mesta, ja som však opačnej mienky a sto zlatých drachiem stavím proti jednej, že...

— Prepáč, mladý muž, že ťa prerušujem. Téma, o ktorej hovoríš, je rozhodne zaujímavá, ale ako sám tvrdíš, je problémom každého, celého vášho mesta, uvažovať o ňom je dané každému, nevyžaduje nijakého zvláštneho, britkého umu. Ja som však zvedavý na hĺbku vášho myslenia, chcem poznať vzácnejšie vaše myšlienky, chcem vedieť, čo je pre vás problémom, o čom uvažujete, po čom túžite?

— Čo je pre nás problémom, o čom uvažujeme? Veď práve teraz som ti vyložil, že máme veľké obavy o víťazstvo našich atlétov. A či mi azda schválne nechceš rozumieť a dôverujúc v to, že si ctím tvoje šediny, robíš si zo mňa žarty? Jeden z mladíkov kývol rukou, ukázal si na hlavu a polohlasne povedal: — Ech, nevidíte, veď je ten chudák blázon?

Diogenes zbadal ten pohyb, počul posmešný rehot okolostojacích a zarmútil sa vo svojom srdci. — Sklamal som sa v nich, sú to obyčajní, prázdni hlupáci, — myslel si a smutne šiel ďalej.

Na chodníku kráčal proti nemu dôstojne oblečený starší človek. Keď zazrel Diogena, zastavil sa a riekol: — Čože hľadáš, cudzinče, v jasný deň s lampášom? — Diogenes s rozjarenou tvárou odpovedal: — Hľadám vašu dušu, azda práve teba, občan; nie tvoje meno, zamestnanie, povinnosti, ale tvoju povahu, túžby, názor na život, slovom tvoju individualitu. Práve pred chvíľou som sa sklamal v ľuďoch a zarmútil som sa, vidiac ich márnomyseľnú prázdnotu; teraz však som veselý zase, lebo zdá sa mi vážnym a vzdelaným človekom a dúfam, poučím sa od teba o veciach, ktoré by som tak rád vedel. Hovor mi teda, občan, prosím ťa!

— Dobre! Chápem ťa a ochotne ti odpovedám. Čuj teda! Čo do názorov, som rozhodne Krotonovým prívr-

žencom. Poznám ho už dávno a viem, že vykoná, čo nám sľuboval o znížení daní. Na neho budem hlasovať vo voľbách a nie na toho hlúpeho demagoga Lykona, ktorý...

— Nehnevaj sa, prosím ťa, dôstojný občan, že ťa v reči preruším. Tvoje politické úvahy sú akiste veľmi zaujímavé, avšak to nie je to, na čo som zvedavý. Hovor mi radšej o tom, čo je tvojou témou, keď si v spoločnosti svojich priateľov? Nezachváti vašu dušu kedy-tedy bôľ, keď vidíte márnomyseľnosť tohto sveta; necítite, nevidíte, že vás obklopujú záhady? Nevkráda sa vám do duše nekonečná túžba veľa vedieť, vedieť všetko; a či ste azda už ustali v boji po zdokonaľovaní sa a zaujali ste pokojné filozofické stanovisko? Povedz mi, ako zmýšľaš o tých veciach a ako zmýšľajú tvoji priatelia; kde sú, kde ich nájdem, aby som ich spoznal.

Občan s ľútosťou hľadel na Diogena. — Tvoje reči sú zmätené, cudzinče. Tak, ako ty hovoríš, nezmýšľa nik v našom meste a také reči, takých ľudí nájdeš iba na ostrove, kam sa posielajú ľudia, ktorým bohovia vzali rozum. — Takto hovoril starý občan a odišiel. Duša starého mudrca bola nekonečne zarmútená. Videl okolo seba ľudí, veselosť všade, hovorili o ničomných veciach a vedeli sa rozčuľovať nad malichernosťami. Niektorí sedeli pred krčmami a popíjali z veľkých amfor akýsi zvláštny, žltý mok. Horlivo sa dohadovali o nastávajúcich voľbách, alebo o zajtrajších zápasoch. Ten bol v najväčšej úcte u ostatných, ktorý vypil najviac amfor toho žltého moku.

Bolo už popoludnie a po agore, v tienistom stromoradí, okolo krásnej sochy bohyne lásky Afrodity prechádzali sa páriky. Niektorí sedeli pod stromami a náruživo sa bozkávali. Diogenes pokrútil hlavou; a či tým ľuďom nie je nezvyčajné a nepríjemné takto verejne sa milkovať! — Pod sochou v tôni vonného vavrína stál párik v objatí. Mladík hladkal zlaté vlasy dievčaťa a bozkával ju tak náruživo, akoby okolo nebolo nikoho. Diogenes sa približoval k nim a zakašľal, aby ho zba-

dali. Obzreli sa a udivene hľadeli na čudného starca s lampášom.

— Odpustte mi, — začal starec trasúcim sa hlasom, — prepáčte, že vás budem chvíľku obťažovať. Som starý človek, cudzí v tomto kraji, nepoznám vaše zvyky, avšak vidím, že sa milujete a bohovia iste milostivým okom hľadia na vás. Afrodita požehná vášmu zväzku, veď akiste v plnej miere ste si vedomí svätosti svojho počínania. Viete, čo je láska, ten vznešený dar veľkých bohov, ktorý vám život pozlacuje a bude požehnaním i pre vašich potomkov.

Párik chvíľku nevedel, čo odpovedať. Bezradne pozerali na seba. Boli obaja krásni. Dievča, štíhla plavovláska, mladík, svalnatý brunet. Z jeho tvári a z očí sálala inteligencia, bolo vidieť, že sú obaja deťmi rodičov vysokého postavenia. Náhle sa ozval mladík:

— Čože to tu hovoríš, starý muž? Nerozumiem tvojim zvláštnym slovám. Rád by som vedel, čo majú bohovia do našej lásky, veď bohov ani niet!

— Akože? Čo to tvrdíš, mladý muž? Že bohov niet? Prosím ťa, zdáš sa byť človekom vyššej vzdelanosti, vysvetli mi, ako si prišiel na ten názor, akými teóriami a smermi si sa k nemu dostal? Veď, akiste veľa si o tej veci uvažoval, veľa názorov počul, keď to s takou určitosťou tvrdíš. Som skutočne veľmi zvedavý, rád by videl schody, ktoré ťa priviedli k vrcholu myslenia — bohov niet.

— Prečo by som ti to nevysvetlil, keď si toho taký žiadostivý. Nebolo mi treba nijakého uvažovania, nijakých schodov, aby som sa k tej vete dostal. Kto by sa moril všelijakými teóriami a názormi, o ktorých ty hovoríš? — Že prečo niet bohov? Lebo ich nevidieť. Nie je to jasné? Čo ma k tomu názoru priviedlo? Nuž, priateľ ma nahováral, aby som sa dal zapísať do spolku nevercov; vec sa mi zapáčila, teda je prirodzené, že podľa zákonov spolku v bohov neverím. A keby si vedel, aké má ten názor výhody! Niet bohov, teda netreba im ani obetovať. Nie je to ročne ohromný osoh?

Chápeš už, prečo neverím v bohov? Čiže v jednu bohyňu verím predsa; pod jej sochou stojíme práve a to tiež len preto verím, lebo... lebo.. — Náruživo objal svoje dievča a nestaral sa viacej o starého, o jeho teórie a schody.

Diogenes sa rýchle odvrátil a odišiel. Bolo mu zúfale trpko. Jeho oči vnorili sa do ohromnej, nepreniknuteľnej prázdnoty týchto ľudí. So smutnou, rozhorčenou tvárou kráčal k veľkému námestiu. Rušno tam bolo, trúbenie, jasot ľudu. Tam sú cudzí atléti. Ide ich uvítať celé mesto. Starci, deti, ženy a mužovia, všetko sa ženie s blaženou tvárou na námestie, každý sa vzrušuje a hovorí o zajtrajších zápasoch. Čudného starca s lampášom si už nevšíma nik. Na námestí bolo plno ľudu. — Diogenes vystúpil na peristyl kostola Pallas Atény. Stadiaľ mal dobrý prehľad nad celým davom.

Samé nadšené tváre, napnuté mysle, akoby im šlo o najväčšie šťastie.

— Koľko ľudí tu pokope, a predsa nikoho tu niet. Niet tu Človeka, dušu, individuality. Tí sú všetci rovnakí. Rovnakým zvláštnym hlasom hovoria, ako keby stále niečo ľutovali; majú rovnaké zvyky, zmýšľanie, radosti, bolesti, ideály. Nieto tu ľudí. Všetci sú jedným veľkým telom bez duše. Ktoréhokoľvek zastavíš a s hociktorým sa zhováraš, vždy máš ten istý dojem. Keď si spoznal z tohto veľkého mesta jedného človeka, spoznal si všetkých. Ďalej skúmať, ďalej sa spytovať ani nemusíš. Ako keď si videl jedného vrabca, videl si všetkých, celé vrabčie plemä, lebo všetci sú jednakí.

Smutno a horko bolo starému Diogenovi. Veď to predsa len boli jeho bratia, on ich chcel milovať a nesmierne ho bolelo vidieť ich povrchnosť, ich malicherné zmýšľanie. Prišli mu zase na um slová niekdajšieho starého učiteľa. Och, to je to. Tí ľudia stoja už veľmi blízko k tomuto stavu sveta, ktorý ten starý mudrc predpovedal. Z týchto už vymizla duševná hĺbka, tí už nemajú ani pochopu o nejakých vyšších ideáloch. Veď

dívajú sa na mňa ako na šialenca, keď im hovorím o nejakých problémoch života. Starci sú tu spokojnými mešťanmi, ktorí nemajú starosť o nič, iba o svoj chlebíček. Popíjajú z toho zvláštneho žltého moku a hovoria o voľbách.

Ženy sú bezduchými, drevenými bábkami. S božskou obmedzenosťou hľadia do sveta, mužov si ctia, dívajú sa na nich ako na vyššie tvory, od ktorých závisí ich blaženosť a spasenie.

Mládež žije úplne bezmyšlienkovite. Jej ideálom sú olympiády a zápasy. Keď je zbožná, je preto, že ju tak vychovali, a keď v bohov neverí — robí to preto, lebo ju dali zapísať do spolku neveriacich, páči sa jej to, teda podľa spolkových zákonov neverí.

Diogenes si pomyslel na svoju mladosť, na svojich priateľov. Ako sa vedeli oduševňovať, sklamať sa vo svojich ideáloch. Ako ich vedela bolieť nedokonalosť a márnomyseľnosť sveta a aká nekonečná radosť uchvátila ich dušu, keď sa im zdalo, že kráčajú po správnych cestách. Ako milovali život a ľudí a s akým zármutkom hľadeli na ich egoizmus. Zbožnosť im vyvierala zo srdca, z hĺbky duše. Verili preto, lebo ich rozum a cit zaviedli k viere, k veľkým bohom, ktorí spravujú svet spravodlivou rukou, trescú hriech a odmeňujú cnosť.

Pamätal sa na svojho priateľa Telemacha. Čo sa ten nablúdil a nahľadal. Popieral bohov, ale jeho neverectvo nebolo ani módou, ani predpisom spolku, ale zvíjaním, blúdením jeho mladej, smädnej duše. Neskoršie našiel cestu i on. Prišiel k hraniciam rozumu, uvidel zbytočnosť svojho blúdenia, vrátil sa k bohom a jeho viera bola veľká a hlboká, veď rozum udrel na ňu pečať schválenia, a nie obmedzenosť alebo spolok.

Dav jasal tamdole, lebo rečník, ktorý uvítal cudzích hostí, práve skončil a hluk vyrušil Diogena z myšlienok.

Bolo by možné, žeby sa v tom veľkom dave nenašiel jeden jediný človek, ktorého vie nadchnúť aj niečo iné

než povrchné politizovanie a zápasy? Nie! Nemožno! Nechcem tomu veriť!

Náhle rozochvenie dodalo starcovi sily. Rýchle, ako mu len nohy stačili, zostúpil zo schodov kostola a vyšiel na tribúnu, skadiaľ sa práve vtedy vzdialil posledný rečník. Dav s údivom hľadel na neho a okamžite všetko utíchlo.

Diogenes si zložil lampáš na okraj tribúny a obzrel sa. Námestie bolo nabité ľudom, ktorý napnute očakával slová zvláštneho cudzinca. Ako mu zrak prebehol po dave, zbadal, že práve pod tribúnou stoja tí mladíci, s ktorými sa nedávno zhováral.

Toľko mal povedať tomuto ľudu. Nekonečná láska mu naplnila srdce. Dav stál pod ním, on ho však chcel povzniesť k sebe, presvedčiť sa, že sú to predsa len ľudia, a nie stroje. Začal hovoriť.

— Bratia moji! Nech vás nezarazí môj zvláštny vzhľad. Som cudzinec. Prišiel som do vášho mesta, aby som vás poznal. S tým lampášom v ruke hľadal som človeka, dušu a nenašiel som iba nepatrné, obyčajné figúry s povrchnou mysľou, bez vyšších ideálov.

Bratia moji! Upokojte sa, že som sa mýlil, nehľadal som dôkladne, môj malý lampáš bol slabý. Vy nie ste takí, akými som vás videl, nie ste strojmi bez duše, lež nájdu sa medzi vami, sú mnohí z vás s vyššou mysľou, ktorým tie moje slová budú jasné, ktorí sa nebudú smiať mojim obavám, lež dokážu, že sú ľuďmi, že rozmýšľajú, že ich vie nadchnúť nielen olympiáda a politika, ale hľadia na svet z vyšších sfér, že sú individuami. Nemožno, aby sa v takom veľkom meste nenašli takí ľudia. Tí precitia, musia precitiť, že moje slová nie sú len malichernými obavami cudzieho starca, lež sú výkrikom duše, ktorá hľadá, hľadá, zúfa a nenájde, po čom túži.

Nech sa ozvú teda tí ľudia! Nech odchádzam z vášho mesta s pokojnou dušou, že som našiel, čo hľadám; našiel som človeka.

Starcov hlas sa triasol veľkým rozochvením. Oprel sa

o zábradlie tribúny, lebo cítil, že nohy mu ochabujú. Čakal. Dav tamdole vzrušene mlčal. Tí mladíci, Diogenovi známi, sa radili, potom jeden z nich začal hlasne vykrikovať: — Počkaj, cudzinče, upokoj sa, hneď ti ukážeme človeka, ktorého tým lampášom tak horlivo hľadáš. Dokážeme ti, že nie si sám v našom meste s takou vznešenou mysľou. — Dvaja mladíci niekoho trhali z davu a vliekli ho hore, k Diogenovi na tribúnu. Dav sa pustil do hlasného rehotu.

— Oho, bláznivý Ametroepes, tichý idiot nášho mesta, — bolo počuť z davu. Mladíci boli o chvíľu na tribúne a človeka, ktorého vliekli so sebou, šmarili do prostriedku pred Diogena.

— No, tu máš Človeka, po ktorom tak veľmi túžiš. Dav jasal a hulákal od radosti. — Výborne, výborne! Tí sa našli: cudzí šialenec a bláznivý Ametroepes.

Diogenes pozrel na človeka stojaceho pred ním. V posmešnej, roztrhanej, červenej tunike bol oblečený. Tichý melancholický výraz mal na tvári a v očiach sa mu blyšťali slzy, keď sa na Diogena díval. Ten sa priblížoval k nemu a spýtal sa ho: — Človeče! Kto si, prečo sa ti ten dav smeje?

— Som ten, ktorého hľadáš, som dušou, svedomím tohto mesta, ináč jeho tichým bláznom. Vidíš, čo zo mňa urobili? Len sa vzdiaľ, cudzinče! To, čo si hľadal, máš tu pred sebou. Je na posmech, je bláznom pre ostatných. Čuješ, ako sa nám smejú, ako sa rehocú, vidiac nás tak spolu?

Diogenes sa ešte raz obzrel na dav. Všade rehot, každý sa rehoce, až im slzy tečú. — Tí sa našli! No, čo tak stojíte? Pobozkajte sa, veď patríte k sebe!

— Vzdialim sa stadeto, — povedal Diogenes a vzal si svoj lampáš.

Slnce už zapadalo. Nad mestom sa šíril lilavý súmrak. Diogenov malý olejový lampáš vrhal slabučké svetlo a osvietil všade, kade šiel, rehotajúce, posmievajúce sa tváre. Počul ich výkriky. Prenasledovali ho až k bráne mesta.

Bol už vonku na poli. Ticho kráčal starý cynik. Obzrel sa ešte raz. Za ním bolo mesto — mesto radosti, povrchnosti — mesto obmedzenosti. Sotva už videl niečo z neho, veď bola tma a oči mu skalili slzy.

Tma sa šírila nad poľom a Diogenov malý lampáš dohára. Ani ho už nebolo treba, veď bol mimo mesta, tam už nebolo ľudí.

Dotackal sa v tme k svojmu sudu a vliezol dnu. Horkokyslo mu bolo v ústach, kyslohorko v duši. Čože mohol spraviť? — Ľahol si a tichučko zaspal.

Atómy Boha

Stalo sa raz, v jeden melancholický jesenný deň, že jeden malý, ale malilinký, okom neviditeľný člen veľkej a mocnej ríše baktérií, jeden švárny, guľatý kokus, poctivým menom Ján Andrej de genere Micrococcus, hnaný túžbou poznania nových svetov a akýmsi zvláštnym zármutkom v srdci, vydal sa na cestu. S troma z popola pečenými pagáčmi v kapse len sa kotúľal, kotúľal cez hory a doly, keď raz zazrie jedného bacila, ako sedí v tôni košatej huby a nemajúc inej roboty, chystal sa práve rozštiepiť. — Zakríkne na neho náš švárny Mikrokokus: — Hej, kmotre, bacil týfu, nenamáhaj sa tak pod tou hubou, lebo sa rozpučíš. Radšej

poď so mnou na vandry poznávať nové svety. — Bacilovi týfu zapáčila sa rozumná reč nášho buclatého Mikrokoka i pridal sa k nemu a šli spolu. Stretli sa potom ešte s mnohými známymi, spirilami, spirochétami a všetkých dojala nadšená výzva Mikrokokova; pridali sa a kráčali, kotúľali sa, vlnili, kymácali ďalej, komu ako najpohodlnejšie padlo.

Bolo ich už veľa, veľa v tom veľkom dave, zastúpené boli všetky možné druhy tých maličkých bytostí.

Nadišiel večer a naši unavení vandrovníci sa usalašili na brehu rieky. Okolo veselého ohníka si zaspievali svoje národné piesne, spievali o starej sláve a nejeden starý zaslúžilý Stafylokokus sa rozpučil od radosti, aby potom z jedného dvaja načúvali utešeným zvukom. Upiekli si na ražni niekoľko zajatých bielych i červených kryviniek a po dobrej večeri pomaly utíchli. Na návrh Mikrokoka korporatívne požiadali najstaršieho Stafylokoka, aby im prehovoril o zašlých časoch a o ich nehynúcej sláve.

STAFYLOKOKUS HOVORÍ

— Hoj, bratia moji, bračekovia drahí, kolená sa mi trasú a neviem sa už ani množiť od staroby. Dni moje sú spočítané, degenerujem zo dňa na deň, že by ma už vlastná mater nepoznala, nechutí mi už ani mäsová polievka, ani zemiakový bouillon, ale nezomriem skôr, než vám srdce nevylejem.

Hoj, bratia moji, my sme začiatok a koniec života, keď ešte nič nebolo, len chaos a len duch Pána lietal nad vodami, my sme už tam plávali v tých divých vodách, v tom chaose začiatku začiatkov. My sme tam lietali v kozmickom prachu všehomíra, rútili sme sa hnaní tlakom plápolajúcich lúčov, žeravých telies vesmíru. My sme veční a vo večnosti neexistuje pojem veľkosti či maličkosti. Vo vesmíre niet hraníc a my tiež sme len hranicou jednej formy života. Pod nami ide ďalej nekonečný rad nižšie a nižšie. Niet pojmu malého a niet

ani veľkého, lebo veď plápolajúce i vychladnuté telesá vesmíru tiež nie sú ničím v perspektíve vesmíru než atómami či len elektrónmi čohosi veľmi nepatrného. Niet hraníc ani hore a dolu i hore všetko summa summarum splýva v jedno, v Najvyššie Dobro či Zlo, Prozreteľnosť či Náhodu, Živú Vôľu — v Boha.

Boh je život a my sme atómy Boha.

My sme tam lietali v svetovom étери na začiatku a zasiali sme všade zrnká života. Boli sme svedkami všetkých prechodov. Videli sme všetky fázy Veľkého Vývoja všetkých foriem života. Maličké naše telo skrýva najväčšiu, nevyspytateľnú tajnosť Životnej sily. To, čo pobáda trávu rásť, srdce biť, mozog rozmýšľať. To, čo rozum darmo ohmatáva koldokola. Je v nás kus Živého Boha — toho „vyššieho, dosiaľ nevyriešeného, chemického pochodu" — čo činí rozdiel medzi bunkou živou a bunkou mŕtvou, pre výskum rovnakou, a predsa tak veľmi diferentnou.

Hoj, prešli veky a veky vo večnom kolobehu života a naše rody, zasiate na zemeguľu, dožili sa divných vecí.

Tu zaviazol hlas starého, poctivého Stafylokoka, jeho tvár zaliali slzy roztrpčenia a v dojatej tichosti davu prevzal slovo jeho starý druh, vedľa stojaci

STREPTOKOKUS

Tak krásne to šlo všetko.

Pokyn akejsi mocnej ruky naraz udal znamenie, akýsi mocný hlas raz vyriekol heslo: — Deľte sa, diferencujte sa! — Ten hlas rozbil putá, ktoré nás prikovali k jednobunkovému životu a otvoril hranice neobmedzeného delenia sa. To je počiatok našej tragédie.

S takou ušľachtilou sebadôverou sme pozerali na Vývoj. Ako by nie, veď všetky jeho predmety nám slúžili. Od ichtiosaura cez vtáky, ryby až k rastlinám bolo naše všetko. Všade sme boli doma. Všetko len preto sa vyvíjalo, diferencovalo, aby bolo dobrou výživnou pôdou pre nás, pre naše rody a rodiny. Len raz sa stalo čosi,

čo nás zarazilo. Z tmy predduluviálnych pralesov sa vynorila akási čudná odroda, zvláštny druh opíc, ktorý si začal prisvojovať čudné zvyky.

Z generácie na generáciu prechádza strašná povesť, ako sa vec začala. Náš starý praded, poctivý Kokus, videl raz takúto čudnú opicu, ako v prednej labe držala hrubú bakuľu a zabila pomocou tej bakule druhé zviera. Potom, keď raz hrom udrel do stromu, tá opica neutiekla ako ostatné zvieratá, ale priblížila sa k horiacemu stromu a ukradla jeho plamene na vlastné ciele.

S tichou hrôzou povedal vtedy náš dobrý praded: — Z toho nebude nič dobrého. Ten zvláštny druh opíc sa mi nezdá.

Vysmiali sa mu, nik nebral jeho slová vážne. — Mne sa veru zdá, — kričal bacil tuberkulózy, — celé jeho telo, ale zvlášť jeho pľúca sú najideálnejšou pôdou pre mňa. — I mne sa zdá, — vykríkol Vibrio Cholery. Nikde sa necítim tak dobre ako v jeho črevách. — Ešte i parazity rastlín a plesne začali hulákať: — Len nech žije, nech žije ten čudný druh opíc, čo sa človekom nazýva: v jeho koži, v jeho orgánoch i my vyžijeme. A ako znamenite vyžijem, chvastal sa Aktinomyces. Ja žijem pôvodne na stoklasoch obilia, ale ak sa dostanem do človeka, nikdy si lepšej pôdy neprajem.

A všetci kričali, koky, bacily, spirily a spirochéty: Nech žije človek, nech žije, lebo kým on žije, bude nám dobre. Náš starý otec Kokus len smutne potriasol hlavou. Jeho oči prorockým zrakom hľadeli do budúcnosti. Zhrozili sa nad tým, čo tam videli, a nie nadarmo.

Celá vec je taká čudná, pochybná a nepochopiteľná. Čo sa to vlastne stalo? Ako nám mohol človek prerásť cez hlavu?

Čo je vlastne ten človek?

Akási nemravná, mrzká a divoká, diablom posadnutá bunka sa raz začala množiť. A keby sa bola množila cnostným spôsobom ušľachtilých baktérií: z jedného jedinca dva či viac samostatných jedincov. Bolo by

všetko v poriadku. Ale nie! Tá prekliata bunka sa síce štiepila, diferencovala sa sem-tam, ale jej nové bunky zostali pokope, neodlúčili sa v samostatných jedincov ako naše. Zostali pokope, tvorili súvislý celok a cez záplavu tisícročí a miliónov rokov sa ešte viacej a viacej a vždy bláznivejšie diferencovali. Keď sa v tých zakliatych útvaroch vyvinula časom akási zažívacia rúra, čert po tom, tým lepšie pre nás, aspoň sa má kde pohodlne usalašiť náš brat, Bacil Týfu, Vibrio Cholery, Bacil Dyzentérie a tí ostatní. — Ale tomu čudnému útvaru sa chcelo vždy viacej a viacej bláznif. Vytvoril sa v ňom nervový systém, mozog, ktorý potom celé telo ovládal a dirigoval. Bolo to zároveň jeho nešťastím, lebo čím sa stal komplikovanejším, tým sa stal poraniteľnejším. Niektoré druhy našich bratov, ako Spirochéta Palida atď., sa špecializovali priamo len na neho, na Človeka. Už inde, v inom zvierati sa angažovať ani nechceli.

A azda bolo by bývalo všetko dobre s tým divým, bezúčelne komplikovaným, bláznivo a nepotrebne diferencovaným zhlukom buniek, s Človekom.

Bolo to s ním vlastne ako s ostatnými živočíchmi. Dobromyseľné, ustálené nádory tela Boha. Zvieratá boli dobromyseľnými nádormi, ktoré nám boli len na osoh.

Človek však sa stal na tele Boha rakovinou. Strašlivým, zhubným, chorobným, nezastaviteľným procesom, nádorovitým bujnením neobmedzeného vzrastu a šírenia sa.

Bunky tohto strašného nádoru, Človeka, rakoviny Boha, sa zorganizovali v účelný celok; och, neboli by účelnejšie zariadené než u zvierat, ale ich ovládlo čosi, čosi nevysvetliteľné, akýsi Zázračný Element, či už ako by sme ho nazvali.

A nastal krutý boj, boj buniek Človeka, ovládaných a dirigovaných Zázračným Elementom, proti nám, nezorganizovaným jedincom.

Tento strašný nádor napadol všetky ostatné bunky tela Boha a chce byť neobmedzeným pánom, utláčajú-

cim a ničiacim všetko. Napadol i nás, bratia, nás, baktérie a ak milosrdný Boh, veľký a najspravodlivejší Regulátor, sa nezmiluje nad nami, rakovina jeho tela, Človek, nás vyničí do posledného koku.

Raz s mozgom Človeka, predtým dobromyseľnom zhluku buniek, benígneho nádoru — s mozgom tej neškodnej opice začal sa ktosi poihrávať. A z toho, predtým tak pudovo jednoduchého mechanizmu, z mozgu Človeka, stal sa klavír, na ktorom hral Umelec. Umelec, ktorý zo dňa na deň prekonáva samého seba.

A hrozný sen nášho úctyhodného pradeda Koka sa splnil. O tej strašlivej prvej katastrofe by azda mohol hovoriť očitý svedok, brat Plazmódium Malárie. Nech vylíči, kedy nás porazil prvý raz Zázračný Element!

DONNA MAKROGAMÉTA
A DON MIKROGAMÉT

— Moja manželka a ja, — začal don Mikrogamét, elegán a veľký športsman, zahryznúc ľavým okom do svojho monokla, — ako znáte, veľavážení, sme príčinou malárie. Moja pani a ja nie sme úzko spätí ružovou reťazou manželstva (donna Makrogameta veselo sa množí i bezo mňa, dodal s arogantným úsmevom), a preto sa nesmierne milujeme. Avšak preč s tebou, prekliaty pseudohumor! Slzy chcem ronif, horké, krvavé slzy, keď si spomeniem na našu strašlivú katastrofu.

So zúfalou grimasou vypľul z oka monokel, zo svojho slzného vačku vytlačil niekoľko sĺz a melancholicky pokračoval.

— Môj praded, blahej pamäti Elemír Mikrogamét, osedlal si svojho sivého koníka, komára Anofela a zareval na neho mocným hlasom: — Dosť už lenivosti, dosť už bezduchého živorenia, koník môj sivý, Anofeles. Srdce moje túži po dobrodružstvách. Len napred, koník môj, už je mi úzke to tvoje brucho, kde som sa usalašil, keď si ma z krvi toho chorého domorodca vycical. Teraz ma zaštep zase kamsi inam. Aj tebe sa zi-

de už trochu čerstvej ľudskej krvi. Poviem ti však, koník môj, Anofeles, nezabudni, že máš do roboty so mnou, Elemírom Mikrogamétom! Aby si ma potom nezaštepil do kadejakého ničomného paholka!

— Neboj sa, Elemírko môj zlatý! Len to nechaj na mňa. Mám ja vkus, viem ja, čo je galantnosť, — uisťoval môjho pradeda verný komár Anofeles. A hneď sa dal na cestu.

Vznešená kráľovná Inkov, Jej Veličenstvo madame Cinchona, práve v zlatej záhrade Boha Slnca siestovala. Okolo nej štyri otrokyne čakali na najmenší pokyn Jej ruky. Pred ňou, pred obrovskou zlatou sochou Boha Huitzilopochtli, kňazi ľudské srdcia obetovali na zlatom oltári. Obete, ktorým na mramorovom stole kňazi krátkym bronzovým mečom rozrezali hrudník a vytrhli srdce, ležali tam na kope za sochou Huitzilopochtliho.

Kráľovná zívala od nudy a divala sa na obrad.

Anofelovi zabúšilo srdce, keď ju zazrel.

— Ty, Elemír, — šepkal si do brucha, kde sa môj praded skrýval, — to by bolo niečo pre teba; madame Cinchona. — Môj dobrý praded zadupotal od radosti. — Urob to, koník môj sivý, ale opatrne.

A Anofeles to urobil. Ticho, tichučko, bez svojej obvyklej muziky prikradol sa ku kráľovnej a uštipol ju tam, kde sa mu zdala najguľatejšou.

— Páč! — v nasledujúcom okamihu mŕtvy ležal na mieste činu. Rozdrvil ho zúrivý úder Cinchony, ktorej hnev nepoznal hraníc. Vyfackala všetky svoje otrokyne a málo chýbalo, že ich nehodila za obeť Huitzilopochtlimu. Môj dobrý praded Elemír horko zaplakal nad tragickou smrťou svojho verného koníka-komára, ale potom sa premohol a hneď sa pustil do práce.

— Som Svoje Veličenstvo, don Mikrogamét, som tvojím pánom, predstavil sa jednej červenej krvinke. Kráľovská návšteva u kráľovnej Cinchony, — riekol sebavedome a vstúpil do červenej krvinky. Boh mu požehnal dvadsať dcér, ktoré sa rozišli, každá do zvláštnej červenej krvinky a tie dali život vždy dvadsiatim no-

vým parazitom. Pri tom veľkolepom spôsobe mojich predkov sa o pár dní zjavil účinok. Kráľovná dostala typickú triašku malárie, ktorá sa každý druhý deň opakovala; vždy pri novom množení sa Elemírových generácií. V jej krvi sa len tak hemžili moji slávni predkovia. Praded Elemír hrdo povedal: — Pán Boh mi požehnal v tejto krvi, z mojich detí azda vyjde nová, mocnejšia generácia Plazmódií. Musí to tak byť, lebo sú to moje deti a ich príbytkom je krv kráľovská.

Vtedy ešte netušil môj praded tú hroznú tragédiu, ktorá ho o pár dní stihla. Oj, lepšie by bol urobil, keby sa bol dal zaštepiť Anofelom do tela, do krvi obyčajného, biedneho domorodca peruánskeho. Ten by bol ako obvykle biedne skapal a bolo by bývalo všetko po starom, pri bezstarostnom blahobyte.

Môjho pradeda však omámil lesk slávy a zato musíme my teraz pykať horko-ťažko, zato je náš život otrávený, zato nám zmizla aj tá posledná, najprimitívnejšia možnosť jestvovania.

Cinchona nezostala ticho, nechcelo sa jej umrieť. Zmučená na smrť záchvatmi a triaškami malárie vyhlásila v celej svojej ríši, že bohato odmení toho, kto ju z tej strašnej choroby vylieči.

Do kráľovského dvora prišla celá záplava veľkohlavých učencov. Údili ju ako šunku, kúpali v zázračných elixíroch, mrmlali nad ňou čarodejné slová; všetko darmo. Úbohá Cinchona bola už len tieňom seba samej, utýraná chorobou a umučená svojimi lekármi.

Bohom obetovali celé hekatomby, kňazi od rána do večera vraždili nové obete, ťažký zápach spálených ľudských srdc vznášal sa nad celou ríšou — všetko darmo. Kráľovná už umierala. Nárek a zúfalý rev s ňou na smrť odsúdených otrokov naplnili celé mesto.

A vtedy, vtedy, skoro v poslednej chvíli, udrel do toho hrom. Napriek posmechu a kopancom okolostojacich kňazov prebíjal sa ku kráľovninmu lôžku akýsi otrhaný, zafúľaný človiečik, obyčajný mizerný domorodec. V ruke držal nejaké špinavé kôry známeho stro-

mu a dušoval sa, že čajom uvareným z tých kôr kráľovnú vylieči. Kopali do neho, sotili ho von, ale on sa nedal. Kráľovná začula jeho slová a slabým, umierajúcim hlasom rozkázala, aby jej tie kôry uvarili. Urobili to a kráľovná vypila.

Môj praded zanedlho nato stal sa svedkom strašnej veci. Z toho čaju dostal sa do kráľovninej krvi strašný jed, ktorý hneď za hodinu vyničil všetky nádejné zárodky najnovšej generácie môjho pradeda.

Kráľovná sa za pár mesiacov z malárie úplne vyliečila.

Viete, čo to bolo? Čo to priniesol ten prekliaty domorodec v podobe tej špinavej kôry stromu Cinchony?

Chinín, najúčinnejšie protimalarické špecifikum. Objavil ho ten zafúľaný, peruánsky domorodec a od tých čias rozšíril sa a stal sa naším strašlivým neodolateľným osudom.

Don Mikrogamét nemohol sa ďalej zdržať. Vybuchol v kŕčovitý plač, rozplakala sa i donna Mikrogaméta a s nimi spolu plakali všetci prítomní. Ich srdcia zachvátil tiesnivý pocit bezmocnosti.

— Oj, veľký je Pán Boh, náš tvorca, — zastenal do hrobového ticha trasúcim sa hlasom starý Stafylokokus. — Všemohúci Pán, veľký Regulátor. Stvoril nás a daroval nám celý vesmír, a keď sme si už namýšľali, že naša moc sa vyrovná aj jeho moci, urobil z mozgu prašivej opice neslýchanú, strašlivú zbraň, ktorá nás odhalila, čujete, bratia, poznala nás, u-vi-de-la nás. Zazrela nás, ktorí sme pre živú bytosť neviditeľní. Dobrotivo nás skrýval závoj Času. Pri chorobách stáli ako osprostení, chytali sa za hlavu, zalamovali rukami, čarodejné vety mrmlali, čerta vyháňali z tela. Ktože, povedzte mi, ktože by bol pomyslel na to, že sme to my, maličké, neviditeľné bytosti, ktoré znivočíme státisíce, milióny ľudí.

Veď ty, môj drahý braček, Vibrio Cholery, kde si ty vystrčil hlavu, tam si vyplienil dediny a mestá. Kto ti mohol odolať? Všetko, čo proti tebe mohli spraviť, boli

procesie a modlitba k Bohu. A Boh ich vyslyšal. Lebo už vtedy sa postaral náš tvorca, veľký Regulátor, o našu reguláciu, keď nás vytvoril.

Kde je tvoja sláva, Vibrio Cholery? Oj, čo urobili s tebou, môj drahý braček! Neostáva ti už nič iné, než zmeniť si podobu i vlastnosti, aby si bol pre nich nový, neznámy, aby si kántril, kým ťa zase neskrotia.

Uvideli nás. No nevedeli, čo si počať s nami. Dlho sa hádali, mysleli na to i ono. A keď nás už aj videli jasne, nevedeli, že my sme príčinou toľkých chorôb. Požehnaný omyl akéhosi slávneho bakteriológa Naegeliho tridsať rokov vedel zdržať vývoj ich poznatkov. Ale potom, keď sa z toho vymanili, šlo to všetko ako záplava.

Ešte ten špinavý peruánsky domorodec, ktorý maláriou trápený hrýzol do zeme, do trávy i do stromov a takto objavil v kôre Cinchony náš úžasný jed, chinín — nevedel, čo robí. Videl len dobrý účinok, ale o tom strašnom pustošení, čo chinín v krvi s Plazmódiom vykoná, nemal ani poňatia.

Ten istý diabol musel našepkať Semmelweisovi, aby si ruky pred vyšetrovaním v chlórovej vode umýval. Veď viete, ako to bolo. Lekári si pred operáciou ruky vôbec neumývali, mysleli si, sú dosť čisté, keď sa priamo nelepili od špiny.

Ruky si neumyli, len po operácii, a šli amputovať, zanášajúc takto do otvorených rán tie najutešenejšie kombinované hŕby našich neviditeľných tiel. Oj, to boli časy! Ľudia sa trikrát prežehnali nad tým, koho niesli operovať. Ten bol synom smrti. Pamätáte sa, ako nás bavil ten úžasný, zúfalý rev chorých, akým uvítali v špitáli každé ráno „vypaľovača", ktorý pristúpil ku každej posteli a žeravým železom vypaľoval tie hrozné hnisavé rany, pooperačné následky neumytých rúk a nástrojov lekárov?

Kdeže sa podeli tie krásne časy? Zázračný Element nepozná milosrdenstva. V boji proti nám sa zo dňa na deň zdokonaľuje. Osud náš je pomalé umieranie.

Predsa nezúfajme, bratia! Človek sa nestará len o nás. Má On ešte celú kopu iných starostí. Ten božský dar, Zázračný Element, zdegeneruje, zneužíva sa na objavovanie vojnových plynov, nových a nových smrtonosných zbraní. Nešťastný šialený červík, mal by možnosť sústrediť sa len proti svojim skutočným nepriateľom, zdokonaľovať si život, ale on si ho miesto toho roztrpčuje, otravuje a znemožňuje. Pod najrozličnejším titulom sa bije, vraždí medzi sebou.

Nie je ešte všetko stratené; len dúfajme, bratia!

Študentská láska

Vidíš, moja milá, teraz už nie sme si cudzí, teraz si už rozumieme. Ešte pred chvíľou sme sa náruživo bozkávali, prestalo pre nás všetko, nepoznali sme ani čas, ani svet, zabudli sme, že žijeme a že nás čakajú povinnosti. Minúta zdala sa nám večnosťou. A predsa ako ďaleko sme boli jeden od druhého. Ženou si bola pre mňa, mladou, krásnou a plnou lásky a ja tiež mladý a cítil som sa veľmi osirelým. Potom sme sa poznali, a už prišlo všetko samo od seba.

Nevedel som, nestaral sa o to, že si neobyčajná duša, že sa zaoberáš aj filozofiou, že opovrhuješ svojimi ľah-

komyselnými a prázdnohlavými spolužiačkami. Pre mňa si bola ženou a ničím iným.

A ty si videla, že fajčím cigaretu s flegmatickou tvárou, že si sadám do fotela sťa Psilander, kráľ filmu, a keď sa skloním, vlasy mi padajú po tvári a som ako romantický zbojník. A to ťa iste veľmi získavalo.

Kým som ti to nepovedal, nevedela si, že sa snažím vyničiť v sebe idealizmus, že hľadám všade matériu, že mám hodiny, keď sa mi hnusí, ošklivý všetko. A nazbieralo sa vo mne rozhorčenie. Moja mladá duša sa úplne otvorila pred tebou. Bola plná rozhorčenia a túžby. Už som sa nedíval na teba ako na ženu, lež ako na psychu, na dušu, ktorá chce a bude mi rozumieť.

Dozvedela si sa, čo to je, keď dakto v tanečnej sieni nevidí ríše víl a vie, že tam tá biela víla nie je ničím iným než smrteľným človekom a že je úplne taká ako tá robotníčka, slúžka, ktorá celý deň pracuje. Vie, že ten svet tam nie je pravdivý, že ty, gavalier, v tom fraku, tu si stelesnená elegancia a doma ťa čaká hádam na večeru zemiaková polievka.

Počúvaš ma s udivenými očami, čuduješ sa, že nie sme pánmi sveta, že sme zvieratami, že naše ideály diriguje hlad, túžba za rozkošou a egoizmus. Obviňujem stvoriteľa, že nám dal tú iskru rozumu, ktorá stačí len na to, aby sme sa dozvedeli, že vedieť nemôžeme, že je tma všade, že celý život je zlý žart. Nechajú nás trápiť sa, a nakoniec nás čaká smrť. Že celý náš život sa zakladá na náhode. Že teraz sedím vedľa teba, a že je možné, že o minútu už nebudem žiť, že umriem najtrápnejšou smrťou. Ó, kedy-tedy som veľmi zbabelý a myslím, že by bolo dobré zomrieť, aby som sa nemusel báť smrti. –

Načo sa učíme, rozmýšľame, veď nevynachádzame nič, veď toľko a toľko špekulovali a nakoniec spoznali, že vedieť nemôžu. Čo vieme, to je všetko relatívne. Blažený, spokojný človek neanalyzuje, nezbadá biedu, ale keď ochorie, hneď filozofuje a modlí sa, keď filozofovať nevie.

Bolesť je vychovávateľkou filozofov. Bolesť, bieda všade a radosti málo.

Ani v láske niet ničoho ideálneho. Všetko, čo básnici spievali, čo spisovatelia ideálne napísali o nej, nie je nič iné než žranie mesiaca, limonáda a mydlová bublina.

Je to zvláštne, čo ti teraz rozprávam, ale musím; je to pre mňa absolútna duševná potreba.

Vidíš, bolo raz, hádam už ani nebolo, mali sme sa veľmi radi. Ona ma veľmi milovala a bola smutná, keď sa nestretla každý deň so mnou. A raz čo sa stalo?

Prechádzali sme sa v parku, možno úplne tak ako teraz s tebou. Zhovárali sme sa o maličkostiach: kde si bola včera? Ako sa ti páči ten nový divadelný kus? Raz premohla ma akási zvláštna nálada. Cítil som, že vystúpim zo seba, že ten, ktorý sa tu prechádza, nie som ja. Mesiac oblial strieborným svetlom celý kraj. A to bolo veľmi obyčajné a myslel som na to, že je mesiac dosť ďaleko a že sa ta asi nikdy nedostaneme. Povetrie bolo plné vône a lietali svätojánske mušky. A zdalo sa mi, že je to všetko veľmi zrejmé, hlúpo zrozumiteľné.

Prečo šteká ten pes tam na konci dediny, hádam vidí ducha? Prečo spieva slávik, prečo cvrká cvrček v tráve? A ten párik prečo sedí na lavici? Aha! Už viem. Tí sa našli. Tí sú už svoji. A teraz myslia, že mesiac im svieti, že slávik im spieva. Ó, keby vedeli, čo ja viem! Ty si tu Schopenhauer a tvoja Príroda, ktorá chce, aby ľudstvo existovalo a rozmnožovalo sa. A Ona zahalí svoj cieľ, svoju vôľu čarovným závojom romantiky, svetlom mesiaca, spevom slávika a veľkým blaženým citom, že je všetko pre nás a preto, aby sme sa milovali.

Ó, vy hlúpi tam, vy neviete, že ste nástrojom v ruke Prírody. Vy myslíte, že vy chcete, že vy milujete, a zatiaľ pracuje príroda so svojimi neznámymi cieľmi.

Veru sme len nástrojom v rukách neznámych síl.

A čože ja tu vlastne chcem? Ja tiež nie som iný? Čo

chce tá druhá tu? Teraz ma bozká a skloní hlavu na moje plece. Ticho sa odvrátim, utieram tvár šatkou a myslím na to, že zvieratá to tiež tak robia. Hľadela na mňa udivenými očami ako ty teraz a spytovala sa: — Čo ti je? — Neodpovedal som. Nebola by ma porozumela. Odprevadil som ju domov, potom som sa díval na mesiac a videl som, vedel som určite, že všetko je márne, že cieľ života zostane večným tajomstvom pred nami.

Teraz ti poviem, že beda tomu, kto tak vidí, kto vidí v kráse matériu, v malom dieťati nedokonalého červíka, v dúhe a iných veľebných zjavoch prírody chvenie éteru. Beda tomu, kto tvrdí, že ženy sú bytosti nezmyselné a že ich celý život charakterizuje boj o muža.

Prečo sa díваš na mňa tak divne? Veď ty nie si taká, ty mi rozumieš. Ty už nie si ženou pre mňa, si mi úplne rovnocenná osoba, taká, aký som ja. Si mi viac, omnoho viac než žena. Psycha si, ktorá mi porozumie.

To však je koniec lásky. Lebo nemožno vravieť dievčaťu o tom, že opovrhuješ láskou a ním vôbec ako ženou a potom sa s ním milkovať. Ten slepý pud nie je možno porovnávať so slovom rozumu.

Usmievaš sa, do očú mi pozeráš a núkaš mi pery na pobozkanie?

Nie! My sme si neporozumeli. Sme cudzejší, než sme boli kedykoľvek. Nechaj ma! — Teraz nemôžem ťa bozkať. Hádam inokedy.

Bol krásny, letný večer, svetlo mesiaca, ticho, bol som mladý, osirelý a nepochopený.

Horúce popoludnie

Ej, je to tu veselý svet! Slniečko pekne horúco svieti a piesok až tak páli. A tí ohorení Indiáni, akí sú veselí. No, veď majú prečo! Nieto lepšej zábavy, než v také horúce popoludnie vyhľadať plaváreň, kúpať sa v chladných vlnách, potom si ľahnúť na horúci piesok a oddať sa úplne slnku.

Hoj, mám takú dobrú vôľu, že by som kvíkal ako prasa. Že to predsa neurobím, je preto, že sú tu, ako vidím, chlapci z nižších tried a stratil by som u nich na vážnosti, ktorá mne ako septimánovi patrí. No dobre, tak kvíkať nebudeme, ale sa aspoň poobzeráme. Ľaľa, ten hlupák tam číta! Človeče! Teraz čítať? Ešte čo?

Ten druhý tam je už múdrejší. Má akúsi peknú spoločníčku, bavia sa a žartujú. Chlapík leží v piesku a dievča mu trávou šteklí nos. Chlapec kýchne a obaja sa blažene smejú. Mládenca naraz zunuje žart, a udrie dievča po ruke. To mu rýchle hodí frčku do nosa a uteče. Chlapík za ním, veselo sa naháňajú. No majte sa dobre.

Och, slnko, slniečko, ale si horúce. Si ďaleko, a predsa tak páliš. Už nemám čas rozmýšľať o tom, ako je to možné, lebo dvaja bezočiví kvartáni — ktorí nemajú tu inej starosti, ako jeden druhého v „grécko-rímskom" zápase povaliť — nasypú mi piesku do tváre.

Je to nepríjemné, musím konštatovať. Tí mi pokazia moju tichú zábavu; vypľujem piesok a rozhodnem sa proti tomu silne protestovať. Protestujem, a síce tak, že nemám námietky proti tomu, keď jeden nabije druhého, že mu zelené škvrny ostanú na chrbte, ale nech to urobia doma alebo ďakde na poli. Ale tu nech sa správajú slušne a nevyrušujú pokojných septimánov! Áno, tak to bude dobre! Zodvihnem sa, ale kdeže sú už tí gladiátori!? Škoda, že odišli, márne som sa unavoval zostavením protestu.

Ale koľko ich je tu! Celá Riviéra. Čierne, modré červené plavky. Vo vode belavé, barnavé vlasy, červené a modré čiapky. Tam, skoro pri druhom brehu, vidieť pár smelých plavcov. Je to pekné, ako tam plávajú, ale ja by som nešiel teraz do vody ani za nič. Spime len ďalej. Je fakt, že doma na mňa čakajú; napríklad tá latinská úloha, potom algebra a podobné. No, a potom pán profesor fyziky si tiež sťažuje, keď neviem zákony zrážky elastických gúľ. Ej, nech ide pán profesor do kaviarne, tam nech si zahrá partiu biliardu — krásne sa naučí zákony tých gúľ. A mne nech dá pokoj. Ja tu teraz ležím a nebojím sa ničoho iného, iba toho, že ten neslušný oblak, čo sa ustavične blíži k slnku, ešte mi ho tam zakryje. Najlepšie by bolo nejakým spôsobom odstrániť ten oblak, ale ako, ale ako? Hm...

No, čo je to zas? Čo tam tak kričia? Mne sa zdá, že

z toho môjho spánku nebude nič! Čo sa tam deje? Vyskočím a utekám s ostatnými ku brehu. Čo je to, čo je to? Nevidíte, tam vo vode sa niekto topí! Nešťastný človek, je tam teraz úplne bez pomoci. Pomoc, pomoc, rýchle člny! Tu na brehu celý dav. Letia už člny ako hrom. No, len minútu sa drž, hneď tam budú. Nešťastník ešte pár ráz vystrčí hlavu z vody, potom vidieť iba ruky, ako zápasia vo vode a potom nič. Člny prišli pozde. Hľadajú ho dlhými žrďami, ale márne. Minúty sa pomaly míňajú. Prvá, druhá, tretia. Ešte by ožil, keby ho našli. Nič; piata, šiesta minúta; nič.

Člny sa vrátia; nenájdu ho už. Schytil ho prúd a o tri-štyri dni ho nájdu ďakde na brehu, ďaleko.

Slnko je v oblakoch. Voda je tichá a ticho, strašné ticho v dušiach ľudí. Kde je tá veselá spoločnosť? Kde je to veselé dievča a jeho samopašný rytier?

Brr... Slnko sa zatmelo úplne a studený, ostrý vietor šumí na štrande. Bičom bije rieku, rúti sa po uliciach, oblak prachu ženie pred sebou, príbuchne okno malinkého domu v kvetnatej záhrade na konci mesta. Stará matka, biela sestrica ustrnú.

Studený vichor šumí na štrande; predstavil sa tu voľakto, istý premocný, veľebný pán; čierny tieň letí do duší ľudí, tieň smrti.

V malej kabíne šaty márne čakajú na gazdu; stará mať, nežná sestrica sedia teraz doma pokojne a nemyslia na nič.

Stôl, knihy, pero na ňom a v zošite nedokončený verš: Tebe... A o siedmej sa akási blondínka netrpezlivo díva na hodiny, že ten naničhodník ešte nejde.

Teda to je to? O čom toľko písali, o čom sme ako malé deti toľko počuli od slúžky, sediac okolo pece v zimný večer a túliac sa jeden k druhému od strachu, keď Ali Babu chce zavraždiť štyridsať zbojníkov? To je smrť, od čoho zviera sa nám srdce a dych, keď ju vidíme vo filme? Tak to ide? Dakto veselo, na nič nemysliac, skočí do vody na plavárni, pláva a naraz my z brehu vidíme iba ruky, ktoré volajú o pomoc,

a potom nič. Nemôžeme vedieť, čo čaká na nás. Nevieme, kedy príde Ona a povie: dosť! A koľko, koľko si zakladáme na tom mizernom živote! Aké krásne plány máme do budúcnosti. Na to ani nemyslíme, že raz príde akési horúce popoludnie, plaváreň a smrť. Smrť hlúpa, nečakaná a zničí naše plány a je márne všetko. Och, nie je dobre ďalej vítať do tohto problému, lebo prídeme na hrozné veci. — Kto je to, čo si tak zahráva s nami? Akým právom sa opováži vytvoriť ma a potom zase usmrtiť? Veď je to ukrutné poníženie človeka, že všetko závisí iba od Jej milosti a na to Ona nič nedá, že mám svoje samostatné ciele, že som síce veľmi malinký bod, malinká kvapka tohto mora, ale pre seba som predsa celý svet. Tak prečo mi dala ten život, žiadal som ho od Nej? Alebo iba preto mi ho dala, aby som mohol pochopiť, aký som mizerný, nevládny? Nie je lepšie nežiť, nenarodiť sa? Nie je vraždou rodiť, veď iba na smrť rodíme?! Na trápnu, dlhú smrť a to dlhé trápenie sa menuje život.

— No, ten sa naučil plávať ha-ha, — smeje sa niekto hlasne a veselo. Obzriem sa. Veselá spoločnosť sa zase tam hrá v piesku. Samopašný rytier sa zase doberá s tou veselou dievkou. Zase je všetko ako prv. Slnko horúco svieti, vo vode hlavy belavé, barnavé; plávajú a šľahajú vodu veselo jeden na druhého. Kde je tá smutná nálada, ktorá tu panovala ešte pred hodinou? Ach, nič, všetko je v poriadku. Smrť? Ej, kto myslí na to. Život je tu, veselý život, nádeje a spoločnosť. Vražda je rodiť? Ach hlúposť! Tam ten mladý manželský párik iste ináč zmýšľa. Čo sa stalo? Dakto sa utopil. Nuž prečo si nedá pozor? Načo o tom premýšľať? To už aj tak nepomôže.

Voda je hladká; nič ju neruší. Tráva je zelená a ženy sú krásne. Načo sa dívať na dno tej vody? Bahno je tam a smrť. Načo sa dívať na dno, keď na povrchu je život, krása a veselosť? Žime, radujme sa ďalej. Nič sa nestalo!

Áno, áno, pravdu máš, veselá spoločnosť. Nič sa nestalo. Veď celá hodina už prešla. Len dakde blízko druhého brehu nesie prúd niečo nie rýchlo, pekne pomaly.

Niekde v kvetnatej záhrade matka s dcéruškou ešte pokojne sedia a voľakde akýsi malý gymnazista s ťažkým, veľmi ťažkým srdcom sa chytí do tej úlohy latinskej.

Hypochonder

Človeče, nehanbíš sa? Čo je s tebou, že sa tak opúšťaš? Si ako vyžmýkaný citrón. Tvár máš taký kyslý, ako keby ťa boli vyzauškovali. Túlaš sa po ulici ako vyhnaný pes, s ovisnutou hlavou, bez energie. V električke strkajú ťa sem a ta, v obchode — keď si ideš niečo kúpiť — dostaneš najhorší tovar.

Videl som ťa včera, keď si sa náhodou stretol s akýmsi priateľom. Bol to veselý chlapík, z tých, o ktorých Tolstoj hovorí, že obyčajne menujú ich mužmi, súcimi do spoločnosti a sú nadšení ich peknými vystupovaním, vtipnosťou a samopašou, ktorá im „tak milo, tak dobre svedčí." V skutočnosti to však bývajú skoro vždy

prázdni, naničhodní darebáci. Celé ich umenie vyčerpáva sa v tom impozantnom vystupovaní a lacnej duchaplnosti. Bystrozraký vážny človek to pravda hneď zbadá u nich a podľa toho ich aj cení, ale takých bystrozrakých vážnych ľudí je v dámskej spoločnosti veľmi málo, a preto sú títo gavalieri práve tu takí obľúbení.

Ako hovorím, stretli ste sa na ulici. Neviem, odkiaľ ťa pozná, ale dáko veľmi veselo, s dôverným úsmevom ťa pozdraví, potľapká ťa po pleci a hneď konštatuje, že si tučný ako prasa. Tu núteným hlasom, s kyslou tvárou odpovedáš. Vidno, že jeho to veľmi baví a dáva mu príležitosť stať sa ešte dôvernejším. Nepočujem, o čom sa ďalej zhovárate, iba to, keď na konci s hlasným smiechom hovorí: — Ale choďte s tými vašimi hlúpostami." Podá ti ruku a nechá ťa tak s tvojou kyslou tvárou a s tvojimi „hlúpostami".

Vidíš, takýto prázdny hlupák ako zaobchádza s tebou! A príčinou toho si len ty sám. Prečo sa opúšťaš, prečo nevzpriamiš hlavu? Minulý týždeň prišiel si do kaviarne. Vojdeš, vidíš, že je plná, zmätene zastaneš. Tam som sedel v úzadí, nezbadal si ma. Videl som, že si v hrozných rozpakoch, nevieš, čo robiť. Začervenáš sa, bezradne pozeráš hore-dolu, hľadajúc miesto. Čašník podozrivo na teba pozerá a ľudia sa usmievajú. To ťa privedie ešte do väčšieho pomykova, nemotorne sa zvrtneš, chceš utiecť von, a vlezieš do ľadovej skrine, ktorá tam stojí. Nato vybuchne všeobecný smiech.

— Kto je ten nešťastník? — spytujú sa elegantné slečinky a panáci.

— Ale, nejaký úbohý hypochonder, — odpovie jeden z nich, ktorý počul zvoniť o psychiatrii. A ja som ťa veľmi ľutoval, milý priateľ.

Čo na to povieš? Čo, že si skromný, že sa nevieš vtierať? Že ľudia sú hnusní, bezočiví? Nie, ty nie si skromný. To nie je skromnosť, to je slabosť. Cesta, po ktorej kráčaš, vedie iba k mizantropii. Niečo ti chýba — čo, hádam sa ešte dozvieš.

Svoju slabosť nazývaš skromnosťou? — Hahaha. U teba sa tá sebadôvera v akomsi zvláštnom smere vyvíja. Hovoríš ako hlúpy človek, ktorý v spoločnosti nevie rozprávať, sedí tam ako ochmelený, a potom, cítiac svoju vinu, tým sa mámi, že vraj tá spoločnosť je preň na príliš nízkej duševnej úrovni, preto radšej mlčí. A nakoniec tomu i uverí.

Čítavaš veľa, a predsa nemáš z toho nič, lebo ľudia ťa pokladajú za hlupáka. A tak je to s tebou vo všetkom. Vieš pekne hrať na husliach, a keď ťa niekto zo spoločnosti požiada, aby si zahral, obyčajne ti to krivo vypáli. Začneš hrať, urobíš malinkú chybu, začervenáš sa a už je koniec tvojej vede, hráš mizerne a tvoj nepríjemný zmätok prejde akosi i na ostatných, že sa cítia nepohodlne.

— Bravo, bravo, výborne, — revú na konci tohto hryzoviska, ale pri tom si myslia, — aby ťa čert vzal i s tvojimi husľami.

Hovoríš, že si mám uvedomiť, aké je to nepríjemné položenie, keď čím väčšmi protestuješ, tým väčšmi dobiedzajú do teba, aby si hral.

Takto rozumuješ: — No, tak teraz mám hrať, vidím, ako čakajú na to. Nehrám ďako výborne, kedy-tedy urobím menšiu chybu. Už cítim, ako sa v duchu smejú a potom mi prídu gratulovať, že vraj výborne. Začnem hrať. Juj, ako škrípe tá struna. No a potom príde krach.

Spytuješ sa ma, čo máš robiť? Len sa podívaj na svojho priateľa Ondreja. Ten nevie ani štvrtinu toho, čo ty, a predsa ho ani žiadať nemusíš, chytí husle s úsmevom, istou rukou a zahrá ako-tak. Nie práve Traviatu, azda nejakú ľahšiu pieseň, a potom mu nejdú gratulovať, ale povedia mu: — Hráš dobre, len sa cvič ďalej. — A myslia to vážne, nie preto, že by bol hral skutočne dobre, veď urobil dosť chýb, ale preto, že vidia jeho ambície, jeho veselú tvár, jeho príjemnú istotu. A necítia pri ňom ten nepohodlný pocit tvojej kyslosti, ktorý účinkuje tak, ako keď sa rečník potkne.

hovorí nezmysly, a my sme vo väčších mukách ako on sám.

Všade len istota! Tá nahradí všetko. Ty, keď sa niekde zjavíš, hoci si celkom slušne oblečený, každý vidí, že nevieš, ktorou nohou máš kročiť a cítiš, že máš nejaké nepríjemné chyby na šatách. A každý sa ti smeje a ľutuje ťa.

Ako sa máš správať? Ach, človeče, len sa rozpamätaj na toho maliara, ktorý tu bol minule. To ti bola naozaj smiešna figúra! Nohavice mal krátke a široké, žaket náramne dlhý, nákrčník krikľavej, nemožnej farby. A k tomu baganče a žltú šoférsku čapicu. Keby teba videli tak chodiť — už by si dávno sedel v blázinci! No a on? S takou božskou opovržlivou ľahostajnosťou chodil v tom fantastickom obleku a s takou dobrou vôľou ti fixoval každého, že ľudia sa mu smiali — ale sa im páčil, a hovorili: — To je človek zaujímavý a originálny. — Rýchle sa s ním spriatelili a o týždeň on bol dušou spoločnosti. Kdeže bol u neho zmätok, rozpaky, mizantropia a tvoja „skromnosť"? Iste to nerobil úmyselne, násilne. A nevičil sa doma pred zrkadlom, akú tvár má robiť, ako ty. Ale žil v krásnej, dobrotivej hmle, nevediac, že je veru smiešnou figúrou. Myslel si, že je krásny, elegantný a geniálny. A tá jeho neznáma, nenásilná namyslenosť dodávala mu takej flegmy, istoty a dobrej vôle a — ako ti to už vysvetliť, aby si mi porozumel! — tak sálala z neho tá nepovedomá — prízvukujem nepovedomá istota, že ľuďom veľmi zaimponoval: a stal sa človekom „originálnym". Lebo ľudia sú voči tebe vždy takí, akých si ich vychováš. Máme tu iba jednu podmienku: nevedome, prirodzene byť takým, akým chceš byť. Prečo? Nuž vysvetlím ti. Ak máš zlú vôľu, cítiš to, a chcel by si sa stať iným — nejde to. Tá zlá nálada úplne opanovala tvoju dušu a nemáš sily ju vyhnať. Keď v takomto stave ideš do spoločnosti, nemôžeš dobrú vôľu iba imitovať. Lebo vidieť hneď, že nejde ti to prirodzene. A takáto nálada rodí potom pesimistickú filozofiu. Vtedy zbadáš, aký je

svet mizerný, vtedy sa staneš boľševikom, ba anarchistom. O príčine takejto nálady ti teraz nebudem hovoriť, patrí to na inú stranu. Hádam inokedy.

Je to nálada rozhodne nenormálna a zakladá sa na nervozite. Málo je tých od Prírody požehnaných „večne veselých" ľudí. Ale neodbočujme od veci!

Inokedy zas, keď máš dobrú náladu, si ako veselý vták, baviš spoločnosť, kašleš na pesimistickú filozofiu, na anarchizmus, chodíš s tvárou veselou, k ľuďom tak pristupuješ, že ťa neodbavia slovami „nemám kedy". Na husliach zahráš tak, že ti gratulujú úprimne, svoje plány uskutočníš plnou silou, lásku vyznáš svojmu dievčaťu takým hlasom a výstupom, že ti nemôže odpovedať ináč — zapýriac sa až po uši — než: áno. A to veľmi pekne a hanblivo, a neodpovie ako minule, keď si smútočným hlasom operoval u nej a vyznal lásku, keď ti vtom zo stromu padla na hlavu šťavnatá zrelá hruška a nato ťa ona kruto vysmiala. Som presvedčený, že tá hruška by tiež nebola padla práve vtedy, keby nebola počula tvoje nemotorné táraniny.

No a keď sa stretneš s takýmto veselým chlapíkom ty ho potľapkáš po pleci a ty konštatuješ, že je tučný ako prasa. A na to on vtiahne krk a ochotným poníženým hlasom ti vyrozpráva svoje mizérie. Nakoniec ho potešíš, hovoriac: — No, len nezúfať, priateľko, len hore hlavu. — A milostivo mu podáš ruku a nechávaš ho tam. On sa zas bude cítiť veľmi pocteným. A to všetko nechceš, nerobíš násilne, lebo sa ti to zdá veľmi prirodzeným.

A všade tak. Všade s takou energiou, prevahou. Ako som ti už hovoril, ľudia sú takí, akými ich chceš mať. So zdvorilým, milým človekom i ten najrigoróznejší charakter bude zdvorilý; keď si slabý, vyrastú ti nad hlavu. Môžem ti povedať i to, že keď si v takejto dobrej, istej nálade, podarí sa ti všetko. Nechcem iba to zdôrazniť, že ti sebadôvera dodá takej sily a energie, že budeš obratný všade; ale i to, že keď sa ti niečo nepodarí, nezničí ťa to, nezdá sa ti to nešťastie takým

veľkým a ihneď máš pomocnú myšlienku. Nevyrušujú ťa stále nanútené myšlienky, nevidíš svet taký čierny, nekultivuješ pesimizmus. Akýsi divadelný kus nepôsobí na teba tak silne, nechodíš po ulici ako námesačník pod vplyvom akéhosi filmu. Vieš veľmi dobre, že tam hrajú iba herci a že svet sa točí po divadle práve tak ako pred ním. Nepremenil sa za ten čas, kým si tam sedel. Čo sa premenilo, je tvoj duševný stav, a to je, ako vieme, vec úplne relatívna. Že naša veselosť alebo náš smútok zdá sa nám v tom-ktorom prípade takým prirodzeným, že sa čuduješ dnes, ako si mohol byť včera takým pesimistom, je preto, lebo náš mozog, naša duša sú nedokonalé a naraz ich môže vyplniť len jedno vedomie. A to potom celkom vyplní a ovláda dušu. Odrazu mať prirodzene smutnú a veselú náladu nemožno. Naša duša je ako váha. Súčasne obe ramená klesať, dole byť nemôžu. A keď klesajú naľavo, vrátiť sa môžu len tak, ak do pravej vážky padne váha väčšia, silnejší motív (napríklad v zlej nálade dobrý chýr).

Dobrá nálada nedá ti zbadať špinu a ťažkosti života. Tak je to s tebou ako s istým roztržitým človekom, ktorému samopašné deti vopchali pod golier ceduľku s nápisom: Tohto somára predáme. A on to nezbadá, celkom pokojne ide svojou cestou, hoci to ľudia čítajú a chichocú sa. Medzitým cedulka spadne, alebo zmizne iným spôsobom a on sa nikdy nič nedozvie a žije si celkom spokojne. Keby sa bol dozvedel, s akou chybou chodil po ulici, veľmi by sa bol zahanbil. Ako vidíme, tá jeho dobrotivá roztržitosť nedala mu zbadať jeho chybu. A čo nie je vo mne, v mojom rozume, to vôbec nie je — pre mňa. A čo pre mňa nie je, to ma nevyrušuje. Chytrá žena vždy oklame svojho muža, ale on o tom nevie, a zomrie blažene, ani netušiac skutočnosť.

Spytuješ sa, čo tým chcem povedať? Nuž to, že si máš osvojiť takýto duševný stav, takúto krásnu hmlu, ktorá ti zakryje špinu a dodá energie, sily. Ako to ide? To je už ťažšia vec, ale dá sa prekonať. Rozpoviem ti ako:

spôsobom umelým — autosugesciou. Pozrime len na tvoj príklad. Si človek až do krajnosti, skoro chorobne pesimistický. Extrém doviesť do rovnováhy možno len druhým extrémom: buď namyslený. Je to zlá vlastnosť, ale na začiatku ju rozhodne potrebuješ, aby si vyničil v sebe pesimizmus. Potom, keď si si už zvykol na nové duševné stavy, zanecháš ju sám od seba. Musíš mi rozumieť: že je to iba prostriedok, prostriedok nie pekný, ale nekonečne užitočný. Potom nezabudnime, že pesimizmus a mizantropia tiež nie sú krásne veci a lieky nie sú vždy sladké a voňavé.

Ako je to s tou namyslenosťou v praktickom živote? Napred ťa však upozorňujem, že smiať sa nemusíš, lebo ti netáram do sveta, to všetko som prežil. Nuž počúvaj.

Dobre sa obliekaš, aby si bol so sebou spokojný. Ak ideš do spoločnosti, konštatuješ, že ty si tam najkrajší, najvtipnejší a všetci ostatní sú nedokonalí. Nezačervenáš sa, keď sa zhováraš s akousi slečinkou. Neprídeš do rozpakov a nepredostrieš jej ihneď svoju pesimistickú filozofiu, lebo myslíš na to, že ona je husička, ktorá by ti beztak nerozumela. Jej skromný rozum je zariadený iba pre „problémy" lásky atď. Nebudeš bezočivým, len si pevne udržíš zdvorilú prevahu. Tvoja namyslenosť nie je cieľ, len prostriedok k lepšiemu cieľu. Cítiť ju a vedieť o nej nemusí nikto! A uvidíš, ako budú ústa otvárať, keď uvidia tvoje energické a pritom slušné správanie.

Tvoji kolegovia? No, namyslenosť v tomto smere je už väčšmi odôvodnená. Čítali oni toľko ako ty? Málokto! Premýšľajú oni? Áno, o veciach naničhodných veľmi mnoho, ale o ušľachtilejších veru biedne málo. Konečne zbadáš, že je málo tých, ktorí myslia hlboko. Máš im zahrať na husliach? Ó, chudáci, nech užívajú trochu z tvojej krásnej a umeleckej muziky! Chyby robiť? Čo, ty? No, to privilégium ponecháš Ondrejovi. A keď aj urobíš chyby, nech! Tá tvoja krásna muzika by im ešte aj poškodila. No — a uvidíš, ako pekne ti to

pôjde. Lebo v tej hre bude duša a nebude to len mechanické pidlikovanie.

Keď ideš do nejakej kancelárie, nevojdeš ako kajúci hriešnik. Ale ak máš zlú náladu, zastaneš predo dvermi a pomyslíš si, že tam dnu nesedia polobohovia, ležplatení úradníci, ktorí sú povinní vyhovieť tvojej slušnej žiadosti a nemôžu ťa len tak bez všetkého vyhodiť. Energicky zaklopeš, vstúpiš: — Dobrý deň, pánovia, to a to prosím. — A uvidíš, úplne iným hlasom budú hovoriť než prv, keď si tam stál ako žobráčik, so zbabelou kyslou tvárou, čakajúc, kým ťa oslovia.

Tak vždy sa nad všetko pozdvihnúť a v sebe neuznávať nikoho. Je to zlé, ale nezabudnime, opakujem nezabudnime, že nenormálnu krajnosť, výstrednosť liečime liekom trochu odporným. A uvidíš, že o krátky čas nadobudneš slušnú sebadôveru, potrebnú a prirodzenú a nemusíš sa liečiť umelou namyslenosťou.

Chápeš ma, rozumieš tomu, čo ti hovorím?

— Že či ťa chápem? Čo ty tu vlastne toľko mudruješ? Ty chceš mňa poučovať? — hovorí môj priateľ hypochonder, potľapká ma po pleci a nechá ma — svojho učiteľa — tam. A ja som začal trochu ľutovať toto poučovanie...

JESŤ

Nebolo čo jesť na zemi.

Tylda to už v tie dni aspoň tisíc ráz ustálila. Opatrne, pomalinky kráčala po ulici Bahnian, bojazlivým zrakom pozerala do výkladov. Nezaujímal ju ich obsah, skôr vlastná, bledo sa odrážajúca silueta. Bola tenuška, bledá a vychudnutá, že jej stredná postava zdala sa vysokou pri nepomernej štíhlosti. Tých šesť týždňov v nemocnici po operácii slepého čreva ju veľmi zmenilo. Včera ju prepustili. Za posledné koruny kúpila si lístok na vlak, vysadla a išla, išla, sama nevedela kam. O chvíľu prišiel kontrolór i s konduktorom a hrozne sa rozčúlil nad Tyldiným lístkom.

— Veď už dávno neplatí, už asi dve hodiny cestujete zadarmo; zaplaťte, ináč vás na najbližšej zastávke odovzdám četníctvu.

— Zaspala som, netrestajte ma, — riekla slabučkým, prosebným hlasom.

Konduktor sa na ňu zadíval. Mal azda doma dcéru podobnú tejto, mal s ňou azda tiež starosti, bôle; pohlo sa v ňom srdce, vidiac slzu v očiach tohto bledého, životom zahriaknutého tvora.

— Hej, pravda, kázala mi, aby som ju upozornil v Zimovciach, ale bol som zaujatý v predných vozňoch pri akejsi šarapatke a ona sama, ako vidieť, nemala toľko vtipu, aby sa spýtala na Zimovce.

— No, zložíme ju v Tepliciach, práve sa k nim blížime. Tam sa aspoň ohreje, — vyhlásil kontrolór, ktorý miloval slovné zvraty.

— Aj si niečo zarobíte, — dodal polohlasne, s iróniou. — Sú to kúpele, je tam mnoho bohatých cudzincov.

Tak sa dostala Tylda do Bahnianskych Teplíc, či podľa kratšieho, úradného názvu do Bahnian.

Slová tohto človeka jej zazneli v ušiach znova: — Aj si niečo zarobíš, hej, v Bahňanoch mi bude azda dobre, najem sa, aby som neodpadla od slabosti.

Prešla si rukou po tvári a zastavila sa pri výklade. V ošúchanom drapovom kostýme, s malým, neforemným klobúčikom na hlave teperila sa zimomrivo ani rozčuchraný vrabec vo vetre. V ruke stískala veľký papierový balíček, zviazaný hrubým cukrovým špagátom. V ňom jej posledné poklady: niečo čistej bielizne, pokrkvaná blúza krémovej farby, zrkadielko, hrebeň a zopár skrčených listov a dokumentov.

— Som ako oblečená mŕtvola. Celá, ako tu stojím, nestojím groš. Načo sú takéto figúry na svete? Čo len mám so sebou robiť, ja úbohá handrička, na smetisku života?

Bodavý pocit v žalúdku ju nútil, aby si sadla na lavičku. Opatrne rozväzovala svoj balíček, z mastného hnedého papiera vytiahla palacinku plnenú lekvárom,

zvyšok včerajšieho obeda v nemocnici, a so sporivým pôžitkom jedla. Musela sa pritom usmiať.

— Obedujem na ulici. Jem mastnú marmeládovú palacinku; len sa divajte na mňa, dámy a páni, milostivá pani Tylda obeduje. Aké je to vlastne hlúpe, že som si to odložila, mohla som byť teraz o krok bližšie k smrti hladom, a takto si len predlžujem život.

Dojedla a potriasla hlavou. Málo, málo. Apetít jej len vzrástol, bola by jedla ďalej plnými ústami, ostrými zubami, vyprahnutým hrdlom, jej zoslabnuté telo túžilo po potrave, chcela prijímať, asimilovať mäkké, chutné organické pokrmy, celá jej bytosť bola v tej chvíli preplnená vydráždenou aktivitou: jesť, preglgať, nasýtiť sa.

Ale nebolo čo jesť.

Hoci bol august, zem slabý pokrýval tuhý mráz, ľadový zmrznutý pancier: nikde ničoho nebolo. Na zemi boli len skaly, kamene a papierové odpadky, a jedla ani kúštik. Nie, nikde nič.

Pred bránou sa zastavil potulný pes, zadíval sa do dvora, vbehol a o chvíľu sa zjavil s uprášeným koštiaľom v papuli, opatrne sa obzrel dookola, skrčil sa pod kríkom a chrumkal si svoju korisť.

Potkany v kloakách mali zlatý život, hojnosť hnilobnej žranice od útlej mladosti až do posledného dychu.

Zajačik sa pásol na tráve, koza sa postavila na dve zadné nohy a šklbala listy z kríkov; drozd s múdrymi očkami, žmurkajúc zamyslene, z času na čas sa zastavujúc, bežkal po chodníčku s tučným červíkom v čiernom zobáčiku. Zelená muška, kamkoľvek zaletela, všade mala čo oblizovať. Tu zahodený cukrík v tráve, tam krv zarezanej husi na dvore. Komáre sali čerstvú ľudskú krv, prisadnúc si na hodvábnu pančuchu, včielky maškrtili po kvietkoch, červy žrali človeka, améba sa obklopila a asimilovala zelené rastlinné zrniečko.

Len človek nemal čo jesť.

Zem bola vydrancovaná, neležalo nikde ani kúsok jedla, súceho do ľudského žalúdka, všetko za hrubým sklom, za zámkami komôr a skríň. Pobehal si, prekutal

krížom-krážom päťdesiat kilometrov za deň, ale jedla si nenašiel. Praštili ťa po ruke, čo sa vystrela po slivke na strome; pes sa ti zahryzol do lýtka vo dvore, kam si vkročil, aby si si nadojil litrík mlieka z bohatých vemien z paše sa vracajúcej čriedy. Kopli ťa, keď si chcel vyhrabať zo zeme zemiačik; dvadsať všivavých, homorových pankhartov hádzalo do teba kamene, keď si sa zveril na milosrdenstvo dedinských nažrancov a chcel si u nich vyžobrať kúsok stráviteľného odpadku; tisíc tabuliek, zakazujúcich podomový obchod a žobrotu, ťa zastavilo pri bráne, keď si hľadal milosrdenstvo veľkomesta.

Nie, nebolo čo jesť na zemi.

Jesť sa chce človeku dva-tri razy denne. Nie veľa ako slonovi či dobytku, ale ani nie málo ako sýkorke na ceste či poľnej myške v priekope. Zalúdok človeka žiada viac ráz denne pár dekagramov jedla, a nie hocijakého. Nestačí tráva, seno, ovos, suché koštiale či odpadky kloaky, ale varené, pečené, čerstvé či zachovalé, dobré, mäkké, chutné jedlá bez zápachu, čisté, bez prášku, teplé a vkusne podávané.

A všetky boli pozatvárané, všetko patrilo niekomu, malo svojho gazdu. Zem bola pustá, jej štedré zásoby, úroda vyvlastnená, a čo len niečo ceny malo, starostlivo strážené.

Nie, nebolo čo jesť na zemi.

Čo iným božím tvorom bolo dané len tak mimochodom, nasýtiť sa, hocikedy, hocijako, trávou, ktorej je hojnosť všade, zrnkami, plodom stromov a kríkov, mäsom náhodnej koristi: to pre najdokonalejšieho živočícha v reťazi živých bolo doživotným, každodenným, ťažko riešiteľným, stále zožierajúcim, zotročujúcim problémom, ktorému musel obetovať všetky svoje sily, čas, nádeje a ambície, aby sa zo dňa na deň ako-tak nasýtil.

O zásobách, o hojnosti, výbere a nadbytku ani reči, len aby sa aspoň najprimitívnejšími, najlacnejšími potravinami napchal a aspoň na chvíľu utíšil mučivý pocit hladu.

— Kiež by som bola zasa chorá ako pred mesiacom, vzali by ma do nemocnice, ako mi tam bolo dobre, — potešovala sa Tylda spomienkou na zašlé dni, hoci vedela, že keby sa len trochu zobrala, ani chvíľku by ju tam ďalej nestrpeli.

— Keby som bola slepá alebo choromyseľná, — vzdychla si, — bolo by po probléme. Žila by som do smrti v opatere čistých, teplých ústavov. Alebo aspoň stará, veľmi stará a práceneschopná. Museli by ma vziať do chudobinca, tam by bolo teplučko, bolo by čo jesť a žila by som tam spokojne v spoločnosti dobrých, vľúdnych, chudobných starých ľudí.

Tyldina myseľ sa tak bavila s humanitou ako dieťa s dreveným pajácom. Netušila, že humanita je zdochýnajúci pes, ktorý vzbudzuje len útrpnosť, ktorého si však nikto neváži. Nevedela, že je to len farebná, krokodílimi slzami nažrancov premočená handrička, ktorou si spoločnosť zakrýva vyrážku svojej ťažkej choroby, že je to len zábavka nudiacich sa boháčov, ktorých kedy-tedy príjemne zaštekli rola dobrodincov.

Že do sirotinca sirotu uložiť je skoro vylúčené a nemožné. Aby do blázinca prijali niekoho, na to treba najmenej, aby vlastného otca zabil, a do chudobinca len tých možno vtrepať, ktorí mali toľko kapitálu, aby vyčkali koniec nekonečného úradného postupu, mali poslanca či vysokých úradníkov, mocných príbuzných, ktorí by ich ta zaprotežovali. A opravdivá chudoba, najbiednejší, tam sa váľajú po priekopách dedín a v podzemných pivničných bytoch periférií veľkomiest bez pomoci, odkázaní na milosrdenstvo nebies.

Boli dve hodiny popoludní. Medzi lavičkami parčíka chodila otrhaná žena a zbierala, zametala odpadky. V parku začalo byť rušno. Školské deti s taškou na chrbte bežali do školy, vychovávateľky tisli pred sebou kočíky s driemajúcimi i vreštiacimi anjelikmi dobre sa majúcich občanov. Tylda so závisťou, zmiešanou s radosťou, kochala sa v tých ružových nevinlatkach. Niektoré mali perinky, paplóniky, plienky, záclonky v kočíku a

košieľky a čepčeky z toho istého ružového či svetlobelasého krepdešínu. Hotový majetok takýto kočík s najjemnejšou hodvábnou garnitúrou. Vychovávateľky v bielych ošetrovateľských, škrobených čepcoch s vejúcimi tmavobelasými závojmi. Kočík a uniformovaná ženská pre služby takéhoto malého tvora... a pre odrastenejšie celé prepychové izby s ohromnou zásobou hračiek.

Park sa zaľudnil spokojnými, práve naobedovanými ľuďmi, za slúžkami sledili vojaci a z blízkych delostreleckých kasární zaznievali signály, zvolávajúce mužstvo na pochodové cvičenie.

Tylda vstala z lavice. Niečo musí spraviť. Od včerajška jedla len tú jednu palacinku, príde večer a ona bude bez domova. Niečo musí spraviť. Musí si hľadať existenciu. Mala osemadvadsať rokov, pred ňou ešte celý dlhý život. Musí sa nejako vpraviť do ľudskej spoločnosti.

— Musím si hľadať prácu. Hej, práca, — kmitla jej hlavou radostná myšlienka. — Budem pracovať a živiť sa poctivo zaslúženou odmenou.

Jej myseľ horúčkovite vyťahovala všetko, čo s týmto pojmom práce súvisí. Ozdobovala ju všetkými možnými lichôtkami a prácu velebiacimi porekadlami.

— Hej, budem mať koláče a budem ušľachtilá, budem pracovať.

A už sa i videla: príjemný salón, kde vyšíva, háčkuje alebo číta noviny starej urodzenej panej. Vstupujú hostia, šedivá, dôstojná pani ju predstavuje: „Tu pani Tylda, moja spoločnica, priateľka a pravá ruka." Všetci sa ukláňajú, z dôstojnosti starej dámy sa i jej ujde lúč vážnosti a ocenenia.

Alebo veľký obchod, skvelí cudzozemskí objednávatelia, ktorí natešene pozerajú modely, klobúky, šaty, ktoré im ona predkladá. Majiteľka s rešpektom v očiach a s dojatosťou v hlase pristúpi k nej a podáva jej ruku: „Pani Tylda, ste tu len mesiac, ale od tých čias môj obchod rozkvitá, objednávatelia sú očarení, jeden sem ťahá druhého, robia nám dobrú povesť ešte i v cudzozemsku. Za toto všetko môžem ďakovať jedine vám, vášmu organizačnému talentu a vedeniu. Preto, prosím vás, prijmite môj návrh a buďte mojou spoločnicou. Prijímam vás do obchodu za spoločníčku i bez kapitálu. Dostatočným kapitálom sú pre mňa vaše zlaté ruky a vaša energia."

Tylde sa leskli oči, jej tenučká postava sa vzpriamila. Ráznym krokom vykročila. Och, aké je to sladké vedomie mať miesto v ľudskej spoločnosti, ktoré dôstojne zastávame a ktoré nám zabezpečí bezstarostnú budúcnosť!

Hore teda za takýmto miestom, ktoré predbežne nemala, ktoré však kdesi čakalo na ňu, azda tam v rušnej obchodnej štvrti.

Za veľkým výkladom módneho salóna, hľa, je pole jej budúcnosti. Je to tam práve tak, ako si to ona predstavuje. Skvelý obchod, plný kupujúcich, niekoľko pekných, štíhlych dievčat predvádza modely šiat, jedna z nich znáša látky na pult. Len do toho, hor sa za šťastím!

Odhodlane vošla a stála, kým ju zbadali.

— Čo si žiadate, — spytovalo sa jedno z dievčat dosť neochotným hlasom.

Z tejto stvory nehľadelo veľa ochoty na kupovanie, ona prišla skôr pýtať ako tovif.

— Miesto hľadám, — riekla Tylda.

— Čo? Tu? Čo vám to prišlo na myseľ? Či je tu sprostredkovateľňa? — zahriakla ju predavačka so zlostnými očami.

Bola celkom pobúrená, pritiahla i druhú na pomoc.

— Pozrí, čo tá tu chce. Vojde sem ani mátoha, kde nič, tu nič, miesto by chcela. Miesta je dosť na ulici, ta choďte, ta patríte.

— Pst! — tíšila ju druhá, opatrnejšia, — ľudia začínajú sem pozerať. A vy, osoba, stratte sa, lebo zavolám policajta. Tu nie je umyváreň nádob, tu je módny obchod, ktorý je personálom dostatočne zásobený.

— Prepáčte, — jachtala Tylda, — nevedela som, — a so slzami v očiach vyšla von.

V hlave jej hučalo ako po ťažkom údere, zdreveneným zrakom hľadela pred seba a sama nevie ako, ani stroj, vstúpila do vedľajšieho obchodu.

Nepochodila lepšie, ani sa na ňu nepodívali, v klobučníckom obchode na druhej strane ju odbili mávnutím ruky.

— Ešte za upratovačku, ak máte služobnú knižku.

— Nemám.

— Tak čo teda chcete?

Hltala slzy horkosti.

— To bude moja večera, — šeptala si, — som bezmocná ani mucha spadnutá do kanálu. Kde to len idem, čo len so mnou bude?

Posledný väčší obchod s módnym tovarom; majitelia Lefkovič a Lebemann.

Tylda sa pochlapila.

— Posledný pokus, ináč ostanem na dlažbe. Azda začnem inakšie. Nespytovať sa zamestnancov, ale priamo pána. Čo ma majú vyháňať otroci, akým chcem byť i ja sama? Ja hlúpa, tisíc ráz hlúpa, že som na to skôr neprišla.

V obchode v tú chvíľu nebol ani jeden kupujúci. Predavačky stáli za pultmi.

— Čo si ráčite žiadať? — uvítala ju obvyklá, neveľmi dôverčivá otázka.

— S pánom šéfom by som si žiadala hovoriť.

— S ktorým?

— S pánom Lebemannom, — odvetila Tylda naverímboha.

— Prosím, tam sedí práve pri kase.

Tylda sa priblížila. Nútila sa byť pokojnou, ruku s balíčkom si pritisla na srdce, ktoré hlasne klopalo, a predstavila sa hlasom čo možno najrozhodnejším. Mladý, dobre živený čierny pán ružovej, starostlivo vyholenej tvári, s dvojitou bradou a s malým bruškom, ju

premeral od hlavy až po päty. Čítal jej v duši, videl na prvý pohľad, čo chce. Títo ľudia, ktorí celý svoj život trávia v obchode, práve tak dobre vidia svojim hosťom do duše ako do peňaženky.

— Čo si žiadate? — spytoval sa akýmsi mastným hlasom a nachýlil sa napred ako dravec, aby lepšie počul neistú odpoveď, ktorú poznal doslovne vopred.

— Pán šéf, hľadám si miesto. Azda ma môžete potrebovať. Prosím vás o to.

Kupcova tvár sa vyjasnila. Jeho tón prešiel do irónie. Spokojne mľaskol pri príjemnom vedomí svojej moci a že tento tvor od neho čaká svoje spasenie.

— No, vidíte, a čím by ste si tak žiadali byť u nás? Podšéfom azda?

Jeho duchaplnosť vyvolala hlasný rehot u personálu, čo ho ešte väčšmi naladilo.

— Nie, predavačkou, — bola skrúšená odpoveď, — a či azda manekýnkou.

— Túha, manekýnkou, vy chcete predvádzať modely?

— Áno, pán šéf, mám dobrú postavu a som šikovná.

— Tak, — zadivil sa Lebemann umelým údivom. — Nehovorte! — Pristúpil k nej bližšie a zrakom ju ohmatával.

— No, skutočne, nebola by zlá, keby sa vylizala. No, vy chmeľová tyčka, poďte za mnou, nech si vás lepšie obzriem.

Kývol jej, aby ho nasledovala, a otvoril pred ňou dvere, vedúce do zadnej miestnosti. Tylda zachytila výbuchy tlmeného rehotu predavačov, a keď sa obrátila, videla uškľabujúce sa tváre, niektorí i kývali za ňou a bozky jej hádzali. Potlačila pocit nevôle a vstúpila do kancelárie.

— Tak čo, ty mačka, — obrátil sa na ňu zrazu pán Lebemann a pošteklil ju pod bradou, — prečo si sa spytovala hneď na mňa a nie na starého Lefkoviča, há?

Tylda ustúpila.

— Bola to náhoda, pán šéf, veď som vás nepoznala.

Lebemann zašiel za ňu.

— Náhoda, čo náhoda? Ja ti dám náhodu! No, ukáž sa, aká si, či máš dobrú postavu.

Objal ju v drieku a pohladil jej ňadrá; oči mu vystúpili z jamôk a hlas sa mu stával ešte mazľavejším.

— Hu, čo ty tam máš, aké to zázraky, aká to pružnosť! No, no, divá mačka, len neprskaj, neškriab a neodfahuj sa!

Tylda sa vytrhla, odsotila ho, tvár jej zahorela pobúrením, ustúpila za stolík, ale opanovala sa.

— Toto si vypros ... — riekla so strachom a pohoršením.

— No, no, len si nič nevyprosujte. Nemáte veľa čo vyskakovať. Tak, slečinka či panička, nestrácajme zbytočne čas. Tu sú handry na vešiaku a vy sa jeden, dva, tri zoblečte.

Sňal z vešiaka a hodil jej na stôl kopu hodvábnych a tylových šiat.

— A už aj tu stojíte v kombiné, no, bude to už! Vyzliekate sa už a beriete už tie modely?

— Prosím, ale vzdiaľte sa, kým sa preobliekam, nemôžem takto.

— Čo nemôžete? Vy chcete byť manekýnkou, a nechcete sa predo mnou preobliekať, nechcete plniť povinnosť?

— Prosím, veľmi rada, ale takto nemôžem, nie som zvyknutá, uznajte, prosím ...

Lebemann dupol nohou a zavrčal:

— Ech, panička rozvedená, škoda času, choďte si drahotu robiť inde a už i zmiznite. Tam sú dvere!

Tyldin pohľad nemotorne blúdil po písacom stole, po diváne pri stene, po umývadle v kúte a po kope skrčených, odhodených modelov, potom sa obrátila a tackala sa von. Nevidela zversky sa škeriace tváre, nepočula poznámky, len išla, ako ju nohy niesli.

Za dverami sa zrazila s chladom ulice a so súmrakom. V žalúdku ju bodalo, v srdci ju pichalo a v duši hrýzlo.

Zdalo sa jej, že sa ide stratiť celý svet; v hlave jej hučal zvon, čo zvoláva posledný súd.

Podišla pár krokov k výkladu a zadívala sa prázdnym zrakom do raja, odkiaľ bola práve vyhnaná. Lampy už horeli a celý prepychový výklad plával v záplave svetiel a v odlesku pestrého hodvábu. Vyšla predavačka, tá, ktorá Tyldu prijala a hádzala jej posmešné bozky.

— No, čo tu stojíte? Pustite ma, chcem otvoriť výklad.

Tylda poslušne ustúpila, ale ostala stáť a otupeným zrakom sledovala šikovné pohyby dievčaťa, ktoré vyberalo potrebné veci z výkladu a majúc plné ruky tovaru, výklad ani nezavrelo, ale zašlo s tovarom do miestnosti.

Tylda len stála, bezmocnosť, hlad a únava ju prikovali na miesto. Mráz jej prebehol po chrbte od chladného večerného vánku. Ani nezbadala, že vedľa stojí ošarpaný chlap s čiapkou na hlave. Spamätala sa len na to, keď chlapík podišiel nabok a rýchlym pohybom siahol do otvoreného výkladu. Vopchal si pod zimník plnú náruč tovaru a už i zmizol v priechode.

Tylda najprv nechápala, potom sa jej vyjasnilo ako blesk. To bol zlodej a kradol. Bože, len preč odtiaľ, ešte ju budú podozrievať; veď nik tade okrem nej práve nechodí. Len zmiznúť. Splašeným krokom sa dala dolu ulicou, skoro utekala, srdce jej bilo a celá sa triasla. Došla k mostu, išla cez Váh, vtom jej vypadol z ruky biely balíček, jediný jej poklad, ešte i kopla do neho tak, že zaletel cez škáru zábradlia rovno do rieky. Nezastavila sa však, strach ju hnal ďalej; sotva pošla však ešte päťdesiat krokov, už jej boli v pätách.

— Zastavte sa, hej, vy tam, čujete! — kričal za ňou udýchaný hlas, a už ju držali za kabát.

Bežali za ňou traja: pán Lebemann, predavačka a tovariš.

— Hej, je to ona, veď som ju hnala preč od výkladu, ale nešla.

— Kde máte ukradnutý tovar? — kričal na ňu majiteľ a pomocník.

— Dajte mi pokoj! Čo odo mňa chcete? — zvolala Tylda s plačom a chcela sa im vytrhnúť.

— Držte ju, potvoru, — pobádal Lebemann svojho pomocníka, — ja skočím pre policajta.

O chvíľu priviedol dvoch; vzali Tyldu z dvoch strán a viedli ju na strážnicu pomedzi zvedavý zástup.

Tylda išla medzi nimi akoby ani nie na vlastných nohách. Nech sa stane čokoľvek. Jej je to už jedno. Nech ju roztrhajú na kusy, aspoň bude všetkému koniec.

Na strážnici sa hmýrilo policajtmi a detektívmi. V Bahňanoch bola herňa, hrala sa tu ruleta ani v Monte Carle. Siene herne sa hmýrili cudzími zaháľačmi, parazitmi, medzinárodnými kupliarmi a zlodejmi. Boháčov bolo treba chrániť. Nebyť tu hŕby detektívov, boli by im peniaze z ruky čahali a pokradli briliantv z náušníc, možno i s kúskom ucha.

Chudobný človek hotová opica, a títo biedni služobníci boli najbiednejší medzi všetkými. Títo chlapi, včera ešte skrachovaní, nedoučení študenti, spustnutí úradníčkovia, životom zahriaknutí, z päťkorunových pôžičiek živoriaci niktoši, dnes v službách polície stali sa ochrancami spoločnosti. Žili z toho, že vyňuchali a udávali úbohé priestupky takých ubiedených hladošov, akými boli včera oni sami.

Od čoho sa inému žalúdok prevracia alebo žalostne srdce puká, to bolo pre nich chlebíčkom. Stopovať cudzoložnú ženu — znamenitý obchod. Odfotografovať in flagranti — vrcholný úspech; zaistené jedenie aspoň na mesiac. Jedli, žrali špinavú bielizeň ľudí, do ktorých ich nič nebolo; kŕmili sa z úbohosti lapeného mizeráka, ktorý ukradol milionárovi topánky, vyložené pred dvere prepychového hotela. Sliedili po chodbách skvelých privátnych penzionátov sťa živé ich renomé, a boli zúfalí, keď sa za celé dni ani jednému z usalašených paralytikov nechcelo dievku vpašovať do izby, čo by mohli v mene dobrej povesti hotela prekaziť a hlásiť direkcii. Hlad ich hnal napred, nedal im pokoja; keď nebolo prečinov, boli diví ani vlk v zime alebo sklenár v dedine, kde niet ani jediného rozbitého obloka. Žičili ta krupobitie alebo by boli najradšej sami hodili kameň, aby už bolo čosi rozbité — veď museli jesť, škŕkalo im v žalúdku.

A tak remeselníci spravodlivosti vzali do roboty aj Tyldu.

— Tak, kde sú tie rukavice, čo si ukradla? — zreval na ňu vychrtnutý chlap, ich kapitán.

Z očí mu hľadelo dvanásť rokov hlavy, brada sa mu triasla, sliny mu fŕkali v roztúženosti po jedle. Hľadel na chvejúcu sa stvoru ako vlk: — Krv sem daj, dušu sem daj, ja chcem jesť; hriechy sem daj, priznanie, ja chcem avanžovať!

— Ja som nič nevzala, ja som tam stála, a naraz...

— Čo, čo tu trepeš, veď ťa videli z obchodu. Priznáš sa ihneď?

Očami krútil, ústa sa mu penili, vrčal ani besný pes: — Ja chcem jesť, večerať, čo ma po tvojich táraninách!

— Je všetko dokázané, všetko jasné, priznáte sa po dobrom?

— Nie, nemám sa k čomu, som nevinná.

— A čo tie veci, čo si na moste zahodila do vody? Nepamätáš sa už? Gábor, občerstvi jej pamäť.

Ktosi k nej pristúpil od chrbta a zľava i sprava ju plnou silou udrel po tvári.

Odpadla ako mucha. Zodvihli ju a postavili znova.

— Tak čo, beštia, už sa pamätáš?

Neodpovedala, len ťažko vzlykala.

— Odveďte ju, veď sa ráno prizná.

Vsotili ju do malej cely, kde okrem lavice nebolo nič. Zrútila sa na zem a tvár si schovala do skrčených ramien.

— Och, ako mi je dobre, ako mi je dobre, — šeptala si, — už to dlho trvať nebude.

Ktosi vstúpil do cely, zažal elektriku a dobráckym mužským hlasom sa jej prihovoril:

— Tu máte, slečinka; vidím, že ste hladná a vysilená; iste ste nekradli z blahobytu. Tu máte, najedzte sa. Ja som ten policajt, čo vás sem zaviedol.

Neodpovedala, len kŕčovite zavzlykala.

Policajt sa vzdialil a ona ostala nehybná na zemi. Sama nevie, ako dlho tam ležala, ale vôňa jedla jej nedala pokoja. Nemohla odolať. Vzala misu s fazuľovým prikrmom a primitívnou lyžicou hltavo jedla. Kus chleba tiež zhltla ani hladná, uštvaná zver.

Až potom pocítila naozaj, aká je vyčerpaná. Vystrela sa na lavičke a usnula. Ráno sa prebudila. Vstúpil policajt a ukázal jej rozmočený balík.

— Je to váš?

Tylda sa vzpriamila. Cítila sa ako zlámaná od tvrdej lavice. Namáhala si zrak. Bol to jej balík, čo včera padol do rieky. Poznávala ho podľa hrubého špagátu.

— Áno, je to môj.

— Čo je v ňom?

Tylda mu vyložila.

— Súhlasí, — hundral policajt. — Budete prepustená, stalo sa nedorozumenie. Niektorí ľudia zbadali, že vám balík spadol do rieky; ktosi nebol lenivý, išiel za ním člnkom pod most, vylovil ho a ráno nám ho priniesol. Potom v priechode pri Lebemannovom obchode vo vzdialenejších uliciach našli roztrúsené čiastky ukradnutého tovaru. Tade ste vy nemohli ísť, pátranie začali v inom smere a vy ste prepustená. Nič si z toho všetkého nerobte, to patrí k veci.

Odovzdal jej balíček a ukázal jej cestu von.

Tylda skrúšene, so sklopeným zrakom prešla cez miestnosť ponížena a vystúpila na rannú ulicu. Bolo okolo deviatej, augustové slnce stúpalo k výšinám a po uliciach sa hmýrili zástupy chorých, čo sa ponáhľali, krivkali, či sa vracali z kúpeľov.

Po hlavnej ulici šla politická demonštrácia. Niekoľkosto ľudí, ozdobených národnými trikolórami, vykračovalo pri rezkých zvukoch trúb a bombardónov. Strana vlasteneckých socialistov mala dnes v Bahňanoch zjazd.

Zišli sa jej pracovníci zo všetkých strán; už druhý deň demonštrovali, rečnili a nosili svoje farebné štandardy. — Ni zisk, ni sláva, len naše práva! Žiadame pokrok a spravodlivosť! — a podobné ušľachtilé výpovede vzbudzovali sympatiu občianstva i vrchnosti oproti tejto nerevoltujúcej strane národných spokojencov.

— Skromní sú, — ustálila si Tylda. — Sú to i moje zásady. Nie zisk ani slávu; nechcem už viesť, rozkazovať, len svoje práva si žiadam, aby som mohla žiť a slúžiť na zemi.

Tylda bola vždy vnímavá pre pekné a zošľachťujúce vety. Podarený aforizmus ju vedel nadchnúť, po plamennej reči ľudového apoštola vedela plakať, cítila sa lepšou ani po spovedi. Nie, nebol to chamtivý tvor, skôr ponížené a vždy skromné dieťa božie.

V tejto rannej chvíli bola by najradšej raňajkovala, keby bola mala čo. Napila sa aspoň studenej vody a vytiahnuc zo svojho vráteného, premočeného balíčka vreckovku a kúsok mydla, v odľahlej časti parku pri fontáne sa umyla. Cítila sa hneď sviežejšou a vidiac farebný pochod, pocítila k tým ľuďom zvláštnu príslušnosť a pridala sa k nim.

— Tu máš, sestra, trikolóru, — a o chvíľu bola tiež ozdobená.

Pochod sa zastavil na námestí, rečník sa rozhovoril a Tylda o chvíľu ustálila, že strana je zväčša úradnícka. Rečník sa hneval na Marxa a za päť minút ho roztrhal na franforce i s jeho „Kapitálom".

— Kde sú marxisti? Čo dokázali radikálni internacionalisti? Čo vykonali za vás komunisti? Štvú ľud do beznádejných stávok, zväčšujú len biedu, ale ukážte mi jedného človeka, ktorému na nohy pomohli! A zatiaľ naša „Družnosť", naša „Ochrana" idú sa roztrhať pre malého človeka.

— To je pravda, — prikyvovali viacerí. — Nebyť „Družnosti", tak som dnes od železnice vyhodený, reštringovaný. „Družnosť" ma vyškrabala a so mnou ešte dvoch len z Bahnian.

— Troch zachránila? No a tých ostatných nech čert vezme, čo? — poznamenal ktosi z vedľa stojacich. — Ďakujem za takú spásu národa. Najprv im pohroziť, veľkú časť vyhádzať, potom niektorých s ohromným vreskom, trikolórami a bubnom zachrániť. Teda nie vymáhať všeobecné zlepšenie stavu úradníctva, zvyšovať jeho životnú úroveň, ale zo záplavy na nich sa valiaceho svinstva a vykorisťovania zachrániť pár bielych vrán a na schôdzkach ich ukazovať ako spásnu činnosť strany vlasteneckých pavúkov a trikolórami oblafnutých pivoumných sociálnych uskromnencov.

— Človeče, vy ste nejaký boľševik!

— A čo s tým, vy chudák, keby som i bol? To, čo som povedal, ostane pravdou. Miesto bielizne mali by ste však radšej moje slová rozoberať.

— Mali by byť všetci v našej politickej strane a v „Družnosti", dostalo by sa všetkým jej výhod a ochrany.

— To neverím, to by bol boľševizmus. Tak pre koho by boli vymysleli sporiví a vlastenecki otcovia národa zákon o reštrinkcii, o znižovaní platov a o znemožnení postupu, keby vaša „Družnosť" každého vyškrabala? Veď bol vraj štátny záujem tie veci uzákoniť, a ti, čo to uviedli, boli štátotvorní poslanci, a ako by sa smela vaša „Družnosť" vzoprieť?

— Pst, ticho tam, nepočuť rečníka!

A toho veru bolo hodno počúvať.

— Socializmus nesmie byť len bojom o hospodárske ciele, musíme mať pred očami celého človeka, a u toho nefunguje len žalúdok. Náš idealistický socializmus je na postupe a tento postup nikto nezadrží. Preto sme zdôraznili zduchovnenie socializmu a radi vidíme, čo sa z tejto stránky v našej strane ukazuje.

— A skutočne sa tu ukazuje akési zduchovnenie, lenže ho nevidieť, skôr cítiť, — poznamenal zase predošlý ironický poslucháč a pritisol si na nos vreckovku. — Toľko ducha v jednej partaji som už dávno necítil.

Tylda, ktorú reč dojímala, zlostne naň pozrela. Bol

to mladý človek, vysoký, štíhly, s hustými, rozstrapatenými čiernymi vlasmi a ohorenou tvárou. Bol zrejme podráždený, stále trepal, kritizoval rečníka, a že ho dosiaľ neodstránili, to mohol ďakovať jedine tomu, že stál na okraji, kde zástup bol redší. Ale i tak už netrpezlivo pozerali na neho.

— Ticho buďte, mládenec, — napomínal ho starší, dobre oblečený pán, na pohľad vyšší úradník. — Alebo, ak sa vám nepáči, vzdiaľte sa... Však áno, sestra? — dodal, vidiac súhlasné prikývnutie Tyldy.

Rečník sa vznášal vo výšinách, bubliny padali z nebies:

— Revolucionizovať národ, aby s jeho pomocou bolo možné získavať a udržiavať sociálne a hospodárske predpoklady ľudsky dôstojného života.

— Hergot, otlaky ma bolia, a aj akoby som rev somára počúval; istotne bude pršať, — znela poznámka.

Zboku od parku prišúpal sa staručký žobrák a s klobúkom v ruke diskrétne žobral medzi poslucháčmi, stojacimi na okraji.

— Budiť a uvedomovať duchovnou prácou, prebúdzať v ľuďoch zmysel pre vyššie hodnoty mravné, než sú jedlo a peniaze.

— Prosím ponížene o malý darček, — pokúšal žobrák vlasatého mladíka.

— Načo vám je ten darček?

— Hladný som, chcem sa najesť.

— Čo, vy chcete jesť? — vybuchol mladík. — A hospodárske predpoklady sú psi? A vyššie mravné hodnoty sú pre mačku, na tie vy kašlete, pre vás len jedlo a peniaze? Marš odtiaľto, nič vám nedám, najedzte sa sociálnej zduchovnelosti a mravných hodnôt!

Starec nechápavo a ustrašene zmizol.

— Slobodu svoju, na toľkých bojiskách krvou a zbraňou vykúpenú, zbraňou v ruke uhájime. Národ sa presvedčí, že my sme základom jej sily v mieri, ale môže sa spoliehať na nás i v búrlivých časoch, že vieme udrieť tam, kde nepriateľa najviac zaboľí.

— Tristo hrmených, v parížskych bordeloch nie je sadistom dovolené používať zbrane. Dievky smú mlátiť i v najmodernejšom saló ne len imitovanými, vzduchom plnenými bakuľami a kto chce i trochu tej krvi vidieť, musí za to platiť nevlastenecké peniaze. Na bojiskách budú pomery priaznivejšie.

— Nezabúdajme na jasnú tradíciu otcov, sme si vedomí toho svojho postavenia medzi ostatnými národmi; vieme, čo svet od nás čaká. Jasný charakter otcov nezotreli z nás storočia a pyšne sa bude ligotať i v nedohľadnej budúcnosti.

— Prepáčte, sestra, — priblížil sa k Tylde dobre oblečený sused. — Prišli ste tiež na manifestáciu, či ste tunajšia? — Tylda sa zapýrila. Má sa priznať, že ani nie je členom ich strany a dostala sa k odznaku ako Pilát do kréda? Potom si to však rozmyslela.

— Prišla som sem hľadať si miesto, a tak sa mi naskytla príležitosť, aby som ukoristila pár krásnych chvíľ a nadšených slov.

— Krásne od vás, sestra, — chválil ju cudzinec a premeriaval ju od hlavy až po päty. — Dovoľte, som vrchný radca Vlastimil Obrovský. A ak sa vás smiem spýtať, aké miesto hľadáte?

— Rada by som dostala miesto úradnícke, hoci pri železnici alebo pri pošte, znamenalo by to pre mňa zabezpečenú budúcnosť a penziu.

— To je pravda, a máte dobrú kvalifikáciu?

— Bohužiaľ, nemám. Žila som v dobrých pomeroch, bola som z domu bohatá, ale nešťastné manželstvo a smrť rodičov ma priviedli na mizinu. Pol roka som rozvedená, a veru praxe úradníckej nemám.

Tvár pána vrchného radcu prezradila príjemné prekvapenie.

— Tak stojíte celkom sama na svete? No, rozhodne musím niečo spraviť, celkom iste vykonám, aby vás prijali. Nie tu, ale v Bratislave na riaditeľstve železníc. Chcem vás mať pred očami a bdieť nad vašou kariérou.

— Pane, ako vám mám ďakovať?

— Nijako, sestra. Ste privržencom našej strany, to mi úplne stačí. Ale takéto dôležité veci nemôžem vybavovať tu na ulici. Bývam v „Tatre" na druhom poschodí, číslo sedemnásť. Očakávam vás popoludní o tretej, aby sme žiadosť zostavili. Tak do videnia, dobrý apetít!

Tylda v slzách ďakovala. Dobrý človek však skromne odmietol všetko.

— Nič to, je to zrejmou vlasteneckou povinnosťou. Do videnia! A ešte dobrú chuť!

Tylda ostala stáť šťastím celá omráčená. Medzitým sa zhromaždenie skončilo.

— Tak predsa len, predsa len vyjde moja hviezda, predsa sú ešte dobrí ľudia na svete?

K jej blaženosti nechýbalo nič, len trochu jedla, obedík nejaký. Ako len zabiť ten boží čas do tretej? Veď potom sa už nebude hanbiť a poprosí svojho ochrancu o nejakú predbežnú podporu. Veď mu to poctivo vráti, keď bude zamestnaná. Cítila, že oproti tomuto človeku nemusí byť predpojatá, môže s ním hovoriť celkom úprimne. Ten človek má ideály, vie, aký je život, a iste jej pomôže.

Len ako zabiť čas? Bolo pol jednej. Bezradne sa túlala po parku a bojovala so svojím hladom. Ako len oklamať žalúdok na tých pár hodín? Žuť niečo nechutného, aby sa jej skazil apetít? Vari by mohla kúsok mydla oblizovať, či nepozorovane zdvihnúť zo zeme ohorok a ten žuvať? Iste by mala z neho veľmi zlú chuť v ústach a potom už ani keby chcela, nemohla by nič jesť. Myslela na všelijaké otravné veci. Stopku zelenej papriky žuvať spolu i so zrnkami? Brrr, toho sa hrozila v mysli už od útleho detstva. Kúsok cesnaku v sladkej paradajkovej polievke? Fuj! Jej spolužiačka z detstva, Irena Šišková, chodila vlakom do školy. Cez obed ostávala v škole, tam počkala popoludňajšie vyučovanie. Dcéra chudobného strážnika malej železničnej zastávky si nosila svoj obed v mastnom novinovom papieri. Tyldu raz zavreli, musela ostať v triede až do druhej popoludní. Irena sa zmilovala nad ňou a podelila si s ňou svoj

obed. Mávala vždy to isté. Dva ohromné kusy chleba s maslom. Chlebík boží však bol nevypečený, zlepený a ťažký ani kusisko slaniny. Maslo na ňom v hrubej vrstve natreté. Noviny mohol človek dva razy prečítať; raz z papiera, a to isté obrátené vo vernom odtlačku na Ireninom spečenom chlebíku. Chuť toho osoleného, ťažkého, papierom zaváňajúceho chlebíka sa jej teraz zjavila v ústach.

Keby len bolo, i to by jej stačilo, bola to predsa len miešanina múčnych a mastných prípravkov.

— Ty, sýkorka malá, tebe je dobre, — mrmlala polohlasne malému vtáčatku, čo tam skákalo okolo jej lavičky a strakatú hlavičku s múdrymi očkami huncútsky obracalo k nej. — Odo mňa, ty malý tvor, nič nečakaj, — ukázala jej Tylda svoje prázdne dlane.

Vtáčatko porozumelo prázdnym dlaniam, neskákalo tam len tak zo zábavy, malo tiež hlad, uletelo k bohatším, štedrejším gazdinkám.

Prileteło však vtáčatko iné a modrými očkami si zdlhavo prezeralo Tyldu. Bolo to osemročné dievčatko s bielymi ľanovými vláskami, oblečené v chudobné handričky. Nebolo však chudobné, lebo pod pazuchou stískalo dva zložené plechové emailované taniere; zložilo si ich do lona a spomedzi tanierikov ukázal sa jej poklad: ozrutná lekvárová buchta, ešte i makom posypaná.

— Dobre ti, dieťa, — povie jej Tylda, ktorej sa zbiehajú sliny v ústach a nevie od buchty oči odtrhnúť.

— A vy ste už po obede? — spytuje sa jej maličká.

— Hej, už tri dni, dušička malá, — povie jej Tylda s horkou iróniou.

Dieťa neporozumie.

— A čo ste jedli na obed? — spytuje sa. — Vari tiež takúto lekvárovú bambuľu?

— Nie, len sa mi o nej snívalo.

— Tak ste ani neobedovali?

— No, nie veľmi, moja milá.

— A chceli by ste takúto buchtu?

— Nechcem, lebo načo chcieť, aj tak mi nik nedá.

— Ale ja vám donesiem, na moj pravdu, len slovo, už vám aj nesiem.

Ani nepočkala na odpoveď, odbehla ani zajac a zmizla za rohom. O chvíľku sa vrátila a ozaj doniesla a so sebavedomým úsmevom položila Tylde i s tanierom do lona. Bola to práve taká poriadna buchta ako jej.

— Nič sa jej nebojte, neukradla som ju. Len sa pusťte do nej.

Tylda sa nedala dlho núkať. Buchta bola naozaj dobrá a zázračne rýchle zmizla.

— Viem, že by ste zjedli ešte jednu, — riekło dieťa smutne a nespustilo oči z Tyldy, — ale teraz je to už nemožné. Už som na obed všetko vyčerpala.

Tylda ju vďačne pohladila po vláskoch.

— Ani nevieš, dušinka malá, z akej biedy si ma zachránila!

— To nič, to vám môžem každý deň.

— Ako sa voláš, moja malá, a čia si?

Dieťa sa rozhovorilo. Jej reč bola milá, ale nie naivná. Bola to reč predčasne dospelých, biedou znievených, vážnych a múdrych detí.

— Volám sa Oľga a mamička ma volá Olinka. Mamička je krajčírkou, ale má málo práce a sme veľmi chudobní. A tak ja som prišla na veľmi dobrú vec, ako si zaopatriť trochu jedla, aby sme doma neumreli, keď mamička nemá práce. Poviem vám, ale nesmiete ma nikomu prezradiť a ani ma nesmiete napodobňovať. Ak chcete, ja vám vždy zaopatrím trochu jedenia, môžeme sa tu stretnúť každý deň, ale sľúbte mi, že ma nevyzradíte.

— Nie, Olinka, sľubujem ti to.

— Tak pozrite, tam za rohom sú kasárne. Počujete ten spev, to spievajú vojaci. Tam od kraja prvý oblok, tam majú veľkú jedáleň. Ja sa tam vše na obed i večer prikradnem s taniermi; mám tam už medzi nimi dobrých známych, ktorí myslia na mňa, a keď im vo veľkej spoločnej mise niečo zvýši, odložia a potom mi to dajú.

Sú to dobrí páni, povedali mi však, aby som to nikomu nespomenula, lebo to nesmú robiť, a ani nikoho cudzieho ta pozvať nemôžem. Tak, nič sa nebojte a nechajte všetko na mňa. Kedykoľvek prídete, vždy sa vám ujde jedla, uvidíte.

— Aká si dobrá, Olinka! Aké máš zlaté srdiečko!

Dieťa sa na ňu usmialo, jeho očká boli plné nehy a dobroty.

— Ty, chuderka malá, aká si dobrá, akú máš vyhranenú cestu v živote a ako budeš pykať za svoju dobrotu!

Olinka sa však porúčala, musí už ísť, mamička ju čaká o jednej alebo večer o šiestej. Do videnia! Len neprezraďte nikomu!

— Nie, nie, Olinka, do videnia!

S vďačným srdcom sa divala za malým tvorom, potom pozrela na hodinky.

— Pomaly sa i môžem vydať na cestu. Pár ráz sa ešte prejsť, a už bude čas.

Blížila sa k „Tatre" a presne o tretej zaklopala na dvere svojho ochrancu.

— Ďalej, — zaznela vľúdna odpoveď a Tylda odhodlane vstúpila. Ten hlas jej vrátil dôveru.

— Všetko bude dobre, — šeptala si.

Pán Obrovský ju vítal a prišiel naproti. Tylda ho udivene premerala pohľadom. Mal na sebe kvetovanú hodvábnu pyžamu a celý šedivý človiečik bol ako vymenený. Bol bystrý, žiaril humorom a akousi mondénnou, nevážne myslenou prepiatou zdvorilosťou.

— Sadnite si, milostivá pani, — ponúkol Tyldu, ukážuc jej miesto pri prestretom, čajom, zákuskami a ovocím obloženom stolíku. — Prepáčte mi, že vás prijímam v pyžame. Je to môj starodávny zvyk, že doma sedieť ináč nevydržím, a vy mi prepáčite a akiste mi žičíte, aby som sa i teraz pohodlne a dobre cítil, keďže vám i ja žičím to isté.

— Ale, prosím, prosím, — odvetila Tylda zmätene.

Zrakom prebehla druhý stôl a celú izbu. Hľadala prichystané hárky papiera, atrament a pero, niečo, čo by súviselo s cieľom jej návštevy, ale nič takého nikde nevidela. Celá izba bola akosi profánne ozdobená. Prestretý stôl, pri ňom dve stoličky, úplne vedľa seba postavené, všade kvety a v kúte sa chladili fľaše vína v ľade.

Takto čaká zamilovaný mladík svoju milú, ale nie dôstojný starší pán prosebníka, ubiedenú stvoru, ako som ja!

Najväčšmi ju znepokojoval sám pán vrchný radca. Bol celkom zmenený. Smial sa, žartoval, rozprával anekdotu za anekdotou.

— Sadnite si, milostivá, — so žartovným násilím ju usadil do kresla.

Sám vhupol do druhého a svoju ruku položil za Tyldino rameno.

— Najprv si vypijeme trochu čaju, ak neohrdíte, a medzitým môžeme sa pozhovárať. — Nalial jej čaju, pritiahol tácne so zákuskami a stále sa usmievajúc, ponúkal ju. — No, netvárte sa už tak rozpačito, cíťte sa u mňa doma a nedajte sa už toľko ponúkať.

Tylda ťažko utláčala svoj nepokoj.

— Prosím vás, prepáčte, som práve po obede, nemôžem jesť nič ani pri najlepšej vôli, ani ma, prosím, nenúťte, a ak mi chcete naozaj niečo dobrého preukázať, pristúpme k veci, k cieľu mojej návštevy.

— Ej, ej, akoby na to nebolo dosť času, — zazlieval jej neochotne a jeho prsty hladkali jej rameno vyššie, vyššie. — Tak povedzte, naozaj tak sama stojíte na svete, nikoho nemáte?

— Hej, stojím úplne osirelo, bez pomoci. Som rozvedená nie z vlastnej viny, a môj muž predsa dosiahol bezcharakternou prefikanosťou advokáta to, že mi ani groša platiť nemusí.

— Ohó, to je zaujímavé! — zvolal pán vrchný radca s rastúcim pôžitkom a jeho ruka z goliera Tyldinho kabáta pomalinky preklzla za krk, najprv nesmelo, potom vždy smelšie a hlbšie.

Tylda pocítila jeho dotyk a všetkými silami sa ovládala. Do jej čaju spadla mucha, jej zrak nevoľky sledoval trepotanie hmyzu. Vše sa priblížila k okraju šálky a malými nôžkami sa už-už zachytila, príťažlivosť tekutiny však ju nepustila a ona vždy padla nazad.

— Ty biedny červík, kto ťa vyslobodí? — šeptala Tylda a striasla sa.

— Prosím vás, — povedala netrpezlivosťou sa trasúcim prosebným hlasom a odtiahla sa od objímajúcej ruky.

— Tak povedzte, ako si vlastne predstavujete svoj budúci život? Tak s mužom už nič spoločného nemáte?

Ruka pána vrchného radcu, akoby nič, šmýkala sa teraz okolo jej drieku.

— Prosím vás! — a Tyldina duša zaplakala.

Ale ani nemohla dohovoriť, lebo pán radca, celý vzrušený, trasúci sa prisal sa perami i zubami k jej hrdlu.

— Pusťte ma, hneď ma pusťte! — kričala Tylda a všetkými silami ho odsotila od seba.

Stál tam červený, s vystúpenými očami, udýchčaný, s nepritomným zrakom.

— Čo chcete? — kričala Tylda.

— Niečo za niečo, — chrčal, — chcem vás mať!

Vrhol sa k nej znova. Tylda mu zachytila obe ruky a nepustila, hoci ju akokoľvek trhal.

— Človeče, spamätajte sa! — vyrážala zúfalo.

Trochu sa utíšil a potom ju premeriaval s nenávistnou náruživosťou.

— Vaše šedivé vlasy, pane, — chlácholila ho Tylda s plačom v hlase a so slzami v očiach, — vaše ideály, ja, vaša sestra, národ, všetko za národ, za vlasť... Nepamätáte sa už na nadchnuté chvíle predpoludnia, prečo ich rúcate? Čo odo mňa chcete, od sestry, od nadšenca vašich vznešených myšlienok a vašej humanity? Čo na mne máte? Taká som biedna, chudá. Nestačí vám moja oddanosť? Prečo nemáte so mnou zmilovania v znamení blaha národa, so sestrou, so mnou, prečo ničíte moju úctu?

— Kašlem na vašu úctu, — zavrčal chrapľavo, — i na

ideály, som chlap, chcem vás, teba, tvoje ústa, tvoje telo, ty...

Odsotil stoličku, čo stála medzi nimi, jeho tvár sa skrivila, z očí mu iskrila bezohľadnosť a rozvášnenosť.

S Tyldou sa zakrútil svet, v očiach sa jej zatmilo, bodavá bolesť hladného žalúdka jej stúpala až do mozgu, po tele sa jej rozlialo žeravé, roztavené železo.

— Ty zviera, — kričala bez seba a nahla sa k nemu, — tu máš moje ústa, na bozkaj ma; ty dravec, tu máš moje hrdlo, v mojich žilách je ešte pár deci skysnutej krvi, na, vysaj ju; ty upír, tu máš moje vyčnievajúce rebrá, — a jedným trhnutím rozopla blúzu na sebe, — ohmatávaj si ich po chuti; na, tu máš moje koštiale, chrumkaj si ich; ty pes, ty humanitná hyena, tu máš moje ruky, nohy, celú moju utrmácanú biedu, pomiluj ju, ty ideový šakal; tu, hľa, moje telo, zožer ma celú, nenechaj nič červom pod zemou!

Jej hysterický rev a neskrotná divosť Obrovského nastrašili. Ustúpil k dverám a so stiesneným zrakom počúval, kedy vrazia ľudia do izby.

— Marš, marš, ty potvora! — zasyčal, keď na chvíľku vydýchla. — Von odtiaľto, prac sa, lebo ťa dám vyšikovať! Ideš už, alebo zavolám políciu!

Tylda zmĺkla. Stisla pery, zapla si kabát zimomravou rukou a trasúc sa na celom tele, bez slova išla von. Vonku už stáli ľudia, začula ešte na schodoch výklad Obrovského.

— Takýto násilnícky žobrák, vydierač, takto má človek prijímať žobravých prosebníkov...

Išla rýchlo, ani sa neobzrúc, s hrmotom, rytmickým, tupým hučaním v ušiach a nemysliac na nič. Pri elektrárni primiešalo sa jej do sluchu dupotanie olejových motorov: pam-papa, pam-papa...

Večer už bol tu, ulice zažiarili zase v záplave reklamných svetiel a výkladov, z polotmy parku hrnuli sa domov ľudia. Kdekto sa zastavil a hlavou krútiac, zadíval sa za čudnou bledou postavou, ktorá sa ako bez rozumu rútila cez zástupy cestou-necestou.

V jej zatemnenej, otupenej mysli hlásil sa prvý posol skutočnosti. Najprv nesmelo a len chvíľami, potom vždy násilnejšie a vytrvalejšie: únava a hlad. Musela zvoľniť kroky; zdalo sa jej, že musí odpadnúť, a pritisla si obe ruky na svoje besne búšiace srdce.

Hlad, treba jesť, treba naplniť ubolený žalúdok. To páliivé pichanie je neznesiteľné. Ústa mala vyprahnuté, tie si nežiadali jedla, ale jej vnútornosti sa kŕčovite sťahovali bodavou prázdnotou.

Do nosa jej udrela vôňa guláša. Bola taká násilnícka a strhujúca, že sa musela zastaviť.

Žobrať, vyžobrať trochu, reval v nej hlad — a hltať, hltať so zúrivou dychtivosťou.

Obrátila sa v smere vône. Stála pred zamrežovaným oblokom, dnu veľká sieň, plná vojakov. Dvaja z nich práve položili veľký kotol s pariacim sa jedlom na dlhý stôl. Chlapci rad-radom prichádzajú, každý s plechovou šálkou v ruke a jeden ohromnou naberačkou každému nadelí, ešte i kusisko komisára pridáva z kopy na druhom stole.

Tylda pritisne tvár k mreži a vytreštenými zrakom vdychuje nebeskú vôňu jedla. Väčšina chlapcov už má svoju porciu, sadajú si na kavalce a mľaskajú. Guláš i chlieb im miznú cez zdravé gágory. Tyldin zrak sprevádza každý kus od šálky k ústam.

Niektorí ju zbadali a hrnú sa k obloku.

— Poďte dnu! — vykrikujú na ňu. — Máme tu pre slečinky miesto.

Veselý rehot sprevádza každú šťavnatú poznámku.

— Poďte, no, čo tam čumíte?

— Dajte mi trochu jedla! — prosí váhavý, chrapľavý hlas od okna.

Berú ho v žart.

— Dáme, dáme, — rehlia sa, — len poďte dnu, alebo počkajte, hneď vyjdeme k vám a dohodneme sa. Niečo za niečo.

— Páni, prosím vás preboha o trochu jedla, zmilujte sa!...

Malý, rapavý chlapáčik dobráckeho vzhľadu schytí svoju šálku a blíži sa k obloku.

— Nechajte ju, má naozaj hlad, nebláznite sa.

— Po-zorr! — zaznie varovný rev najbližšieho pri dverách.

Chlapci zmeravejú a stoja sťa sviece; do siene vstupuje pán poručík. Mladý, pekný oficierik. Kráča sťa boh a po dobrej chvíli, keď sa niekoľko ráz prešiel, milostivo zabručí:

— Pohov!

Postoje zmäknú, chlapci sa pohnú, niektorí ďalej jedia. Oficierik sa blíži k obloku.

— Čo sa tu robí, čo tu čumíte? Aká to tam ženská?

— Má hlad, prosila o jedlo.

Poručík v peknych lakových čižmičkách pristupuje bližšie a skúmavo hľadí von.

Uslzená, bledá ženská tvár, ošúchaná postava oboma rukami sa drží mreže a tak sa díva do siene. Tá bledá, dychtivá tvár, tá postava, ubolený obraz siedmich egyptských núdzových rokov.

— No, ale toto je bezočivosť! — dopaľuje sa pán poručík. — Tak čo je tu, válov pre pouličné cundry? Všetky dievky z Váhového radu sem budú chodiť na stravu, a keď im remeslo nejde, tu budú žobrať? Kde je misa?

Ukázali mu.

— Tak teda na to vy potrebujete zvyšné porcie?

— Dolovič!

— Rozkaz?

— Poďte sem! Misu so zvyškami odnesiete a odo dneška sám pôjdete s dvoma chlapmi do kuchyne, spočítate porcie, aby ani jedna nezvýšila. Vždy mi ohlásite, že ste rozkaz vyplnili. Ja vám dám zvyšky, ja vám dám svine kŕmiť! Službu konajúci rotmajster vám tu bude stáť a pozor dávať pri rozdeľovaní. A tú hnusobu mi odtiaľ odoženiete. Ak nepôjde sama, dáte jej pár kopancov!

Ona však už tam nebola. Nemali už komu oddať kopance pána poručíka. Prv, ako bol vykonaný rozkaz,

Tyldu čosi nutkalo, aby na jeho vykonanie nepočkala.

Ktosi ju potiahol od chrbta za sukňu.

Bola to malá postavička, svetlo oblúkovej lampy z rohu padalo na jej plavé vlásky. Z dobrotivých belasých detských očičiek kvapla slza.

— Sľúbili ste mi, že sem neprídete, že ma počkáte. Teraz je už koniec môjmu vynálezu, a my s mamou môžeme skapať hladom.

Prázdne tanieriky jej s besným štrngotom spadli na dlažbu. Tylde to zahučalo až na dne duše.

Zakryla si tvár oboma rukami, horký vzlyk dusila na rtoch a odbehla . . .

Nešla ďaleko. V susednej krivej bočnej uličke ju ktosi zastavil.

— Mačička, kde ideš?

Bol to chlap s vrátnickou čiapkou na hlave.

Tylda sa obzrela. Z lokálu znela hudba, nad vchodom nápis, znútra osvetlený, krikľavo červený: „Casanova".

— Neváhaj, mačička, — pobádal ju vrátnik, — dnu je veľká, veselá spoločnosť, naše dievčatá nestačia, poslali ma pre iné. Si síce ako odratý kocúr alebo zmoknutý papagáj, ale panstvo je také spité, že mu to bude jedno. Preto veľa nerozmýšľaj a teš sa dobrému obchodu. No, poď!

Zdnu znel opilý vresk a bláznivé akordy hudby.

— Poctivosť, práca, — mihlo sa Tyldinou mysľou.

Vedúce miesto, mravné hodnoty, národ, sestra, ideály, zduchovnelosť vírili jej v mozgu. Váhavo sa obzrela. Okolo nej nebolo nič, len špinavé múry ošarpaných domov a za nimi ošarpané duše ešte sto ráz špinavejšie. Na zemi len kamene, papierové odpadky a hniloba kanálu, a jedla ani kúštik.

Okolo nej všetko vyprahnuté. Zem bola pustá, jej poklady, štedré zásoby a úroda vyvlastnená, a čo len niečo ceny malo, ukryté a starostlivo strážené.

Hoci bol august, zem sťaby pokrýval tuhý mráz, zmrznutý ľadový pancier — a nikde nebolo ničoho.

Nikde zadarmo nič nedávali, za všetko sa muselo platiť drahými peniazmi, ktorých nebolo; prácou, ktorú nik nepotreboval; vychrtnutým telom, svalstvom a krvou, akej bol všade chatrný, bezcenný nadbytok.

— Za kúsok jedla bojovať, krv potiť, platiť ľudskou dôstojnosťou, dušou a telom. Telom — vami, vy moje vychudnuté rebrá; tebou, ty moja bezkrvná, chabá koža; vami, vy moje tenké ruky-nohy; tebou, ty moje ženské nešťastie — nie práca, produkcia, ale vy samy, vaša revúca bieda, vaša hynúca hmota to potrebujú!

Nebolo možno žiť, bieda sa narodiť na preplnenú, zafúľanú, hmyzom zaplavenú zem.

Nebolo čo jesť na zemi.

Tylda potriasla hlavou.

Vrátnik otvoril dvere.

— Hejahó! — znel znútra opitý pozdrav.

Tylda vstúpila a sklonila hlavu, poslušne, ponížene a odhodlane, ako sa patrí človeku, ktorý chce jesť na zemi.

Dvere lokálu sa za ňou zavreli.

JAZDECKÁ LEGENDA

Medicina equitans
Mračná sa sťahujú

Catárovi Miroslavovi Kavalcovi visel nos až po zem a dušu mu hrýzli ťažké starosti. Vstúpil do izby ako stelesnené nešťastie. Na troch posteliach ležali v príjemnom popoludňajšom spánku traja jeho priatelia, mladí doktori divíznej nemocnice. Marhuľa, ako vždy, tak i teraz pekne, rytmicky chrápal a Syringa, ako obyčajne, občas vstal a buď ho viacej-menej nežne praštil po chrápadle, alebo mu priložil na ústa mokrý uterák, čo mával už na to pri posteli prichystaný.

Kavalec sa chvíľku na nich díval. Ako nevinne spia, ako si ľúbezne chrápu, úbožiatka, ani netušiac, čo im chystá blízka budúcnosť.

— Och, — vzdychol a sadol si na peľasť postele, čo stála v kúte ich veľkej spoločnej spálne i salónu.

— No už aj ty začni vzdychať a bľačať ako Marhuľa tuto, — ozval sa Syringa, — aj tebe uštedrím po chrápadle, aby si prišiel k sebe. Človek je celý deň i noc v krížovom ohni kŕkajúcich a chrápajúcich darmožrútov.

— Hej, Syringa, čatár doktor Syringa, keby si ty len vedel!

Tento beznádejný výron Kavalcovho žiaľu Syringu prekvapil. Sadol si na posteli.

— Čo ti je, Kavalec?

— Zle mi je, Syringa, ale je zle, či bude zle aj tebe a všetkým nám, čo tu dýchame spoločný vzduch.

— Radšej keby si nehovoril tak básnicky a nadarmo ma nestrašil.

— Dozvieš sa hneď, Syringa, najprv však prebuď Otta aj Marhuľu. Nech to počujú, nech trpia s nami.

Otta a Marhuľu zobudiť nebola ľahká vec. Kliali a ruvali sa so Syringom, sľubovali mu hroznú pomstu, krčahy studenej vody, rozobrané lôžko v noci, tento však im kavalce jednoducho prevrátil a tak, ak nechceli, aby posteľ spala na nich a nie oni na nej — museli vstať.

Kavalca bôľ a nešťastie urobili básnikom, a tak ho posadla inšpirácia.

— Drahí bratia moji v spoločnom nešťasti, vy teraz kľajete a zúrite. Je to však všetko len chvíľkové. O minútu, až sa dozviete, čo je nového, prestanete už preklínať, ba práve naopak, odložiac svoju nevrlosť, vyvalíte sa mi na prsia, aby ste so mnou spoločne prelievali horúce slzy nad smutnou budúcnosťou. Preto, Otto, vytri si z očí ospalosť a ani ty neškúľ stále na svoju prevrátenú peleš, Marhuľa, a dávajte pozor.

Na Kavalca sa dívali tri ustrnuté tváre.

— Čítali ste už dnešný denný rozkaz?

— Nie, — bola jednohlasná odpoveď.

— Hej, lebo vy denný rozkaz vôbec nečítate. Žijete

bezstarostne ako vtáci nebies alebo ten boží dobytok. Pre vás vyššie duševné zážitky, ako prečítanie rozkazu, vôbec nejestvujú. Zaslúžili by ste, páni doktori a čatári, aby vás vyštvali každý deň o piatej popoludní medzi ucháňov do radu a aby vám rozkaz prečítal pán rotmajster Kopyto. Tak by ste ho aspoň museli vypočuť každý deň. Tak čujte teda, čo stojí v dnešnom dennom rozkaze. Odpísal som si ho v kancelárii, aby som vás ani slovkom neoklamal!

Pozor!

Traja doktori sa vrazili do pozoru.

Kavalec čítal:

— Denný rozkaz divíznej nemocnice zo dňa piateho septembra. Pohov! — Vzhľadom na chladné, daždivé dni odo dneška bude sa v nemocničných miestnostiach kúriť. Palivo sa vydáva dnes popoludní o piatej, rozdeľuje pán rotmajster Kopyto a to tak, aby na každú hlavu padlo jedno poleno.

— Čuješ, ucho, — obrátil sa Kavalec na spoločného ordonanca, ktorý práve vstupoval. — Odo dneška každý deň o piatej popoludní padne na tvoju hlavu jedno poleno. A teraz zmizni odtiaľto.

— Tak ďalej. Teraz prídeme my:

... Podľa výnosu Zemského vojenského veliteľstva, číslo to a to, nech sú zaradení lekári divíznej nemocnice, a to:

čatár dr. Samo Marhuľa
Miroslav Kavalec
Jaroslav Otto
Cibor Syringa

do šesťmesačného jazdeckého kurzu delostreleckého pluku 130. Menovaní sú povinní dostaviť sa trikrát týždenne, v pondelok, stredu a v piatok od druhej do pol štvrtej k učiteľovi jazdy p. nadporučíkovi Lambertovi do veľkej jazdiarne menovaného pluku. Podpis: veliteľ divíznej nemocnice.

Nasledovalo mlčanie. Všetci traja udivene pozerali pred seba.

— To je hrôza, — vzdychol si Marhuľa. — Ja, usadlý, telný starší pán mám ísť rajtovať.

— A ja, — nariekal Syringa, — veď som len kosť a koža. Čože ty, Marhuľa, ty aspoň máš na čom sedieť, ale vo mne kosti hrkocú už pri chôdzi, a nie ešte na koni.

— Čože vy, — mávol rukou Otto, — ste mladí ľudia bez zodpovednosti, ale ja. Ja mám doma snúbenicu, ktorá na mňa čaká. Ja túžim po rodinnom kozube, ja chcem mať deti, chcem sa kochať vo svojich potomkoch a teraz sa tu mám váľať pod kopytami rozzúrených, cynických beštií, ktorým na ľudskom živote pramálo záleží a ktoré ma zhodia, udupú, zmrzačia na smrť.

— Ešte to nám bolo treba, — ozval sa i Kavalec.

— Načo má doktor jazdiť na koni? Že nás v dôstojníckej škole učili strieľať z pušiek a guľometov, že sme poznali dômyselný mechanizmus ručných granátov, to ešte chápem a vážim si. Aká to bude výhoda pre teba, Marhuľa, keď ako lekár nebudeš vedieť, čo si počať s pacientom, a postrieľaš všetkých, aby ťa už neobťažovali. Alebo ty, Syringa, povedzme — nechcú ti zaplatiť honorár. Vytiahneš si z aktovky zopár ručných granátov. ‚Tak čo, zaplatíš za tie vetry či nezaplatíš,' zreveš na pacienta a uvidíš, ako rýchle svoj dlh vyrovná. Nemusíš ho dlho presvedčovať, nemusíš mu rozprávať siahodlhé citáty z histórie staroveku, ako si vedeli vážiť vetry starí Gréci a ako pre chrabrého Odysea, čakajúceho na vytúžený okamih odchodu na víťaznú plavbu po Egejskom mori, nebolo na svete vzácnejšej veci nad priaznivé a mohutné vetriská. Teda nijaké dlhé výklady, nech prehovoria zbrane! Granáty, šrapnely, taktika, puškohmaty, toto všetko akiste má svoj zmysel pre nás lekárov, ale jazdiť na koni? Lekár na koni! Pamätáte sa ešte na tie vojenské karikatúry s nápisom „Die reitende Medizin", kde rakúsky krivonosý vojenský lekár, zrejme syn Izraela, drží sa kŕčovite hrivy kobyly a sedí na nej s ohnutým chrbtom ani kocúr, čo ho po-

sadili na brús a teraz sa ten brús začne otáčať. Úbohý kocúr lezie, škrabe sa, len aby sa udržal, je však pritom smiešny, ani, ani . . . no, slovom, ani lekár na koni.

— To všetko nič, — ozval sa Marhuľa, — čože tam po smiešnosti, ale minule som bol vyslaný zastupovať šéflekára pri piatom jazdeckom pluku. Práve tam počúvali nováčikov pred jazdou, i prišlo mi ich druhý deň ráno do päťatridsať na maródku. Hlásili sa všetci ako chorí a ja som žasol, keď som videl, akí sú polámaní, rozodraní, dokrvavení, pľuzgiermi pokrytí a zúfalí. Uznal som ich, pravda, všetkých za chorých. No len to bolo treba, o deň nato prihlásil sa mi na maródku celý pluk. Počuli o milosrdnom mladom doktorovi, treba vraj pomery využiť a miesto krutého týrania poležať si doma či na maródke. Lenže priletel mi tam aj starý šéflekár, ktorý sa dozvedel o pomeroch. ‚Čože,' reval na mňa, ‚vy ste včera uznali za chorých päťatridsať nováčikov? Čo mali choleru, mor, týfus, zlomené nohy či zápal slepého čreva? Nie — učili ich jazdiť, boli trošku odrení, to vás tak dojalo! Tak ja vás teraz naučím ako treba celý odrený pluk za jeden deň s úspechom vyliečiť. Štetec sem a hodne jódovej tinktúry. Pusťte sem prvého nováčika. — Nováčik vstúpil. Šéflekár bol k nemu sladký ako med . . .

‚Čo ti je, dieťa moje? Si odrený od jazdy, čo?'

Chlapík prikývol.

‚A teraz rád by si si poležal pár dní tu na maródke, há? Kuracia polievočka, husie stehienko do jednej ručky, do druhej marmeládová palacinka, há? Kým sa ti odrený zadoček zahojí, há? A o tri dni prišiel by si zase, há? No, ukáž sa, dieťa milé, kde ťa bolí, vyzleč sa pekne, spusť nohavičky!'

A tak, ako sa chlapík vyzliekol, pretrel mu krvavé pľuzgiere ohromným štetcom, namočeným do jódovej tinktúry.

‚Tak, teraz si bežkaj, aby som ťa ešte aj nevykopol. A ak ťa bude páliť, sadni si do potoka a vymáčaj si odreniny.'

Jednými dverami vpúšťali ranených, druhými peľašili von. Ten rev ste mali počuť, to škrípanie zubov, ale maródka zostala čistá a na druhý deň sa už nehlásil nikto.

‚Tak sa liečia odreniny, mladý kolega,' poučoval ma starý, ‚zajtra chlapi zase vysadnú na koňa, budú vidieť všetkých anjelov v nebi, tak to bude pár dní, ale jazdiť sa naučia, za to vám ručím.'

— A teraz tento príšerný, delostrelecký výcvik máme pretrpieť i my.

— Hrôza, — odpovedali všetci jednohlasne.

— A viete vy vlastne, — pokračoval dobre informovaný Marhuľa, — kto je to ten nadporučík Lambert? Neviete, však? To je strašlivý, pekelný chlap. Jeho heslom je: alebo sa naučíš jazdiť, alebo zhyniеš. Je to ohromný jazdec, ktorý vyhral niekoľko cien na svetovej olympláde v Nizze. Je to bravúrny skokan cez prekážky, ktorý však od tých čias, čo sa oženil, nezúčastňuje sa na pretekoch, ani neskáče, lebo žena ho nepustí. Svoju prebytočnú energiu si vylieva teda ako učiteľ jazdy na nešťastníkoch k nemu zadelených a myslí si, že musí vykynožiť každého, kto nie je šialene odvážny ako on a komu je život milý.

— Páni moji, — prerušil ho Kavalec, — tu niet času na dlhé porady. Tu treba rázneho zakročenia. Hľaďme na situáciu triezvo. Čo sa mňa týče a myslím, súhlasíte so mnou všetci, ja proti jazde na koni nič nemám, aspoň zásadne nie. Celkom rád by som bol členom príjemného, šetrného, civilného kurzu, kde učiteľ ľudí zbytočne nemučí a kde ich učí len najdôležitejším, neveľmi ťažkým výkonom jazdeckým — a nie prostým cvikom na koni, obratom v prudkej jazde, úmornému, ťažkému klusu, ako by nás učil ten bláznivý, neľudský nadporučík na tom príšernom kurze delostreleckom. Ani mi na um nepríde, aby som sa dal na staré kolená umordovať. Preto sa hneď oblečme, sú tri hodiny, a vyberme sa k veliteľovi nemocnice. Predložme mu veci pokojne, ako sú. Načo doktorovi jazdiť na koni? Povedzme mu,

že radšej poskáčeme všetci do Dunaja, než by sme vysadli na kobylu.

O päť minút boli všetci štyria oblečení na výsluch a pobočník veliteľov už ich aj ohlasoval. Vstúpili k „starému". Bol to dobrý, šedivý chlap modrých vľúdnych očí, nedal sa ľahko strhnúť k hnevu a najmä s doktormi rokoval vždy pekne a priateľsky.

— Čože chcú páni? — spytoval sa usmievavo.

Kavalec, básnik a slávnostný rečník si odkašľal a začal: — Pán plukovník, čatári doktori Syringa, Marhuľa, Otto a Kavalec hlásia príchod do vašej kancelárie a prosia o výsluch vo veci jazdeckého kurzu.

Veliteľ vľúdne prikývol. — Aha, prišli ste poďakovať za našu pozornosť, že sme vám ten kurz na Zemskom veliteľstve vymohli.

— Pán plukovník, prišli sme poďakovať a zároveň prosiť, aby sme boli od kurzu oslobodení. Je našou jednomyseľnou, úctivou prosbou, aby sme jazdiť nemuseli. Všetci cítime ku koňom a vôbec k zveri štvornohej neprekonateľný odpor.

— Dobre, — odvetil „starý" pokojne, — dáme vám priviesť z Afriky zopár pštrosov. Je to zver dvojnohá, bude vám azda milšia a bude to akiste aj zaujímavejšie, keď budete rajtovať za plukom do boja nie koňmo, ale na pštrosoch.

— Pán plukovník, náš odpor sa ani tak veľmi nevzťahuje na ten telesný stav koňa, že má štyri nohy, ale na jeho nepokojnú, potmehúdsku, ľstivú povahu, v ktorej sa človek nikdy nevyzná. Je totiž známe porekadlo: jazda na koni je otvorený hrob.

— Tak neostáva nič iného, páni, než posadiť vás na kravy. Tie sú, ako je známe, povahy pokojnej. Tak čo, máte ešte dačo?

— S vaším láskavým dovolením, pán plukovník, áno. Pri plnom vedomí dobre konanej povinnosti tu v divíznej nemocnici, prosíme vás, nechajte nás i naďalej pokojne, usilovne pracovať. Neráčte nás, pán plukovník, vťahovať do takýchto nebezpečných, zlých vecí,

ktoré nás umučia a môžu stáť aj život. Nech je nám dané i naďalej žiť peknej, lekárskej povinnosti.

— Hej, veru, brúseniu po korze, prespávaniu celého popoludnia a presedávaniu celých nocí v kaviarni Astória. To sú tie vaše povinnosti, ktorým žijete. A hádam tých pár hodín predpoludním, kým si so šéfom oddelenia vybavíte niekoľko simulantov. Ale vravím vám, — a tu si starý založil okuliare, čo bolo u neho vždy znamením zlej vôle, aj hlas mu prešiel do revu, — vravím vám, že som to od vás neočakával. Myslel som si, že mi budete vďační, že som vám umožnil naučiť sa tomuto najkrajšiemu, najdrahšiemu a najelegantnejšiemu športu. Naučiť sa zadarmo, naučiť sa od učiteľa, na ktorého môžete byť hrdí, od jazdeckého virtuóza, na ktorého budete do smrti spomínať a ktorý vám dá výcvik, aký by ste nedostali nikde, a ktorý z vás urobí jazdcov, gavalierov, o akých sa vášmu chumajskému, filisterskému, zakrpatenému mozgu ani nesnívalo. Preto ani slovo ďalej. Nakoniec mi budete ďakovať v slzách. A teraz marš von! Zajtra popoludní o tretej prihlásite sa u pána nadporučíka Lamberta. Odstúpiť!

Štyri bleskurýchle pozdravy, vľavo bok a štyria doktori s kyslou tvárou, dlhým nosom tiahli von z veliteľskej kancelárie.

Hrôza

Na druhý deň popoludní, už o druhej, štyria ustrašení doktori sa tam prechádzali so stiesneným srdcom po dvore sto tridsiateho pluku. — Nebude na škodu, — radil im Otto, ktorý bol najnáchylnejší k pesimizmu, — keď ta pôjdeme skôr. Aspoň si trošku obhliadneme situáciu a poinformujeme sa. Nebudeme tam stáť úplne slepí a nemotorní ako vôl so zaviazanými očami na jatkách.

— Pozrite, pozrite, — trhal ich za kabát Marhuľa, — pozrite na tú beštiu.

Z maštale vyrazil krásny koník. Hnedák s čiernymi nohami a s čiernou temperamentnou hlavou, s výrazný-

mi, divými očami. Obzeral sa dozadu do maštale a vidiac, že koniar ho nasleduje, kričí za ním a chce ho zaviesť späť, vyhodil zadkom, až tak zasvišťalo a hajdy, vytiahol sa a s vetrom opreteky po rozľahlom dvore kasárne. Rovno smerom k štyrom doktorom.

— Beda nám, ten nás teraz pošliape ako chrústy, — nariekal Marhuľa a skrýval sa za ostatných. Ani tí si nedali povedať dvakrát a ozlomkrky bežali za ohradu, nestarajúc sa, že tam vhupli až po kolená do hnoja.

— Chytajte ho, čo pred ním bežíte, — revali na nich koniari, ktorí sa vyhrnuli za koníkom z maštale a usporiadali naň spoločný hon.

— Nech ho chytá šľak aj s tebou, — odvetil Kavalec, snažiac sa vyškriabať z hnoja na zábradlie.

Koník zatiaľ odbočil od ohrady doprava a zúril po dvore. Rútil sa ako divý dokola, až sa prehýnal od odstredivej sily. Keď bol od prenasledovateľov ďaleko, zastavil sa, zaerdžal, sklonil hlavu, vyhodil zadkom, potom sa postavil na zadné nohy a takto sa prehupoval z predných nôh na zadné v bujnom, divokom tanci. Bol krásny. Srsť sa mu leskla na slnku, na súmernom tele napínali sa svaly. Naraz sa zvalil do trávy, štyri nohy otrčil k nebesiam a slastne fučiac, rehtajúc a erdžiac, váľal sa v tráve z boka na bok. Koniari sa bližili, revali za ním: Gabriel, Gabriel, poď sem, vráť sa!" ale Gabriel fujazdil pred nimi ako vichor, iba zadkom vyhadzoval v behu na znak svojho opovrhnutia koniarmi. A ešte divšie sa naháňal po dvore. Koniari mohli sa uštvať, ukričať a nemohli ho lapiť.

— Gabriel, — zaznel naraz hlas z druhej strany dvora. Bol to nehlasný, ale zvučný, kovový tenor. Gabriel sa na ten hlas zarazil a zastavil. Hlavu obrátil v smere volania a zarehtal.

— Gabriel, — znel hlas znova. Na druhej strane dvora pri kamennom múre stál mladý, štíhly dôstojník strednej postavy, čapica stiahnutá hlboko do očí. Len tam stál pokojne so založenými rukami. Koník, stále rehtajúc, bližil sa k nemu. Hlavu natiahol a poslušne

ako baránok zastal pred mladým dôstojníkom. Ten sa s ním zhováral.

— Gabriel, môj maličký, naničhodný Gabriel, vybehol si z maštale na prechádzku. Prebehol sa trošku koníček malý po peknom úsní, povaľal sa v tráve a teraz pribehol k svojmu gazdikovi. Čo by si chcel, ty môj maličký, cukrík, však, a potľapkanie. No, tu máš, ale teraz už buď dobrý, poslušný a vráť sa pekne do maštale. Koniari sú síce chumaji a nevedia s malým Gabrielom zaobchádzať, ale zato sa na nich nehnevaj. Buď dobrým a poslušným koníčkom. No, poď.

Kôň šiel za ním ako verný pes až do maštale.

— Kto je ten dôstojník? — spytoval sa Kavalec blízko stojaceho koniara.

— To je pán nadporučík Lambert. Ten vie s koňmi zaobchádzať. Vie sa s nimi zhovárať a kone mu rozumejú. My by sme sa boli nachytali Gabriela, kým by sme ho boli dolapili. Je to samopašná, divoká potvora. Júj, ale vy ste si pekne zaliezli do hnoja. Poďte sa očistiť. A čo tu vlastne hľadáte?

— Máme ísť o tretej na kurz k pánu nadporučíkovi Lambertovi.

— No, to ste si chytili, — smial sa koniar. — Tamto máte jazdiareň. Teraz o dvoch tam práve majú jazdu nováčikovia, prvú hodinu. Cvičia ich dvaja rotmajstri. Ak chcete, môžete sa na nich podívať. Zavediem vás za doštené zábradlie, ani nás nik vidieť nebude. Poďte za mnou.

S tlčúcim srdcom šli za koniarom a o chvíľku tam stáli za ohradou veľkej jazdiarne, dobre ukrytí, sami však dobre mohli vidieť cez štrbiny všetko.

— Tam v rohu stojí pán rotmajster Mlčhuba a ten pred nami je pán rotmajster Kujon. Sú to dvaja strašní chlapi. Prvý najťažší výcvik nováčikov zverujú im. Teraz tu budú do tretej, potom sem príde s vami pán nadporučík Lambert.

Štyria doktori cítili sa biedne a učupene sa skrývali za ohradou. Tam dnu v jazdiarni stáli dva rady koní,

dokopy päťadvadsať, a pri každom stál jeden nováčik. Chlapi boli bledí od strachu a nejednému sa triasli i kolená.

Rotmajster Mlčhuba zmizol za ohradou, čosi tam usporiadal, vydával rozkazy, vrátil sa do jazdiarne a zreval:

— Pozor!

Nováčikovia stáli ako sviece, len niektoré kone dupotali.

— Na povel „vysadnúť" všetci razom pozdravíte, čelom vzad, pribehnete z ľavej strany ku koňom, ktoré zatiaľ zadržia koniari. Obidvoma rukami sa chytíte prednej a zadnej rázsochy, jedným rozmachom sa vyšvihnete, pravú nohu pomaly preložíte cez chrbát koňa a vhupnete do sedla.

— Tak teda: Vysadnúť!

Všeobecný zmätok, kone sa pohýbali, niektorí z nováčikov nevedeli naraz vyskočiť, len skackali pri koni, rotmajstri kliali a revali a takto po päťminútovom zápase konečne každý nováčik sedel v sedle. Sedeli bojazlivo, oboma rukami sa držali prednej rázsochy. Kone stáli pokojne, lebo ich trimali za opraty koniari.

Rotmajster Mlčhuba pristúpil pred rady.

— Tak už konečne všetci sedíte. Sedíte biedne, ako žobráci, zle sa na vás podívať, ale je to vaša prvá hodina a dnes máme na programe niečo iné.

Utrel si spotené čelo a povzneseným hlasom pokračoval.

— Chlapi! Pozrite všetci pred seba na zem a povedzte mi, čo tam vidíte!

Hrobové ticho.

— Tak povedz mi ty, v druhom rade zľava tretí, hej ty tam s tým tupým nosom a s nechutnou papuľou, čo vidíš na zemi.

Ticho.

— Piliny. Drevené piliny na nej vidíš, dvadsať centimetrovú vrstvu pilín, zmiešaných so soľou, aby sali do seba vlhkosť zo vzduchu a aby sa neprášilo. Prečo sú tu

tie piliny? Čo vám šepká srdce, keď sa na ne dívate? Aby ste sa pri páde z koňa nezabili. Aby ste padali do mäkkého a vôbec, aby ste padali. Lebo padať je dôležitá vec. Vedieť dobre spadnúť z koňa je oveľa krajšia cnosť než dobre jazdiť. Padať z koňa nie je hanba. Nech si ani jeden jazdec nemyslí, ktorý ešte z koňa nespadol, že vie jazdiť a že je vôbec jazdcom. Tí najlepší jazdci sami nesčíselnekrát spadli a padajú a dobre vykonaný pád srdce im rozveseľuje a myseľ povznáša.

— Toto skoro doslovne tak vraví ako pán nadporučík Lambert, — šeptal koniar.

— Nech vám uvediem niekoľko povznášajúcich príkladov, ktoré vás presvedčia, že dobre padať je cnosť. Sú priekopy a prekážky, najmä na pretekoch, ktoré kôň azda preskočí, ale jazdec obyčajne nie. Záleží iba na jeho šikovnosti, ako to vypáli. Neraz sa môžu zmýliť i veľkí jazdci. Tak sa zmýlil raz nebohý gróf Taxis v Pardubiciach na závodišti, kde spadol do jarku tak chybne, že si zlomil väz. Tento jarok sa i dodnes volá „Taxisgraben". To sú však náhodné prípady. Obyčajne jazdcovi nebezpečenstvo života nehrozí. Tak napríklad Waleský princ spadne z koňa ročne priemerne sedemdesiatkrát. Ja sám som často padal, mám obe ruky, ľavú na troch, pravú na dvoch miestach, polámané. A predsa som tu. Pán rotmajster Kujon si roztrepal ľavé koleno a má trošku krivo zrastenú pravú nohu po zlomení. Ináč však sa mu nikdy nič nestalo a padá vždy šťastne a veselo.

— Chlapi! Od vás nemôžem žiadať, aby ste spadli v skoku či v najprudšej jazde, keď sa kôň potkne a urobí s vami šesť kotrmelcov. I na to hádam s vami dôjde, najmä ak budete snaživí jazdci, predbežne však také veci od vás nik žiadať nemôže. Padať však musíte, naučiť sa správne spadnúť je práve také dôležité ako správny sed. Pôda jazdiarne, pilinami pokrytá, vás priam láka, aby ste sa na ňu vyvalili. Preto nebojte sa. Pre nováčika strašným a neobyčajným býva iba prvý pád. Po prvom páde príde veci na chuť, zasmeje sa a

spytuje sa: no, to bolo ono? To je celé? A od tých čias využije každú príležitosť, len aby sa do pilín mohol zvaliť. Je nešťastný, keď aspoň dvakrát denne z koňa nespadol. Preto, chlapi, vážte si tejto chvíle, keď prvý raz spadnete, zapamätajte si ju, skrčte sa pri páde, ruky nerozhadzujte, hlavu si vtiahnite a len smelo padajte naľavo či napravo, komu ako srdce ráči.

— Pozor!

Hrobové ticho. Mlčhuba kývol dozadu Kujonovi a ten zmizol za ohradou.

— Hotovo? — spýtal sa Mlčhuba.

— Hej, — znela odpoveď.

Mlčhuba zdvihol ramená ako kapelník orchestra. Páľ!

Nato jeden za druhým ozvalo sa šesť výstrelov z revolvera. Razom začali z troch strán bubnovať. Hromový rachot zaplnil celú jazdiareň. Mlčhuba s bičom v ruke priskočil k čiernemu koňovi uprostred a šibol ho cez kolená.

Účinok bol neopísateľný. Do koní, čo dosiaľ pokojne stáli, hneď pri prvom výstrele akoby čert vliezol. Vyskočili z miesta, rozbehli sa na všetky strany, stavali sa na zadné nohy a erdžali ako diablom posadnuté. Niektoré vyhodili zadkom, práskali do doštenej ohrady, čo znelo ako hromobitie. V tom pekelnom zmätku za minútu sedeli na koni iba piati nováčikovia. Mlčhuba vyskočil na koňa, pustil sa za nimi a začal ich s bičom v ruke naháňať.

— Čo ty, lotor, ty ešte sedíš? Ešte si nespadol? Pre teba je všetko darmo? Ty sa kŕčovite držíš a nechceš spadnúť? Prásk, prásk, na, tu máš, aby si sa naučil padať.

Bičom švihnutý kôň stváral divy, najprv skoro z kože vyskočil, potom, postaviac sa na zadné nohy, sadol si a prevrátil sa na chrbát. Jazdec mohol byť šťastný, že sa naňho nezvalil a rebrá mu nepolámal. O chvíľku nebolo jazdca na koni, len rotmajster Mlčhuba, ktorý sa oháňal po jazdiarni ako diabol. Kone sa zhrčili dovedna

a niektoré sa triasli na celom tele. V druhom kúte zhrčili sa nováčikovia a triasli sa všetci. Ináč nestalo sa nikomu nič.

Kone vyviedli, nováčikovia odtiahli, prišli koniari s lopatami a hrabľami a o dve minúty nebolo po cirkuse ani stopy.

Povrch pilín bol hladký, s peknými, pravidelnými brázdičkami po hrabliach. Bol zvodný, lákal nové obete.

Vojak a civilista

Presne o tretej hodine zjavil sa v bráne jazdiarne pán nadporučík Lambert. Doktori stáli uprostred a rozčúlene sa dohadovali. Poznali ho hneď, veď ho už videli vonku na dvore. Bol to pekný, mladý človek, gracióznych, skoro dievčenských pohybov, dobráckej, ale výraznej tvári, čiernych očí. — Je to milý chlapec, — musel ustáliť každý, kto ho zazrel, a bolo si akosi ťažko uvedomovať, že je to veľký jazdec, víťaz olympiád, kde vysielajú národy svojich najlepších. A pritom skvelý, obávaný učiteľ.

Doktori jeden za druhým predstupovali, vrazili sa do pozoru, pozdravovali a predstavovali sa.

— Tak vy ste to, páni doktori, — a skúmavo ich prezeral. — Budete mať aj piateho kamaráta, už aj ide. — A skutočne v bráne sa zjavil Gusto Kalenčík, ktorý toho času neslúžil v divíznej nemocnici a bol pridelený na letisko do Vajnor ako plukovný lekár. Rozkaz však musel dostať i on, lebo, hľa, prihlasuje sa i predstavuje.

— To už tri razy týždenne vás tam pustia a dotrepete sa sem vždy načas, však? — spytoval sa Kalenčíka. — Z Vajnor autom je to sem desať minút a áut majú letci dosť.

— Na tejto prvej hodine aj tak nemôžeme nič spraviť, tak sa teda pozhovárame, — pokračoval pán nadporučík. — Sedel už z vás niekto na koni?

— Hej, ja ako chlapec, — prihlásil sa Kavalec, — zavše, keď som šiel s paholkami napájať do potoka.

— Vy máte teda aj jazdeckú minulosť. A kto ešte? Nikto viac? Nech vidím, akých ste postáv. No, vy tam, — ukazoval na Marhuľu, — ste ako bravko vykŕmený. Máte krátke nôžky, guľaté stehienka. Z vás asi závodný jazdec nikdy nebude. Ani vám u mňa neprorokujem nejakú slávnu budúcnosť. Natrápite sa, kým sa naučíte jazdiť, však vám kone tie vaše buclaté stehienka trocha obstrúhajú. Budete si na jazdu spomínať.

— Už vzhľadom na moju postavu nemohli by ste ma, pán nadporučík, od jazdy oslobodiť? — spytoval sa Marhuľa s bledou nádejou v srdci.

— Ba ešte čo, veď ste ináč zdravý a tú vašu moletnosť tu trošku stenčíme. Nič sa nebojte, jazdiť sa naučíte. U mňa sa musí naučiť každý, ináč ho tu nestrpím, ale predtým, než ho pustím, musí niečo skúsiť. Tu je to iné než v civilnej jazdiarni. Civilný učiteľ je platený, a preto, keby bol hocijakým výborným odborníkom, jeho záujmom je, aby svojich žiakov netýral a neodstrašoval, ale udržal a šetril. A to tak nejde, pánovia. Civil, bez železnej disciplíny, nikdy nemôže mať tú energiu a sebaovládanie, aby sa poriadnemu výcviku podrobil. Keď ho dačo zaboľí, zreve a zastaví sa. Nech

by skúsil muknúť dakto u mňa či zastaviť koňa bez môjho dovolenia! Civil, ak spadne, zostane ležať v pilinách ani zdochnutý pes, čaká, aby ho traja sluhovia zbierali, potom sa dovlečie do kúta, narieka a piliny solí slzami. Však preto ani netreba tu pridávať novej soli, lebo piliny sa stále polievajú slanými slzami zbabelých civilov, ktorým tu dovolili týždenne pár ráz v kurzoch dokopať najelementárnejšie pravidlá jazdy na koni.

Vojak? Ten to nespraví. Spadol si? Tak len bleskurýchle vstaň a vyskoč znova na koňa. Jeden-dva-tri, už si aj na ňom, už si sa aj zaradil a ideš ďalej.

Udrel si sa na ohrade? Udri ju aj ty. Tlačí ťa sedlo? Zatlač ho i ty, aby spony zapraskali. A tak sa stane, že kto u mňa má dostatočnú, ten inde by mohol ísť za jockeya, kto u mňa má dobrú, ten je závodným jazdcom a virtuózom a výbornú nedostal ešte nikto, lebo tú mám ja a šampionát republiky držím predbežne ja.

Vojenský a civilný výcvik? To sa nedá vôbec porovnať. Tam povoľnosť, mäkkosť, babranie a polovičaté fušerstvo, ktoré zlyhá, keď príde do tuhého. Tu zase dôkladnosť, oceľová energia, vynaliezavosť všade, virtuozita a neohrozenosť. Však uvidíte sami.

— Ani vy tam, hľa, — ukazoval na Syringu, — nemáte práve ideálnu postavu. Ste dlhý ani telegrafný stĺp a chudý ako chrt. Budete sa klátiť na koni ani veža a keď spadnete, zvalíte sa ani klát zo stavby.

— Vy tam, — ukazoval na Otta a Kavalca, — ste už súmernejší a tento tu, ten Kalenčík, má postavu, ako sa na jazdca patrí. Prirodzene, že je to len dohad, ktorý môže sklamať.

Civilný jazdec, — pokračoval Lambert po chvíľke mlčania, medzičím so záujmom ohmatával lýtkové svalstvo piatich doktorov, — hneď na prvej hodine strká si nohy do strmeňov. Pri opieraní o strmene je jazda, pravda, ľahšia, nepomerne ľahšia, ale len zatiaľ, kým kôň pekne ide alebo ticho kluše. Pri rušivej jazde strmene nepomôžu, tu sa udržuje jazdec kolenami, ktoré

má zatlačené do sedla. Základ jazdy, naučiť sa správnemu sedu, sedieť pevne, to je jazda bez strmeňov a to je to, čo civil nevie. Ten je príliš pohodlný, aby sa dal koňovi trepať nekonečné hodiny, aby prerobil s koňom každé hnutie. Ten sa od prvej chvíle len húpe pekne v strmeňoch, však to potom podľa toho s ním aj vypáli. Chýba mu istota. Koľko ráz sa stane, že vám strmene pri pretekoch či v prudkej jazde uniknú. A v prudkom cvale ich už nenájdete. Potom beda vám, ak ste neboli naučení a zvyknutí jazdiť bez nich. Pri prvom skoku koňa či prudkom obrate zletíte. Jazdec vojenský však pokojne cvála ďalej. Stratil som strmene? Čert ich vezmi! A letí, skáče, rúti sa ďalej cez prekážky bez strmeňov.

Potom i tie kone. Nebojte sa divých koní vojenských. Čím temperamentnejší kôň, tým lepšie pre vás. Tým viacej skúša vašu zdatnosť a napína sily. Za pár hodín príde na to každý, že vôbec nie je pôžitok sedieť na pokojnom koni. Kôň má byť veselý, temperamentný, čulý, a nie ospanlivý a pomalý. Na civilné kurzy dávajú kone, ktoré údajne ani nie sú koňmi, len akýmisi krížencami kobyly a rožného dobytka. Len aby sa civil šetril, aby sa mohol chvastať v kaviarni, že dnes rajtoval, aby sa však dáko nezodral.

— A propos, máte už čižmy?

Váhavo pozerali na seba. Okrem Kavalca mali všetci.

— No, máte či nemáte, do pätnásteho, do začiatku kurzu, môžete mať všetci. Pekné, mäkké či polomäkké čižmičky. Škoda tvrdých, lebo tie sa na koni i tak dolámu. Na nohavice si dajte spraviť kožené vložky, rajtfleky, lebo sa na vojenských sedlách zamažete. Chlapi ich konzervujú lojom a dačo na nich vždy ostáva. Prineste aj paličky, obyčajné trstinové za korunu a pätnásteho o tretej popoludní sa tu uvidíme. Do videnia, odstúpiť!

Služba ako remeň alebo — de Gustibus non est disputandum

Pravou kliatbou službukonajúceho lekára divíznej nemocnice bolo oddelenie dôstojníkov. Páni dôstojníci s obľubou si nechávali volať doktora a beda, ak neprišiel hneď a nežiarila jeho ospalá tvár ochotou.

Kavalcovi búchajú v noci na dvere. — Pán doktor, pán kapitán na trojke vás volá, ale hneď.

— Čo mu je? — spytuje sa ospalý Kavalec.

— Neviem, — priznáva sa ucho, — len rýchlo, rýchlo, už sa vás nemôže dočkať. Zúri od netrpezlivosti.

Kavalec vyskočí, vezme si injekčnú striekačku a rúti sa na oddelenie dôstojníkov. Vrazí do trojky a udýchčane sa zastaví. Pán kapitán leží oblečený na posteli, fajčí cigaretu a pozerá sa do malého zrkadielka.

— Čo sa stalo, pán kapitán?

— Ach vy ste to, doktor? Konečne! Pre vás by sa tu mohol človek umoriť, biedne zhynúť, kým sa vy sem dotrepete. Pozrite, aké mám divné oči a ako ma svrbia.

Kavalec pristúpi, pozerá, viečka vyvracia. Nič. Trocha červené, ale ináč nič. V izbe dym a smrad na zadusenie.

— Pán kapitán, nefajčite toľko v noci a nečítajte v posteli, potom nebudete mať viečka červené.

— No, doktor, to by som bol vedel i bez vás. Myslel som, že mi dáte niečo proti tej červenosti a svrbeniu.

— Ale dám, ako by nedal. — Kavalec otvoril okná a zhasol svetlo. — Dobrú noc, pán kapitán, tu máte medecínu.

Tento nervózny človek však strpčoval život každému a nebolo noci, čo by nebol volal lekára pre nejakú podobnú, nehoráznu príčinu.

Rekord v prebúdzaní lekárov však dosiahla istá plukovníkova žena. Každú noc búrila, ponosujúc sa na kruté bolesti kde-kade, odmietla však pritom všetko a lekára bola by zdržala i do rána. Ospalému chudákovi začala rozprávať nekonečný príbeh svojej choroby, o všetkých príznakoch vedela tárať do úmoru a podávala pritom celý svoj životopis. Bola to neurastenická staršia pani, ktorá trpela urputnou nespavosťou a svoje nekonečné, bezsenné noci skracovala, ako len mohla. Vybrala si na mušku hlavne Marhuľu a Kavalca, hádam práve preto, že prejavovali najmenej trpezlivosti pri jej otravných táraninách. Figliar Marhuľa jej však raz prerástol cez rozum. Vedel, že plukovníkova žena začína zaspávať iba okolo tretej-štvrtej hodiny. Obetoval na to dve noci, nechal sa zobudiť od tretej každú hodinu, aby do rána tri razy zaklopal na jej dvere. S medovým úsmevom a sladkým hlasom ju prebúdzal.

— Milostivá pani, nebolí vás niečo, tak sa bojím o vás, či vás zase neprepadnú kruté bolesti ako predvčerom?

— Preboha, človeče, čo ma prebúdzate, nevideli ste, že som práve zaspala?

— Nie, prepáčte, díval som sa na vás a na vašej tvári videl som zrkadliť sa toľko utrpenia, že som vás musel zobudiť.

A tak ju prebúdzal s krutosťou čínskych katov po dve noci každú hodinu. Vždy sa ospravedlňoval a robil tvár úžasne starostlivú.

Tretiu noc už plukovníkovej ženy v nemocnici nebolo. — Utrápia ma tu pozornosťou, — nariekala a utiekla.

Pri službe nechýbali ani rozčuľujúce a tragikomické momenty. Len si predstavte mladého lekára, ktorý nedávno vyšiel z kliniky. Tam mal všetko pekne pri ruke. Pohodlie, vyskúšaný ošetrovateľský personál, čistotu a čo najmenej zodpovednosti. Klinika znesie všetko, ale nemocnica už menej a súkromná prax najmenej. Tu sa nešikovnosť ukrutne vypomstí a o lekárovi-fušerovi zanedlho už vrabce čvirikajú, že je slabochom v svojom povolaní.

Mladému doktorovi neraz padne na krk divízna služba. Čokoľvek sa stane v celom meste a po širokomďalekom okolí s vojenskou osobou, to všetko čaká na svoje vyriešenie a nápravu od divízneho, službukonajúceho lekára. Syringu raz viezli do delostreleckých kasární. Nováčika tam našli obeseného. Či si vojenčinu bral príliš k srdcu, či ho opustila milá, to nik nevedel, bola tu iba smutná skutočnosť, že pekný, mladý chlapec vlastnou rukou urobil koniec svojmu životu.

Syringa odrezal mŕtveho a nechal ho zaviesť na ošetrovňu. Práve spisoval protokol, keď vtrhne k nemu rotmajster.

— Pán doktor, odrezali ste mŕtveho?

— Áno, ako by nie?

— No a čo na to povie komisia? Vy ani neviete, že mŕtvolu nesmiete pohnúť až do príchodu komisie, ktorá vyšetrí príčinu smrti?

Syringovi vyrazil na čelo studený pot. Ozaj, počul už o tom a teraz, hľa, o chvíľu celá päťčlenná komisia má ustáliť, že je pacerom a dopustil sa úžasnej chyby.

— Rýchlo, chyťte mŕtveho, zavesíme ho naspäť, — vydal rozkaz a nebyť tam zdravotného rotmajstra, ktorý už mal v takýchto prípadoch rozhľad, veru by nebol Syringa lenil zavesiť mŕtveho vojačika nazad na klinec, len aby sa pred komisiou neblamoval. I tak sa mu smiala celá posádka a otázka „No, Cibor, kedy ideme vešať?" vedela ho priviesť do zúrivosti.

Jeden zo štyroch doktorov divíznej nemocnice mával službu vše pri leteckom pluku vo Vajnoroch. Hneď na začiatku svojej divíznej kariéry sa dohodli, že sa budú striedať a zamieňať v abecednom poriadku vo vajnorskej službe po dvoch mesiacoch. Nebolo to nič príjemného byť odrezaný od druhov, nebývať ani tu, ani tam, ležať lietať ako blúdiaci Holanďan medzi letiskom a nemocnicou. Otto si dohovorí schôdzku so svojou snúbenicou a vtom príde rozkaz nočného lietania. Už ani krok z letiska a Otto môže rozmýšľať o ukrutnej nude leteckej kasárne, o svojom zmarenom večernom šťastí. Vo Vajnoroch človek nikdy nevie, čo bude a ako sa skončí deň, či šťastným návratom popoludní po službe alebo náhlou zmenou, ktorá prekrižuje plány večera.

Začiatkom jesene sa otázka vajnorskej služby razom rozriešila. Už sa nebolo treba striedať, lebo večným árendátorom služby pri leteckom pluku sa stal Gusto Kalenčík.

Nie práve z vlastnej vôle. Svoju vajnorskú porciu si už odbil a vlastne užíval istoty a pokoja služby nemocenskej na vodoliečebnom oddelení divíznej nemocnice v tôni svojich dvoch predstavených, sestry Gustiny a pána primára Fischera, ktorého s nepatrnou zmenou v mene a pre väčšiu priliehavosť k skutočnosti nazývali miesto Fischera — Fušerom. Mohol by vo svojich vaniach, bazénoch a kýbloch držať aj ryby, keď už sa menuje Fischerom, on však zvádza ta ľudí a robí s nimi všetko, aby si svoje druhé meno zaslúžil. V tejto činnosti dôstojným druhom Fischerovým je sestra Gusti a nie je to čírou náhodou, že sme jej meno uviedli pred menom samého prednostu vodoliečebného oddelenia.

Gusti je pravou kráľovnou rúr, čapov, vaní, spŕch, striekačiek, ba jej moc sa nekončí za dverami vodoliečebne, lež siaha ďalej na všetky strany. Gusti je nielen pravou rukou Fušerovou, lež zapĺňuje u neho ešte miesto iné, dôležitejšie. Fušer má šesťdesiat rokov a podľa úsudku jeho asistenta Kalenčíka tento vek už oprávňuje človeka, aby sa bez rozpakov oddal senilnému hlúpnutiu. Fušer využíva túto možnosť v plnej miere a všetky svoje voľné chvíle tráví tým, že orlím zrakom pozoruje kroky svojej cennej Gustiny mimo oddelenia.

Fušerovi je podozrivý každý, kto dýcha a hýbe sa, v prvom rade, prirodzene, k nemu pridelený asistent Kalenčík. Nakoľko mu pavúčie brucho dovoľuje, kradne sa ako tieň všade za svojou Gustinou. Odkedy sa Gusti na oddelení zjavila, stal sa Fušer cudným a nariadil mužským návštevníkom vodoliečebne povinné nosenie plaviek. Často sa ponosoval svojim kolegom, že ho Gusti privádza do zúfalstva, že koketuje s mladými vojakmi a nevie mu presne vyúčtovať svoj čas a bez dozoru strávené chvíľky.

Útrpné úsmevy sprevádzajú Fušerove žaloby na celej čiare, na jeho konto sa uškiera celá divízna nemocnica. Veď treba sa len prizrieť na ten Fušerov vodoliečebný skvost, Gustinu, aby sa človek nevedel zdržať úsmevu. Fušer je guľatý a malý, dvojnohé pavúčisko, kým Gusti je mohutný slon, až sa pod jej krokom otriasa zem.

Hrôzovláda sestier v nemocniciach je príslovečná. Ich krutá, neinteligentná moc nad prideleným lekárom a nad napoly ohlúpnutým, pohlavne zotročeným primárom je zjavom celkom obyčajným. V tomto prípade však pristupovala k zvláštnosti situácie senilná roztrpčenosť Fušerova, ktorá bez stopy ostýchavosti alebo sebaúcty, so zaslepenou chamtivosťou žiarlivého, hlúpeho samca chrlila všade žaloby na Gustinu neveru a kruté rozmary.

Fušer pri tom cítil na sebe kujonské pohľady okolia, ktoré ho spolu s mukami stareckej lásky privádzali do

stavu zúrivosti. Cítil neslávny koniec svojej nemocničnej kariéry a cítil to každý, kto len raz bol svedkom tých častých scén medzi primárom oddelenia a medzi ordinárnou dievkou primárových chorých ambícií. Fušerovi bol po ruke najbližšie asistent Kalenčík, ktorý sa stal hromozvodom zverstva obidvoch rozľútených beštií.

Kalenčík vlastne prehral svoju asistentskú slávu hneď v prvý deň pri vstupe do vodoliečebne. Išiel sa predstaviť šéfovi a narazil na neho v malej bočnej čakárni oddelenia. Na klopanie neodpovedal nikto a Kalenčík nesmelo strčil hlavu do polootvorených dverí. Vtom odskočil od umývadla Fušer a zreval na neho hrozným hlasom: — Čo tu hľadáte?

Kalenčík habkal čosi o predstavovaní sa, ale už mal u Fušera osud spečatený.

Bol by mu vyložil sto ráz srdečne a úprimne, že — veď za to nič, pán primár, že som narazil na vás, ako cikáte do vodovodu. Veď na tom nič nie je. To my všetci tak robievame a tak to robil už náš praded Eskulap. Veď sme len ľudia, všetci sme len prechodnou nádržou dobrých jedál a trúnkov, ktoré vonkoncom chcej-nechcej naveky v sebe udržiavať nemôžeme a vypotiť sa tiež nedajú. Z primárskej dôstojnosti vám tiež neubudlo, primárujte, kraľujte pre mňa nad vodovodmi i nad kanálmi, ale ten nevoľký objav vašich polievacích schopností už mi zabudnite... — Všetko bolo darmo. Fušer nevedel prísť Kalenčíkovi na meno.

Dva mesiace strávené vo Vajnoroch boli by bývali pre Kalenčíka spasením i vyriešením jeho nešťastnej situácie, keby ho neboli pútali k blízkemu okoliu divíznej nemocnice ružové putá mladistvých náklonností. Kvôli nim znášal všetko príkorie vo vodoliečebni a kvôli nim túžil sa dostať späť z Vajnor do nemocnice. Videl, že sa vonkoncom udržať nemôže a krutá pomstychtivosť ho priviedla na myšlienku. Ak na mňa primár žiarli, keď ma prenasleduje pre svoju fixnú ideu, nech má na to aspoň príčinu. Keď už musím odtiaľto preč, nech letím slávnostne.

Od tej chvíle premohol svoj odpor a zmenil sa ku Gustine. Zmenil sa k nej tak, že o tom ani nevedela. O veci vedel len Fušer, ktorého orliemu zraku neušlo ani to najmenšie, čo sa týkalo Gustiny. Kalenčík zabúdal na nej oči, obdivoval ju zbožňujúcim pohľadom, a to vše vtedy, keď Gusti bola od neho odvrátená, len primár sa prizeral. Na Gustine otázky odpovedal šeptom a s tajným prízvukom.

Touto metódou podarilo sa mu Fušera za tri dni priviesť k nervovému šoku. Primárov rev naplnil ponuré chodby nemocnice. Letel k veliteľovi ako blázon a ponosoval sa na asistentove zvrátené úmysly. Nakydal na Kalenčíka Sodomu a Gomoru. Bolo to už s Fischerom veľmi smutné, zapáchalo to už veľmi. Pohár bol naplnený. Kalenčík spokojne prijal rozsudok veliteľa nemocnice: trvalú árendu vajnorského pôsobiska.

— Je mi ľúto Fischera, — vyhlásil Kalenčík svojim priateľom, — ale nemôžem si pomôcť. Jeho scény patria nie do vodoliečebne, ale do ústavu pre choromyseľných. Patrí ta nie ako primár, ale skôr ako pacient.

Fušera skoro potom poslali do výslužby. Nie pre Gustinu, ale pre korupčné machle pri odvodoch. Jeho božská Gusti po tomto už nechcela o ňom ani vedieť, ale presídlila sa do pôrodnice, aby spasila ľudstvo v podobe pôrodnej asistentky.

— Úbohé ľudstvo, — zafilozofoval si Kalenčík, keď ju vídal okolo nemocnice alebo stretol na ulici, — úbohé ľudstvo, ktorému takéto ruky pomáhajú na svet. Ostatne, — potešoval sa a odpľul si pomedzi zuby, — akože to vraví staré latinské porekadlo? Inter faeces et urinas nascimur. Gusti je celkom dôstojným doplnkom starého porekadla. Konečne, či škodí ruži, že vyrástla na hnojisku?

Lakové zázraky

Balkónové miestnosti kaviarne Astória večer okolo deviatej nebývajú prázdne. Dobre živený majiteľ, ktorý si pokladá za povinnosť svojich hostí pozdraviť, s krokodílim úsmevom obchádza a má sa komu ukláňať.

— Nie pre teba, žide, krčmu murovali,
ale aby sa v nej chlapci zabávali,

— odpovie mu melodický pozdrav z kúta kaviarne, spod veľkého zrkadla. Majiteľ sa neurazí, ba zhovievavo sa usmieva a klania sa skoro až po zem.

— Smej sa len, smej, figliarsky krokodíl, neškeríš sa zadarmo.

Kto je tá básnická duša, kto je ten lyrický tenor, kto je pánom situácie? Nik iný veru, len Miroslav Kavalec. V takúto večernú chvíľu darmo by si ho hľadal medzi hrubými múrmi divíznej nemocnice. Ani to mu nebráni, že má službu a že ho môžu každú chvíľu volať.

— Ty ucho, — obracia sa tu Kavalec na strážneho pri bráne. — Idem do kaviarne Astória, som hore na balkóne, tam ma nájdeš, ak by bolo treba,

dobre otvor okále,
obzri sa po lokále,

— poddáva sa Kavalec múze, ktorá mu vo dne v noci nedá pokoja.

— Rozumieš, ty ucho? A pre každú hlúposť ma nevolajte. Svojich vetrov môžete sa zbavovať i bez mojej pomoci a volaj ma len vtedy, keď už ozaj ide niekoho šľak trafiť.

Stávalo sa totiž neraz, že ustrašený nováčik zavolal inšpekčného lekára i päť ráz za noc, a to vždy pre vybrané hlúposti. Zakázať to nemohli, lebo nováčik by upadol do novej krajnosti: nevolal by ani k umierajúcemu.

Kavalca osud doteraz ušetril od nehôd. Nejaká tá inšpekčná služobička ho nerozhádže. A dnes by si neodpustil kaviareň za nič na svete. Zajtra budú mať prvú hodinu jazdy a Kavalcovi dnes popoludní dohotovil čižmár nové, lakové čižmičky. Nie sú urobené práve podľa predpisu. Pán nadporučík Lambert kázal priniesť mäkké čižmy, ale Kavalec nevedel odolať pokušeniu. — Nechže som elegantný, dávno sa minuli už tie časy, keď si ľudia do kancelárie, či na cestu obliekali tie najmizernejšie handry, aké mali. Dnes kdejaký chumaj si oblečie do vlaku nové šaty a biele rukavice. Čo by sa ja nelíšil od priemeru, čo by si nedoprial trocha prepychu?

Obujúc si nové čižmičky, Kavalec sa cítil iným človekom. Pohyby sa mu zmenili, stali sa váženejšími a odmeranejšími. Čižmy nedovolia človeku, aby skákal a vrtel sa ako opica na konári, čižmy nútia človeka do

dôstojných, vybraných môresov. Ak si bol zeleným mladíkom, čižmy ťa urobia chlapom.

A aké čižmy! Bože môj, veď je radosť podívať sa na ne. Boli hladké ani povrch pokojného, morského oka a leskli sa ani briliant. Holiť sa v nich človek mohol ani v zrkadle. A nebolo to s nimi len tak hocijako. Kavalec sa natrápil, kým ich dostal na nohu. Pomáhala mu celá čižmárova rodina. Ťahali ho a vláčili majster a majstrová s piatimi nezaopatrenými deťmi po celej dielni. Chytal sa okenného rámu, kozuba, šijacieho stroja a majstrovej ako opory, len aby sa do nich dostal. Stisol pery dobrý čatár Kavalec od bolesti, niet ruže bez tŕnia, potešoval sa a toľká námaha nemohla vypáliť nakrivo. Z bolesti a utrpenia sa zrodila skvelá odmena, vhupol do čižiem a so šťastným srdcom kráčal domov. Ledva vyčkal večera, aby sa v nich mohol ukázať. Na balkóne Astorky bolo rušno, pod veľkým zrkadlom v kúte sedeli už Marhuľa, Syringa a Kalenčík. Otto, ten mal zase nejaké rodinné problémy, bol zasnúbený, nebolo s ním nijakej reči. Zato tým viacej s Kalenčíkom. Tento Gusto Kalenčík, inák dobrý a tichý chlapec, od tých čias, čo bol preložený do Vajnor k letcom za zástupcu šéflekára, bol ako vymenený. Stal sa pánom — nielen vdušného oceánu, ale i kaviarne a spoločnosti.

Pod spoločnosťou rozumejú sa okrem spomenutých i dve dievčatá, dve úžasne múdre a pekné filozofky, do ktorých je celá lekárska garda divíznej nemocnice až po uši zamilovaná. A nie sú to len také hocijaké dievčatá. Už ten skutok, že pred ufňukaným civilom dávajú prednosť priateľstvu so švárnymi synmi Marsovými, svedčí o istej odhodlanosti a povznesenosti nad bojazlivými davmi okúňavých, nechutných študentiek.

Aj povahove sú zaujímavé a kontrastné. Čiernovlasá Ilka je nežná, tichá a snivá, je stelesnením oddanej ženskosti, kým jej plavovlasá priateľka Milica je pravou mužatkou. Z jej plavých vláskov veľa nevidieť, lebo sú celkom nakrátko ostrihané, nosí tvrdý golier s mužskou kravatou a kabát mužského strihu. Kým nevstane

a nevidieť, že nosí sukne, kde-kto by ju pokladal za pekného mladíka. Je energická, samá debata, odporovanie. Prečo to robí, ako to robí, kto by vedel a kto by sa spytoval? Je okúzľujúca i tak, čo dokazuje i nadšenie troch doktorov, akým ju obklopujú. Slovo má Gusto Kalenčík, hrdina dňa, ktorý už dva mesiace umne striedal vznešenú vedu Eskulapa s umením sokolov, orlov a iných okrídlených pánov modravých výšin.

— Rozprávajte mi niečo o leteckom živote, — prosí ho snivá Ilka. — Ako to tam máte, ako tam žijete?

Kalenčíkovi očká zažiaria. Ako by nehovoril, nech by mu niekto skúsil zakázať hovoriť! Opanuje však svoj triumf, zapáli si cigaretu a len akoby nič:

— Ráno o siedmej zastaví sa pre mňa veľké, osobné auto letcov pri divíznej nemocnici. Rútime sa cez mesto, pozbierame ešte kde-kade dákeho toho plukovníka, či účtovného rotmajstra, potom hajde do Vajnor. Rútime sa hradskou ani diabli. Šoféruje sám veliteľ letiska, ktorý tiež býva vonku, ale každé ráno sa k nám pripojí, čakajúc na nás vždy na minútu na križovatke. Bože-chráň prísť o minútu neskoršie! Roztrhal by nás všetkých na kusy. Mňa si náramne váži, i ruku mi vše podáva, ale to tiež od tých čias, čo mal skazený žalúdok, ukrutne skazený, týždeň nemohol vstať z postele. Volali ma k nemu a ja som nerobil s ním dlhé okolky, ale vypláchol som mu žalúdok vo vlastnej kúpeľni, až z neho triesky lietali a hviezdy videl v jasný deň. Od tých čias ctí si lekársku vedu a mňa by zjedol od samej lásky. Rútime sa teda po hradskej, zadlávime vždy niekoľko húsí, poplašíme delostrelecké kone, ktoré každé ráno tadiaľ ťiahnu na letište. Počasie je výborné a už ma čaká moja malá stihačka, francúzska jedenadvadsiatka. Motor hučí, práve ho skúšajú. Oblečiem sa, nasadím si čapicu, okuliare, pripevním si padák, bez váhania vleziem a posadím za seba nejakého toho rotmajstra, aby som nebol sám a aby cesta bola zábavnejšia.

Kalenčíka očarila vlastná fantázia. Luhal ani z knihy.

Je pravda, že sedel vpredu, ale je tiež pravdou, že na jedenadvadsiatke pilot sedí za pozorovateľom.

— A potom hajde hore na tritisíc metrov. Čoskoro sa mi tam zunuje, ľahké chmáry podo mnou ani biele periny zahaľujú mi výhľad na zem. Chcem ich mať radšej nad sebou. Nemám však chuti špirálami sa spúšťať; radšej pár loopingov, nebo a zem sa zmiešajú dovedna, potom vývrtka a za sekundu som dole na sedemsto metroch. Som práve nad Bratislavou. Odpľul by som si, lebo vidím na dvore delostreleckých kasární rotmajstra Kujona a Mlčhubu, ale nad mestom pľuvať je kvôli cudzincom policajne zakázané, preto mi nepozostáva nič iné než zamieriť nad hrad. Táto hranatá, prázdna škatuľa so zeleným dvorom, tento rúcajúci sa pozostatok feudalizmu a otrokárstva je priam stvorený, aby ho letec, demokrat, ako som ja, používal za pľuvadlo.

— Mesto je podo mnou. Nezostáva jednej uličky, jedného dvora, kam by som nedovidel. Mal by som možnosť kde-tu hodiť niekomu niečo na hlavu, keď sa tak nižšie spustím, ale gentleman zostáva i v povetrí gentlemanom. I vás vídam neraz, Ilka, ako kráčate Dunajskou ulicou, včera som vám aj kýval za pozdrav. Nezbadali ste ten aeroplán o desiatej nad ulicou?

— Ba hej, — prisvedčí Ilka váhavo.

— No vidíte. A takto si lietam sem-tam veselo, raz vystúpim na päťtisíc, vše sa skotúľam nižšie, ako sa mi práve zachce. Rotmajster za mnou klope mi na plece. Čo je — obzerám sa. Ukazuje, že je hladný, chce ísť na desiatu. No dobre, nech sa netrápi a o chvíľku hladko pristaneme na lúke. Odbavím svoju povinnosť na ošetrovni, vyrútim pár simulantov, potom alebo si zalietam zase alebo zaučujem mladších pilotov.

— Úžasné, — vzdychajú dievčatá, kým priatelia násilím zdržujú svoj rehot. Vedia dobre, že v skutočnosti celá sláva Kalenčíkova spočíva iba v tom, že občas si smie s niektorým pilotom trocha zalietať. Tam sa šmátra celý deň po letišti s takým žiadostivým a túžobným pohľadom, až pilotom srdcia pukajú. Stroje potre-

bujú isté zaťaženie. Namiesto vriec piesku berú teda za príťaž roztúženého Kalenčíka. Kalenčík však luhá s toľkou vervou, že tomu musí sám uveriť.

— Ohromní ľudia ste vy, — priznáva sa Milica, — a najmä vy, Kalenčík; lietate ako orol, ste tak doma nad mrakmi ako my v svojich pozemských dierach a brlohoch, na ktoré vy z výšky len preto nepľujete, lebo vám to gentlemanstvo zakazuje. No, skvelí ľudia ste vy, len čo je pravda!

— A to ešte všetko nič, — vykríkne Kalenčík a triumfálny jeho duch si už vykresľuje rozprávku, ako skáče z horiaceho lietadla padákom, keď sa vtom zjaví na druhej strane Kavalec. Majestátne kráča, nehľadí ani napravo, ani naľavo, len ľahostajne s panskou ležérnosťou pred seba a na nohách má svoje nové lakové čižmy. Tie čižmy ho nesú napred, vypĺnia celú kaviareň a príťahujú každý pohľad.

Jožko Pihík priloží sláčik k husliam a lokálom sa rozzvučí uvítací chorál:

Čižmičky moje, striebrom obité,
hej, čo tak smutne tančíte . . .

Chlapec, čo roznáša cigarety a cigary, zastaví sa a s otvorenými ústami hľadí za ním, čašníci sa džugajú do boka a prikyvujú, celá Astorka žije v znamení tejto senzácie. Kavalec minie osamote sediaceho štábneho kapitána, ten sa už-už narovnáva, aby prijal jeho pozdrav, ale Kavalec ani len okom nemihne na neho, ide ďalej, pozdraví a prisadne si k spoločnosti.

— Ste ohromný, — víta ho Ilka, — aké to lakové zázraky máte, akoby slnce vchádzalo do kaviarne.

— Ale veď viete, — odpovie Kavalec s panskou flegmou, — zajtra máme prvú hodinu jazdy, sluší sa, aby si človek potrebné veci opatril včas. Ako sa máte, Ilka?

— Dobre, keď ste vy tu, dobre.

Kavalec pozrie na ňu. Je prekvapený, veď to znie ako vyznanie lásky. Ostatní sa zhovárajú, nik sa na nich

nedíva. Kavalcov zrak stretne sa s Ilkiným pohľadom. A ten pohľad je nežný a obdivujúci. Kavalec odvráti hlavu. Cíti sa nepohodlne ako každý mužský, keď mu vezmú možnosť útočiť. — Je zamilovaná do mňa, až po uši, — pomyslí si a tým je chuderka Ilka odsúdená. Kavalec cíti, že jeho úloha sa u nej skončila, Ilka je jeho, na nej niet čo zdolať, prikláňať.

— Čo je vám, Mirko, — spytuje sa Ilka, ktorá nie je takým dobrým psychológom a vo svojej ženskej naivnosti si myslí, že musí byť azda ešte povoľnejšia, musí prejaviť voči nemu ešte viac lásky. — Čo je, Mirko, prečo ste taký roztržitý, prečo sa na mňa nepodívate? — a pod stolom mu pohladila ruku.

Ilka, chudera, pácha osudnú chybu. Nevie, aké je mužský čudné zviera, ktoré skučí, básni, horí a život by obetovalo nehodnej, falošnej stvore, ktorá ho odmieta, ale s chladom a hrôzou sa odvracia od ľahko podmanite'ného srdca, v ktorom bez falše a pretvárky prehovorilo úprimné slovo lásky.

Účinky sa už aj zjavujú. Kavalec odtiahne ruku, zíva, aby potlačil svoju nervóznu nudu, a obzerá sa po kaviarni. Dnes sa mu zdá, že je pánom situácie. Robia to naozaj tie lakové čižmičky?

— Eh, ospalý som, — odvetí Ilke neochotným, unudeným hlasom. Pripojí sa k rozhovoru tamtých, usmeje sa na Milicu, tá opätuje úsmev a Kavalec hneď oživne. To je to, čo ho priťahuje, hej, Milica, tá stále a každému odporujúca, protirečiaca Milica, to neskrotné, bojovné, neženské stvorenie, to je problém pre neho, to je skúšobný kameň jeho síl, nie slzavá oddanosť tej druhej, čo sa sama núka a o ktorej nemal vlastne nikdy pochybnosti. A už hovoria s celou vervou, veru tu Kavalec nezíva, ale sústreďuje sa, venuje sa každým nervom, celou dušou.

Čas sa míňa, Kavalec sa celkom pritiahol k Milici, akoby tam Ilky vôbec nebolo. Tá ubohá celkom zdrvená sa krčí na diváne a len ako vo sne odpovedá na reči Kalenčíkove.

— Pozri len, Kavalec, — ozve sa Kalenčík, — pozri len na toho bradatého plukovníka, ako sa sem díva; čo chce od nás, čo sa mu nepáči?

— Ty ho nepoznáš? — spytuje sa Kavalec, — to je pán plukovník Hypermangán.

— Akýže hypermangán?

— Divím sa ti, Kalenčík. Veľký letec, ako si ty, znalec armády vzdušnej i pozemskej, mal by si byť informovanejší.

Tento pán plukovník zdedil svoje meno ešte z bývalej k. u. k. armády, odkiaľ ho prevzali. Je to starý delostrelec a od neho pochádzal návrh, aby všetky delostrelecké kone boli jednej farby. Farby trvalej, hrdzavohnedej, a na to je jediný prostriedok: hypermangán. Jeho návrh sa zapáčil, vo vojsku sa vždy prejavuje úsilie o uniformovanosť zvierí i ľudí, a tak vykonali pokus na koňoch delostrelcov päťatridsiatnikov. Chlapi celý týždeň nerobili nič iné, ako ohromnými štetcami mazali, natierali kone na dvore kasárne. Natreli na ne veľa kilogramov hypermangánu a efekt bol ohromujúci. Kone päťatridsiateho pluku mali skvelú, hrdzavú uniformu. Pán plukovník Piskatschek chodieval ako Napoleon. Každý mu gratuloval a spomínalo sa skoré povýšenie na generála. Mali ho povýšiť hneď v tej prvej radosti, nevyčkať na daždivé dni budúceho týždňa, ktoré dokázali, že hypermangán nie je o nič trvalejším farbivom, čo sa jednoliatosti týka, než hociktoré iné. Keď však strakaté a všetkými farbami dúhy hrajúce kone umývali, drhli a do starého stavu priviesť chceli, ukázalo sa, že natoľko je predsa trvalé, aby len tak nepopustilo a udržalo kone v nemožnej kondícii ešte dlhé týždne. Zaujímavá, rozhodne zaujímavá kombinácia farieb! — konštatovala vyslaná komisia, ale zato kone pluku ešte tri mesiace nemohli na ulicu. Márne radil pán Piskatschek, aby ich znova a sústavne natierali, nik ho neposlúchol a kone bledli tri mesiace, kým vybledli na svoju pôvodnú, prírodou danú farbu. Bolo, pravda, po generálstve, nie však po zlomyseľných vtipoch. Čas zotrel z koní hypermangán, z pána Piskatschka však nie. V dôstojníckej veselej spoločnosti, kde obdivovali jeho mohutnú, hrdzavú bradu, ponosoval sa, že mu šedivie, a či nepozná niekto dobrý prostriedok. Rada bola hneď hotová: hypermangán. Pán Piskatschek lutoval svoju nepremyslenú otázku a každý musel zbadať, že potom sa už pozorne vyhýbal téme o farbách, ba ani maliarske umenie nemohol vystáť a len čo dakto začal hovoriť o Rembrandtovi, pán Piskatschek tam nevydržal ani minútu.

— Neviem teda, prečo sa sem díva. Moje čižmy ho nemôžu urážať, veď s hypermangánom nič spoločné nemajú. A či azda ty ho dráždiš, Marhuľa, veď si zadelený na kožné a pohlavné oddelenie a tam hypermangán dosť často potrebujú. No, hľadajme súvislosť.

Dievčatám sa však už nechcelo. Poberali sa a páni s nimi, aby ich odprevadili. Kavalec sa nemohol vzdialiť, lebo mal službu. Musel alebo domov, alebo zostať. Zvolil si to posledné.

— Zbohom, pán kocúr v čižmách, — lúčila sa s ním Ilka. — Iný nosí čižmy na nohách, vám vstúpili do hlavy. Pozor si dajte, toreador smelý; pyšní bývajú neraz ponížení a pokorní sa povznesú.

— Starý vtip, — krčil plecom Kavalec, — aj býva, aj nemusí byť pravdou.

Osamel pri stole.

— Doktor! — ozvalo sa od vedľajšieho stola. Kavalec priskočil. Bol to pán Piskatschek.

— Rozkaz, pán plukovník!

— Totiž kto, doktor, aby sme sa nemýlili, kto je z nás dvoch plukovníkom?

— Vy, pán plukovník.

— Teda keď prejdeme popri stole a čumíme na seba celý večer, kto z nás dvoch má druhého pozdraviť?

— Ja vás, pán plukovník.

— Teda učiňte tak, doktor, lakový krásavec, ale vezmite si aj opasok, lebo vojak sa vo verejnej miestnosti bez opasku neukazuje.

Kavalec, červený ako rak, pratal sa k šatni, pripol si opasok, vrátil sa a so strašlivým pozorom pozdravil pána plukovníka.

— Aby ťa hromy hladkali, ty Hypermangán, — nadával v duchu, — že celý večer nemáš inej starosti, iba mňa šikanovať. Ešte šťastie, že spoločnosť odišla.

Pobral sa domov. Už ho ani tie lakové čižmy netešili.

A keby len bol vedel švárny čatár Miroslav Kavalec, akú bude mať s nimi oštaru, ani by si ich nebol natiahol. Ilkino proroctvo sa ešte len začalo plniť. Ponîženie od Hypermangána bolo len chabým začiatkom.

Kavalec dôjde k bráne nemocnice a zabúcha na strážneho. Ucho sedí pri stole strážnice, pred ním fľaša, hlavu má zloženú na rukách a chrápe. Trvalo dobrú chvíľku, kým sa na búchanie spamätal.

— Čertovský chlapík, ty si pekným strážnym, počkaj, nech len príde niekto domov z rotmajstrov, tí ti zahrajú, až budeš belasý. Čo je nového?

Chlapík neodpovedá, len s ospalou tvárou strká kľúč do zámky a snaží sa otvoriť. Z úst mu cítiť zápach slivovice. A keby aspoň kľúč strkal do zámky, ale je to pero, čo v ospalosti a opilosti omylom zachytil na stole.

— Nalej tam najprv trocha atramentu, potom ti to pôjde lepšie, — žartuje s ním Kavalec.

— Neviem, čo je to, neviem, čo je to... — mrmle ucho zmätene, lebo pero ani pri najlepšej vôli mu zámku nechce otvoriť.

— Veď je to pero, ty nešťastný vojak, nevidíš?

— Nie, nie, pred chvíľkou som ním ešte otváral, neviem, čo sa stalo.

— Kľúč si vezmi, veď je to pero, ty dešperátny africký krokodíl.

— Nie, nie, to bude omyl.

— Nie je to omyl, pero je to, len sa prizri lepšie.

Ucho si nedal povedať, — s červenou tvárou, so spoteným čelom obracal svoj nástroj v zámke, kým si ho zlomil.

— No vidíš, kľúč sa ti ide polámať. Si ty len silák. Ako sa voláš?

— Kováč.

Keď si ty kováč, tak ma ty opáč, podkuj ma,
podkuj ma,
a keď to nevieš, či nerozumieš, nechaj ma,
nechaj ma...

spieva mu Kavalec, a keďže nik tade nechodil, jedným smelým skokom sa prehodil cez mreže plota.

— Ty, Kováč, opilci majú svojho separátneho strážneho anjela, ktorý na nich pozor dáva. Teraz som to ja. Preto sa hneď odtiaľto pober, ľahni si, ak ti je sloboda milá, a pošli sem na stráž kamaráta. Prečo sa opíjaš?

— Z lásky, a to nešťastnej.

— Šťastie máš, chlape, ukrutné šťastie, že som prišiel ja a nie iný. Ani si nie hodný, aby si tu stával. Vieš, kto tu stával pred dvoma rokmi po nociach, otváral bránu a púšťal pánov čatárov, rotmajstrov a dôstojníkov? Sám básnik vojak Emil Boleslav Lukáč, aby si vedel. A ty takto zohyzďuješ jasnú tradíciu tejto brány. Do diery, kam ani básnikova posvätnou inšpiráciou vedená ruka sa neopovážila strkať iné než kľúč, ty analfabet, džugáš pero. A to všetko v hnusnej opitosti, ktorá nerozozná nebo a gajdy. A teraz už choď. Ja tu ostanem, kým ťa zamenia.

Chlapík sa odpotácal do spálne a o chvíľu prišiel zástupca.

— Aj ty si nešťastne zamilovaný?

— Ich verstehe nicht, — škeril sa oslovený. Bol to Švab ani tekvica.

— Ale zato by si pil aj ty, čo? Ja vám dám pijatiky. — Kavalec chytil fľašku, prehodil ju cez plot a dal sa cez dvor smerom k spoločnej rezidencii.

Bolo už neskoro, preto sa rýchle vyzliekol. Zhodil blúzu a košeľu, nasledovali čižmy. Totiž mali nasledovať. Oprel si ich o okraj postele a napol sa. Ani sa ne-

pohli. Oprel si ich opätkom o prah: hó rukk — nič, ani centimeter. Tak mu sedeli na nohe ako uliaty oceľový pancier. Kavalcova tvár sčervenela a cez chrbát mu prebehla vlna netrpezlivosti. Trhal by najradšej, škrtil by nejakého nepriateľa, hoc aj draka so siedmimi hlavami. Tie hlavy mali by však byť dobre prístupné, aby sa dali ulapiť, a nie ako tieto čižmy, ktoré sú kĺzke ani úhor a nemajú okrem toho nepatrného opätku nič na sebe, do čoho by sa mohol zadrapiť. Zúrivo behal okolo a hľadal čosi, dáky otvor, dáky duchaplný mechanizmus, do ktorého by mohol strčiť nohy a potom jedným mocným trhnutím, do ktorého by vložil celú svoju zlostnú, pobúrenú dušu, zbavil sa prekliateho bremena.

Obrátil stoličku a položil na zem, strčil nohu medzi dve latky, ktoré však na prvý nápor hrozivo zaprašťali, ešte chvíľka a bolo by po erárnej stoličke.

Vari strčiť nohu do stolovníka. Výborná idea, ale nedá sa uskutočniť bez asistencie. Niekto by mu musel držať stolovník hodne úzko privretý, ináč by to nešlo. To isté aj s dvermi. Niekto by ich musel tiskať.

Kavalec zadupotal od netrpezlivosti a behal okolo stola ako zúrivý lev v klietke. Schytil operačný nožík, čo tam ležal na stole. — Rozrežem ťa, psí vynález, na kusy, — zasyčal, potom si to predsa len rozmyslel. Škoda by bolo krásnych lakových čižiem, len dnes ich dostal a už ich má z nohy sťahovať po kúsku.

Tak, ľahnúť si azda, ako je, a vyčkať do príchodu doktorov-kamarátov? Ktovie, kedy tí prídu, možno až nad ránom a potom ten posmech. A kto by mal nervy spať v čižmách, ktoré mal prvý raz na sebe a ktoré ho poriadne tlačili.

No, ešte posledný pokus, hádam to pôjde. Pochytil ľavú čižmu jednou rukou za sáru, druhou za tvrdý horný okraj, pravú nohu si pritom oprel o opätok a takto spojenou silou troch končatín zatlačil, potiahol, až sa skoro stena vyvalila. A ľaľa, nie bez výsledku.

Čižma sa pohla. — No, božemôj, ešte trošku, — vzdychol Kavalec. Čižma povoľovala a noha sa ťahala von,

von až do prostriedku. Tam sa zastavila a nedajbože ďalej. — Veď je to hotová španielska čižma, stredoveké mučidlo, — zajajkal Kavalec, lebo tvrdá sára mu držala nohu úplne vypnutú. — Tak aspoň rýchlo naspäť, kým od bolesti neomdliem. — Nešlo to však ani naspäť. Palec sa mu vzoprel, bol by ho zlomil.

Kavalec zarevál príšerným hlasom: — Pomoc, pomoc! — Nikde nič.

Kto by to počul, keď okrem nich v celom pavilóne nik nebýva a strážnica je odtiaľ hodne ďaleko.

Slzy mu vyhŕkli od bolesti. Reval zúrivo, trhal čižmu sem i tam zo všetkých síl, ale tá sa ani nepohla.

V poslednom zúfalstve dovliekol sa k posteli, strčil nohy medzi mreže predného stojana, dúfal hádam, že keď bude hlavou dolu, vlastná váha ho z čižmy vytiahne. Čižma sa nepohla a Kavalec v mdlobe ostal visieť za nohu.

Tak ho našli priatelia, keď pár minút nato dorazili.

— Tu máš, krásavec, — mrmlal Kalenčík s ukojenou pomstychtivosťou, keď ho štyria oslobodzovali, — tak je to, keď niekto nepozná blahodarný mechanizmus vyzuváka čižiem. No, ani ty nebudeš zajtra v čižmách jazdiť, — dodal ešte pri pohľade na Kavalcovu opuchnutú nohu.

Kde je bič!

Preskočme ťažkosti začiatku. Sú také úmorné, že lepšie ich nespomínať. Kto má rád opisy utrpení, nech číta nárek Jeremiášov, ale my buďme galantní a zažmúrme oči nad spôsobom, ako sa stali jazdcami doktori divíznej nemocnice. Ako vyrútili hneď z prvých hodín Kavalca aj s jeho krásnymi lakovými čižmami.

— Čo ste vy, Turek? — spýtal sa ho pán nadporučík Lambert, keď ho zazrel.

— Nie, Slovák, — odpovedal Kavalec sebavedome.

— A čujete dobre, nie ste nahluchlý?

— Veru nie!

— Tak prečo mi sem idete v lakových tvrdých čižmách, keď som vás upozornil, aby ste si zaopatrili jednoduché, pracovné a mäkké? Tieto sa vám polámu, odrú a znivočia na prvej hodine. Či si azda myslíte, že ste sem prišli na bál? Hneď vám dokážem, že nie. Marš von do obliekárne. Dolu tie čižmy a v kúte nájdete staré, odložené holene, tie si obujete, kým si poriadne čižmy nezaopatríte.

— Preboha, — prosil Kavalec svojich priateľov, — poďte so mnou a zbavte ma tých čižiem, zasa nemám vyzuvák so sebou a neberte si na svedomie, aby som zasa omdlel.

Nie, to nechceli. Dvaja ho chytili za driek, dvaja za čižmy a šup, tak ho vytrhli z čižiem, ako keby nikdy v nich nebol býval. Ani toľko času mu nenechali, aby zreval od bolesti, ktorá sfahovanie Kavalcových lakových zázrakov vždy nevyhnutne sprevádzala. Sfahovanie čižiem u Kavalca sa ešte vždy rovnalo, čo sa týka bolestivosti, ťažšiemu pôrodu.

Preskočme prvé hodiny kurzu, keď nič netušiaceho, tlstučkého Marhuľu vyložili bez oprát, bez strmeňov na koňa, priviazaného na silné popruhy a nechali ho v tejto pozícii celú polhodinku klusať. Marhuľa zavrel oči a odporúčal dušu svoju do milosti božej. — Teraz omdliem, už to nevydržím, kosti sa mi rozsypú, — zastenal.

— Ako to sedíte, vyrovnať sa, kolená nižšie, stiahnite sa do sedla, špice hore, opätky dolu. Tak čo, bude to už, či nepočujete? Kde je bič? Ja vás naučím poslúchať. — Lambert švihol koňa po zadku, že prudko vyskočil, a úbohý Marhuľa už aj letel zo sedla. Natiahol sa v pilinách ani ropucha, ale krutý učiteľ mu nedal ani vydýchnuť. — Nasadať, — reval, — nasadať, — a začalo sa všetko znova.

A tak to šlo s každým.

A za čas sa začal zjavovať účinok. Sed sa vyrovnával a stával sa istejším, kolená sa zachycovali do bokov

sedla so zväčšenou silou, holene viseli voľne a opätky, hoc predbežne aj bez ostrôh, predsa len smelou silou začali pobádať lenivého koňa do klusu.

Daktoré kone boli ozaj lenivé a zlomyseľné. Najväčšmi sa takýmito vlastnosťami vyznačoval istý Flavián. Tento Flavián bol nebezpečným špekulantom. Ten sa neoddal podľa spôsobu všetkých cnostných koní do milosti človeka. Rob si so mnou, čo chceš, ak chcem — zaklušem, zacválam, zmiernim i zrýchlim krok, preskočím, či zastavím sa. Flavián mal vlastnú vôľu a neustále ju prejavoval. Nebol pokojný ani na chvíľku. Stále sa obzeral, ušami strihal, hlavou hádzal a občas potmehúdsky pozrel na svojho jazdca. Najväčší požitok mu pôsobilo, keď v rade za sebou naraz zastrihal ušami a cítiac druhého koňa tesne za sebou, kde nič, tu nič vyhodil zadkom a kopol ho plnou silou do nosa. Pár ráz to urobil a vždy z toho povstal ukrutný cirkus. Napadnutý nevinný zúrivo zreval a nie, žeby sa bol obrátil a kopol nazad Flaviána, ale vrátil úder koňovi za ním kráčajúcemu. Pritom plnou silou buchol podkovami do drevenej steny jazdiarne, až to zahrmelo a na toto hromobitie sa všetky kone rozskočili, ani keby bol do nich vliezol čert. Trvalo dobrú chvíľku, kým sa zase pozbierali, ale Flavián neprestal špekulovať a opakoval tento úlisný skutok, kedy len mohol. Jazdec za Flaviánom mohol pánu bohu ďakovať, že mu tá mrcha mocným kopnutím dosiahla len nos jeho koňa, a nie jazdcove kolená. Kto nasledoval za Flaviánom, ten triepol strachom, lebo nemohol vedieť, v ktorú chvíľu vybuchne psia, komisná povaha tohto zurvalca. A strach i nenávisť preniesla sa z Flaviána i na jeho jazdca Marhuľu. Ako keby on mohol za tie urážky. Veď on sám sa dosť nastrachoval a dosť naprosil nadporučíka Lamberta, aby mu pridelil iného koňa. Ten však len hlavou krútil.

— Buďte radi, že ho máte, aspoň sa niečomu naučíte.

— Ale veď sa stávam odporným i v očiach dokopaných priateľov, akoby som ich kopal sám, alebo štval toho potmehúda, aby ich domŕzal.

Na dlhé prosby konečne Lambert dovolil, aby bol Flavián v rade posledný. Nemal už nikoho za sebou a ozaj od tej chvíle prestal vyhadzovať.

Oplýval však inými nerestami. Kým doteraz bol úlisným, lenivým cynikom, ktorého nič nemohlo povzbudiť do klusu, len bič nadporučíka, naraz ako posledný v rade objavil v sebe, že je on vlastne úžasne citlivým a vnímavým zvieraťom. Nebolo už potom takej hlúposti, ktorá by nebola vyvolala v ňom krajné pohnutie. Na najpokornejší povel „klus" hodil hlavou, až Marhuľovi vytrhol z ruky opraty. Nadporučík to nemohol vidieť a takúto nešikovnosť odmenil vždy poriadnym úderom Istivého zvieraťa po zadku. Flavián čakal len na to. Teraz už ozaj mal príčinu skákať a aféra sa skončila obyčajne tak, že Marhuľa sa vyvalil do pilín.

Flaviánova komisnosť dosiahla vrchol pri prostých cvikoch. Keď jazdec najviacej potrebuje koňa pokojného chodu, aby mu mohol robiť na chrbte obraty, dvíhať do výšky stehná i ramená, ohýbať sa hlboko do sedla dolu naľavo i vpravo, s Flaviánom nebolo možno vydržať. Tancoval, skákal a vyhadzoval ako blázon a nešťastný Marhuľa viac sa váľal na zemi, než sedel v sedle.

Lambert sa konečne dopálil.

— Tak, čo je s tou mrchou, — zreval raz, vidiac Marhuľovu bledú tvár a utrápený pohľad. Pravda, Flavián teraz zmenil taktiku a úmyselne pritláčal Marhuľu medzi jazdou ku stene. Roztrhal mu nohavice a zodral mu kolená.

— Zastaviť, — zreval nadporučík. — Marhuľa, zosadať! Pusťte ma.

Len tak, ako bol, s paličkou v ruke vysadol. Bol ukrutne dopálený a natešenému zraku Marhuľovmu konečne sa naskytla dávno vytúžená príležitosť vidieť, ako natrafil Flavián na svojho človeka.

Ten ľstivý farizej hneď pocítil, že má do činenia s jazdcom, a keď ho Lambert pobádal do cvalu, naraz sa zastavil, zohol hlavu v nádeji, že jazdec rozmachom

cvalu vyletí zo sedla oblúkom napred. V Lambertovi sa však ukrutne sklamal. Tomu takéto naivné triky už dávno neimponovali. Vyrúbal milé zviera, koľko sa len zmestilo do neho, a hnal ho ďalej. V prudkom cvale ho zastavil a keď sa práve rozzúril do trysku, nútil ho do kroku. Z kroku ho naraz vyplašil do cvalu, zase ho zastavil a tak si zahrával s ním štvrť hodiny. Nakoniec Flavián nevidel a nepočul, stala sa z neho hračka v Lambertových rukách.

Zostúpil, pohladkal ho a odovzdal koniarom. — Dal by sa vychovať, ale na vyučovanie sa nehodí. Nabudúce priveďte sem Gabriela.

Marhuľa v tú hodinu mohol si odpočinúť a kochať sa na mukách ostatných. Syringa, Kavalec a Otto sedeli statočne, dych sa im zastavoval, oči unavene blúdili po sieni, tváre mali červené, ale zaťali zuby a hopkali ďalej s ľakírskym odhodlaním. Jazdili už týždne a týždne stále bez strmeňa, ale z utrpenia prvých hodín stal sa časom zvyk, ktorý už znášali ľahostajnejšie. Kto neskúsil, nevie, čo to znamená prekonať s koňom bez opory každý krok, v ktorom sa otriasa spolu celé vnútro i duša človeka.

Anča čierna

Divné veci sa stávali so znamenitým letcom a krásavcom Kalenčíkom. Tento plavovlasý, pekný, zdravý mládenec, nebezpečný konkurent vtáctva nebeského v lietaní, nejako sklamal do neho vložené nádeje. Jazda mu šla tak všelijako a nadporučík mal s ním najviac práce.

— Kalenčík, ako zase sedíte, kde je bič?

Koniar pribehol s bičom a Kalenčíkova nevinná dobromyseľná kobyla Elida zúrivo zrevala, nechápuc, prečo dostala po zadku.

— Kalenčík, kolená dolu, vrazte ich do sedla a zatlačte do koňa, aby mu oči liezli z jamôk.

Kalenčík urobil, čo mohol, ale Lambert reval ďalej.

— Zase zaostávate. Kôň vám lezie ako voš, a vy to ani nezbadáte. Držte vzdialenosť, praštite toho koňa, lebo keď ho ja švihnem, vyskočí s vami cez okno! Lepšie, Kalenčík, kôň nie je slečinka, aby ste ho hladkali. Praštite ho, aby mu klobásy naskočili, mlátte ho, aby krv vystrekla na ohradu, rozdrvte ho kolenami, lebo hneď vám ja ukážem, ako treba koňa pošteklif.

Bičom mávajúc, zúrivo pribehol k Elide, tá ho však nedočkala, ale zložiac Kalenčíka do pilín, lietala ako vichor po jazdiarni.

— Kalenčík, vy nič neviete. Neviem, čo bude s vami. Ten tučný, guľatý Marhuľa sedí ako prikovaný a vy sa klátite, hádžete sa ani bielizeň na povale, alebo padnete do seba a zhrbíte sa ako žobrák. Kalenčík, ja vám prorokujem neslávnu budúcnosť.

Kavalec tak počúval tieto slová, akoby ho mastili lojom. V srdci sa mu zahniezdila žltá závisť, dušu mu žrala čierna nevraživosť. — Tu máš, ty krásavec, slávny letec, ktorý si nemôže ani odpľuť bez loopingu nad bratislavským hradom, tu máš, ty ľživý donchuan, ty mi budeš Milicu balamutiť. Tú druhú ti dám, rob si s ňou, čo chceš, nahovor jej, že ti cez noc narástli krídla a lietaš už bez aeroplánu, ale Milicu ti nedám.

A aby dovŕšil túto blamáž, Kavalec neváhal pozvať obe dievčatá na budúcu hodinu do jazdiarne. Práve mali začať jazdiť so strmeňmi na nohe. Namiesto doterajšej ťažkej prípravnej námahy mal nasledovať elegantný, ľahký klus, ktorý šetrí koňa i jazdca a ktorý je vlastne najčastejšie používaným spôsobom jazdy na koni.

Kavalec si ho občas v nestrážených chvíľach, keď sa nadporučík nedíval, skúšal. Šlo mu to, a preto sa cítil takým bezpečným vo veci.

Majúc povolenie od nadporučíka, Kavalec posadil dievčatá pri vchode jazdiarne pred ohradu. — Pohľad na jazdcov máte znamenitý, — povedal im.

Všetci žiarili radosťou, vidiac vzácnych hostí, len Kalenčík zbledol.

— Načo si ich sem priviedol? — spytoval sa vrčivým hlasom Kavalca.

— Lebo si samy žiadali, bolo ich dávnou túžbou vidieť nás na koni, — odpovedal Kavalec s nevinnou tvárou. — Či azda chceš z našej jazdy urobiť neprístupné, vojenské tajnosti?

Nie, to nechcel slávny letec, ale dobre cítil, že na tejto hodine sa rozhodne o jeho jazdeckej budúcnosti.

— Nasadať!

— Na tejto hodine začneme ľahký klus. Sem sa dívajte, ukážem. Kolená necháte zatlačené do sedla, holene voľné, postavenie nohy ako predtým, ale neprekonáte s koňom každé hupnutie, leť pri každom druhom sa ľahko nadhodíte.

— Tak teda: ľahký klus!

Jazdci, rozdelení po celej dĺžke steny jazdiarne na rovnaké vzdialenosti, dali sa do klusu.

— Kavalec správne, — zaznelo uznanie učiteľa. — Marhuľa, len vydržať, pôjde to, len nijaké násilné nadhadzovanie sa, to isté u Syringu, Otto, vyrovnať sa, nedvíhať kolená, holene voľne visia, dobre, pôjde to.

Pri pohľade na Kalenčíka sa Lambert zarmútil. — Kalenčík, vystúpiť a sem ku mne. Vy ostatní cvičte ďalej.

V mäkkej pôde jazdiarne dupot koní sa neozýva, jazdí sa celkom ticho, a tak z rozhovoru tých dvoch neušlo nikomu ani slovíčko.

— Kalenčík, hráte vy na nejakom hudobnom nástroji?

— Áno, na ťahacej harmonike.

— Tak máte teda cit pre rytmus. Prečo ho teraz neuplatníte? Kôň vám nielen že takt udáva, ale priam násilne si vás vyhadzuje. Len povoliť prirodzenej sile, ktorá vás núti do rytmu, ale vy všetko urobíte, aby ste sa mykali a combáľali podľa vlastnej nerytmickej, tvrdej kotrby. Tak do radu a dajte si pozor.

Nadporučík bežal popri Elide, aby pri každom dupnutí jazdca nadvihol.

— Kalenčík, povoľte, nebuďte taký krčovitý, povoľte môjmu tlaku a dvíhajte sa do taktu. Raz klesáte, raz sa dvíhate, raz, dva — raz, dva.

— Raz — dva, kýval do taktu Kavalec, ktorý sotva vedel zadržať triumfálny rev pri takejto zrejmej porážke súpera a pri svojej istote v umení ťahkého klusu. Onemel však a stiahol krk pri dopálenom pohľade učiteľa.

— Hovorili ste mi, Kalenčík, pred chvíľkou, že hráte na ťahacej harmonike, tak predstavte si, že práve hráte, sedíte doma pred chalupou na lavičke, naraz príde k vám úbohý vandrovník, chudobný nadporučík v ošarpanej uniforme, Lambert. Prišiel divným riadením osudu do vašej dediny zložiť svoje kosti a posledným jeho želaním je, aby ste sa, hrajúc na harmonike „Anča čierna, buď mi verná", nadvihli na lavičke pri každej druhej slabike. Tedy An-*ča*, čier-*na*, buď — *mi*, ver-*ná*. Vždy tam myknite sebou, kde je *Anča čierna*. Kalenčík, ste ochotný splniť poslednú žiadosť umierajúceho nadporučíka? Kalenčík, prečo neposlúchate?

Všetko to bolo darmo. Kalenčík červený ako rak celkom sa poplietol. Krčil sa na koni, žiaľ sa bolo na neho podívať.

— Kalenčík, — začal zasa bežať Lambert popri Elide, — zadok vám držím v hrsti a dvíham vám ho do taktu. Kalenčík, nehanbite sa, koľko máte rokov?

— Styriadvadsať, — vyjachtal Kalenčík skoro v bezvedomí.

— A vy, dospelý, mladý človek, umelec na ťahaciu harmoniku, ani to neviete, kde je Anča čierna.

— Ja viem, — hlásil sa Kavalec.

— Tak kde? — privolil Lambert, utierajúc si čelo, — prezraďte mu to.

— Tam, kde má jazdec myknúť sebou, — vyrazil Kavalec víťazne.

— Čuli ste, Kalenčík?

Do jazdiarne vletel cez rozbité okno vrabec, starý podnájomník miestnosti a obchodník s ovsenými zrnkami, začvirikal do hrobovej tichosti, sadol si na hrádu uprostred a ľutoval Kalenčíka.

Ostatní už prišli do klusu znamenite. — Vzmôžte sa, Kalenčík, — zašeptala Ilka, ktorej mäkké srdce ťažko znášalo Kalenčíkovo utrpenie.

— Ešte tak na aeroplán, ale na koni nikdy, — posmieval sa Kavalec, keď popri nich prešiel.

— Kalenčík, preboha vás prosím, zmilujte sa nad mojím nervovým systémom a hopkajte do taktu, raz, dva, raz — dva.

Do jazdiarne vleteli tri straky a dva aeroplány, chvostom kývali, bozky hádzali trpiacemu Kalenčíkovi a s kolegiálnou úslužnosťou mu podávali záchranné pásy, aby sa na ne zachytil.

Márne to bolo, Kalenčíkom toto všetko nepohlo a keď ním pohýnalo niečo, bola to len Elida, ale ani tá nie tak, ako bolo treba.

— Kalenčík, — reval nadporučík už v krajnej zúrivosti, — predstavte si, že ste vo filharmonickom orchestri a hráte tam na ťahacej harmonike. Každý ťahá do taktu, len vy skopete všetko. Pozrite na týchto anjelov, ako jazdia, na týchto nadľudí, na týchto gigantov, na tých mýtických kentaurov, ako vám rajtujú. Dívajte sa na nich a robte to ako oni. Kalenčík, zmilujte sa nad nami!

Na rev vybehli všetky myši z dier a ľutovali chudáka Kalenčíka. Kalenčík, zmiluj sa nad nami!

Kalenčík však robil ďalej svoje.

— Tak vy teda nechcete správne jazdiť? — reval Lambert a zbelasel od zlosti.

— Kde je biť? Tak budete letieť.

Pribehol k Elide a plnou silou ju praštil po zadku. Tá viac ani nepotrebovala.

Kalenčík v skvelom oblúku letel zo sedla. Letel, aby s tupým buchotom dopadol do pilín. Bolo to efektné zakončenie jeho jazdeckej kariéry.

— Looping nad hradom i pod hradom. Bravo! — zažiaril Kavalec nad súperom, vypadnutým zo sedla.

Ilke, vrabcom, strakám, pomocným aeroplánom a myšiam spadol kameň zo srdca.

— Chvalabohu, — vzdychli, — koniec Kalenčíkovho utrpenia.

— A hoci klesol, ba vyletel zo sedla, v mojich očiach zato vôbec neklesol, — dodala vzdorovite Ilka.

Neradím však nikomu, aby zaspieval pred Kalenčíkom, či len zarecitoval peknú slovenskú pieseň: Anča čierna. Alebo sa dokonca, čo aj naivne a bez narážky, spytoval: Kde je Anča čierna?

Ohnivý krst

Kavalec sa stal pánom; nie menším ako šéflekárom delostreleckého pluku, manévrujúceho po severnej Orave.

Pochodil už s nimi čertov diablov. Vojsko nepozná pojem vzdialenosť.

Robili ohromné pochody po Liptove i Orave a pritom mali šťastie. Pochodovali koňmo, veď boli ťahkí delostrelci, kým pešiakom pri podobných cestách jazyk visí od únavy.

Kavalec mal verného druha v osobe zdravotného rotmajstra Zajaca. Bol to bruchatý chlap, s večnou fajkou v ústach a s večným úsmevom na svojej okrúhlej, brav-

čovej papuľke. S úprimnou oddanosťou lipol ku Kavalcovi a hoci bol jeho predstaveným, nikdy mu to nedal cítiť. Zajac nebol nijakým horlivým vojakom a zo všetkého robil len zábavu.

Mal pridelený vozík, ktorý viezol kufor so zdravotníckym materiálom, a nad tým kufrom trónil Zajac s fajkou v ústach, pľujúc zvysoka na vojenčinu a na celý svet. Iba na Kavalca nie, lebo ten sedel ešte vyššie a majúc prideleného koníka, veselo si obskakoval pridelené batérie.

V horách Okruhlice, na rozhraní troch žúp, trenčianskej, turčianskej a oravskej, sa pluk zastavil. Chlapi kopali základy, na širokom rúbanisku postavili delá, vždy po štyroch, a na vysoký strom v hore pribili doskový podstavec pre pozorovateľňu. Dvanásti chlapi na koňoch pojazdili krížom-krážom celé okolie a durili ľudí von z hory, lebo bude sa strieľať ostrými granátmi a šrapnelmi. Mohli veru durič, koľko chceli. Po celom kraji už týždne a týždne vyhlasovali, bubnovali, že sú manévre, bude sa strieľať ostrými nábojmi, a preto nech sa nikto neopováži v predpoludňajších hodinách do hory. Bolo to márne. Nad stromami pukali šrapnely, medzi kríkmi vybuchovali granáty a o pár sto krokov ďalej, akoby nič, babka zbierala huby.

— Ako sa sem opovážite, neviete, že sa tu strieľa ostrými? — zastaví ju stráž.

— Zvykli sme už na to, — odvetí pokojne, — dobrému človeku sa nič nestane. — A nijako nechápe, prečo musí z hory von.

Granát fičí a vreští nad horami a za rúbaniskom na druhej strane spí spokojne na pokrovci, položenom v machu, šéflekár pluku doktor Kavalec s rotmajstrom Zajacom.

Bum — bum — bum — bum, páli batéria za batériou, až sa hora otriasa. Nič to — začas človek privykne spať pri delostreľbe ako pri zvukoch starých, pozlátených, biedermaierovských hodín, hrajúcich sladký, uspávajúci starý menuet.

Kavalec sa prebudí, ide si do okolných rúbanísk nazbierať plnú čapicu jahôd, červených malín a delí sa s rotmajstrom Zajacom.

Pár krokov od nich pasú sa kone, priviazané k hrubému konáru. Tam je aj Kavalcov kôň, totiž kdeže jeho; je to osobný koník samého veliteľa pluku, ktorý je chorý, nemohol prísť na manévre a koníka Fellowa zverili na Kavalca. — Chodí vždy po batériách, po vychodenej ceste, nič sa mu nemôže prihodiť, nech dáva pozor na Fellowa ako na oko v hlave. — Tak znel rozkaz, ktorým toto ušľachtilé zviera odovzdávali Kavalcovi.

Fellow si aj zaslúžil plnej pozornosti. Bol to milý, bystrý koník, skoro úplne čierny, temperamentné, samopašné zvieratko. To, že Kavalec nepochoduje s ním po vychodených chodníkoch, ale podniká krkolomné vychádzky, preskakuje jarky a krovie, o tom okrem Zajaca nik nevedel.

Kavalec mal rád Fellowa. Sedel na ňom ani prirastený. Javila sa na ňom disciplína jazdeckej školy, ktorú už skoro dokončili, museli ju však prerušiť kvôli manévrom. Skúšky mali byť po manévroch v septembri.

Dôstojníci delostreleckého pluku sa opýtali Kavalca pred odchodom: — Chcel by si koňa, doktor, alebo chceš sedieť s rotmajstrom Zajacom na zdravotníckom vozíku?

— Nuž, ja by som bol radšej za koňa.

— A vieš jazdiť?

— Viem trochu.

S útrpným úsmevom pozerali na neho. Pri predošlých manévroch si doktori žiadali vše len voz. Jazdiť nevedel ani jeden. Ani Kavalcovi neďoverovali.

— Poď s nami, doktor, urobíme malú vychádzku. Osedlajte mu Cyrila!

Tento Cyril bol najkomisnejšia potvora z celého pluku. Páni sa smiali už napred. Džugali sa do boka a škerili sa.

— Doktor, kto ťa ošetrí, až nám niekde spadneš? —

spytoval sa posmešným hlasom pán kapitán Koniklec.

— Nejaká pavučinka sa len nájde na kríku, tú si priložím na ranu a bude dobre.

— Aj s pavúkom?

— Nie, bez, ale so srsťou z čierneho kocúra, varenou vo víne.

— Čo to, čo to, — plašil sa nadporučík Kocúr, — má to byť narážka?

— Nie, božechráň, pán nadporučík, myslím na chlpy ozajstného čierneho kocúra, čo robí miau, miau, keď mu stúpia na chvost.

Ostatní sa rehlili a pán nadporučík sa uspokojil.

— Nasadať.

Kavalec sa oprel o Cyrila. Táto Istivá žltá potvora ho úlisne premeriavala od hlavy až k pätám. — Čo ty na mňa, takéto čatárisko akési. Iných pánov, iné šarže som ja už zhodil na hanbu.

Kavalec nerobil s ním dlhé okolky. — Na inakších obludách som ja už sedel, — odvetil pohŕdavému pohľadu Cyrilovmu a vložil ľavú nohu do strmeňa. — Kde sa však dvaja už od začiatku navzájom nectia, z toho nemôže byť nič dobrého. Tam iste bude zrážka skôr či neskôr. Tak sa stalo i v tomto prípade.

Cyril mal tú nepríjemnú vlastnosť, jednu z mnohých, že pri nastupovaní jazdca nestál pokojne, ako sa patrí, ale pohýnal, plašil sa a povláčil svojho rytiera sem i ta za ľavú nohu. Bol to smiešny pohľad na takého chudáka, ako sa drží rázsoch sedla a skackú na jednej nohe za koňom, keď mu ten nedá chvíľku pokoja, aby sa mohol odraziť od zeme a vhupnúť do sedla. Tak sa stalo i s Kavalcom. Cyril ho ako blázon vláčil za sebou. Nedal nič na prosbu, ani na energické výkriky svojho zosmiešneného jazdca, len ho vozil, ťahal za sebou, akoby mal veľmi súrnu prácu, ktorú inokedy vykonať nemôže.

— Hromy ťa hladkali, zastaň, obluda, — prosil ho Kavalec. Darmo. Nepokojne skackal medzi ostatnými jazdcami, ktorí tiež práve nasadali. Strhol späť pána nad-

poručíka Kocúra, podraziac mu pravú nohu, ktorou ešte stál na zemi, že si skoro sadol pod koňa.

— Eh, doktor, na kozu ťa posadiť, nie na koňa, — zašomral dopálene pri hlasnom rehote ostatných.

— Vy si s tým doktorom ťažko porozumiete, Kocúr, — domŕzali ho. — Vraj chlpy ti chce variť vo víne a prikladať na rany vojakom, ani sa nedivíme, že sa naňho hneváš.

Konečne však sedeli všetci a dali sa poľnou cestičkou k blízkemu lesíku.

Kavalec červený ako rak. Preplnený zúrivou pomstou k Cyrilovi. — Ty ma chceš zosmiešňovať, mňa, žiaka nadporučíka Lamberta, čo stojí bezprostredne pred skúškou?

— Doktor, napred, za pána nadporučíka Kocúra, aby sme ťa nestratili.

Boli už v lese, išli však predbežne krokom.

— Hej prosím, idem hneď, len si čosi napravím. O chvíľu vás dohoním.

S úsmevom sa dívali za ním, ako zahol od nich na bočný chodník.

— Aj to si mohol vybaviť doma, — skríkol ktosi za ním. — Naprav si to aj za nás.

Náhle im zmizol z očí, Kavalec rýchlo zoskočil a jednou rukou držiac Cyrila, odrezal si vreckovým nožíkom silný, ale ohybný prútik z lieskového kra. Očistil ho od zelene a pristúpil k Cyrilovi.

— Odpusť, môj milý Cyril, — mrmlal mu, — zabudol som sa ti predstaviť, ty môj žltý skvost. Prásk, tu máš, môj krásny Cyril, na aj z druhej strany. No, no, len nevyvaľ tie stromy. Som čatár Kavalec, žiak nadporučíka Lamberta a jazdec Gabriela, Flaviána, Diogena, Dagmary, Elidy, Chiméry a mnohých podobných oblúd. Prásk, prásk, moje zlato. Skáčeš, vrtíš sa, nechutí ti, čo, to si nečakal, som grobian, čo, prásk, prásk. Urazil si sa? I ja som sa urazil, keď si ma pred chvíľkou pri nasadaní tak nepekne povláčil. Na posmech všetkým ostatným. Čo myslíš, kto som ja, vrece múky, ozembuch, s kto-

rým si robíš, čo ti príde na myseľ? Na, tu máš po pysku, aby si neokrivel. Staviaš sa na zadné nožičky, s tým na mňa nechoď, na, tu máš, aby ti odišla chuť, prásk, prásk, môj čačaný koníček Cyril. Vyskoč, poskoč, tak, na, tu máš ešte, aby sme si rozumeli. Tak, stačilo, rozumieme si už? Hlavná vec je vzájomné pochopenie duší. Tak a teraz hajdy za ostatnými.

Vyskočil na zmláteného Cyrila, ktorý bol teraz ako baránok. Pokorne sa hnal za spoločnosťou a o chvíľku ich dohonil. Kavalec sa zaradil za Kocúra.

— No, že si sa vrátil, doktor, tak len smelo za mnou.

Kocúrova Ela, pošteklená ostrohami, vyskočila ako šíp. Za ním Kavalec a o kúsok po ňom osemčlenná spoločnosť dôstojníkov, aby ho mohli pozorovať, prípadne pozbierať zo zeme. A teraz prišla pravá indiánska jazda.

Vodca Kocúr letel ako víchor po širokej lesnej ceste. Náhle, ani nezmierniac let koňa, zamieril na úzky chodník. Konáre práskali do očí, bolo si treba ľahnúť na koni celkom na brucho. Skákali cez korene a cez výmole. — Vydrž, Cyril, vydrž, — mrmlal Kavalec svojmu koňovi do ucha. Podival sa dozadu. Všetci boli nahnutí na svojich koňoch. Nik nemal času, aby ho pozoroval.

— No, — oddýchol si Kavalec, — pre tých by som sa už dávno mohol váľať kdesi v priekope či byť uviaznutý, obesený na konári. Tí majú dosť starostí sami so sebou.

Cestička ústila zasa do širšej.

— Kde si, doktor?

— Tu som, — zreval Kavalec, ostrohy vrazil koňovi do boka a troma skokmi dohonil Kocúra.

— Pozor, zostaň za mnou.

— Za vami, nad vami, mne je to jedno, — vyhlásil Kavalec sebavedome.

— Len si daj pozor, hneď uvidíme. Príde koryto.

Sotva to doriekol, už aj bolo tu. Staré, vyschnuté koryto potoka. Kavalec ho zazrel z diaľky, zdržal Cyrila a nechal Kocúra väčší kus pred sebou.

— Pri Lambertovej pamiatke, Cyril, pozor si daj!

Ela, chýrny skokan, letela nad korytom sťaby na krídlach.

— Nože, Cyril!

Hop a skok, Cyril sa vypol ako tiger, keď sa vrhá na korisť, a oblúkom doskočil na druhý breh. Tak sa rozbesnil po skoku, že zase chcel predbehnúť Kocúra.

— Tu si, doktor?

— Hej. Cyril vás chcel preskočiť aj s Elou. Sotva som ho zadržal.

Krik vzadu. Obzreli sa.

Skupina už bola za potokom, ale všetky kone stáli. Vlastne dva sa váľali po zemi a ich jazdci, ďaleko odhodení, práve vstávali. Bol to mladý poručík a kapitán Koniklec. Kapitán kríval a poručík si odrel tvár. Ináč sa nič nestalo.

Dali sa nazad cestou. Nik neprehovoril ani slova, ale Kavalec vedel, že skúšku urobil.

To bol jeho ohnivý krst pri pluku.

Pred kantínou sa zastavil a kúpil si pár kociek cukru. Podával ich Cyrilovi a potľapkával ho.

— Dobrý, statočný Cyril, poriadny koníček. Nič to, že na začiatku je komisný a nedôverčivý. Má pravdu, netreba sí hneď s každým zadávať, málokto si to zaslúži. Celkom správne, že je Cyril zdržanlivý a nedôverčivý a nech sa na mňa Cyril nehnevá. A za ten skok by si zaslúžil, aby bol vymenovaný za konzula. Caligulov kôň by bol dostal za toto aspoň ministerstvo.

Ešte ten deň pridelili Kavalcovi Fellowa, miláčika pluku.

Manévrová idyla

Bola už hustá tma, keď pochodujúce teleso delostreleckého pluku došlo do Veličnej. Čatár ašpirant Miroslav Kavalec odovzdal svojho koňa Felowa koniarovi. S hrôzou a zvieraním v duši konštatoval, keď ho prezeral s malou elektrickou lampičkou, že mu chýba z ľavej prednej nohy podkova.

— Bohvie, kde si ju stratil, ty Fellow, — karhal svojho koňa v tme. — Vari ešte na začiatku cesty a ja nešťastník som ti veril, že si v poriadku. Nešťastné zviera, nemohol si sa ozvať, keď ti podkova odpadla? Pán nadporučík Kocúr ťa neustále chváli, že si múdry, taktný a inteligentný, a ty ma medzitým privedieš na šibenicu. Zdá sa mi však, že si nekríval, hoci som ťa nijako nešetril, a hádam to nebude také nebezpečné.

S rastúcou hrôzou ho odsedlal a ohmatával po tele.

— Ešte to by mi chýbalo, aby si bol otlačený. Pridelili mi ťa, lebo si osobným koňom pána veliteľa, ktorý tu teraz nie je. Vedia o mne, že som gentlemanom jemnej výchovy, a budem ťa šetriť. Čiže nezahluším ťa, ani nohy ani väzy ti nepolámem, nespadnem s tebou do potoka, nebudem ťa biť ako psa, neskazím tvoju príjemnú, dobromyseľnú povahu, nebudem žiadať od teba nemožné kúsky, ktoré ťa len premáhajú a urobia mrzutým pesimistom, a hlavne, Fellow môj jediný, že ťa neotlačím, že ty, ako veliteľov kôň a miláčik, nebudeš mať po mne od sedla a remenia krvavé odreniny a pľuzgiere, ktoré ťa na mnoho dní priviažu k lôžku, či vlastne k maštali a pre ktoré mi sľuboval pán štábny Ohlávka, že ma dá zavrieť, obesiť a zastreliť, nepočítajúc ešte, že budeme musieť peši chodiť za batériami.

Čatár Kavalec spokojne si vydýchol, keď videl, že je Fellow okrem tej stratenej podkovy neporušený.

— Ďakujem, Fellowko, som zachránený. Ráno ťa podkujeme a bude všetko dobre. Pá, dobrú noc.

Pobozkal Fellowa a odovzdal ho koniarovi.

I vydal sa na cestu do tmy hľadať si byt. Veľké problémy si z toho nerobil, lebo vo Veličnej nie je núdza o povaly. Na povaláchbýva seno a kto ešte neskúsil, neveril by, ako sladko sa spí v sene po namáhavom pochode.

Opatrne kráčal v tme. Z temných dvorov Veličnej vrčali na neho zlomyseľní psi, usilujúc sa mu zadrapnúť do nohavíc. Keď ich drzosť bola už neznesiteľná, náhle im zasvietil čatár Kavalec do očí elektrickým lampášom. Prostí dedinskí psi, nezvyknutí na takéto neznáme a imponujúce výdobytky novodobej techniky, s rešpektom sa stiahli späť, len oči im fosforeskovali v tme.

Niekoľko šťavnatých nadávok im uštedril aj Kavalec a motal sa ďalej dedinou, pohrúženou do spánku spra-

vodlivých. V čiernej noci svietili len tri Kavalcove hviezdy.

Občas si ohmatával koleno. Oceľová prilba, ktorú mu koniar ešte v Zázrivej pripevnil na sedlo, pravda, chybne, za toto chybné upevnenie sa mu kruto pomstila. Bušila mu do pravého kolena pri každom trhnutí klusajúceho koňa zo Zázrivej až skoro do Istebného. Tam sa mu náhle spustila až pod sedlo, visela už len na tenkom remienku a čatár Kavalec s úžasným zvieraním v duši čakal v každej chvíli, že sa odtrhne a jej kovový zvuk zaznie na zaprášenej hradskej. Umienil si pevne, že si prilbu inokedy pripevní vlastnoručne.

Prilba sa neodtrhla, ale Kavalec tam nosil stopy jej mocných úderov na pravom kolene.

Ťažko preklínajúc vliekol sa ďalej smerom k akémusi domu, v okne ktorého na poschodí blikalo slabé svetlo sviečky.

Bol už pod ním a bol by šiel aj ďalej, vtom však zaznel z výšky jasný dievčenský hlas: — Kto to tam dole nadáva tak pohansky?

Kavalec pozrel do výšky. Nežná silueta ženskej hlavičky rysovala sa v tme.

— Cítim to, viem, že ste krásna.

— A kto ste vy, smelý trubadúr, pod mojím okienkom?

— Som pýcha armády, čatár Kavalec.

— Zapáľte zápalku, nech vás vidím, čo ste za pýcha armády.

Kavalec pridržal horiacu zápalku pred tvárou.

— No, ste pekný, vypasený. Asi vás tie manévre veľmi nezmordovali.

— Teší ma, že sa vám páčim, ale viete čo, slečna?

Kavalec sa obzrel. Mesiac práve vychádzal na obzore, ináč však bola ešte dôkladná tma. Kdesi z diaľky sem bolo počuť dupot koní a hrkotanie nákladných automobilov. Všade zeleň, útulné aleje a intímne kútiky.

— Slečna, obzrite sa len okolo, táto krásna, tichá noc vám nič nenašepkáva?

— Ba, hej, mala by som už spať.

— Nebuďte taká prozaická. Buďte veľká, originálna a pochopte ma. Nechoďte spať, radšej poďte sem dolu.

— A čo sa potom stane?

— Čo vy sama chcete.

— Ale ja chcem ísť spať.

— Tak teda, čo ja chcem.

— Toho sa zase bojím.

— Slečna, nesmiete o mne nič zlého predpokladať, len samé krásne a ušľachtilé veci.

— Tak čo napríklad?

— Tak napríklad to, že vy teraz zídete sem, že pôjdeme spolu do tej krásnej mesačnej noci, že budeme počúvať spev slávika, cvŕkanie cvrčkov a mňaukanie kocúrov. Že vám poviem krásnu rozprávku a vy sa do mňa stando pede zamilujete. Že táto noc bude pre vás nehynúcou, krásnou spomienkou.

— Och, to bude pekné. Najmä mňaukanie tých spomenutých kocúrov. Už jedine toto by stálo za to, aby som k vám zišla. No, počkajte chvíľku.

Kavalec sa spokojne oprel o agát pred domom, zapálil si cigaretu a sebavedome si mrmlal.

— Ej, no, dívajme sa. Galantné dobrodružstvo vo Veličnej. Kto by to bol myslel.

Hlavička sa však zase zjavila.

— No, čo je, čo bude s mňaukaním kocúrov?

— Nič, môj trubadúr, nič nebude. Zavreli ma. Naši asi počuli, že sa tu s niekým zhováram, a zicher je zicher, zavreli dvere mojej izbičky.

— To je strašná bezohľadnosť, ale nič to. Prinesiem povraz a zleziete dolu ako v románe. Tým zaujímavejšie.

— Nejde to, nejde, veľký bojovník. Nezabudnite, že keď ma aj priamo nevyrušujú, vediac, že som dobrou dcérkou, jednako sú na mňa upozornení, a preto sa odtiaľto hnúť nemôžem.

— Tak teda ja sa pohnem k vám, na mňa mamička nedáva pozor, nanajvýš pán rotmajster Kopyto, ale te-

raz ma ani ten nevidí. Rozbehnúť sa, skok a som pri vás.

— Ste skvele podnikavý. V Amerike by ste s tým spravili veľkú kariéru, avšak tu, vo Veličnej nie. Len neskáčte. Cíťte sa mnou milovaným, pokladajte sa za pobozkaného a vám, básnickej duši, majúcej živú fantáziu, to akiste postačí. Tak zbohom, môj hrdina. Ráno kedy pôjdete ďalej?

— O pol šiestej.

— Tak o piatej ma tu dole nájdete. Budem na vás čakať.

Červená ruža mu spadla k nohám.

Okno sa zavrelo a čatár Kavalec zostal sám.

Tupo sa díval okolo seba. Ej, škoda, škoda.

Pomaly sa vliekol smerom ku kostolu. Žiaľ mu nedal spať. V krčme našiel veselú spoločnosť. Čo mu ostávalo iné než utopiť zármutok vo víne.

Ráno o pol piatej sa spamätal. Osedlal si Fellowa, ktorého už podkovali, a cvalom sa hnal na schôdzku. Cválal ako divý sem a tam, ale s hrôzou zbadal, že sa v dedine nevyzná a takých domov ako ten včerajší, je tam celá kopa.

Na ulicu sa nepamätal, meno nepoznal, čas sa chýlil ku koncu, batéria už sa aj pohla a čatár Kavalec sa ešte vždy zúfale prehŕňal po Veličnej, hľadajúc miesto svojej schôdzky.

Potom sa so smutným srdcom vydal na cestu i on.

Boli už na hradskej a ako sa obzeral naspäť, smerom od kostola v okne bieleho poschodového domu zjavila sa ženská hlavička a ruka kývala bielou šatkou. Rýchlo ďalekohľad. Hej, je to ona, nijaká pochybnosť. Návratu však nebolo.

— Vidíš, Fellow, také ja mám šťastie.

Ale Fellow nemal k veci nijakej poznámky.

My tiež len toľko: ideš na rendezvous, všímaj si terénu, zapamätaj si miesto. Patrí to konečne k vojenským vedomostiam.

Rakovina v armáde

— Vojenčina je vojenčina, — pomyslel si Kavalec, keď na neho doliehali nedobré časy. Raz utiekli poľnej kuchyni príliš ďaleko, že ich nestačila dohoniť, a namiesto obeda obhrýzali si nechty. Inokedy zase v roztratených chudobných dedinkách Oravy nebolo dosť prepychovo zariadených hotelov, ba ani povál so senom, a preto sa spalo, kde sa mohlo. V priekope, v tráve, pod stromom, či pod širým nebom.

— Nič to zato, vojna je vojna, — potešoval sa Kavalec, narovnávajúc svoje otlačené hnáty po tvrdom lôžku na lone matky prírody. — To všetko nič, to je všetko len žart, v skutočnej vojne ide to všetko naozaj do tuhého.

Za všetky trampoty našiel si Kavalec hojnú potechu vo svojom koníkovi Fellowovi. Dobrodružné jazdy po cestách i necestách. Otužilý sed dodával Kavalcovi istoty jazdy v prírode. Kavalec hrdo a blažene myslel na svojich druhov v jazdiarni, ktorých zadelili na čas manévrov k všelijakým nejazdeckým plukom, kde kone ani neuvideli. — Tí sa budú dívať, až sa navrátim!

A ozaj, Kavalec si tak privykol na spoločnosť koní, akoby ho boli medzi nimi vychovali, a približoval sa k nim s takou istotou ako rodený jazdec, zrastený s koňom od útlej mladosti.

V popoludňajších hodinách vyšiel si s Fellowom ďaleko medzi kopce. Táborili v okolí Štubnianskych Teplíc, v malej dedinke, v Sklenom. Krivá dedinka, jedna strana ulice na svahu, druhá v hlbine za potokom. Sused sa díval na suseda zvysoka a ak chcel prejsť na druhú stranu na návštevu, musel obísť hodný kus nadol či nahor, aby našiel miesto, kde bola priekopa pre chodcov preklenutá. Okolie Sklenéhо bolo však krásne. Ďaleko v hornatom chotári tečie potôčik. Koryto tohto kľukatého potoka bolo plné skál a kameňov. A ako tak sedí Kavalec na brehu a díva sa do vody, razom len spod kamenia vylezie čosi a s dlhými fúzmi opatrne čuchá napravo i naľavo.

— Rak, — zabúši Kavalcovo srdce, — v potoku sú raky. — A ozaj spod skál a kameňov, kde sa len obzrel, teperili sa von čierne raky, motali sa vo vode, navzájom sa navštevovali a pri prvom šramote sa opatrne stiahli späť do dier a pod kamenie. Len sa tak hemžili nimi brehy potoka.

Kavalec vytiahol z tašky kus salámy, nastokol ju na prút a strčil do vody. S ohromným pôžitkom pozoroval, ako sa zhromažďuje račia generácia, skúsení starci i štíhli mladíci, aby jeho salámu a rozkošou obryzovali.

Rak býva zvieraťom opatrným. Stačí mu mihnutie tieňa vo vode, aby sa okúňavo utiahol, lebo si pomyslí, že všade iste, ale najistejšie doma v komore. Niet však takého raka, ktorý by nestratil hlavu, keď zacíti vo vode kusisko voňavého olovrantu, zapáchajúceho, polonahnitého mäsa či pečienky. Rak stratí hlavu, vidí len žranicu, oči má na stopkách a túžobne ich obracia len a len smerom k vytúženej pečienke. Priplichtí sa, očuchá ju sprava i zľava, túžba a chuť v ňom vzplanú dvojnásobnou silou. Prebudí sa v ňom strach, jaj, len aby pečienka neutiekla, istota je istota, len ju zadržať, a hlúpy rak chňapne po mäse a zúrivo sa doň zadrapí svojimi dvoma klepietkami. Na, už ťa mám, už mi neutečieš, a zviera svoju žranicu s tolkou odhodlanosťou, obhryzuje ju s takým apetítom, že môžeš mäsom mykať, ťahať ho preč, rak sa len ešte väčšmi zadrapuje a nepomyslí na nebezpečenstvo, ktoré naň čaká a ktoré urobí z lovca korisť.

Lebo niet nič ľahšieho než ponoriť pod zlapeného žráča sitko či sieť, vytiahnuť ho z vody, chytiť ho za krk a hodiť do košíka.

Kavalec nemal s rakmi nijakých nepriateľských úmyslov. Chcel však ukázať svoj vynález spolubojovníkom, a preto vylovil troch najväčších zástupcov račej generácie, pravdepodobne richtára, notára a učiteľa, a s chuťou sa na nich uškľaboval. Boli to nenapraviteľní spiatočníci. Ani krok dopredu, liezli vždy len dozadu. Kavalec vyskúšal silu ich klepiet a zbadal, že je to chabá zbraň, ktorá sa uplatní len vtedy, keď jej svoj palec úmyselne nastrčíš. Račisko ho chňapne, postíska ho z celej duše. Môže vystrašiť psa, keď sa mu zachytí do chvosta, boja sa ho malé deti, ale ináč sú to pošmúrni dobráci, ktorí žijú v potoku len svojej rodine a okrem žranice nijakých nárúživostí nemajú.

Kavalec strčil svojich troch rakov do tašky za sedlom a cvalom sa hnal nazad do dediny. Pred krčmou zostúpil a chtiac spočítať svojich rakov, s úžasom zbadal, že z troch ostal len jeden jediný a i ten bol na najlepšej ceste, aby sa vyškriabal na okraj polootvorenej jazdeckej tašky a aby si smelým skokom von vydobyl nazad svoju vytúženú slobodienku.

Prvou Kavalcovou myšlienkou bolo, že obrátí Fellowa a ide si ich pohľadať. Tam musia ležať úbožiaci kdesi na chodníku, kde ich potratil. S úzkosťou v duši obrátil sa na rotmajstra Zajaca, ktorý tam bafkal pred krčmou: — Vyžije rak na repovom poli?

Zajac sa zamyslel a odvetil, že pravdepodobne vyžije, najmä keď si trochu zmení životosprávu. Z mäsožravca musí sa stať vegetariánom a z plavca musí sa stať pešiakom. Môže si vyhľadať dieru na repovom poli, môže sa živiť repou a musí sa naučiť móresom poľných myší a iných susedov.

Kavalca táto odpoveď nepotešila. Vytiahol svoj poklad z tašky a ukázal ho Zajacovi.

Zajac ožil a očká sa mu zaleskli. — Báječné zviera, — opačoval raka, — kde ste ho lapili?

— Mal som tri, — chválil sa Kavalec, — tam žije celý národ v potoku a tie tri som si vypožičal na ukážku.

— Na ukážku, — zadivil sa Zajac, — hádam na večeru! Hej, to bude lahôdka, hej, to bude korisť, nie každodenná. Vojaci, haló, sem sa! Berte si košíky, prúty a vnadidlo, pôjdeme na raky.

A než sa užasnutý Kavalec spamätal, už mu aj zmizli na obzore.

Vrátili sa až na súmraku a priniesli veľké koše, plné čierneho spiatočníckeho národa. Navalili ich do veľkých sudov, sud spola naplnili vodou a Zajac tak preberal v hemživom obsahu ako kuchárka, keď umýva oškrabané zemiaky.

A už sa aj varila voda v ohromných hrncoch na veľkom kozube. Zajac plnými rukami hádzal do vriacej vody živý obsah suda a mľaskal od pôžitku, keď videl, ako sčervenie úbohý, uvarený tvor.

Naučil Kavalca, ako jesť raka. Rozlúpnuť klepietka a vyloviť chudobný obsah. Dostaneš z nich dva malinké, biele kúsky uvareného mäska, asi také veľké ako obsah menšej mandle. Chvostík sa vytrhne, olúpne sa, račí konečník netreba zožrať, lež najprv z prostriedka vytiahnuť a toto je celá hostina z jednej úbohej obete. Malinké, nepatrné kúsočky na pol zuba. Nikdy sa ich nenaješ. Celá babračka nestojí za reč, len tým, ktorí si vsugerujú, že biele mäsko račieho klepeta i chvosta je chutné a stojí za vyvražďovanie celých légií račieho národa. Lebo na jedno posedenie skántriš tridsať rakov a je ti, ani keby si nebol začal.

Od toho dňa celý tábor cmúľal každý večer uvarené raky. Nerozmyslená márnomyseľnosť Kavalcova priniesla na obyvateľov potoka pravú pohromu. Bolo to celkom správne, keď sa mu osud potom odmenil, vlastne pomstil za skazu račieho plemena.

Piskatschek dáva po pysku,

(ale aj dostáva)

Delostrelecký tábor strieľal v lesoch v okolí Skleného a posledné dni mali sa spájať so spoluúčinkovaním leteckého pluku. Jednoducho kanonieri mali strieľať pánu bohu do okien, či do predpokladaných nepriateľských zákopov a pevností a letci ich mali pritom pozorovať. Mali objavovať skryté batérie, nález oznamovať divokou, slepou paľbou z guľometov a svoje poznatky podávať v podobe pozorovateľského hlásenia.

Obidve strany si brúsili zuby. — My sa vám skryjeme ani myš do diery. Drobnohľadom nás neobjavíte, — sľubovali delostrelci.

— Môžete sa skryť pod zem či pod vodu, nám je to jedno, vykutáme vás všade, — odvetili letci sebavedome.

A aby paráda bola väčšia a vážnejšia, razom len, kde nič, tu nič, zjaví sa na scéne plukovník Piskatschek. Prišiel, aby zachránil situáciu, on ako starý delostrelec. Kde on začína páliť, tam počuť nanajvýš hrmenie, ale nevidieť nič, lebo voš sa tak neskryje pod chrastu ako on, Piskatschek, vie sa skryť pod chrasť, pod strom a do húštia. Orol ho nezbadá, ani keby si založil okuliare. Maska Eleonóry Duseovej je naivným pokusom v pomere k tomu dokonalému maskovaciemu dielu, čo so svojou batériou dokáže Piskatschek. — Boh vojny, Mars, by ma pokladal za cvrčka v tráve a ja som medzitým strieľajúcou batériou, he-he-he, — škľabil sa Piskatschek a pýtal si na večeru škvareninu z dvanástich vajec, podľa možnosti pštrosích, ale v najhoršom páde slepačích. Kázal postaviť na stôl sud piva, ale na dôstojníckych druhov dostalo sa málo, lebo nepúšťal k čapu nikoho. Slovom do tábora, doteraz mierne cvičiaceho, zahniezdila sa bojovná nálada a letci i delostrelci čakali, čo sa z toho vyľúpe. Piskatschek im sľuboval, že ak budú dobre lietať, zavolá rovno pána armádneho generála.

Prišlo rosnaté svitanie a slnečné ráno, budíček trubača rozliehal sa dedinou a burcoval zo spánku každého. Komu nestačilo trúbenie, tomu rady poslúžili ochotné ruky kýbľom svieže, studenej vody.

O malú hodinku celý tábor sa pustil na pochod a dôstojnícky štáb zhromažďoval sa pred krčmou.

Každý sedel na koni a čakal príchod Piskatschka.

— Tristo hrmených, — škriabal sa za uchom kapitán Koniklec. — Na čo posadíme pána plukovníka? Máme síce dva kone doma, Darinu a Fešáka, ale z týchto jeden je otlačený a druhý má zranenú nohu. No, páni moji, — obzeral sa Kaniklec po početnom zástupe, — niekto sa bude musieť obetovať a prepustiť svoju mrchu pánu plukovníkovi Piskatschkovi.

A Piskatschek už aj bol tu. Vyspinkaný, napapka-

ný, učesaný. Gombíky sa mu leskli a bradou mu pohrával svieži ranný vietor. Pozdravili sa a Koniklec hlásil: — Bude sa páčiť pánu plukovníkovi na vozíku či na koni?

— Prirodzene na koni, — zhundral Piskatschek, — či som ja nemluvňa, aby ste ma vozili na vozíku?

— V tom prípade nech sa páči pánu plukovníkovi vybrať si konika z prítomných. V rezerve máme dva choré kone, nezostáva teda, než niekoho z nás posadiť predbežne na koč vozatajský alebo na lafetu a jeho kôň pripadne pánu plukovníkovi.

Piskatschek orlím zrakom prezeral dupotajúce kone a prebral medzi nimi ako mamičkin miláčik v makových opekancoch.

— Hi, aby ťa hypermangánom farbili, — zhrozil sa Kavalec, ako sa k nemu Piskatschkov skúmavý zrak blížil. — Fellow, — šepkal svojmu koníkovi, — obráť sa k nemu zadkom, alebo tvár sa tak nechutne ako ja. Nech mu odíde chuť od jazdy, keď sa len na nás podíva.

Piskatschkovi chuť však neodišla, ba pri každom pohľade venovanom Fellowovi rástla do väčších rozmerov. Nakoniec si s chuťou odpľul a s rozkošou tľapkal Fellowa po zadku.

— Tento bude koníkom môjho srdca, — oznámil s požitkárskou túžbou v očiach Piskatschek. — Komuže patril tento krásny malý lotrík, kým ho moje oči neobjavili a nespočinuli na ňom s úľubou?

— Je to koník veliteľa pluku, nateraz chorého, a bol daný do árendy plukovnému lekárovi.

— Plukovnému lekárovi, kde je? — zabručal Piskatschek takým hlasom, ako keby teraz počul po prvý raz, že pluk máva i lekára a akoby mu takáto zbytočná márnomyseľnosť nijako nešla do hlavy. Pichľavým zrakom si premeriaval Kavalca od hlavy po päty. No, tak! Lekára na zdravotný voz! Posadiť ho na rakvu, kapela nech mu vyhráva Chopinov „Trauermarsch" a takto nech pochoduje za plukom ako symbol zdravotníckej činnosti pri armáde.

— A teba, aby čerti kúpali v pekle v koncentrovanom roztoku hypermangánu vo dne i v noci tri razy po dvoch hodinách. Beda mi, už je po mojom koníkovi, — zaprotestoval v duchu smutný čatár Miroslav Kavalec a len stál bez slova, lebo vedel, že lepšie sa nenarodiť, než sa postaviť bradatému Piskatschkovi na odpor. Kradmé ruky Piskatschkove vytrhli mu opraty, Kavalec zostal stáť sťa bezradná snežienka v ľahostajnom, chladnom, ľadovom okolí.

— Hej, Zajac, Zajac, — kričal kapitán Koniklec za zdravotným rotmajstrom, ktorý práve tadeto drkotal za pochodujúcim plukom. — Hej, Zajac, vezmite si doktora na voz, nech si odpočinie po toľkých jazdeckých bravúrach, a ty, doktor, si nič z toho nerob, — potešoval Kavalca, — kone boli, kone budú, na lekárskej dôstojnosti sa ti neubralo. Aspirínu máme hojnosť, jódová tinktúra sa tiež nájde v zdravotnom kufríku a čo treba viac poriadnemu doktorovi?

— Pán kapitán, — ozval sa Kavalec, — veď Fellow nie je kôň na štrapáciu. Fellow mi bol pridelený, aby som ho šetril, aby sa nenamáhal a aby sa mu nič nestalo.

— Doktor, myliš sa, a to v dvoch bodoch. Prvý bod: medzi nami povedané, Fellow pod tebou vôbec nebol šetrený, ba možno povedať, nikto by ho nebol tak uhnal ako ty. Stváral si s ním deň čo deň krkolomné hlúposti a je čirou náhodou, že si ho ešte nedolámal na kusy a dušu z neho nevyhnal. Druhý bod tvojho omylu: nemysli si, že u Piskatschka mu bude zle, že ho bude namáhať. Piskatschek nie je taký človek, ktorý by sa rád štval. Nemaj teda o Fellowa nijakých starostí. Nikde mu tak dobre nebude ako pod Piskatschkom.

Kavalca toto zdrvilo ešte viac. Zmizla mu i tá posledná náhodná nádej, ako prinesú Fellowa večer na piatich miestach otlačeného. Zadok doráňaný, ľavé ucho natrhnuté, papuľa opuchnutá, chvost oškľbaný, tri podkovy preč, nohy ubolené. Úbohý Fellow leží celkom naničhodne na zelenej pažiti, okolo stojí dôstojnícky zbor, tam ďalej mužstvo, všetci so slzami v očiach a nárek

celého pluku vyznieva v jednu vetu: Prečo sme len nenechali nášho krásneho Fellowa u doktora, ktorý na neho dával pozor, ktorý by si bol radšej odhryzol vlastné ucho, než by sa úbohému ubližilo, a prečo sme len dali to nešťastné zviera do chlpatých rúk nemilosrdného Piskatschka.

Nie, Koniklec zobral mu i túto poslednú potechu. Kavalec sa zúfale obracia k svojmu Zajacovi: — Ej, ale mi dali po pysku! Ja toto nevydržím.

— Ja viem, — odvetí Zajac a baští pokojne ďalej.

— Čo viete?

— Že vy to nevydržíte, — a Zajac významne žmurkne na Kavalca. — Jediné, čo v danej situácii môžete spraviť, je nevydržať. Sú podniky, ktorých úspech závisí od toho, či vydržíme, a sú zas aj také, pri ktorých podmienkou je — nevydržať. No, a tu to máme!

Kavalec sa zamyslel a obzeral sa. Slnce svietilo na lúky a na hory, augustová príroda stredného Slovenska kúpala sa v úsmi, ale Kavalcovi sa zdalo, že je slnce obtiahnuté smútočným flórom. Skala drgla pod kolesom voza, až si skoro odhryzol pol jazyka. Cesta bola taká skalnatá, že v človeku skákali obličky a srdce mu kleslo do brucha. Kavalca pichlo v boku, zabolelí ho zuby, hučalo mu v ušiach, mravce mu liezli po lýtkach a v očiach sa mu zatemňovalo.

— Prosím, zastavte, — zavolal na Zajaca, — zložte ma, položte ma tam na trávu, nech umriem na pevnej pôde. — Stalo sa, ako si Kavalec žiadal. Zajac ho chytil ako mačku a zložil ho na pažiť. Čoskoro sa nahrnulo okolo pol pluku a divili sa chorému doktorovi. Kavalec bol ozaj bledý. Po tele mu rajtovali divé, namýšľané neuralgie, duchom mu lomcovala zlosť a urazenosť. O chvíľu dojachal i kapitán Koniklec a Kavalec sa s veľkým pôžitkom presvedčoval, že je najdôležitejším človekom pluku, lebo bez neho streľby nebude. — Ja bez doktora nevystrelím ani granát — osvedčoval sa Koniklec, ktorý veľmi dobre chápal Kavalcovu chorobu. — Zastavte celý pluk. Tu počkáme. Alebo sa doktor

zotaví a bude sa strieľať, alebo nám zhynie a vtedy marš nazad, kým dostaneme druhého doktora.

Kavalca akoby boli lojom mastili, tak mu lichotilo počúvať svedectvo o vlastnej veľkosti. Toľkoto mu predbežne stačilo. Vstal, pochlapil sa a trpiacim hlasom prehovoril: — Záchvat žlčových kamienkov, ale už povoľuje. Pôjdem popri vozíku, tak to bude lepšie než na tomto hrkotavom mučidle.

Trpiaci Kavalec smutne kráčal popri svojom vozíku a každého dojalo, kto ho len videl, jedine Piskatschka priviedla správa do zúrivosti.

— Čo, — reval a trhal si bradu od zlosti, — doktor nám je chorý? Záchvat žlčových kamienkov, hádam záchvat kamienkov z cesty, ktoré mu nie sú po chuti. Pri najbližšom záchvate ho nechám zavrieť a podám hlásenie zemskému veliteľstvu.

Pekelný Piskatschek cítil však dobre, akú rolu hrá sám v Kavalcovej chorobe, a vedel i to, že s dešperátnym lekárom ťažko si dať rady, preto nechcel chorého ani vidieť a zúril a hanil ho len v rozumnej vzdialenosti.

S malým meškaním doteperili sa k cieľu svojej cesty, batérie sa zakopali, mužstvo sa maskovalo podľa Piskatschkových rozkazov a bol vydaný prísny rozkaz: každý nech sa skryje pod kríky, kone skryť do lesa, nech nevidno ani živú dušu. Batérie boli kryté zeleňou, nalámanými konármi a zďaleka zabzučali motory pátrajúcich aeroplánov.

Bum-bum-bum-bum, zahučalo horou a aeroplány sa blížili. Lietadlo zakrúžilo nad lesom a kanonieri napnuto počúvali, kedy zaznie rachot guľometu na znak toho, že pozorovateľ objavil maskovanú batériu. Letún ešte chvíľku krúžil nad horičkou, kde tušil delostrelcov, potom sa vzdialil, aby hľadal inde. Zneďaleka bolo počuť radostné výkriky vojakov nad výsledkom, razom však všetko znova utíchlo, lebo letún sa zase priblížoval.

— Čo sa to tam robí, — spytoval sa ospalým hlasom

Kavalec, — pán Zajac, čo ten tam toľko rachotí nad nami?

— Hľadá nás a nemôže nás nájsť.

— A prečo nie?

— Prečo? Batérie sú maskované zeleňou a ľudia sa skrývajú pod stromami a pod krovím.

— Tak potom nás ozaj nemôže nájsť, úbožiak, — riekol Kavalec, vyzliekol si blúzu a ľahol si naprostred rúbaniska. Jeho biela košeľa zaleskla sa medzi zeleňou hory a pozorovateľ na lietadle razom radostne zaštekal: pa-pa-pa-pa-pa-pa, len tak rachotí a byť ozajstná vojna, pumy by len tak padali na objavenú batériu.

— Našiel nás, — bolo počuť výkriky rezignácie. Hajdy zakopať sa inde a hra sa začína znova.

— Čo ste to spravili? — spytoval sa Zajac nechápavo.

— Uľahčil som prácu tým hore.

— No, ale čo potom Piskatschkova námaha, jeho maskovacie umenie?

— Ja vám poviem hneď, čo mu spravím s námahou i umením, — vybuchol Kavalec. — Berie mi Fellowa a ešte ho budem podporovať? Ja mu dám víťazstva, úspechu, armádneho generála. S celým srdcom visím na objaviteľských snahách tých ušľachtilých, lietajúcich ľudí tam hore, ktorí mi nikdy neublížili, ktorí sú pánmi vzdušného oceánu, nad týmito zakopanými krtmi, potmehúdsky sa skrývajúcimi, temnými, závistlivými individuami.

Tábor sa pohol a bral sa ďalej. Zašlo sa hlboko do hôr a zahniezdili sa znova. Piskatschkovi sa ústa penili od zlosti a sám osobne rajtoval koldokola, aby dozeral nad úspechom maskovania.

— Koho uvidím, že sa neskrýva a nekrčí ako potkan pod húštinou, toho vlastnoručne zastrelím. Bezprostredne pred príchodom letúna vyšlem si čatárov a budem sa plaziť všade sám, aby som videl, či ste sa dobre skryli, a kde uvidím niečo trčať spod kríka, hlava-nehlava, jednoducho seknem šabľou, nech by to patrilo samému archanjelovi Gabrielovi.

Piskatschek tak krúžil očami, že hrôza bolo podívať sa na neho.

Tábor zatíchol a skrčil sa ako húf uľakaných kurčiat pod kvočku. Delá zahučali a v diaľke zaznelo bzučanie motora.

Kavalec bol už teraz opatrnejší. Nevyšiel sám na rúbanisko, odlomil iba konárik a priviazanou vreckovkou spod kríka pár ráz opatrne zamával.

Letec nadšene opakoval jeho pozdrav zhora a slepými nábojmi rozstrieľal dole sa skrývajúci tábor na franforce.

Účinok bol neopísateľný. Zdĺhavá, starostlivá príprava Piskatschkova odhalená v okamihu, hneď pri prvom zakrúžení lietadla. Spravili ešte tretí pokus. Piskatschek vyhlásil, že teraz pôjde sám, v lietadle, sadne si k pozorovateľovi, objaví príčinu neúspechu, nechá si ju sfotografovať, vysliedi pôvodcu a ak ešte v štubnianskom chotári vešania nebolo, dnes bude celkom určite.

— Môžeš ty veru lietať, aj fotografovať! Môžeš robiť, čo chceš, mal si si ty s plukovným lekárom nezačínať, ale keď si si s ním začal, znášaj aj následky.

Pri najbližšom pozorovateľskom lete nestalo sa nič iného, ibaže v tom najväčšom napätí zjavil sa medzi stromami a na rúbanisku kôň. Málo sa staral o letún i o Piskatschkove nádeje a zlosti. Jednoducho prebehol si cez rúbanisko ta a späť a stratil sa v húštine. Pozorovateľ na lietadle viac ani nepotreboval. Zarachotil Piskatschkovi do ucha, až ho išlo roztrhať. Ale nech sa aj trhá ten, kto si neváži a bagatelizuje plukovného lekára. — Lebo vec sa má tak: alebo som ja hocijaký šifliker a vtedy si môžete dovoliť voči mne všetko, alebo som plukovný šéflekár a vtedy mi dajte hodnosť a všetky pocty, alebo keď toto nie, tak si potom svoje pocty nechajte, len mi neberte koňa. Plukovnému šéflekárovi brať koňa, to je horšie, než kováčovi brať kladivo alebo kuchárovi varechu. — Takto si vec predstavuje čatár Kavalec a my mu nechajme aspoň túto vieru, keď mu už koňa nenechávajú.

Piskatschek sa z tohto prípadu nepoučil. Iný by si skladal účty, zamyslel by sa nad svojím hriešnym životom, nehľadal by triesku stále iba v cudzom oku, ale našiel by vo vlastnom trám.

Piskatschek však bol presvedčený, že on je najväčším mudrcom na svete. On jednoducho nechápal, že s lekárom vie zatočiť zase len lekár, nikto iný na svete. Kto teda chce zdolať lekára, ten má len jedinú možnosť: nahuckať na neho kolegu. Trvalo to dosť dlho, kým tupý svet prišiel na tento jednoduchý fígeľ a kým si ho trúfal úspešne využiť. Dnes už, v moderných časoch, je všeobecne známe, že nijaká dravá zver, nevynímajúc ani hyeny a šakaly, nevie sa tak ruvať medzi sebou a nemá k svojim plemenným bratom toľko odporu a konkurenčnej nenávisti ako lekári, stav, ktorý bol kedysi povestný ohľadom svojej dôstojnosti a kolegiálnosti.

Piskatschkovi predbežne neprišlo ani na myseľ, aby Kavalcovi koňa vrátil. Druhý deň ráno pluk vyrukoval zase. Kavalca zase len ako strkajú, tak strkajú na vozík. Kavalcovi sa v očiach zatemnilo od žiaľu a ako sa zdravotný vozík pohol, zreval, zoskočil a vyvalil sa na pažiť.

— Zase tie kamene, — zavzdychal umierajúcim hlasom.

— Ktoré, — spytoval sa Zajac sústrastne, — tie tu na ceste alebo vaše žlčové?

— Všetko to skrz-naskrz a navzájom, — zavyl Kavalec a skrčil sa ešte viac, vidiac, že sa blíži Piskatschek. Ich stretnutie bolo vzrušené a plné dravej vášne.

— Čo je s doktorom, — zreval Piskatschek na Zajaca.

— Leží nám vyvalený ani zdochlina a pre bolesti sa nemôže ani pohnúť. Náraz voza na skalnatej ceste vyvoláva v ňom záchvaty žlčových kamienkov.

— Kavalec, — pristupoval Piskatschek k čatárovi s hlasom zlostne pritlmeným, — ak hneď nevysadnete na voz, nechám vás zavrieť, nechám vás dopraviť do posádkového väzenia, strčím vás medzi najväčších zlo-

čincov a uvalím na vás doživotný žalár pre simuláciu, pre odopretie povinnosti a pre vlastizradu.

— Jáj, — zreval Kavalec, až to otrieslo každým okolostojacim, a skrčil sa ešte viac.

— Kavalec, — začal znova Piskatschek, — vy máte doma starých rodičov, o ktorých sa akiste staráte. Máte doma aj snúbenicu, ktorá na vás s plačom spomína a vašu fotografiu nosí na srdci, nepomyslíac na to, že vaša fotografia už zajtra zaujme svoje dobre zaslúžené miesto v albume zločincov. Kavalec, vaši milí vás očakávajú, trasú sa o váš osud, vaša snúbenica chce mať od vás syna, vaši úbohí rodičia čakajú na svoju jedinú oporu v starobe, kaviareň Astória chce sa kochať vo vašich lakových čižmách, tam sediaci plukovníci túžia po vašom pozdrave, vaši priatelia vás túžobne očakávajú. Kavalec, zamyslite sa nad svojím mladým životom, pomysliac si na svoju budúcnosť, majte zľutovanie sám so sebou a vysadnite hneď na voz.

Mohol hovoriť Piskatschek, koľko chcel. Zajac nechal naložiť Kavalca na nosidlá a doniesť domov. Pluk sa vrátil bez streľby a Piskatschek zatelegrafoval pre nového doktora.

Na druhý deň ráno pluk vyrukoval na pochodové cvičenie a Kavalec, využijúc nestráženú chvíľu, vykradol sa do maštale, aby sa presvedčil o stave dvoch chorých koní, Dariny a Fešáka. Fešák by bol býval dosť veľkým fešákom, ale odreniny sa mu ešte nezahojili a Darina ešte stále akoby krívala. Kavalec ju osedlal, aby vyskúšal jej zdatnosť a zdravotnú pokročilosť a vtom, ako sa tak škriabe na Darinu, vstúpi do maštale Otto, ktorý práve došiel na telegrafickú výzvu, aby chorého Kavalca zastupoval a ktorého Zajac poslal za Kavalcom do maštale.

— No, toto je škandál, — zastavil sa Otto vo dverách.

— Akýže škandál, — spytoval sa Kavalec, zostúpiac z Dariny. — Preto si prišiel, aby si ma tu škandalizoval?

— Prišiel som zameniť smrteľne chorého kolegu, ktorý sa váľa v bezvedomí pre krutě záchvaty, a nájdem

tu čatára Kavalca, ako skáče z koňa na koňa a nevie, čo si počať od samej bujnosti a kypiaceho zdravia.

— Ako to len vieš, ty múdry Otto, že kypím zdravím? Vyšetril si ma, zröntgenoval si ma? Ako sa ty opovážiš vynášať ničím nepodopreté posudky? Či preto si prišiel, aby si ma katoval, nemám dosť čo znášať od Piskatschka? Vieš čo, Otto? Nebojujme my tu navzájom, ale začnime úspešný boj pre česť a dôstojnosť lekárskeho stavu. Ja viem, že by si ma nerád zamenil, lebo chceš ostať v blízkosti svojej nevesty, ja tiež nechcem odtiaľto odísť, chcem len, aby mi vrátili môjho koníka Fellowa a aby zaobchádzali so mnou ako s plukovným lekárom a nie ako s handrou na utieranie obuvi. Že majú koní málo? Počul som už, že je málo nemocníc, že je málo chudobincov, málo múzeí, málo asfaltových ciest, že niet prostriedkov na kultúru a je málo umenia, ale že má vojsko málo koní, to je nezmysel, tomu ja jednoducho neverím a nie je mojou vecou, aby som si z toho robil starosti.

Ja sám, môj milý Otto, z tej kaše, ktorú som si navaril, vlastne do ktorej ma vnútili, sa už hnúť nemôžem. Tu si však ty a čaká na teba úloha, aby si ma z nej vytiahol.

Kavalec mal pravdu. Sú situácie v živote, v ktorých pomoc dobromyseľného druha je neoceniteľná. Je to vôbec báječná vec mať v živote spolupracovníkov. Čo spáchal jeden, to môže zvaľovať na druhého, čo spravil druhý, o tom prvý vedieť nemusí. Bojovať proti takto spojenej viacčlennej, odhodlanej bande, to je boj proti sedemhlavému drakovi. Nájde sa tisíc vecí, v ktorých sám si bezmocný. Sám nie si všade, nemôžeš sa chváliť, často sa nemôžeš ani brániť, ani ospravedlňovať, a toto ti všetko hravo vykoná šikovný a oddaný spolupracovník.

Otto ešte v ten deň popoludní hlásil Piskatschkovi, že je Kavalec skutočne chorý, ale jeho stav sa môže zlepšiť veľmi skoro a pri potrebnej opatrnosti môže o deň o dva už svoju službu vykonávať.

— A čo je to tá potrebná opatrnosť? — spytoval sa Piskatschek tónom veľkej dôvery.

— Šetriť ho, úbožiaka, — odvetil Otto s anjelskou nevinnosťou, — nenútiť ho sedieť na hrkotavej káre, ktorá tak lomcuje jeho žlčovými kamienkami ani kučeber so svojím mieškom pre šťastie. Nenatriasať ho, nenarušovať pokoj jeho chúlostivej a nežnej telesnej konštrukcie. Zajtra už bude môcť vyrukovať, ale rozhodne tak, aby bol náležite šetrený.

— Najmeme mu slona, — vrčal Piskatschek, — ten má chôdzu príjemnú. Ukoliše ho do osviežujúceho spánku, najmeme mu aj hudbu, ktorá mu bude vyhrávať uspávanku, a tak pôjde za plukom.

— To ja už neviem, — vyhováral sa Otto, — ostanem však s ním ešte asi dva dni. Potom už bude môcť vykonávať svoju službu sám.

Na druhý deň ráno o štvrtej zabúchali Kavalcovi na okno. — Doktor, vstávať. Pán plukovník vám posiela Fellowa a pre druhého doktora Chryzantu. Len aby tiež nedostal záchvaty. Rozkazuje vám, aby ste sa vybrali hneď na rúbanisko, aby ste šli krokom, len aby sa vám nič nestalo.

— A preto ma musíš zobúdzať o hodinu skorej? — spytoval sa Kavalec s horkou výčitkou.

— Keď pôjdete krokom, cesta vám potrvá dvakrát tak dlho ako obyčajne.

— My krokom, azaňádneki do toho!? — spytoval sa Kavalec Otta, keď boli za dedinou na chodníku, vedúcom do hôr.

— My krokom? — zhrozil sa Otto, — krucinál helement?! Že my dvaja, Otto a Kavalec, máme jazdiť krokom? Vidíš tam na obzore tie belasé hory a vidíš tu pred nami tú rovnú, mäkkú, poľnú cestu? Paličky do hrsti, švihni toho koňa po zadku, aby z kože vyskočil a uvidíme, kto bude skôr pri tých belasých horách tam na obzore!

Bičíky zašvihli a za dvoma jazdcami len sa tak prášilo.

Koniec kariéry

— Kde som? — prehovoril Kavalec sotva počuteľným hlasom. Pomaly otváral oči a s najväčším napätím síl nechápavo sa obzeral po okolí a po okolostojacich. Zhltol horké sliny v ústach. S najväčšou námahou odvrátil svoje ubolené telo od steny a prehovoril ešte raz timeným, odumierajúcim hlasom beznádeje a pochybnosti: — Kde som?

— Tu, — bola pošmúrna odpoveď z úst ktoréhosi z prítomných.

— A ako som sa sem dostal? — zmohol sa Kavalec na ťažko vyjachtanú unavenú otázku.

— Bol si dofatý ako sviňa, — odvetil mu Kalenčík a

sadol si na okraj lôžka. — Už sme ťa nemohli udržať nad stolom, túžil si sa vyvaliť v hriešnom opilstve na matku zem alebo na podlahu viechy, pokrytú hojnými, nesympatickými odpadkami. Nikto toľko nepil ako ty, v dôsledku toho rekord opilstva patril včera tebe i so všetkými dôsledkami. My sme ťa však neopustili. Sme tvoji priatelia, hoci nie práve veľmi hrdí na teba, a preto, vidiac tvoje rozpaky a nemohúcnosť, neváhali sme chňapnúť ťa za hnáty a končatiny predné i zadné a hoci sami potácajúci sa, s veľkou námahou a lepšej veci hodnou húževnatosťou dovliekli sme ťa z viechy domov do divíznej nemocnice. Potom už bolo všetko v poriadku, okrem toho, že si sa žiadal veľmi súrne ta, kam chodievalo i nebohé apoštolské veličenstvo peši. Všetci sme sa divili tvojim dobrým môresom, že si sa vzmohol v takomto rozháranom stave na toľké hygienické a len kultúrnemu svetu vlastné požiadavky. Otto a Marhuľa zaviedli ťa ta, kam si sa žiadal. Mohlo to byť tak po štvrtej v noci a keď som sa o siedmej vybral sám na toto miesto, našiel som ťa ešte stále sedieť tam, kde ťa v noci posadili. Tak sladko si chrápal pritom, až mi ťa bolo ľúto zobudiť. Zobudil som ťa však predsa a doviedol domov, tvojím počínaním znova hlboko presvedčený o dávno ustálenej skutočnosti, že po veľkej únave, po statočnej práci, sladko padne odpočinok i tam, kde ani králi a cisári sa neradi zdržiavali dlhšie, než bolo práve najnevyhnutnejšie treba. Toto je krátka, ale úplne verná história včerajšej noci a je priliehavou odpoveďou na tvoju naivnú otázku, kde si.

Kavalec zahmleným zrakom pozeral na prednášajúceho Kalenčíka. Náhlym pohybom siahol si na plece a uľahčene si vydýchol, keď tam nahmatal príčinu včerajšej oslavy, podlhovastú rakvičku svojej novopečenej dôstojníckej hodnosti. Pomaly sa mu rozjasnievalo v ubolenej hlave tak asi do dvanástej hodiny bláznivej noci matne sa mu vynárali epizódky slávnostného podniku. Ťažko ho zamrzela Kalenčíkova rozprávka o sladkom odpočinku na mieste tak málo príhodnom.

— Tisíc práčok nesperie zo mňa posmech a hanlivú skutočnosť, že som sa zabudol na mieste tak nechutnom a že som v ňom toľko hodín prechrápal v sladkej zábudlivosti.

Kavalec videl pred sebou kujonskú tvár Kalenčíkovu, z ktorej ani ospalosť a únava nemohli zotrieť nezatajovaný úškľabok škodoradosti.

— Možno som zaspal, spal som však v najprísnejšej osihotenosti, nepohoršujúc nikoho. Je to rozhodne menšia blamáž než pozdraviť figúru plukovníka v krajčírskom výklade, ako si to spravil ty, Kalenčík, včera na frekventovanej nočnej ulici, na veľký rehot okoloidúcich polotriezvych civilov. Ba ani len toľko som nehrešil proti vojenským môresom ako Marhuľa, ktorý pri včerajšom nočnom vandrovaní, v dofatej namyslenosti, pri východe zo staničnej reštaurácie zúrivo určoval na raport všetkých železničiarov, nosičov a hasičov preto, že ho pozdravili. Nemáme si teda, páni moji, veľa čo vyčítať, ba odporúčal by som veľmi vrele, aby sme sa držali v rámci múdrej a vzájomnej diskrétnosti.

Na tvárach prítomných zračilo sa pochopenie a nemý súhlas. Bol to prvý deň, čo sa stretli všetci spolu po manévroch, dolámaní, unavení, ale povýšení.

— Mali ste hneď tak začať, — ohmatával si Kavalec spokojne svoju podporučícku rakvičku. Čo utrpenia, čo premárneného času, čo bifľovania zbytočných hlúpostí viaže sa k tomuto malému odznaku. A pri spomienke na mnohé, zbytočne preflákané vojenské mesiace zasvitlo Kavalcovi v pamäti pole jediné a skutok jeden, ktorý sa podcenil nedal, a to bolo priateľstvo a spolunažívanie s konským národom.

Ešte v ten deň popoludní v jazdiarni ukázali sa výsledky manévrov, čo sa týka umenia bujne skáčucich kentaurov a okrídlených rozprávkových jazdcov. Tu sa ukázalo Kavalcovi, čo znamená mesiac strávený v tábore jazdcov a konských delostrelcov. Vrtel sa medzi koňmi s istotou ako učitelia medzi chovancami det-

skej opatrovne. Naučil sa s nimi zhovárať. Nebál sa, že ho kopnú, že mu šliapnu na nohu a že mu odhryznú hlavu, či iné viac-menej prístupné častky.

Skok cez paličku? Kavalec sa namyslene usmial pri hrejivých spomienkach. — Výmoľ mi dajte, hlboké koryto vyschnutého potoka, bučinu, prerastenú hustým kroviskom, široké jarky blatnatou vodou naplnené, hustý les s rozmarnými a nebezpečnými prekážkami vyčnievajúcich koreňov, líščích jám a diviačích zákopov. Dajte mi sem vysoký stoh slamy, nebotyčnú bránu rozprávkového mesta Tisíc a jednej noci a sklený vrch bradatého čarodejníka. Pusťte ma na voľné krídla a preskočím vám na ktorúsi susednú planétu.

Kavalca hriali vysoké ambície. Jazdiareň mu bola úzka a spokojne znášal dobromyseľné nadávky učiteľa Lamberta, ktorý s úľubou pozeral na svojho rozohneného, s konstvom skrz-naskrz spriateleného žiaka.

V rozkvitnutom mesiaci auguste, v päťadvadsiatom roku života, v ružovej hmle vlastnej fantázie, bez drvivých skúseností, len čo vyšiel zo študentskej romantiky vysokoškolských rokov a vhupol do sladkých trampôt priateľstva so štvornohým národom, triumfálneho cválania s vetrom opreteky — Kavalec sníval, že toto priateľstvo, tento bravúrny, befárskeho život nemá konca.

Dobrotivý závoj budúcnosti zakrýval mu časy, ktoré prinesú Kavalcom, Ottom a Marhuľom šedivý zápas o živobytie, zápas, ktorý spomedzi všetkých na zemi žijúcich tvorov najťažšie musí bojovať práve koruna tvorstva, človek.

Kdeže by bol tušil Kavalec v tých časoch, že o rok, o dva, hodený do prúdu filisterskej všednosti, koňa neuvidí, iba ak zapriahnutého do hrkotavého malomestského fiakra a nebude mať s koňom dočinenia, iba ak v podobe prevareného párku pouličného predavača. Lebo na párky sa zmenia na tejto planéte i tí najbujnejší Flaviáni a v bachratých filistrov i tí najblúznivejší Kavalcovia. A z junáckej, jazdeckej legendy krásnej mladosti ostáva, hľa, iba sladká spomienka.

Pri reedícii Vámošovej prózy

Rozporné súdy nad Vámošovou tvorbou z 20-tych a 30-tych rokov nemožno pokladať za výnimočné. S istotou sa dá tvrdiť, že ani dnes čitateľ neprijme dielo jednoznačne. Najmä preto, že myšlienkový proces sa posunul do inej roviny, čitateľ stratil za tridsať rokov s autorom kontakt a na celej problematike a historickom dianí nie je emočne zainteresovaný. Musíme však vziať do úvahy široký rozhľadenosť autora, filozofickú orientovanosť, smerujúcu k hľadaniu pravdy, ktorú za nových okolností hľadáme dodnes.

Gejza Vámoš do hĺbky poznal konfliktovú situáciu poprevratových rokov. Stanovená diagnóza nebola dobrá,

i keď nemožno povedať, že by Československo, prvý raz ako samostatný štát, bolo úplne stratené. Nová poprevratová situácia však spôsobuje dočasnú dezorientáciu. Žiada nanovo zaujať stanovisko, vytvoriť si politicko-spoločenské a umelecké kritériá. Kde inde možno začať, dalo by sa povedať v pohnutých časoch, po dehumanizačnej vlne, ktorá sa prevalila svetom v podobe vojny, ako u človeka. V tomto čase uzatvára Vámoš zmluvu so západnou filozofiu, koreniacou v životnom pesimizme a smútku. Je pravdou, že zmluvu neuzatvára sám. Z dejín sme sa už neraz poučili, že po „dobe temna" prichádza čas „otvorených okien". Vámoš západné prúdy absorbuje svojsky, a preto aj vstupuje do slovenskej literatúry ako jej ojedinelý zjav. Jeho myslenie a konanie ovplyvňuje štúdium medicíny a aktívny pobyt v pražských literárnych kruhoch. Mladí, grupujúca sa okolo Mladého Slovenska, Elánu, Slovenských smerov začína tušiť vo svojom rovesníkovi neobyčajný zjav. A kritika aj čitateľstvo s pribúdajúcimi novelami môžu túto skutočnosť potvrdiť. Podľa Schopenhauerovej premisy — Svet, to je moja predstava — začína koncipovať svoje prózy. No treba priznať, že tu nejde iba o predstavu, ale aj o nahromadené skúsenosti, s ktorými sa potrebuje podeliť. Prichádzame k prameňu bohatstva námetov v celej Vámošovej tvorbe, ich cestou sa autor neusiloval podať široký obraz spoločnosti, ale naopak vyťažiť zo životných pochodov zmysel existencie života a nájsť ideál človeka.

Gejza Vámoš je zložitá osobnosť — jemná duša (právom nazývaná aj romantická), hľadajúca spriaznencov, človek, ktorý si vysoko vážil priateľstvo (priateľské city prechovával ku Gregorovcom, najmä k Hane Gregorovej), rád poskytoval ľuďom pomoc. Senzuálny typ, hľadajúci dušu, prenasledovaný, stratený vo svete, takmer zabudnutý, ale i napriek všetkému zachovávajúci si k človeku hlboký citový vzťah. Láska k človeku je jedným z jeho základných momentov, a to nielen ako u spisovateľa. Nezainteresovanému sa môže zdať, že za

týmito atribútmi sídli idylický sen, naopak, nájdeme tu „vulkán". Sám autor hovorí, že sedí na vulkanickej pôde a v ňom je vulkán. Z tohto aspektu môžeme skúmať reálne a ideálne, bližšie sledovať myšlienkový ekrazit a hľadať súvislosti medzi človekom lekárom a človekom spisovateľom, experimentátorom v našej literatúre v medzivojnovom období.

Dnes sa nám dostáva do rúk výber z noviel, ktoré pôvodne vyšli časopisecky, neskôr v roku 1925 vychádzajú knižne pod názvom Editino očko; v našom výbere susedia s tematicky a umelecky rozdielnou Jazdeckou legendou. Akýmsi medzníkom medzi obidvomi časťami je novela Jesť. Má silné sociálne ladenie a tematicky aj umelecky potvrdzuje stúpajúcu tendenciu v tvorbe autora.

Vámoš si ako spisovateľ vytvoril svojský štýl, ktorý ho vedie v jeho prvej knihe noviel k dvojpólovosti. Jedným pólom je ideálny človek a druhým jeho protivník; vzniká napätie medzi ideálnym, ktorý osciluje na hranici možnosti, a medzi reálnym. Pre správne pochopenie myšlienok autor názorne uvádza príbehy zo života. Cítime zápas o človeka rozumovo orientovaného — ideálneho. Bojové zanietenie prináša so sebou aj inú stránku. Vámoš nedbá veľmi o jazyk, o sujet, nerobí si starosti s umeleckou stránkou diel. Rozum, ako symbol dobra, je v novelách stále prenasledovaný a z celého životného chaosu, beznádeje, zdá sa, ani útek nepomôže, lebo človek je príliš „nedokonalý a príliš komplikovaný". Vychádzajúc z expresionizmu smeruje Vámoš k rozumovej analýze, ktorá prenasleduje jeho hrdinov. Práve v tejto rovine tvorivo nadväzuje Vámoš kontakty s Nietzschem: „Človek je pre mňa príjemným, udatným, vynaliezavým zvieraťom, ktoré nemá na zemi seba podobného, ešte sa vyzná vo všetkých labyrintoch. Som s ním zadobre: často rozmýšľam o tom, ako by som ho ešte zdokonalil a urobil silnejším, horším a hlbším, než je." (F. Nietzsche: Mimo dobra a zla.) Pre tento zámerný postup autora niektoré prózy vyznievajú

moralizátorsky, sú premiešané medicínou, náčrtmi psychoanalýzy. Takže si postupne potvrdzujeme, že hľadanie pravdy o človeku, ako vždy, je relatívne a približovanie k nej Vámošovsky zosubjektivizované. Ale spisovateľa tlačia vlastné problémy a potrebuje ich vyslovit. Potrebuje poodhrnúť záves z citovej intimity vo vzťahu k sestrám Edite a Margite, k otcovi. V Editinom očku je najmenej prítomná irónia, je tu viac beznádeje a zúfalstva, túžby po úniku. Vámoš je presvedčený, že sa mu nepodarilo priblížiť sa k ľuďom. „Vlny jeho duše zostali nepochopené." Edita je jediný živý tvor, ktorý mu zostal po unesenom Pištovi. Pištu unieslo zviera — nepriateľ. Edite vypíchne oko spolužiačka! Dobráčke, naivné dievčatko zostáva znetvorené... I keď je symbolika trochu naivná, získa si čitateľa svojou úprimnosťou.

Zo strany na stranu pribúda viera vo vyšších ľudí, pohŕdanie malomeštiactvom a rastúca hrôza z nepochopenia. V novele Paranoik viac ako v iných cítime atmosféru očakávania, nadsádenia príbehu najmä posunom deja do ústavu pre choromyseľných, do nemocnice, do pitevne, čakanie na lekára, na Materiál atď. Autor hromadí problémy na rozhodujúci úder. Vzoprieť sa kliatbe, že človek prichádza na svet proti svojej vôli, život sa s ním kruto zahráva. Zmietanie vo vetre núti rozmýšľať, na čo vlastne sme? Záleží na tom „... kto, kedy, ako skape?" Cez prizmu týchto myšlienok dochádza teista k obvineniu Zákona prírody: „Obviňujem stvoriteľa, že nám dal tú iskru rozumu, ktorá stačí len na to, aby sme sa dozvedeli, že vedieť nemôžeme, že je tma, že celý život je zlý žart." (Študentská láska.)

Ženy vo Vámošovej tvorbe podliehajú „zverským pudom" (s výnimkou sestry Edity a Margity), je v nich viac citu ako rozumu, alebo ich, ak vychádzame z Jazdeckej legendy, obdaruje obludnými črtami, aby mohol vyniknúť nadčlovek. Vo svete ideí nemôžeme ešte zabudnúť popri iných myšlienkach, že bolesť je vychovávateľom filozofov (Študentská láska). Citlivo ďalej

reaguje na pavzdelanosť (Za Diogenovým lampášom). Vo výbere sa stretneme aj z modelmi, kde bolesť a zápas sú skôr formálne vybojované. Chýba stupňujúca sa tendencia, úder nemá silu. Nemožno z výberu nespomenúť novelu Atómy Boha, ktorá predchádzala najnihilistickejší rovnomenný román svojich čias (podľa Krčméryho). Práca je zasvätená biologickej komplikácii v medicíne. Ľahko pochopíme zámer autora: v novele sa usiluje o viac ako o priblíženie medicíny všedného človekovi, zdôrazňuje jeho nedokonalosti a upevňuje teizmus. Je to štúdia, predpríprava k pohybu gonokokov, predpríprava boja človeka s nepostrehnuteľným mikróbom. Biologickou stránkou sa próza výrečnejšie obracia k lekárskej problematike, prítomnosť autora v diele je stále nepopierateľná. Príbehy bacilov viac zostávajú na primárnej rovine, bacily majú svoje rody a vyprávajú ich históriu. Akoby v „rukách" týchto skupín bol osud človeka. Pripomínajú doteraz v tvorbe opakované ťažisko pôsobenia zlých síl. Je tu viac optimizmu v rámci živočnej reality, viac nevyhnuteľnosti ako filozofovania.

Hlboké odborné vedomosti traktuje Vámoš v románe Atómy Boha (1928). Ak celkove pristupujeme k Vámošovej tvorbe ako k provokujúcim dielam, tak máme na mysli Atómy boha, alebo Odlomenú hlavu. Sám spomína v románe: „Pri každej veci, ktorou sa človek zaoberá, prvé dojmy sú najmohutnejšie." Tak ako na Vámoša zapôsobil styk lekára s pacientmi a s ich chorobou, autor priam „hltal vnútornú filozofiu oddelenia a jeho chorôb", tak sa aj čitateľ zmocňuje neobyčajnej tematiky. Zaujme ho epická stránka románu, Vámošova nespokojnosť. Román ťažko nedávať do súvisu s dizertačnou prácou Princíp krutosti a nehľadať spojivo medzi nimi. Náš predpoklad sa splní. Nechýba pesimistický podtón, ktorý nás presvedčí, že únik z hlbín nie je taký jednoduchý a pomoc v živote prichádza veľmi zriedkavo. Vo Vámošovej dizertačnej práci dominuje veľké úsilie — zabrániť akémukoľvek ničeniu

života. S pribúdajúcimi kapitolami zdôrazňuje, že človek má len život. S precíznosťou lekára podčiarkuje, ako život ťažko vzniká a potom stačí maličkosť, prídu vojny, a naša existencia sa stáva absurdnou. Doktor Zurian, hlavná postava románu Atómy Boha, spácha samovraždu, dobrovoľne odchádza zo života. Ak vytvoríme paralelu medzi týmto príbehom a silnou myšlienkou dizertačnej práce, záver románu vyznieva oveľa výrečnejšie. Do hlavnej postavy vložil Vámoš veľa autobiografických čŕt, aj hrdina napáda svojich kolegov pre nedostatok citu a rozumu. Chce vyburcovať ľudí z ľahostajnosti. V knihe tak ako v praxi mala by platiť dialektika medzi jednotlivcom a kolektívom. Prečo by princíp krutosti, ktorý vedie k súdržnosti jednobunečných jedincov, nespájal aj ľudí. V danom spoločenskom rozvrstvení môže platiť len jedna Nietzscheho téza. Ju prisúdil Vámoš aj svojim postavám v románe — človeka z tejto skupiny dáva na rovinu prešibaného zvieraťa, ktoré je pre iné zvieratá nebezpečné svojou ľstivosťou. Dvojitosť videnia, biologická a spoločenská inklinuje k prekonaniu problémov. Zložitosť problémov s gonokokmi a tým aj s pohlavnými chorobami, zdá sa, bude vyriešená. Je to len klam, viac chcenie. Za daných objektívnych, teda spoločenských podmienok niet východiska. Zurianovi sa nepodarí vyliečiť fyzicky ale ani psychicky, nepodarí sa mu preklenúť priepasť medzi ním a lekármi. Musí odísť.

Román Atómy Boha je kompozične nevyváženým dielom. Úvod k románu, filozoficky fundovaný, chápeme ako expozíciu, ktorá si vynucuje zvýšenú pozornosť. Sledujeme ako spisovateľ sprístupní filozofické pomínanie; spomína Boha, ktorý je krutý, a jeho atómy. Kto je pre teistu Bohom? Atómami sú gonokoky a Bohom Život so svojimi bolesťami. Musíme tu podotknúť, že nasledujúca symbolika svojou filozofickou úrovňou je pre čitateľa sklamaním.

Vráťme sa v tejto súvislosti pre úplné pochopenie osobnosti Gejzu Vámoša k jeho dizertačnej práci, ktorá,

ako sme už spomenuli, nesie názov Princíp krutosti a podtitul Mikrób a človek. Spisovateľ dlhší čas pôsobil ako lekár v Piešťanoch, súčasne študoval filozofiu na FFUK v Bratislave a v roku 1932 obhajoval spomínanú dizertačnú prácu. Uvádza k nej prečítanú a citovanú literatúru od Aristotela cez Hegla, Russela, je to hlboko fundovaná práca. Vnímajme niekoľko základných myšlienok a spojme ich s tvorbou autora: infekcia života, organický život medzi bodmi varu a mrazu, množenie baktérií a princíp krutosti, ktorý núti jednobunečných jedincov k súdržnosti. „Nemoc ako aj smrť je teda darom tohto princípu, ktorý vyriekol rozkaz súdržnosti diferenciácie." Krutý je osud zložitých tvorov a stupňuje sa vývojom. Viac ako literárne dielo je dizertačná práca postavená na medicínskom základe. Má humánny charakter. Svojou filozofiou smeruje k spolunažívaniu ľudstva.

Zalistujme si v dejinách slovenskej literatúry, zistíme, že nejeden spisovateľ bol povolaním lekár. Humor, satira, či irónia nechýbajú popri prísnej kritičnosti, spojenej priamo so životom, ani pri jednom z nich. (Spomeňme aspoň Kukučína, Laskomerského, neskôr to bol Horváth, Stodola, Králik) i keď sme hovorili, že Vámoš zaujíma výnimočné miesto v slovenskej literatúre, predsa v rámci dosť slabých tradícií napísal v roku 1932 väčšími do humoru ladenú Jazdeckú legendu. Aj pri tomto diele môžeme nájsť neporušenú kontinuitu medzi spomínaným románom Atómy boha a Jazdeckou legendou. Vámoš rozvíja svoj epický talent a zostáva v lekárskom prostredí. V príbehu ide o štyroch lekárov, ktorí sa v rámci prezenčnej služby učia jazdiť na koni. Nechýbajú komické situácie a také persóny, ako je primár Fušer, či Fischer a jeho Gusti, hypermangán alias pán plukovník Piskatschek. Celé dielo pôsobí osviežujúco. Kritika sa jednoznačne zhodla v tom, že ide o druhové obohatenie tvorby spisovateľa. Smútok odzunul bokom a nahradil ho humorom, smiechom, satirou. Je

však prehnané tvrdiť, že próza má idylický ráz. Preto sa dať ukolísať úsmevným pohľadom, keď hromadenie negácie je prípravou na ďalší útok.

Takto sme celkom zákonite prišli k poslednému dielu — románu Gejzu Vámoša, k Odlomenej haluzi (prvý raz vyšla v r. 1934 a reedícia bola v r. 1965). Ziaľ, toto umelecké dielo uznávané ako vrchol tvorby autora, je zároveň bodkou za jeho tvorbou. Natiska sa otázka, keďže spisovateľova tvorba má viac vrstiev a viac polôh, ako ho práve toto dielo reprezentuje.

V prvých svojich prózach bojuje za ľudský ideál, a takto skúmame jeho zástoj k realite, odpor ku skutočnosti, kde sa ponáša človek na človeka ako mravec na mravca (spisovateľ nechcel, aby bol jeden človek kópiou mravca, nesúhlas s individualitou, ktorá vyvoláva konflikty, nesúhlas s odklonom, spojeným s „ortodoxným poňatím židovskej viery". V románe Odlomená haluz poukazuje na problém židovstva bez zábran, jeho súd je prísny, preto vyvolal svojho času príval protestov. Tentoraz nás neprekvapí vyhranenosť názorov, pretože Vámoš rieši aj svoj špecifický problém vo vzťahu k židovstvu. Pochádzal z položidovskej rodiny, no neskôr sa so židovskou vierou rozchádza. Spoločensky sa nezačlenil, jedna aj druhá strana sa od neho odkláňajú. Vámoš veľmi živo hľadá komunikáciu so životom. Tak ako v skutočnosti, aj v románe smeruje k zotretiu židovskej individuality, proti úsiliu nepokročiť vpred. Toto všetko píše v časoch, keď ešte netušil kataklizmu, blížiacu sa s rokom 1939, ktorá prinútila autora, aby sa cestou za hranice vyhol nebezpečenstvu. Jeho osud je od tejto chvíle spečatený. V korešpondencii Hane Gregorovej sa priznáva, že v cudzine poznáva svet, ale písať môže iba doma. Túžba po domove zostáva neuskutočnená, lebo Gejza Vámoš na následky choroby beriberi predčasne zomiera.

Vydanie próz Gejzu Vámoša je opäť krokom ku komplexnejšiemu obrazu našej medzivojnovej literatúry.

Obsah

EDITINO OČKO

Editino očko 9
Moja malá Macka 23
Diabol a Diabolo 31
Holčička 38
Paranoik 48
Luciferove rozmary 67
Tri gardedámy 77
Maryla 84
Dvadsiaty máj 98
Za Diogenovým lampášom 103
Atómy Boha 114
Študentská láska 125
Horúce popoludnie 129
Hypochonder 134

JEST 143

JAZDECKÁ LEGENDA

Medicina equitans. Mračná sa sťahujú 177
Hróza 185
Vojak a civilista 192
Služba ako remeň, alebo — de Gustibus non est disputandum 196
Lakové zázraky 203
Kde je bič! 216
Anča čierna 221
Ohnivý krst 227
Manévrová idyla 234
Rakovina v armáde 239